

KOROŠKI

svižinar

RAZGLEDI RAVENSKIH ŽELEZARJEV

Leto XXXII

Ravne na Koroškem, 25. aprila 1982

Št. 2

ŽIVEL
27. APRIL
1. MAJ

Preškov Korcu

Gvido Pavlič

TITO NAŠIH ZMAG

Ob 35-letnici bitke na Neretvi, 12. novembra 1978, na svečanem kosilu v Jablani, je Josip Broz Tito v svoji zdravici dejal: »Nisem si mislil, da bom po petin-tridesetih letih spet prišel v ta kraj, kjer smo bili 1943. leta. Kajti, fiziološki proces pri ljudeh gre svojo pot. Nekdo bi se utegnil vprašati, kako je mogoče, da človek v 87. letu starosti stopa tako pokončno? Na to vprašanje imam odgovor: že v rani mladosti sem se vključil v revolucionarno gibanje. Revolucija pa zahteva popolno angažiranost, neutrudno delo brez prestanka, kar vse človeka ohranja in enostavno nese naprej.«

Josip Broz Tito, titan revolucije in po besedah nekega državnika »zadnji velikan dvajsetega stoletja«, je vzdržal do konca, do svoje poslednje bitke, v kateri je dokazal, da je človek večji od smrti. 4. maj je zato žalostna, a vendar dostojanstvena obletnica naše socialistične skupnosti in Titovega delavskega razreda.

Letos mineva drugo leto, odkar je bil mož jeklene volje in čutečega srca položen v marmorni grob, obdan s cvetjem in mehkim zelenjem pomladnih trav, drugo leto od težkega trenutka, ko smo stali sklonjenih glav v znamenju globokega spoštovanja, čvrsto združeni pred odgovornimi nalogami, ki jih le združeni lahko izpolnimo.

Tito nam je vendarle zapustil odgovore na vprašanja, ki so bila ta trenutek postavljena pred nas: kdo smo, kaj smo, kako bomo nadaljevali začrtano pot in si zagotovili obstanek in razvoj!

Kovinar v Oktobru. Čudovita življenjska epopeja, imenovana Josip Broz Tito, ki je nedvomno postala intimna in najpristnejše doživljanje revolucionarnih strasti slehernega jugoslovanskega domoljuba, ima silovit in hkrati blažen karakter. Titovo bogato, nedorečeno življenje in ustvarjalni opus vsebujeta namreč toliko nenavadnosti, zgodovinskih soglasij, izpolnjenih pričakovanj in uresničenih upanj, da človek povprečnih pogledov in sposobnosti preprosto osepne pred njuno veličino. Revolucionarska plamenica je zasijala v maju 1892. leta v Hrvatskem Zagorju, znanem po nenehnih puntarskih pritiskih brezpravne raje na fevdalne oblastnike in mogotce. Tukaj je Josip Broz preživel svoje sestradano otroštvo, tukaj so se sredi slikovite krajine v njegove jasne poglede stekala zgodnja spoznanja o krivičnosti sveta. Vtis bede in revščine ga je spremljal vso mladost in ni prenehal niti potem, ko je 1910. leta postal kvalificiran kovinarski delavec pri mojstru Karasu v Sisku ter se iz svobodoljubnega prepričanja včlanil v socialdemokratsko stranko Hrvatske in Slavonije.

Ko so 1914. leta počili usodni strelji, ki jih je v Sarajevu izstrelil na avstrijskega prestolonaslednika mladi bosanski domoljub Gavrilo Princip, je v svetu glasno završalo. Zaropotali so vojaški bobni krvi žejne imperialistične soldateske in Josip Broz je bil vpoklican v avstrijsko vojsko ter poslan kot stabsfeldwebel na srbsko in pozneje v

Galicijo na rusko fronto. Težko ranjen od udarca kirgiškega kopja je padel v ujetništvo ter med samostanskimi zidovi lazareta v Svijažsku trdovratno kljuboval mukam, ranam in težkim izkušnjam pregnanstva. Kasneje je bil ujetnik v Kalasijevu, Ardatovu in v taborišču Kungur na Uralu. Pobegnil je v Petrograd, kjer so ga po znanih demonstracijah znova ujeli, bil je zaprt v zloglasni Petropavlovski trdnjavi in pregnan v Sibirijo. V Jekaterinoburgu je pobegnil z ujetniškega vlaka in se dlje časa skrival. Ko so 1917. leta topovi z Aurore vztrajno rušili stari svet ruskega mračnjastva in so v dvorce, okrašene z zlatimi masivi, tapiserijami, brokatom in težkimi goberlinskimi draperijami, vdrle množice ruskega proletariata in mužikov, je bilo končano zadnje dejanje teatra carske rodovine Romanovih. Tragedija, pomešana s pastoralom, se je sesula in za slehernimi vrati razkrila nesnago dvornih intrig in prešuštnih saraband fevdalnega nazadnjaštva. Sovjeti so prevzeli oblast, Lenin se je vrnil v Petrograd. Tistega dne je bilo v spisek prostovoljcev Rdeče armade zapisano tudi ime Josipa Broza. Avstroogrski vojni ujetnik je postal vojak Oktobra. Navdahnjen z dogodki ruske revolucije se je Josip Broz povsem poistovetil z zmagovito revolucionarno idejo Lenina in prežet z zmagoslavnim ognjenim zanosom vstopil 1920. leta v jugoslovansko sekcijo Ruske komunistične partije boljševikov, se istega leta vrnil v domovino in postal član KPJ.

Delavski vodja. V mrakobnem vzdušju nevzdržne hegemonistične platforme kraljevine Jugoslavije je zgodaj zasijala polarna zvezda boja proti kapitalističnemu izkoriščanju in narodnostnemu zatiranju. Delavski razred v kraljevini Srbov, Hrvatov in Slovencev, je socialistično gibanje usmeril v revolucionarni tok, ki ga je v celoti organizirala KPJ. Bilo je to v času razkroja starih in porajanja novih vizij sveta, njihovega spopadanja in uveljavljanja. Zmagala so načela Oktobra, ki so s plameni revolucionarne epopeje pozivala prevratniška srca proletarcev vseh dežel k združenju.

Izkušeni kovinarski delavec Josip Broz je kmalu postal sugestivni funkcionar in sindikalni partijski inštruktor mlade jugoslovanske revolucionarne organizacije. V obdobju, ko je bilo delavsko gibanje idejno in organizacijsko še nestabilno in se je komaj učilo komunistično misliti, delovati in se boriti, so jugoslovanski komunisti polagali temelje idejnemu osnovam ter vsebinski strategije in taktike KPJ. Zato so v vodstvu in že od 1927. leta tudi ponekod v bazi obstajali stalni idejni spopadi. Josip Broz je branil napredno koncepcijo jugoslovanske socialistične revolucije ter enotnost narodnostne in socialne osvoboditve. Zahteval je, da se iz vodstva partije odstranijo levi in desni frakcionaši, v vodstvo pa pridejo delavci iz baze, ki so vajeni boja z režimom: v gibanju je treba prenehati s politiko kompromisa, organizacijo pa je nujno graditi na trdnih temeljih partije boljše-

viškega tipa, ki bo v neposrednem stiku s proletarsko bazo in narodom, usmerjenim v narodnostno in razredno osvoboditev. Od Komunistične internacionale je odločno zahteval, naj formira vodstvo, ki ga bodo sestavljali kadri iz domovine.

1928. leta, po policijski aferi, znani kot »bombaški proces«, je bil Josip Broz, ki ni zanikal dejstva, da je komunist, niti ni priznal buržoaznega sodišča, ker »je odgovoren le pred svojo partijo«, obsojen na pet let robije. Po prihodu iz jetnišnic, ki so postale za revolucionarje »rdeče univerze«, je bil 1934. leta kooptiran v politbiro CK KPJ, nadel si je psevdonim Tito in v strogi ilegalni nadaljeval revolucionarno delo. Med dveletnim delom v Kominterni je Josip Broz poleg filozofije in ekonomije vztrajno študiral vojaško misel in teorijo. Proučeval je izkušnje kitajske in oktobrske revolucije, sestavo in delovanje Rdeče armade ter črpal vojaško snov iz izkušenj španske državljanske vojne.

Generalni sekretar KPJ. Titov prihod na čelo partije leta 1937 pomeni usodno prelomnico v zgodovini revolucionarnega gibanja, delavskega razreda ter narodov in narodnosti Jugoslavije: odtlej je Tito sinonim organizatorja in inspiratorja vseh naših zmag. Ko je odločno odbil nekatere neutemeljene zahteve in se postavil po robu grožnjam Kominterne, ki je težila k razpustitvi KPJ, je zbral okrog sebe, organiziral in usmerjal nove rodove revolucionarjev, ki so zrastle v trdih preizkušnjah in v spopadih z razrednim sovražnikom, torej vladajočim starojugoslovanskim režimom, marionetnimi vladnimi nameščenci in borznimi špekulanti.

Deutschland über alles. Sočasno je bilo nad Evropo trdo nebo in plula je proti razpenjenim vodam srda, v noč, ki je bila polna zvezdnega pepela. Nacisti, plavalasi Siegfriedi, arogantni, s profili roparskih ptic, ki so si za emblem izbrali mrtvaško glavo in katerih vest ni imela opraviti s sočutjem 20. stoletja, so v razmajanem svetu že širili interesne sfere novega nemškega reda. In medtem ko so Nemčijo ob popuščanju demokratičnih sil že spremenili v levji brlog in jo vzdolž ter počez ozaljšali kot mrtvašnico, je ideja o Germaniji, pošastni stavbi orgij, najbolj zverskih instinktov, sklicujoč se na militaristične tradicije pruskih prednikov, doživljala vztrajno utelešenje in priprave na novo lomljenje »krhkih kosti sveta.« Sredi grozljive atmosfere neprisebnih duhov in ob podpori poneumljajočih fraz Goebbelsovega propagandnega aparata je novi firer izkliceval iz džungle najbolj mračnih stoletij čelade tisočletnih vojščakov in se z vizijo mesečarja ter s prepričanjem o nezmotljivem klicu »božje previdnosti« očaran predajal zanosu krvavih upanj. Razvil je dolgo, neskončno in pogoltno kačo vojne mašinerije, ki mora sovražiti živo človeško bitje, da bi se lahko divja in neukrotljiva valila vse do robov peklenskih prepado. Upanje nemškega naroda, ki mu ga je vsilil hitlerjevski demon, ki je zataval v gozdu predsodkov, je

Pot je samo ena

Začrtala sta jo dva velikana socialističnega samoupravljanja, tovariša Tito in Kardelj. Zato je ta pot naša! Ker pa je naša, je od nas odvisno, kdaj jo bomo prehodili, kdaj se bomo približali ciljem, ki so na koncu te poti. Velik del smo je že prehodili, še večji je pred nami.

Štiri leta so minula od 8. kongresa ZKS. V času, ko bo izšel Koroški fužinar, bo za nami tudi že 9. kongres. Komunisti v železarni Ravne analizirajo uspehe in neuspehe, ki so bili doseženi med obema kongresoma. Iz razprav, ki so bile ponekod zelo poglobljene, je razbrati, da ni druge alternative kot nadaljnji razvoj socialističnega samoupravljanja. Le ena želja je, čim hitreje naprej.

Zaostrovanje gospodarskih razmer v svetu, naš hiter in dinamičen razvoj, želja po izboljšanju življenjske ravni delovnih ljudi in čezmerna poraba ter neustaljena investicijska dejavnost, so nas pripeljale v težko gospodarsko situacijo, ker produktivnost dela ni naraščala skladno z

vsemi vrstami porabe. Res je, da do sedaj v naših stabilizacijskih prizadevanjih nismo bili preveč uspešni, vendar se delovni ljudje zavedamo, da je treba doseči popolno ekonomsko stabilizacijo in zato jo bomo tudi dosegli.

Treba bo sicer več in boljše delati. Večjo veljavo moramo dati proizvodnemu in ustvarjalnemu razvojnemu delu, manj moramo porabiti kot ustvarimo, pa bomo odpravili vse ovire, ki nas pri razvoju socialističnega samoupravljanja zavirajo. Spomnimo se razprave tovariša Kardelja »Smer socialističnega samoupravljanja«, kjer pravi, da v naši družbi človek odloča o svoji usodi sam, vendar v stalni in tesni samoupravni in politični povezanosti z drugimi ljudmi v temeljnih celicah in v celotni družbeni skupnosti.

Tako zavzeti za odpravo vseh pomanjkljivosti, kot smo bili pred 9. kongresom ZKS, bodimo še naprej do 12. kongresa ZKJ, oziroma tako dolgo, dokler ne bomo dosegli zastavljenih ciljev.

Jože Žunec

bilo seveda lažno, vendar so Nemci z enako vnmemo podpirali krvave shode in festivale. Črne uniforme, škornji, mrtvaške glave, bobni, trobente, napisi Adolf Hitler, glasni, če že ne huronski vzkliki Sieg heil — priznati je treba: nacisti so bili mojstri ceremonialov, kakršni so upijanjali nadute in histerične množice nemške »super rase«.

Pred svetovnim požarom. V svojem pismu, napisanem v imenu CK KPJ v prvi polovici maja 1940 in objavljenem v Propoletju, je Tito pisal: »Narodi Jugoslavije se torej zavedajo strašne nevarnosti, ki jim grozi, da bodo vpleteni v vojno, če se takoj temeljito ne bo spremenila dosedanja zunanja politika naše države, ki se niti malo ne razlikuje od zunanje politike tistih malih nevtralnih držav, ki so izgubile svojo neodvisnost ali pa so bile blizu tega.

KPJ je zadnja leta nenehno opozarjala na nevarnost, ki grozi Jugoslaviji, obenem pa je opozarjala tudi na pot, po kateri mora biti Jugoslavija, da bi zavarovala svojo neodvisnost in se izognila nevarnosti, da bo vpletena v vojno. Ta pot, na katero je kazala naša partija, je bila in je, da (pisano v kurzivi) Jugoslavija naveže diplomatske stike s Sovjetsko zvezo, da s to veliko in močno državo naveže čim tesnejše kulturne in gospodarske stike in končno — to je v sedanjem trenutku za našo državo najpomembnejše — da sklene pakt o vzajemni pomoči, ker v tem ne vidimo rešitve samo mi, komunisti, temveč tudi vse drugo delovno ljudstvo Jugoslavije.«

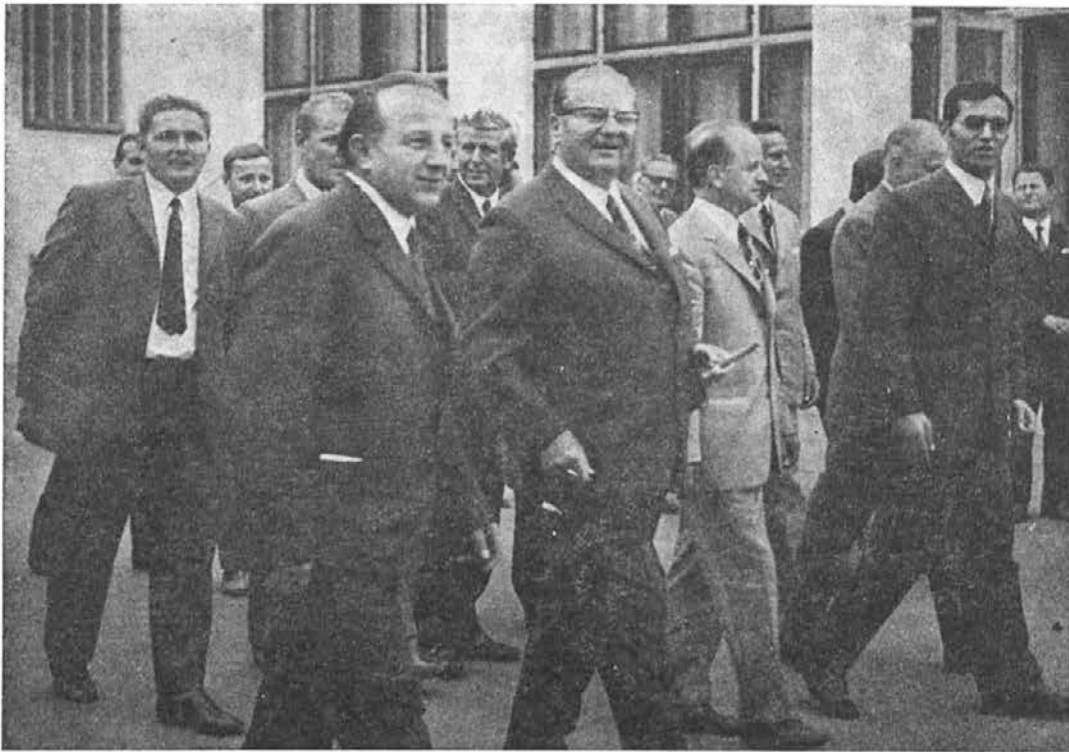
Aprilski zlom. Vsa napredna prizadevanja komunistov so bila seveda zaman. Po Evropi se je nezadržno širil vojni požar, fašizem je svoje mašinerije pognal prav do meja Jugoslavije. Zdaj je vlada Cvetković-

Maček izmoledovala pri Hitlerju še zadnjo milost: priznala je poraz in izglasovala pristop države v trojnemu paktu. Sledil je 27. marec z glasnimi protesti narodov, v katerih je prevladala politična linija KPJ in slednjič kot Hitlerjev povračilni udarec, 6. april 1941. Zdaj se je pravi pekel šele pričel. Videti je bilo, kot bi oblaki zgrešili pot in tavajo po črnem nebu, svet zaudarja po krvi, voščeno in strmeč v večni mir frigidnih kolesnic vesolja. Občutek prepadne praznine in gorja je bil edini epitaf zakrknjenemu starojugoslovanskemu kraljevskemu redu, navdahnjenemu z mitičnimi metaforami in iluzijami, z vsemi prevarami, lažmi in hipokrizijo, z melodramatičnimi karadjordjevskimi teorijami, vojaškimi in policijskim drilom in histeričnimi izpadi vladnih garnitur. Kraljevska vlada je očitno menila, da njena vest pač nima opraviti z okupirano in sramotno razkosano državo. Vojska kraljevine Jugoslavije je v času nenadnega razsula prenesla le zavest, da služi v imenu apostola, ki ga je dvorna suita razglasila za polnoletnega in se je vneto pripravljala, da poleti iz Jugoslavije na razmeroma varnejša tla. In kot bi bilo vse odvisno zgolj od naključja, so dvorni brezvestni pohabljeni zapustili državo, ki so ji poprej posrkali kri in zapustili v njej zgolj nedičevske, ljotičevske, mihajlovičevske in vrag vedi katere še vse reakcionarne elemente, kot potrgane člene verige, ki bodo opravljali svoje krvavo izdajalsko delo in se bedno, po lastni presoji reševali pred strupenimi ugrizi nacistične kače klopotače.

Vstaja. Na splošno in po ocenah zgodovinarjev — avtentičnih prič aprilskih dogodkov, je bil položaj, v kakršnega so bili

po podli izdaji režima in vztrajnem odporu okupacijskih enot na Balkan pahnjeni narodi Jugoslavije — težak in dramatičen. Bilo je jasno, da jugoslovanski narodi niso zadovoljni s stanjem, torej z okupacijo, razkosanjem in vsiljeno strahovlado napadalcev. Razen tega je v njih prevladala samozavest mladega revolucionarnega poleta, ki ga je usmerjal CK KPJ s Titom na čelu. 6. aprila, med nenadnim napadom na Jugoslavijo, je bil Josip Broz Tito v Zagrebu. Po katastrofi in razsulu kraljevske vojske mu je dolžnost generalnega sekretarja CK KPJ narekovala, da je napisal sloviti Razglas narodom Jugoslavije, ki ga je CK izdal v obliki letaka. V njem je odkrito pozval komuniste, naj stopijo na čelo obrambe podjarmljene domovine. Z besedami: »Bili ste premagani v vojni, niste pa pokorjeni,« je Tito narode Jugoslavije pozival k vstaji, strnjnosti revolucionarnih vrst ter k splošnemu ljudskemu odporu. Na plenumu, ki je bil konec aprila 1941 v Zagrebu, so se odločili za oboroženo vstajo; hkrati so sklenili, da se CK meseca maja preseli v Beograd.

Že v prvih mesecih vojne se je vstaja jugoslovanskih narodov in narodnosti na široko razmahnila. Partizanske enote so osvobodile prostrano ozemlje južno od Sarajeva, odredi v Srbiji so na osvobojenem ozemlju ustanovili legendarno Užiško republiko. Ta zgodovinska dejstva so bila velikega pomena, saj tačas v okupiranih evropskih državah še ni bilo znakov aktivnega boja proti fašizmu. Pod zloglasno šifro »Noč in megla« je fašizem v sodelovanju z evropskimi protikomunističnimi silami pripravljala sezname »sumljivih oseb«

Z nami se je tudi nasmejal

za množične internacije v Auschwitz, Buchenwald, Dachau, Mauthausen, Banjico in Jasenovac: postrelil je na tisoče prebivalcev in dijakov Kragujevca, Kraljeva, Jadra, požgal je Skelo ter ulice in poti »ozaljšal« z vešali. Tako je očitno proklamiral nacionalistično »kulturo«, kakršno sta v naše in številne druge kraje evropske celine zanesla tevtonski in rimski škorenj. Naslanjaje se na industrijska in surovinska središča podjarmljene Evrope, se je Hitlerjev vojni stroj navidez nezadržno bližal Moskvi in Leningradu: nastali položaj je narekoval uporne akcije vsem patriotom in komunistom v Jugoslaviji in svetu.

Tito, ustanovitelj JLA. Zaradi odločnih upornih dejanj in protifašističnega požara v Jugoslaviji so bili združeni okupatorji in kvisljngi prisiljeni odločno nastopiti proti silam narodnoosvobodilnih partizanskih enot. Sovražnikova osnovna strateška prednost je bila v tem, da je svoj krvavi lovski pogon proti žariščem vstaje pričel na široki fronti. Prve izkušnje v oboroženih spopadih z okupatorjem so pokazale, da se partizanski odredi (s statusom teritorialnih enot) ne morejo meriti z okupatorjevimi ofenzivnim delovanjem in pritiski, ker niso dorasli vodenju permanentnih bojev. Ocenjujoč položaj v Srbiji poleti in jeseni 1941, je Tito v nekem poznejšem govoru dejal, da se je pokazalo, »da mi ne moremo uspešno izvrševati operacij večjih razmerij z združenimi partizanskimi odredi in bataljoni, temveč moramo postopno, vendar takoj, pričeti z ustvarjanjem večjih, povsem vojaških formacij.« (Tito, Vojna djela, III/233) »... pokazalo se je, da moramo preiti na ustvarjanje pravih vojaških enot, ki bodo sposobne zapustiti svoje ozemlje in se vojskovati povsod, kjer bo to potrebno in kjerkoli jim bo ukazano.« (Tito, Govori i članci, III/357).

Z ustanovitvijo Prve proletarske narodnoosvobodilne udarne brigade, 21. decembra 1941, je Tito utemeljil nastavek nove revolucionarne armade — JLA ter neposredno usmerjal njeno vojaško in politično

delovanje, vplival na razvoj slehernega vojaškega rodu posebej in vseh rodov skupaj. (Po ocenah zgodovinarjev je JLA na povsem izolirani samostojni fronti v okupirani Evropi prerasla v silo, ki je bila ob zmagi nad fašizmom poleg sovjetske najmočnejša zavezniška armada). Natančno je preučil načine vojskovanja, partizansko strategijo in taktiko, tokove oboroženega dela revolucije, zato je njegova beseda, izrečena borcem, vselej jasno izražala trenutno stanje, perspektive boja in gotovost v zmago. Med slavno epopejo NOB je Tito v sebi združeval funkciji generalnega sekretarja KPJ in vrhovnega komandanta NOV in POJ. Med štiriletnim vojskovanjem z okupatorji in domačimi opričniki se je Josip Broz Tito vse do uspešnega konca vojne in popolne zmage nad fašizmom zavedal in vedel, kako delovati v določenem trenutku, kaj storiti in kako ukrepati. (Spomnimo se bitke na Neretvi, v kateri se je po Titovih besedah, »morda reševala usoda naše revolucije.« To je bila dotlej največja ofenziva Nemcev, Italijanov, četnikov in ustašev proti NOV. Na Neretvi se je odigrala ena naših najslavnejših bitk, bitka Titovih drznih zamisli, Titove strategije, bitka za ranjence in najhumanejša bitka II. svetovne vojne.) Tito je vseskozi zaupal prihodnosti in njegove smeje ideje so kmalu postajale stvarnost. Usmerjal je svoje sodelavce in jim kazal pravo pot v vojskovanju; pri tem je vedno puščal najširši možni prostor za iniciativo in borbena akcija. Moč Titove misli in volje je prihajala in segala do slehernega borca v vojaški koloni in tako postajala njegova misel in neizčrpna moč. O tem zgovorno pričajo tudi dokumenti Titovih sklepov, direktiv, ukazov in instrukcij, s katerimi je neposredno vplival na smeri in tokove osvobodilne vojne in socialistične revolucije.

Titovo ime je sinonim odločnosti, volje, vztrajnosti in navdušenja za boj do zmage. To potrjujejo njegovo neizčrpno delo, njegov način in trajanje. Razglasi o vstaji, širjenje boja na osnovi vojaško-političnega

posvetovanja v Stolicah, Užice, Rudo, Kozara, Zelengora, Igman, fočanski predpisi, Bihać, Neretva, Sutjeska, Jajce, Drvar, Vis, Sremska fronta, zaključne operacije, odločnost, s kakršno je Tito odbijal nizke udarce v diplomaciji in politiki zaveznikov, ki so v končnem seštevku videli Jugoslavijo kot desertno slaščico svojih interesnih sfer — vse to je danes spoznavno, naše, razumljivo. Vendar — na drugi strani časovne razpredelnice so bili to skrajno usodni, napeti, daljnosežni in pomembni trenutki za prihodnost našega človeka, narodov in narodnosti in federativne republike. Danes je to zgodovina: zgodovina volje in hotenja naših narodov in narodnosti, zgodovina vztrajnosti in odločnosti naše delavske partije, zgodovina, v katero so najsvetleje zapisane štiri črke sprva skrivnostnega, zagonetnega, danes vsemu zemeljskemu globusu znanega imena — svetlinje dolgotrajnega boja v edinstveni, splošni bitki naprednega človeštva.

NE stalinizmu. Junija 1948, med mrzlično obnovo naše mlade države, ko je bilo resnično nujno zastaviti vse sile za gradnjo nove Jugoslavije, je bila v Bukarešti na iniciativo Josifa Visarionoviča Stalina sprejeta resolucija Informburoja o stanju v KPJ, ki je utemeljila inkvizicijsko stališče Stalina proti »heretiku« Titu. Resolucija je težila k razbijanju integritete mlade jugoslovanske države, po direktivističnih načelih moskovskega centra. Stalin, očitno nezadovoljen z distribucijo oblasti v kremeljskih političnih krogih, je dogmatično in grobo napadel KPJ ter suverenost jugoslovanske revolucije, izbojevane na samostojen način. Cilj Informburoja je bil očitno: Jugoslavija se mora podrediti Stalinovi diktaturi, sicer, je zapretel le-ta, »bo mignil s prstom in Tita ne bo več.«

Titov odgovor je znan — NE avtokratski volji moskovskega centra, NE absolutnemu stalinizmu. Zaradi značaja in duha zasedanja Informburoja je Jugoslavija odločno odklonila sodelovanje in formalno izstopila iz članstva te organizacije. Klevete, laži in potvarjanje zgodovinskih resnic pa so odločno in enoglasno zavrnilo tudi jugoslovanski narodi, ki so v celoti podprli KPJ in njeno vodstvo na čelu s Titom. Lastno revolucionarno pot v socializem je potrdil tudi V. kongres KPJ, ki je dal poseben prispevek k razvoju marksistične misli ter opozoril na avtentičnost in zgodovinski pomen jugoslovanske revolucije, na njen socialistični značaj in možnosti uspešne graditve družbe v majhni državi. Sam Tito, ki mu med razsajanjem fašistične stekline v Jugoslaviji v letih 1941-45 kot generalnemu sekretarju KPJ in vrhovnemu poveljniku NOV in POJ, ni bila nobena odločitev vojaškega ali političnega pomena pretežka, je uredništvu knjige NE STALINIZMU brez oklevanja priznal, da je bil njegov NE Stalinu 1948. leta — najtežji trenutek odločitve.

Po III. zasedanju Informburoja 1949. leta na Madžarskem je bila sprožena nova resolucija proti Jugoslaviji: po tej resoluciji je prišlo do enostranske nagle prekinitve partijskih odnosov in meddržavnih aranžmajev članic Informburoja z Jugoslavijo. Politična in ekonomska blokada, ki je sledila, je bila naperjena naravnost proti nacionalni suverenosti Jugoslavije.

Ameriški novinar C. L. Sulzberger je nekoč vprašal Tita: »Ali veste, da si oni v Moskvi manejo roke?«

»Naj si jih kar manejo,« je odgovoril Tito. »Prišel bo dan, ko si bodo meli tudi oči!«

Tovarne delavcem. »S prevzemom proizvodnih sredstev v državne roke še ni bila uresničena akcijska parola delavskega gibanja »tovarne delavcem«, ker parola »tovarne delavcem, zemljo kmetovalcem« ni nobena abstraktna propagandistična parola, temveč nosi v sebi globok vsebinski pomen. Vsebuje cel program socialističnih odnosov v proizvodnji in jo je, potem takem, možno in potrebno uresničiti v praksi, če mislimo zares zgraditi socializem,« je dejal Josip Broz Tito v Zvezni skupščini 27. junija 1950, ob sprejetju temeljnega zakona o upravljanju delovnih kolektivov z državnimi gospodarskimi podjetji in višjimi gospodarskimi združenji. Ta dogodek pomeni začetek procesa uvajanja samoupravljanja neposrednih proizvajalcev, s čimer so bili postavljeni temelji nadaljnjega razvoja jugoslovanskega socializma: »Bistvo naše poti v socializem, bolj rečeno, v komunizem, je moč definirati z nekaj besedami: Naša pot v socializem je v tem, da mi marksistično znanost v dani etapi uporabljamo v praksi v najtesnejši povezavi s specifičnimi razmerami, ki obstajajo v naši državi. Za nas ta znanost ni dogma, temveč sredstvo upravljanja, sredstvo za orientacijo v slehernem konkretnem položaju, naj bo ta še tako zapleten. Trudimo se, da bi v vsa naša dela vnesli duh te znanosti, ker smo globoko prepričani, da je to pravilno in ker se v praksi potrjuje, da so načela te znanosti, zahvaljujoč genialnim znanstvenim predvidevanjem naših velikih učiteljev, tudi v današnji etapi mednarodnega dogajanja zelo pomembni in sleherno odstopanje od teh načel, ne glede na izgovor, pomeni rekvizicijo in izdajo stvari ne le delavskega razreda, temveč tudi celotnega naprednega človeštva...«

»Socializem ne more osebne človekove sreče podrežati nekakšnim »višjim ciljem«, ker je najvišji cilj socializma človekova osebna sreča. Po drugi strani pa nihče nima pravice, da bi svoje osebne interese uresničil v škodo skupnih interesov vseh.«

»Ideja samoupravljanja je stara prav toliko kot ideja humanizma,« pravi Edvard Kardelj. »Vsaka prava revolucija množic je pravzaprav najbolj neposredna oblika samoupravljanja. Takšna je bila tudi naša revolucija. Že nastanek partizanskih odredov je bil izraz samoupravne revolucionarne volje množic. V tej samoupravni revolucionarni akciji so nastali tudi organi narodne oblasti. Upravljanje z gospodarskimi viri na osvobojenem ozemlju je bilo prav tako samoupravno. Potemtakem samoupravljanje ni nastalo šele po revoluciji, temveč v samem toku te revolucije, v NOB in prvih revolucionarnih aktih narodne oblasti.«

»Razvijati revolucijo naprej — pomeni uresničiti samoupravljanje,« pravi Lenin. »Samoupravljanje ni v napoto porastu demokracije. Komuna je popolno samoupravljanje.«

Zelen
je
veliko
vedeti

Vsak vojak državljan in vsak državljan vojak. Po 37 letih zmage nad fašizmom človeštvo dandanes prešinja grenkobna zavest, da je bilo v sorazmerno kratkem času prisiljeno nešteto krat krčevito reševati probleme sožitja: od kapitulacije mračnih sil pa vse do danes je bil svet priča več kot 300 izbruhom večjih ali manjših »lokalnih« spopadov. Sodobnemu svetu, preobremenjenemu s protislovji, med nenehnimi napori za ohranitev ogroženega miru pogosto zastaja dih. V boju za lepšo in perspektivnejšo prihodnost jugoslovanske skupnosti je maršal Tito, vzporedno z razvojem samoupravne socialistične družbe, gradil sodobno oboroženo silo — JLA, jedro bodočega, v mnogočem edinstvenega obrambnega sistema v svetu — sistema splošnega ljudskega odpora. Z dostojanstvom, ponosom in neomajno vztrajnostjo je Tito kljuboval pred vdori in viharji, pritiski, grožnjami, blokadami in izsiljevanji, z gotovostjo v neodtujljivo pravico lastne izbire poti v lastno prihodnost, v socialistično samoupravljanje in neuvrščenost, je ob vsestranski podpori ZKJ ostal zvest načelom, po katerih je v preteklosti jačal in usposabljal partijo za dotlej največji vojaški in moralni spopad človeštva, v katerem je izoblikoval nacionalno in socialno osvoboditev jugoslovanskih narodov, narodnosti in države. In prav kakor je 1941. s pozivom na upor osupnil poraženo, pod osvajalskim škornjem zdrobljeno Evropo in kasneje presenetil svet z drznim uresničenjem Marxove in Engelsove teze o oboroženem narodu, kakor je 1945 na čelu partije, naroda in šestdesetih divizij zmagovito izšel iz strahotne stiske, ustvarja novo vojsko, novo državo in družbeno ureditev (ne da bi pri tem posnemal katerokoli revolucijo), kakor je 1948. na usodni prelomnici rekel svoj glasni, nepreklicni in ponosni NE Stalinu in stalinizmu — prav tako odločno je Tito vcepil revolucionarno bit NOB v vojaško fronto v obdobju miru. Ne stihjsko, temveč zavestno, upošteva tradicijo revolucionarne kontinuitete, ki je postala

trasa gibanja ZKJ ter bratske skupnosti jugoslovanskih narodov in narodnosti. Titova parola SAMOUPRAVLJANJE — NEUVRŠČENOST — OBRAMBA IN ZAŠČITA, v kateri je moč prepoznati duh prejšnjih parol SMRT FAŠIZMU — SVOBODO NARODU, TUJEGA NOČEMO, SVOJEGA NE DAMO! ter DELAVSKI RAZRED KONSTITUIRAN KOT DRŽAVA, je postala življenjski smoter, razvoj in cilj naše socialistične družbe. Zoperstavljanje se odkrito slehernemu tujemu vmešavanju, ogrožanju naše neodvisnosti ter možnosti agresije v morebitni bliskoviti vojni, je Tito z doktrino splošnojudske obrambne vojne uresničil Engelsovo misel, da bo narod, ki bo uvedel tak sistem, podvojil svoje moči.

»Hitrejši razvoj samoupravnih socialističnih odnosov omogoča skladnejšo rast sistema SLO in obratno,« pravi Tito. Ta vzajemni odnos je danes ena najizrazitejših oblik edinstvenega procesa preobrazbe družbe, v kateri, kot je znano, obrambna in zaščitna naloga ni le dolžnost in obveznost, temveč tudi pravica slehernega delovnega človeka in državljana ter sestavni del naše življenjske in delovne vsakdanjosti. Moč naše obrambe in družbene samozščite, sredi katere predstavlja JLA udarno ost, najbolj ilustrirajo rutinske vaje naše armade in oboroženih sil.

»Sistem SLO je jamstvo neodvisnosti in enakopravnosti vseh narodov in narodnosti naše domovine,« pravi Tito. »S tem v zvezi je nujno predočiti značaj in potrebe temeljitih priprav celotnega prebivalstva in ne le oboroženih sil v mirnem času. Zato moramo delati in živeti, kot da bo sto let mir in se hkrati pripravljati, kot da bo jutri vojna!«

Maršal miru. Povojni dogodki na izjemno razgibanem svetovnem prizorišču so povzdignili maršala Tita, tudi kot tvorca politike neuvrščenosti, pobudnika in neutrudnega borca za mir. Silhueta šolske ladje Galeb, zastave, posadke in obiski

Pri ogledu naših obratov

široim sveta so ponesli po svetovnih morjih, oceanih, lukah in državah dvoje imen: TITO in JUGOSLAVIJA. Ti dve imeni sta postali sinonim za eno samo, kratko, a veliko besedo: MIR.

Človeški obraz atoma. Kot otrok sem večkrat razmišljal, kako ponosno zveni ime Človeka, bitja s svojo duševnostjo in posebnega sveta, nepredstavljivega za zgodnje čase zemeljske zgodovine. Pojavil se je na lestevici razvoja, njegovo učlovečenje je spremljal blišč narave: zacvetele in rodile so najvišje cvetnice, listnate gozdove, grmovja in travnike so preletavale pojoče ptice. In sredi biološkega in ekološkega bogastva, ki ga ni bilo mogoče primerjati z nobenim prejšnjim, se je dvigala krona človeka, ki je bil prvi zmožen in sposoben nastopiti s svojo zavestjo, z deli svojih rok in razuma.

Pozneje sem se moral počasi odpovedovati svoji očaranosti in začudenju, saj je vse kazalo, da se vrsti Homo sapiens obeta negotova prihodnost. Človek je izrazito borben osebek in družbeni spori so zanj važnejši kakor enotno reševanje problemov na poti v prihodnost. Tisočletja je vztrajno gradil svojo civilizacijo: Ko se je na samem vrhu razvoja pretolkel do strahotnega in uničujočega orožja, se je znašel v precepu. Pričel je nihati med zahtevami svoje velike moči in samozatajevanje vdanosti, največje sreče in najgloblje krivde. Po zakonih naravne selekcije so bila vsa živa bitja prisiljena izbojevati svoje življenjsko okolje in nadaljevati boj za obstanek. Vendar med živalmi ni prevladal bojni duh, ko so zadovoljile potrebe po hrani in si zagotovile potomstvo. Človek je drugačen. S civilizacijo razvija vse hujšo materialistično kulturo. Lastništvo nad materialnimi dobrinami pomeni zanj določeno vrednost, položaj in razlike v stanovih. Razen tega je sposoben predvideti in načrtovati, pozna smrt zaradi pomanjkanja, razvija čustva, kot so strah, sovraštvo, maščevanje. Ubijal je in ubija z vsemi orožji, ki jih je dognal in trenutno teži k proizvajanju vse hujših totalnih sredstev uničenja. Danes smo vsakodnevno priča zaostrovanju politike vlad

obeh blokov, ki nenehno zvišujeta jedrski oborožitveni potencial ter s svojo orožarsko tekmo ogrožata ne le svetovni mir, temveč tudi življenje in obstoj planeta. Upravičeno se poraja bojazen človeštva pred nenadnim porastom »atomskih mušnic«.

V ekspezeju o jedrski energiji, ki ga je 3. marca 1958. leta predložil Zvezni skupščini, je Josip Broz Tito znova izrazil brezrezervno opredeljenost za tak način izkoriščanja te energije, ki bo usmerjen v blagor delovnega človeka. Med drugim je dejal:

»Zakaj se morajo danes ljudje bati, namesto da bi se veselili enega največjih odkritij človeškega razuma? Ker se ljudje bojijo, da bo odkritje stoletja zaradi nekega manijaka povzročilo smrt, ne pa napredka človeštva! Če odkritje in uporabo nuklearne energije gledamo zgolj kot sredstvo, ki nudi neomejene možnosti za blagor človeštva in ne za njegov propad, potem je odgovor, v katero smer se morajo razvijati mednarodni odnosi, jasen: razvijati se morajo v smeri integracije, sodelovanja med narodi v vseh vprašanjih, ki so usmerjena v dobro človeštva. In to odkritje, kot tudi mnoga druga, ki jih je odkril človeški genij, želijo danes izkoristiti v prvi vrsti kot sredstvo za zastraševanje in izsiljevanje in ne kot sredstvo razcveta in blaginje ljudi na Zemlji.

Dosledno politiki, ki jo vodimo, prizadevaje si za aktivno koeksistenco in ohranitev miru v svetu, menimo, da bi bilo katastrofalno tako za plodove človeškega rodu kot za človeštvo samo, če bi se ta veličanska moč uporabila kot sredstvo za rušenje in uničenje.

Prepričani smo, da je edina prava pot, ki omogoča napredek človeštva, izkoriščanje jedrske energije v miroljubne industrijske namene, za dvigovanje življenjske ravni ljudi in za odstranjevanje revščine in zaostalosti, ki sta v veliki meri tudi razlog vojnim spopadom.«

Tak je Tito, človek na čelu neskončne, nezadržne kolone naprednega človeštva, tovariš in vodja: preprost in skromen, vo-

Hamun I.

Titu v spomin

Sta leti dve minili,
odkar umrl je TITO,
za vedno ugasnilo
je srce plemenito.

Dolgo nas je vodil,
kot oče nam je bil,
a vendar še prekmalu
nas je zapustil.

Da je pri nas svoboda,
da v miru zdaj živimo,
njemu gre zahvala,
se njemu zahvalimo.

Da smo ga ljubili,
da ga še spoštujemo,
to grob njegov je priča:
vsak dan ga obiskujemo.

Med rožami, med cvetjem
je truplo njega skrito,
a v srcih naših vedno
ostal boš, dragi TITO.

jak iz stroja, modrooki moški v sivem plašču, čvrstega in izklesanega obraza, ki je puščal močan, neizbrisen vtis na soborce. V svojih dramatičnih in daljnosežnih časovnih razponih od Kumrovca, Sibirije in Evrope do revolucije, vojne, sveta, miru, prijateljstva in človekoljubja — človek, tovariš in vodja, ki se je vse življenje boril za veliko, skupno stvar človeštva po čvrsti in ravni »črti svojega moralnega prepričanja«, kot pravi pesnik Krleža — živi in traja v tej naši socialistični in samoupravni skupnosti, v današnjem in jutrišnjem svetu, kot izvir, kot navdih; kot oporišče, kot hrabritev, vera, upanje. Kot vzpodbuda in smerokaz na poti, ki je pred nami...

VIRI IN LITERATURA:

Josip Broz Tito: TV MEMOARI, magnetofonski zapis

Josip Broz Tito: Zbrana dela V, Ljubljana, 1980

PRVA PROLETERSKA, Zbornik radova, Beograd, 1963

Zvonko Staubringer: NE STALJINIZMU, Zagreb, 1980

IZLOŽBA TITO — SAMOUPRAVLJANJE, razstavni katalog, Beograd, 1980

Josip Broz Tito: OPŠTENARODNA OBRAVNA I DRUŠTVENA SAMOZAŠTITA, Sarajevo, 1980

Josip Broz Tito: VOJNA DJELA III, Beograd, 1977

NERETVA I, II, III, Zbornik radova, Beograd, 1965

REVOLUCIONARNI PUT PARTIJE, Zbornik radova, Beograd, 1979

USTAVA SFRJ, Ljubljana, 1974

Časopis GALAKSIJA, posebna izdaja, Beograd, 1980

Stefanija Smonkar

O srečanju s Titom čebļava z vnučkom

Dežuje. Težke kaplje polzijo po šipah. Jesenski veter se podi okrog hiše.

Vse to me ne moti, udobno se zazibljem v gugalnem stolu in si privoščim počitek...

Iz prijetne dremavice me zbudi otroški glas, ki drobnim korakom zapoveduje: En, dva, en...

Vedno se moram nasmehnuti, ko zagledam, kako na njegovi ljubki glavici čepi moje staro cedilo za testenine, ki, brez ročaja, služi za njegovo čelado. Z leseno puško na rami se strumno ustavi pred mano in še ukaže: »Stoj!« Odloži vojaško opremo in se mi skobaca v naročje. »Bica, povej mi pravljico!« »Ali boš,« takoj dodam. »Pa še zapoj, bica,« hiti naštevati svoje želje štiriletni vnuček. »Oh«, pomislim — »Vse rožice rumene daleč so od mene...« Pa ne dolgo. V spomin priključem poletje 1952.

Zagledam se v jasne otroške oči, ki zrejo vame in počasi, s srečo v srcu, ki v zven mojih besed pričara toplino, in s sijajem v očeh pripovedujem... Veš, Jaki, ko je bila tvoja mamica še manjša od tebe, se je zgodilo nekaj strašansko lepega.

»Kaj pa?« hitro zgrabi in v očeh mu berem veliko pričakovanje. »Ja, lep poletni dan je bil takrat: polno cvetja povsod, veliko zastav...« »A zastavja tudi,« mu zažari obraz. »Tudi. Tvoji mamici, leto dni stari punčki, sem skrbno oprala lase.« »Zakaj?« »Da je bila tudi ona umita, kot je bilo tisti dan vse umito in čisto. Obklekla sem ji lepo belo obleko z rdečimi pentljama.« »Bica, kam pa je šla?« Malček ne more dočakati, da povem do kraja. »Boš kmalu zvedel,« ga prepričam in nadaljujem.

»Nadičin atek, tvoj dedi, je oblekel svečano vojaško uniformo, se prepasal z rdečim suknenim pasom, ki je bil ves prešit z zlatimi nitmi...« Opazim, kako otročičku utripajo veke, v oči pa se je vtihotapil sončni žarek... »Na roke si je dedi nataknil bele paradne rokavice.« Zdrsne mi na nala, poskoči, ploskne z rokami in zmagošlavno naznani: »Tito bo prišel, Tito!«

Začudena zaradi njegove bistrizjave in ugotovitve pritrdim: »Da, tisti dan se je v Dobovi ustavil modri vlak.« »Pa malo bel in rdeč,« dopolni vnuček. »Povej, bica, povej vse!«

»Dobro, ne prekinjaj me več, pa boš izvedel vse,« obljubim. »Vsi trije, tvoj dedi in tvoja mamica v mojem naročju, smo med množico drugih stali na peronu železniške postaje in nestrpno čakali, kdaj bo pripeljal njegov vlak.

Srce mi je močno razbijalo, ko se nam je približal in obstal. Množica je vzklikala, vendar se mi je zdelo, da navdušenja še ni dovolj. Začela sem še glasneje klicati: Tito! Takrat pa... tik pred mano se je narahlo in počasi čisto malo odgrnila zavesa in zagledala sem Tita s pipico v ustih... Pre-

vpila sem glas množice: »Vidim ga, vidim našega Tita!« Začeli smo ognjevito pozdravljati Tita in partijo. Vrata so se odprla in izstopil je Tito s spremstvom.

Tisti trenutek sem bila najsrečnejši človek na svetu,« povem. Vnuček s svojo globino v očeh me gleda, ko skoraj brez diha šepetaje pripovedujem:

Miroslav Osojnik

„Prušnikovo srečanje“ v Koroški osrednji knjižnici

Letos so bili Vorančevi dnevi, ki jih vsako leto zelo vzorno organizira, vodi in usklajuje občinska kulturna skupnost Ravne na Koroškem, bogatejši tudi za »Prušnikovo srečanje«. 16. marca letos sta se sklenili dve leti, odkar smo se Korošci poslovili od Karla Prušnika-Gašperja, koroškega Slovence, revolucionarja, organizatorja koroškega partizanstva in Osvobodilne fronte med koroškimi Slovenci, vztrajnega in odločnega borca za pravice Slovencev na avstrijskem Koroškem, aktivista slovenskih organizacij na Koroškem, predsednika Kluba prijateljev lova in vsestranskega političnega in kulturnega delavca. Ob tej obletnici je bilo v Koroški osrednji knjižnici na Ravnah »Gašperjevo srečanje«, s katerim so se organizatorji dostojno oddolžili Prušnikovemu spominu.

SREČANJE MENTORJEV GAŠPERJEVE BRALNE ZNAČKE

Pobudo za uvedbo Gašperjeve bralne značke je dal Osrednji odbor koroških partizanov v Ljubljani in ob soglasju in pomoči občinske kulturne skupnosti Ravne na Koroškem, iniciativnega odbora za Gašperjevo bralno značko in Koroške osrednje knjižnice ustanovil osrednji odbor za Gašperjevo bralno značko pri Srednji šoli tehniško-naravoslovne in pedagoške usmeritve Ravne na Koroškem. Člani osrednjega odbora so ob obletnici Prušnikove smrti organizirali srečanje mentorjev Gašperjeve bralne značke. Srečanje je dokazalo, da je za bralno značko, ki nosi ime po Karlu Prušniku-Gašperju, že sedaj izredno veliko zanimanje, saj se je posveta udeležilo okoli 40 mentorjev iz vse Slovenije. Udeleženci so v uvodu seminarja slišali utemeljitev namena in pomena Gašperjeve bralne značke, nato pa jim je Pavle Žaucer-Matjaž razložil, katero literaturo morajo kot mentorji poznati, da bodo uspešno vodili delo za priznanje ene izmed treh stopenj Gašperjeve bralne značke. Letos bo seveda podeljena le prva, bronasta stopnja bralne značke. Zanj so obvezna literatura Prušnikovi »Gamsi na plazu«, in sicer tretja, že drugič dopolnjena izdaja, ki je izšla leta 1981. Spretna beseda te izdaje in bogate opombe so osnova za uspešen zagovor in osvojitve prve stopnje Gašperjeve bralne značke.

»Maršal Tito je stopil naravnost k meni, prijel Nadico za roke in v lepi slovenščini vzkliknil: »Glejte, kako lepa punčka, čigava pa si, atekova ali mamina?« Spremljevalec pa se je pošalil: »Saj je tudi mamica lepa.« Bila sem zmedena in tudi sama kakor tvoj dedi odrevenela, kajti dedi je stal v častni poziciji — maršal Tito ga je pogledal in mu odzdravil.«

Sele sedaj se predramim. Vnuček z razprtimi, zasanjanimi očmi in odprtimi usti stirmi v daljavo. Spogledava se in se nasmehneva.

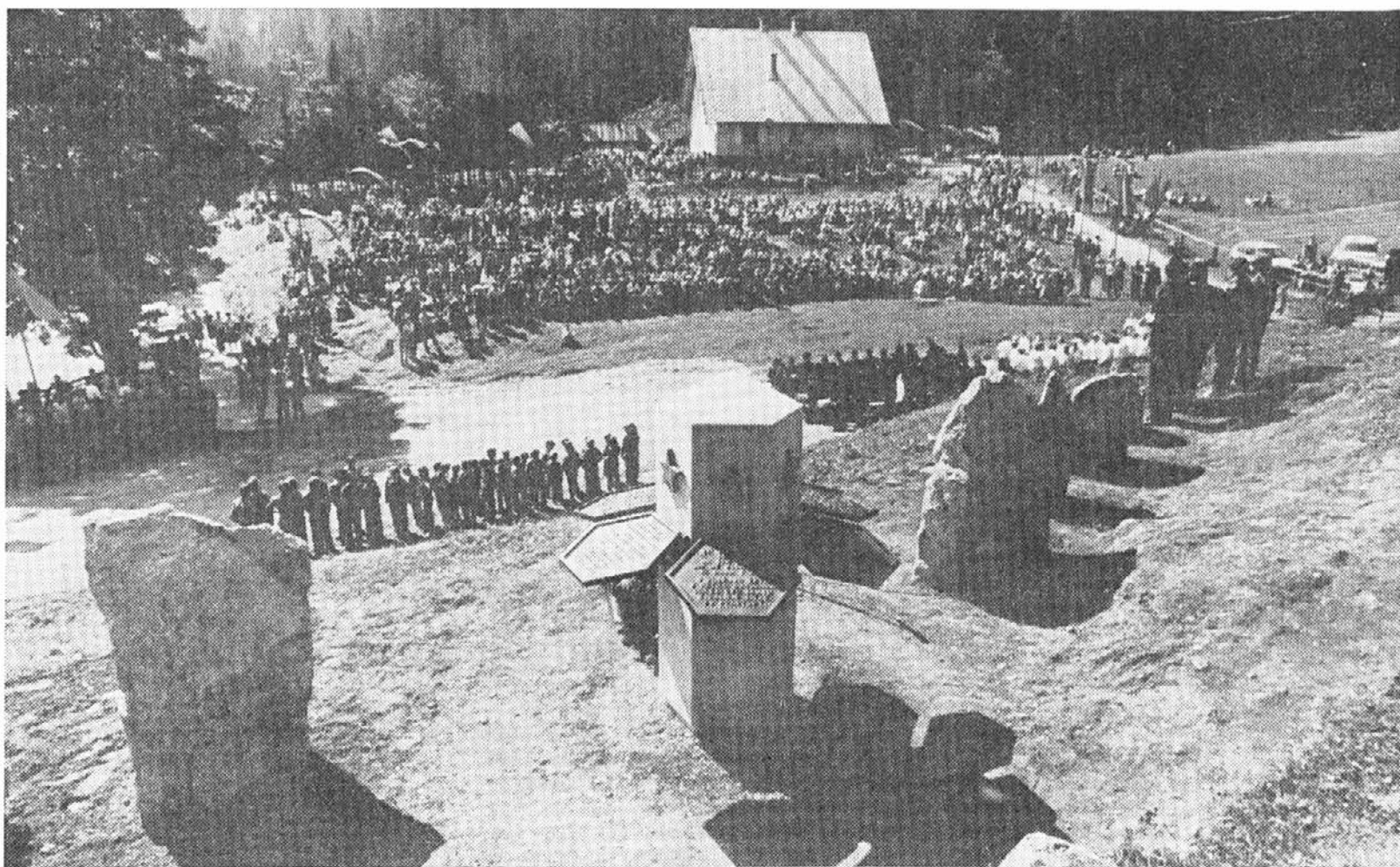
Okrog oglov še vedno zavija jesenska burja, nama pa je toplo, kajti v srcu čuti va sonce in vidiva cvetje tistega lepega dne...

RAZSTAVA O ŽIVLJENJU IN DELU KARLA PRUŠNIKA-GAŠPERJA

Drugi del tega srečanja je bila otvoritev razstave o življenju in delu Karla Prušnika-Gašperja. Razstavo je pripravila Koroška osrednja knjižnica. Z njo je želela pregledno in z značilnim fotografskim gradivom prikazati življenjsko pot in delo Karla Prušnika-Gašperja kot političnega in kulturnega delavca in tudi Gašperja — partizana. Razstava je prikazala Prušnikovo življenje razvojno; najprej rod in mladost, nato Karla Prušnika-Gašperja v času NOB in njegovo življenje ter delo v povojnem obdobju. Dodatek fotografskemu gradivu so bila odlikovanja, priznanja in diplome, ki jih je prejel Prušnik za svoje delo, v srednjem salonu pa so bile na ogled vse izdaje »Gamsov na plazu« v slovenščini ter oba prevoda, srbski in nemški. Razstava je bila odprta od 16. do 25. marca 1982 in si jo je ogledalo veliko obiskovalcev; največ je bilo učencev in dijakov.

PREDSTAVITEV POSEBNE ŠTEVILKE VESTNIKA KOROŠKIH PARTIZANOV Z BIBLIOGRAFIJAMI KARLA PRUŠNIKA-GAŠPERJA IN VESTNIKA KOROŠKIH PARTIZANOV

Tretji del »Gašperjevega srečanja« je bila predstavitev posebne številke Vestnika koroških partizanov, ki je izšla ob drugi obletnici Gašperjeve smrti. Posebna številka je bogata, saj obsega 251 strani, zaobjema pa spremno besedo, ki jo je napisal Pavle Žaucer-Matjaž, in obe namenjeni bibliografiji. Obe bibliografiji sta nastali v okviru programa, za katerega Koroška osrednja knjižnica — Študijska knjižnica — Ravne na Koroškem združuje delo in sredstva z občinskimi raziskovalnimi skupnostmi Dravograd, Radlje ob Dravi, Ravne na Koroškem in Slovenj Gradec, ter s pomočjo odbora za mednarodno in medrepubliško sodelovanje pri Raziskovalni skupnosti Slovenije, s katero združuje delo in sredstva Vestnik koroških partizanov. Obe bibliografiji je za Koroško osrednjo knjižnico skrbno in vestno sestavila Marija Suhodolčan, izdal in založil pa ju je Osrednji odbor Koroških partizanov v Ljubljani.

Spomenik v Topli

O bibliografiji Karla Prušnika-Gašperja smo pisali že v I. letošnji številki Koroškega fužinarja, zato povejmo samo najbolj bistvene podatke. Bibliografija obsega vse gradivo od leta 1944 do Prušnikove smrti, 16. marca 1980. V obsežnem popisu ni zajeta samo Prušnikova korespondenca. V prvem poglavju se seznanimo s Prušnikovimi samostojnimi tiski: »Gamsi na plazu«, Ljubljana, 1958; »Gamsi na plazu«, Ljubljana, 1974 (druga, dopolnjena izdaja); »Gamsi na plazu«, Ljubljana, 1981 (tretja, dopolnjena izdaja); »Gemsens auf der Lawine«, Celovec, 1980; »Divokoze na lavini«, Beograd — Ljubljana, 1981. Prušnik je bil tudi neutrujen publicist in politični delavec. V drugem poglavju bibliografije je zbranih 422 prispevkov, ki zgovorno pričajo o njegovem ustvarjalnem delu (prispevki o NOB, o Zvezi koroških partizanov in o koroškem narodnostnem vprašanju; prispevki o ljudeh; prispevki o lovstvu). Tretje poglavje bibliografije obsega prispevke avtorjev, ki so pisali o Prušniku (265 prispevkov). Bibliografijo dopolnjujejo še kratek avtorjev življenjepis, odlikovanja in priznanja za njegovo delo, imensko kazalo ljudi, o katerih je Prušnik pisal, in imensko kazalo avtorjev, ki so pisali o njem.

Bibliografija Vestnika koroških partizanov zajema prispevke petnajstih letnikov od leta 1967 do 1981. Razdeljena je na devet poglavij, ki so po letih urejena po abecednem vrstnem redu avtorjev ali stvarnih naslovov. Podroben pregled vsebine nam da tako podoba: 1. Bibliografije, 2. Narodnoosvobodilni boj, 3. Biografije, 4. Organizacije bivših borcev, 5. Narodne manjšine, 6. Leposlovje, 7. Poročila o publikacijah, 8. Razno, 9. Kazala. V 15 letnikih Vestnika koroških partizanov je izšlo 55 števil, od tega 13 dvojnih in 1 trojna. Morda bo za koga zanimiv tudi podatek, da vse številke obsegajo 788 prispevkov in so natisnjene na 3.505 straneh.

Poudariti pa moramo, da prava vloga in teža obeh bibliografij nista le v obsegu bogatih in izčrpnih podatkov, ki so v njiju zbrani. Največjo težo jima dajejo številne anotacije. To so kratki povzetki člankov, ki poleg pregleda nad Prušnikovim delom omogočijo vsakemu bralcu tudi sorazmerno širok pregled problematike NOB na Koroškem.

Poleg predstavitve obeh bibliografij je program tega dela »Gašperjevega srečanja« obsegal še splet koroških in partizanskih pesmi, ki jih je zapel ravenski Koroški oktet, uvod iz »Gamsov na plazu«, govor Pavleta Žaucerja-Matjaža in podelitev domicila Gašperjevi bralni znački. Listino je svečano izročil ravnatelj Srednje šole tehniško-naravoslovne in pedagoške usmeritve Ravne na Koroškem, Tone Golčer. En izvod bo hranila šola, drugi izvod Osrednji odbor koroških partizanov v Ljubljani, tretji izvod pa kulturna skupnost Ravne na Koroškem. Utemeljitev domicila je takšna:

SVET SREDNJE ŠOLE
TEHNIŠKO-NARAVOSLOVNE IN PEDAGOŠKE
USMERITVE RAVNE NA KOROŠKEM
je na pobudo Osrednjega odbora Koroških partizanov v Ljubljani, Samoupravne interesne kulturne skupnosti Ravne na Koroškem in iniciativnega odbora za bralno značko Karla Prušnika-Gašperja na svoji seji, dne 16. 12. 1981, sprejel

sklep,

da se podeli

DOMICIL BRALNI ZNAČKI KARLA PRUŠNIKA-GASPERJA.

Bralna značka bo mlajšim generacijam in drugim v Sloveniji in na Koroškem:

— ohranjala živ spomin na legendarnega koroškega partizana Karla Prušnika in na njegove soborce;

— omogočala študijsko prodiranje v Gašperjevo idejno sporočilo;

— pomagala razumeti boj slovenskih rojakov za popolno enakopravnost z večinskim narodom in spoznati širšo problematiko Koroške, njeno zgodovino in sodobnost;

— pomagala spoznavati boj koroških partizanov za osvoboditev, katerih simbol je bil in ostaja avtor Gamsov na plazu — Gašper.

Ravne na Koroškem, 16. marca 1982

Ravnatelj:

Golčer Tone, prof.

Predsednik sveta:

Vrečič Koloman, ing.

Tako je bilo »Gašperjevo srečanje« na Ravnah na Koroškem. Z njim smo se Korošci častno in dostojno oddolžili Prušnikovemu spominu, bralna značka pa bo še leta ohranjala spomin na Gašperjevo dejavno življenje in tako pomenila živo vez tudi z vsemi prihodnimi rodovi.

IZREKI

Mirnost. Ne razburjaj se zaradi malenkosti ali splošnih in neizogibnih nesreč.

Čistost. Spolnost uporabljaj za zdravje in potomstvo, nikoli za okrnitev svojega ugleda in ugleda drugih.

Norec ima zmeraj prednost pred nadarjenim človekom; vedno je zadovoljen sam s seboj.

Pavle Žaucer-Matjaž

Za Gašperjev spomin

(Govor ob otvoritvi razstave o Karlu Prušniku-Gašperju v študijski knjižnici na Ravnah 16. 3. 1982)

Pred dvema letoma smo ob Gašperjevem grobu obljubili, da bomo s partizansko zvestobo ohranjali in razvijali svetle tradicije koroškega partizanstva, protifašističnega boja na Koroškem in da bomo trajno uresničevali Gašperjeve nedokončane zamisli in ideje.

Letos se koroški Slovenci spominjajo pomembnih dogodkov iz svoje zgodovine. Pred štiridesetimi leti, 14. in 15. aprila 1942, so nacisti pregnali z domačij in odgnali v taborišča v notranjost rajha 186 slovenskih družin. Poleti bo minilo 40 let, ko so Johan Županc, Stane Mrhar in Karel Prušnik organizirali na Koroškem prva žarišča odpora proti nacizmu, prve odbore Osvobodilne fronte. 25. avgusta 1942. leta so na Robežu v prvem boju s partizani na Koroškem oholi SS-ovci pokazali pete pred slovenskimi vojaki, pred borci slavnega Kranjčevega bataljona. Še istega leta je nastala prva koroška partizanska enota, prva koroška četa pod Peco, v katero se je vključil po pobegu pred aretacijo prve dni decembra 1942. leta Karel Prušnik in je postal koroški partizan Gašper.

Danes, ob drugi obletnici Gašperjeve smrti, ohranjamo spomin na te zgodovinske dogodke z Gašperjevim imenom, ki je postalo simbol in legenda koroškega partizanstva in protifašističnega boja na Koroškem.

Že ob prvi obletnici Gašperjeve smrti smo ugotavljali, da Gašperjev spomin najbolj častno ohranjamo z delom, z delovnimi dosežki, kajti delo je bilo tudi Gašperjevo osnovno življenjsko vodilo.

Njegov spomin verno živi v njegovem delu, kajti v letu po njegovi smrti so izšle tri izdaje njegove knjige »Gamsi na plazu«, in to v treh jezikih — v nemščini, slovenščini in srbohrvaščini, kar pomeni izjemen knjigotrški dosežek slovenskega pisca.

Ob drugi obletnici Gašperjeve smrti lahko ponovno ugotovimo, da je ohranjanje tradicij koroškega partizanstva z Gašperjevim imenom in z njegovim delom doživelo lep uspeh. Dve izdaji njegove knjige, v nemščini in slovenščini, sta razprodani kljub sorazmerno visoki nakladi. Pri tem pa je posebno razveseljivo, da ljudje to knjigo skrbno berejo, da se pogovarjajo o njej in tako se o koroškem partizanstvu pogovarjajo mladi in stari tokraj in onkraj meje.

Na današnji svečanosti predstavljamo še tri nove uspehe ohranjanja Gašperjevega spomina — otvarjamo razstavo o Gašperjevem življenju in delu, predstavljamo novo knjigo z Gašperjevo bibliografijo in z mentorskim seminarjem smo dejansko uvedli novo dejavnost v bralni kulturi, utirili smo študijsko Gašperjevo bralno značko.

Razstava je sicer skromen, vendar skrbno izbran in vsebinsko zaokrožen prikaz Gašperjeve življenjske poti, njegovega žitja in bitja, njegovega dela in bogate ustvarjalnosti.

Gašperjeva bibliografija pa je izčrpen in popoln pregled njegove obsežne publicistične dejavnosti, obenem pa obsega tudi pregled vsega, kar so doslej drugi napisali o Gašperju. Z zadovoljstvom ugotavljamo, da z Gašperjevo pisano besedo živi njegov spomin in da njegova dela iz dneva v dan vzbujajo več zanimanja in pozornosti. Njegova bibliografija je bila takorekoč razprodana v prednaročilu, skoraj prej, kakor je izšla. Njeno vrednost in vrednost bibliografskega prikaza vsebine petnajstih letnikov Vestnika bomo spoznavali šele v času, ko se bo razmahnilo delo študijskih krožkov Gašperjeve bralne značke, ko bosta bibliografiji postali mentorjem in bralcem GBZ nujen pripomoček in vodnik skozi publicistiko o koroškem partizanstvu in o boju koroških Slovencev sploh.

V spremni besedi posebne številke Vestnika smo zapisali, da bo to gradivo postalo tudi nepogrešljiv vir podatkov za zgodovinarje, raziskovalce zgodovine koroških Slovencev in da bo koristen pripomoček šolnikom pri razvijanju in ohranjanju revolucionarnih tradicij. Uresničevalci Gašperjevega duhovnega testamenta smo dobili v tem gradivu izhodišče za nadaljevanje njegovega dela in za vrednotenje njegove zajetne publicistične bere. Uredništvu našega Vestnika bosta obe bibliografiji napotilo za kvalitetnejše in kar najbolj smotrno oblikovanje vsebinske podobe našega glasila in za uresničevanje uredniškega programa. Ne nazadnje pa bosta obe bibliografiji uporaben napotek za odbiranje in iskanje primernih beril vsem tistim posameznikom, ki jim je Koroška pri srcu in spremljajo žilavi boj koroških Slovencev.

Gašper ni delal in ni pisal zaradi lastne pisateljske uveljavitve, temveč je pisal z namenom, da ohranja in razvija revolucionarne tradicije boja koroških Slovencev. Gašper je bil vedno sredi med svojimi ljudmi in je pristno živel z njimi. Doživljal je z njimi vesele dogodke in dogodivščine ter delil z njimi tegobe in nadloge. Gašper je pisal preprosto, brez praznega leporečja, o svojih soborcih, sodelavcih in sodeželanah, o majhnih, na videz manj pomembnih dogodkih. Vsak njegov članek, vsak stavek pa diha prepričevalno in pristno, ujame utrip življenja in dokazuje, da so velika dejanja v času pomembnih obdobij naroda sestavljena iz deleža in prispevka majhnih ljudi, neštevilnih nosilcev boja koroškega človeka za socialne in narodne pravice. Zato srečujemo v Gamsih na plazu in v vseh njegovih člankih nešteto navadnih borcev, kurirjev in spremljevalcev, obveščevalcev in tehnikov ter teren-

skih aktivistov. S posebno toplino Gašper opisuje predane in požrtvovalne ter gostoljubne koroške mamice, ki so skrbele za svoje varovance, partizane, kakor za lastne sinove. V vseh povojnih letih je Gašper pisal o Koroških kmečkih in delavskih ljudeh ter intelektualcih, o nosilcih poveljnega boja koroških Slovencev. Z Gašperjevim publicističnim peresom in navdihom postajajo vsi ti majhni, preprosti ljudje iz množice veliki soustvarjalci zgodovine slovenskega naroda na Koroškem.

Gašperjevo preprosto, iskreno in prepričljivo pisanje sega človeku do srca. Vedno je stal na čelu boja proti velikonemškemu nacističnim in šovinističnim zatiralcem slovenstva na Koroškem, pa je vsaka pisana in izrečena beseda tudi globoko doživeta.

Lemisch, Steinacher, Wutte in drugi so »znanstveno« zasnovovali teorijo in prakso germanizacije, da bi v eni sami generaciji uničili in iztrebili slovenski živelj na Koroškem. Organizirali so Heimatdienst in Heimatbund, organizaciji, ki sta usmerjali in izvajali te genocidne zamisli germanizacije v prvi avstrijski republiki. Najbolj zagnani izvajalci tega dela, kot Maier — Kajbitsch, Fritz, Steinacher in drugi, so postali vojni zločinci, ko so v času nacizma krvavo izvajali fizični genocid nad slovenskim, domorodnim prebivalstvom. Današnji Heimatdienst verno nadaljuje preizkušeno zgodovinsko vpeljano germanizatorično raboto kot vodilna organizacija, ki daje ton in usmerja germanizacijske oblike in pritiske v vsem javnem življenju na Koroškem. Tristranski sporazum o politiki do koroških Slovencev je le ena, vendar danes odločujoča oblika take protislovenske dejavnosti na Koroškem.

Tako koroško stvarnost moramo imeti vedno pred očmi, kadar govorimo, pišemo in vrednotimo Gašperjeve stvaritve in dejavnost. Gašperju je bil boj vsebina vsega njegovega življenja in dela. Živo je dojel Speransovo misel, da je »narod, ki molče trpi zatiranje, obsojen na pogib«.

Za razvijanje revolucionarnih tradicij nasploh, še posebej pa za ohranjanje in negovanje tradicij koroškega partizanstva je zlasti pomembna nova dejavnost — Gašperjeva bralna značka. Bralci GBZ naj bi jutri postali pobudniki in organizatorji za najraznovrstnejše oblike pomoči matičnega naroda koroškim Slovincem v kulturnem, gospodarskem in družbeno-družabnem življenju, pri utrjevanju hrbtnice njihove narodne zavesti ter pri širjenju tesnih in živih vezi matičnega telesa z našo narodno skupnostjo na Koroškem.

Gašperjevi Gamsi na plazu bodo osnovno berila GBZ, bodo vabilo in klic mlademu rodu, da si bo ob branju in študiju domoljubne, družboslovne literature o Koroški in o koroških Slovincih zavzeto nabiral znanje in vednost o zgodovinski poti in usodi Slovencev na Koroškem.

To novo akcijo smo zasnovali skromno, v omejenem obsegu, za koroško krajino in za slovensko Koroško v Avstriji, že na začetku pa opažamo izjemno zanimanje zanjo tudi v drugih krajih Slovenije. Pesnikova misel, da vsak Slovenec nosi Korotan v srcu, je še vedno živa — morda danes bolj, kakor je bila v nedavni preteklosti.

Vse, kar smo, kar delamo in kar bomo delali za ohranjanje Gašperjevega spomina,

naj prispeva k našemu prvinskemu name-
nu — ohranjanju in krepitvi slovenske be-
sede, slovenskega duha in življenjske bit-
nosti koroških Slovencev.

Oktober lani smo na Jezerskem, na skup-
ni seji odborov Zveze koroških partizanov
iz Celovca in Osrednjega odbora koroških
partizanov iz Ljubljane zasnovali širok
program za razvijanje tradicij koroškega
partizanstva. Dajemo pobudo, da se tudi
druge družbenopolitične, še posebno mla-
dinske organizacije vključijo v priprave za
veliko, jubilejno proslavo 40. obletnice
zadnje bitke v Evropi, bitke na Poljani
pri Prevaljah 15. maja 1945. leta, sedem
dni po sklenitvi premirja po dolgi, kruti
drugi svetovni vojni.

Današnje uspešne prireditve na Ravnah
so del tega programa in naj postanejo iz-
ziv, da bomo vsi na vsej fronti izpolnjevali
zastavljene naloge.

Ignac Zdovc

Da ne bomo pozabili

Pri občinskem odboru ZZB NOV Ravne na
Koroškem že vrsto let deluje komisija, ki skrbi
za negovanje tradicij NOB, za postavljanje in
varstvo spomenikov padlim borcem in spomeni-
ških plošč na krajih, kjer so bili pomembni do-
godki v NOB; skrbi tudi za prenašanje revolu-
cionarnega izročila na mladi rod.

Najpomembnejša je skrb za spomenike in spo-
minske plošče v občini. Teh ni malo, vsako leto
pa odkrijejo še kakšno novo obeležje borcem za
svobodo in žrtvam fašističnega terorja. V letu
1980 so odkrili spomenik padlim borcem na os-
novni šoli Holmec, pred kulturnim domom v
Črni pa so postavili več spominskih plošč z 221
imeni padlih borcev in žrtev fašizma. Lani so
odkrili spomenik Prvi koroški četi v Topli, ki
je bila zibelka Koroških partizanov.

Komisija je predlagala, da bi postavili še spo-
menik koroškim partizanom pri Šumelu; spomi-
njal naj bi na bitko v letu 1944. Tedaj so parti-
zani v hudem boju premagali močnejšega sovra-
znika. Uničili so več avtomobilov in zaplenili ve-
liko orožja, Nemcem so povzročili tudi velike
človeške izgube.

Še vedno je naš veliki in skupni dolg — pri-
meren spomenik na Poljani, ki naj priča o zadnji
bitki druge svetovne vojne. Sodelovati pa bodo
moral tudi republiški in zvezni dejavniki.

Občinskemu odboru ZZB NOV Ravne je ko-
misija predlagala, naj bi po padlem komandan-
tu 3. koroškega bataljona, Francu Visočniku —
Faletu, ki je padel 6. 9. 1944 na Najberžem, po-
imenovali kakšno vojaško karavlo ali šolo v ra-
venski občini. Za predlog se zanima Zveza ko-
roških partizanov iz Celovca, saj je bil Visočnik
doma iz Šmarjete pri Pliberku.

Komisija si tudi prizadeva, da bi borci zapisali
kar največ spominov na NOB. V zadnjih letih
jih je že veliko objavil Koroški fužinar. Zbrana
je tudi precej gradiva za zbornik o NOB v Me-
žiški dolini. Komisija je predlagala vsem krajev-
nim združenjem borcev NOV, naj ustanovijo ko-
misije za negovanje tradicij NOB, ki bodo zbira-
le gradivo in spomine o narodnoosvobodilnem
gibanju na Koroškem.

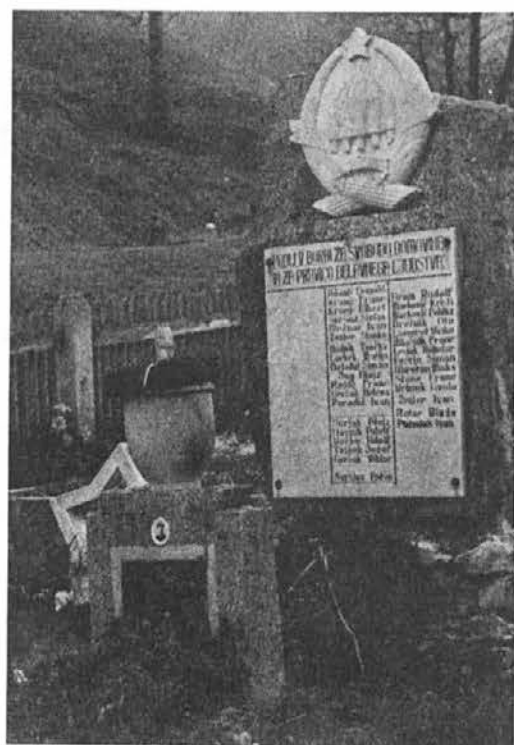
Vso skrb posveča komisija tudi Slovincem na
avstrijskem Koroškem. Občinski odbor ZZB

Partizanski duh, partizansko uresničeva-
nje nalog in pojmovanje odgovornosti naj
nas vodijo pri vsem našem delu, pa uspehi
ne bodo izostali.

Manj besed — več dejanj je bilo že nek-
daj naše geslo!

Zahvaljujem se kolektivu študijske
knjižnice, še posebno pa ravnatelju Janezu
Mrdavšiču in avtorici bibliografij Mariji
Suhodolčan za uspešno opravljeno delo.
Svetu srednje šole tehniško-naravoslovne
in pedagoške usmeritve na Ravnah na Ko-
roškem se zahvaljujem za podelitev do-
micila Gašperjevi bralni znački. Zahvala
in priznanje tudi vsem, ki ste kakor koli
prispevali, da se danes tako dostojno in
častno oddolžujemo Gašperjevemu spo-
minu.

Uspehi naj nam bodo obveza za nove
dosežke!

Spominsko obeležje

9. Sodelujejo na letnih konferencah ZB in
VI

10. Vabijo borce na izlete in športne dni.
Naj bo ta primer za zgled in vabilo vsem šo-
lam v naši občini, katere krožkov še nimajo,
naj posnemajo Črnjane!

Tereza

Majska pesem

Rada bi zapela
lepo pesem
o svobodi,
ko bo maj.

Vsa vesela
pohitela
v rosno jutro bi,
rada bi ves svet objela,
ko bo maj.

Zaplesala
bi z metulji
sredi rož in trav,
poletela bi s čebelo
na oblak sanjav,
ko pride maj.

Ah, pretežka
črna gruda
mi srce teži,
da negibne sanje
sanjam
v majske dni...

Tam na veji nad gomilo
ptičji par žgoli:
Či-ri, či-ri, či-ri,
sanjam, mlada partizanka, spi.
Či-ri, či-ri...

NOV Ravne ima tesne stike z borčevskimi or-
ganizacijami onstran meje, posebno še z Zvezo
koroških partizanov iz Celovca. Borci iz naše ob-
čine organizirajo izlete v kraje, kjer živi največ
bivših borcev. Udeležujejo se proslav, ki jih or-
ganizirajo koroški borci v Avstriji. Ob dnevu
mrtvih obiskujejo grobove padlih partizanov. V
Šentrupertu pri Velikovcu je npr. pokopanih 83
padlih borcev vseh narodnosti, največ seveda Ju-
goslovanov. Bili so to borci Severnokoroškega
bataljona, ki se je bojeval na Svinji planini. Tudi
ravenski občinski odbor ZZB NOV vabi koroške
rojake na razne proslave in odkritja spomenikov
v občini. Sodelovanje med koroškimi borci v
Avstriji in Zvezo borcev v občini Ravne je
zgodno.

Komisija za negovanje tradicij NOB pri OO
ZZB NOV Ravne se močno posveča mladim.
Vsem krajevnim organizacijam v občini je pred-
lagala, naj pomagajo ustanoviti krožke NOB na
šolah. Krajevni odbor ZZB NOV Črna je že leta
1971 začel sodelovati s šolo Miloša Ledineka v
tem kraju. Od tedaj že na tej šoli deluje krožek
NOB. Danes ga vodi mentorica Tončka Grabner.

Za leto 1982 so si zastavili take smernice:

1. Pot do svobode
2. Negovanje tradicij NOB
3. Življenje v svobodni domovini — Čuvanje
težko pridobljene svobode

Njihov delovni program:

1. Učenci se seznanijo z akcijami, borbami v
domaćem kraju (poslušajo pripovedovanja bor-
cev)
2. Obiščejo spominska obeležja in se navajajo
na skrb ter pravičen odnos do njih
3. Gledajo filme, slike, knjige. Krajši in zani-
mivi odlomki učence spodbudijo, da sami segajo
po knjigah NOB
4. Prebirajo TV 15 in dopisujejo
5. Poslušajo posnete radijske šolske ure in se
navajajo na poslušanje oddaj »Se pomnite, tova-
riši«
6. Povezujejo se s šolami (Podčetrtek)
7. Spremljajo važne dogodke
8. Prebirajo Obrambo in se seznanjajo z akci-
jami NNP

Zvonko Robar

PO POTEH KOROŠKIH PARTIZANOV

(Po pripovedovanju partizana Kadra)

IVANOVA ČETA

Kader je odšel v partizane avgusta 1943. leta. Zvezo s partizani je dobil pri Petriču ali pri Treh miškah v Jazbini. Dva dni je čakal na partizane v smrekovem bunkerju v gozdu blizu domačije. Ko so prišli k Petriču terenci, je odšel z njimi na Kuhelni vrh, kjer se je zbirala druga Vzhodno-koroška četa. V gozdu se je zbralo 20 do 25 partizanov. Med njimi sta bila vodnika Džok in Don. Več dni so bili v taborišču v gozdu. Hrano so jim prinašali terenci z bližnjih kmetij. Novinci niso smeli zapuščati taborišča, ker jim partizani niso zaupali. Taborišče je bilo zastraženo na dveh mestih. Na patrolje v okolico so pošiljali samo starejše borce.

Komandant čete je bil Gorazd, ki je bil doma s Kranjskega, komisar Ivanov pa je bil iz Zagorja. Četa je bila oborožena z bil iz puškometraljezoma, z več vojaškimi in lovskimi puškami. Komisar Ivanov je vodil politične ure za borce.

Četa je odšla v taborišče na Smrekovcu, kjer se je zadrževala od avgusta do septembra. Iz smrekovih vej so si naredili kopicice, ki so jim bile zasilna bivališča. V vsaki kopici je bilo štiri do pet borcev. Vedno so morali biti pripravljene na presenečenje, zato so ležali vedno oblečeni in obuti.

Nekaj hrane so prinesli v taborišče s seboj. Šteharnikov Džok je prignal v taborišče z Razborja par volov, ki so jih ubili in meso obesili po smrekovih vejah. Tako jim mesa ni primanjkovalo. Hrano so si kuhali v kotlu. Kuhal je neki partizan, ki je bil doma z Leš. Borci so opozarjali Kadra: »Ne približuj se kotlu, ker te lahko osu-mijo, da hoče zastupiti hrano in lahko te obsodijo na smrt!«

Starejši borci se niso zanesli na mlajše, ki so dezertirali iz nemške vojske. Taborišče je bilo zastraženo ponoči in podnevi, tako jih sovražnik ni mogel presenetiti.

Septembra so taborišče prestavili v gozdove Raduhe nad Bistrom. V bližini taborišča je bil potok, da so imeli pri rokah pitno vodo in vodo za umivanje. Starejši borci so hodili iz taborišča k bližnjim kmetom, mlajši niso smeli nikamor.

Zjutraj je šel Kader k potoku. Namiril si je obraz, da bi se obril. Bilo je tako mrzlo, da se je le s težavo obril.

RAZBILI ELEKTRARNO

Zvečer je bil zbor cele čete. Ivanov je sporočil borcem, da gredo ponoči v akcijo. Te novice so bili posebno veseli novinci, ki so se že naveličali ždeti v gozdu. Želeli so si, da bi po dolgem času spet prišli v dolino med ljudi.

Ponoči so šli razbit rudniško elektrarno v Šmelcu. Kolona se je v mraku pomikala v dolino. Neopazno so se približali centrali, proti Črni in Koprivni so postavili zasede s puškometraljezom. Ena skupina pa se je že prej ocepila in odšla v prehrabno akcijo k Škrubeju.

Kader in nekaj partizanov je vdrlo v centralo, v kateri je bil strojnik. Na njihovo zahtevo je moral izklopiti električni tok. Partizani so nato s kladivi razbili električne naprave. Ker jih niso mogli popolnoma uničiti, so potisnili papir in cunje skozi luknje v generator, da so zgoreli navoji.

Kader je vprašal Džoka:

»Zakaj delamo škodo?«

Džok ga je debelo pogledal, potem pa mu je resno odgovoril:

»Švabi ne bodo imeli toka in rudnik ne bo mogel obratovati.«

S Kadrom je razbijal električne naprave tudi partizan KOV z Brdinj. Nad elektrarno je stanovala strojnikova družina. Hčerka je kasneje pripovedovala Kadru, da jo je bilo tako strah, da celo noč ni mogla spati.

Po akciji so šli partizani v Toplo h Končniku, kjer so se odpočili in najedli. V višjih legah je bilo že precej snega, ker je tega leta zapadel že meseca oktobra. Nato so nadaljevali pot h kmetu Jeklu, da bi zabrisali za seboj vse sledove. Pri Jeklu so si skuhal večerjo in noč prespali na kmetiji. Švabi v Črni niso mirovali. Po sledeh so prišli za njimi. Partizani so jih zagledali na sosednjem hribu. Na straži je bil ravno Kader. Ko jih je zagledal, jih je s strelom opozoril nase. Začeli so streljati od Verdela. Partizani so optrali nahrbtnike, vzeli orožje in se umaknili od kmetije. Nemci so streljali nanje kot brez uma, ker jim ni bilo treba štediti z municijo. Na srečo ni bil ranjen niti en partizan.

Po pobočju so se vzpenjali h kmetu Blajsu. V višjih legah je bilo snega že do kolen. Lesene ograje so bile že skoraj cele pod snegom, le vrhnji del je še molel iz njega. Nemci jim niso dali miru ves dan. Za njimi so hajkali po Remšniku in streljali z dum-dumkami. Z Lobnika so se umaknili v nižje predele, kjer so še bile kopnice. Nad Železno Kaplo so šli nekaj časa po glavni cesti proti Beli in se ustavili pri kmetu Smrtniku. Tako so zabrisali za seboj sled.

Kader je hodil ves čas z brzostrelko v predhodnici. Sproti je dobival navodila, v katero smer mora voditi kolono. Zvečer so prišli k Smrtniku. Od dolge in naporne hoje so bili izmučeni. Po večerji so jih razvedrila domača dekleta, ki so pela slovenske pesmi in igrala na kitaro. Najtežje je bilo Kadru, ker je moral utrujen in izmučen na stražo.

Ob petju in zvokih kitare so partizani kmalu pozabili na vse težave, ki so jih pestile več dni, ko so jih hajkali Nemci.

AKCIJA ZA AKCIJO...

Nastopila je zima. Četa je našla varno bivališče v lovski koči na Remšniku, kjer se je zadrževala celo zimo. Od tod so hodili na akcije na vse strani. Najrajši so šli k nemčurjem ali švabovcem po prašiče. Navadno so jih obvestili obveščevalci tik pred kolinami. Ponoči so prišli iznenada h kmetiji in jim odvzeli prašiča.

Pozimi so napadli tudi Zolhaus pri Železni Kapli. Kader je bil zunaj na straži. Nekaj partizanov je odšlo v hišo. Babe so začele ropotati s pokrovkami in kričati:

»Banditen! Banditen! Hilfe! Hilfe! (Pomoč! Pomoč!)«

Potem je nastala v hiši tišina. Kader je bil še vedno na straži. Borci so odšli in pozabili na njega. Ko je videl, da se od vseh strani k hiši približujejo Nemci, šele takrat je ugotovil, da je sam. Hitro se je umaknil za hišo in odhitel za ostalimi; dohitel jih je v gozdu. Naslednji dan so ogledovali orožje in financersko uniformo, ki so jo dobili v Zolhausu.

Februarja je bila večja akcija na policijsko postajo na Jezerskem, v kateri je bilo 40 dobro oboroženih policistov. Partizani so zvedeli, da bodo policisti na postaji priredili neko svečanost, na katero bodo povabili tudi ženske, zato so se odločili, da ta večer napadejo postojanko.

Napad je verjetno načrtoval štab Koroškega odreda. V partizane je ravno takrat prišlo precej fantov, ki so dezertirali iz nemške vojske. Oni so se prostovoljno javili, da bodo napadli postojanko z bombami, ki so jim jih dali stari borci. Napad na postojanko so vodili komandant odreda Drago Uranič, komisar Franta ter operativni oficir Vlado, ki je bil takrat komandir čete. Med člani štaba je bil tudi Dragutin, ki je bil majhne postave in temnejšega obraza.

Kader se je vlegel v pečevje in žgal na policijsko postajo naravnost skozi okno. Boj je trajal več ur. Nemci se niso hoteli predati. Borci so bili premočeni do kože, ker je ves čas deževalo. Minercenti je uspelo, da so zaminirali vogal postojanke in prišli v trgovino, ki je bila pod policijsko postojanko, da so dobili nekaj živil. Policijske postojanke kljub vsem naporom niso mogli osvojiti.

Naslednja akcija je bila na vas Klobasnico. Izvedli so jo 6. februarja 1944. leta ponoči. Četo sta vodila Drago Uranič in Ivanov. V načrtu so imeli, da napadejo policijo, ki je hodila vsak dan v gostilno v Klobasnici na hrano. Kader je imel nalogo, da policijsko kolono ustavi. Bil je v zasedi in držal v rokah mauserco ter čakal. Ostali so bili skriti v grmovju na obeh straneh ceste in čakali, da napadejo z vseh strani. Ko so Nemci prikorakali iz postojanke, so opazili partizane in se takoj vrnili. Nekdo je iz neprevidnosti izdal ostale. Čez nekaj trenutkov so začeli iz postojanke streljati kot divji. Partizani so tisti dan izpraznili trgovino Fricu Laju v Klobasnici. Kmet je moral vpreči konje in peljati hrano in razno blago s partizani v gozdove Pece. Hrano in blago so razdelili kmetom v Koprivni, ki so podpirali partizane. V Klobasnici so tega dne likvidirali občinskega tajnika Zalaznika, ki je imel isti priimek kot župan. To so pomotoma napravili. V načrtu so imeli, da bodo likvidirali župana, ki je bil zagrižen nemčur. Gostilničar Cenkel pa se je parti-

zanov tako prestrašil, da je zbežal v klet in se obesil.

Iz Klobasnice so se umaknili h kmetu Blajsu in od tam v Koprivno k Jeklu. Na Jeklovem vrhu so jih Nemci napadli. Partizani so sprejeli boj. Šele, ko so videli, da jih hočejo Nemci obkoliti, so se umaknili v gozdove Uršlje gore.

USTANOVITEV TREH ČET

Meseca marca je bil zbor koroških partizanov na Prosenčevem vrhu. Od vseh strani se je zbralo precej Korošcev. Med njimi je bilo največ Kapeljčanov in Črnjanov. Partizane so na novo razporedili v čete. Razporejali so jih komisar odreda Fronta, komandant Drago Uranič in Kijev. Ustanovili so tri čete. Eno je dobil Dragutin, drugo Modras in tretjo Džok. Nekaj partizanov je odšlo na Pohorje in nekaj na Dolenjsko v šole. Kader je bil dodeljen v Dragutinovo četo, v kateri je bilo 20 do 25 partizanov.

IZDAJSTVO

Marca meseca je bil Kader v Robanovem kotu na neki samotni kmetiji sprejet v partijo. Sprejel ga je Drago Uranič. Takrat je postal obveščevalec v Podjuni. Njegova četa je bila v Rutah pri nekem kmetu. Tam so čez dan počivali, ponoči pa so hodili na akcije. Kader je dobil od komandirja nalogo, da gre v Klobasnico in v Bistrico ter pregleda teren. Hodil je ves dan. V Klobasnici je dobil podatke od nekega starejšega možaka, ki je stanoval v žagi. V Bistrici je dobil podrobne podatke pri kmetu Rajgerju in Varčulu.

K hiši, v kateri je počivala četa, je prišla neka ženska, ki so jo verjetno poslali Nemci na ogled. Partizani, nič hudega sluteč, so jo pustili, da je odšla v Klobasnico, kjer je odšla na policijo in javila, kje so partizani.

Kader se je ves zmučen vrnil s terena v četo. Komaj je zaspal, je zaropotalo. Nemci so jih nepričakovano napadli. V naglici so hoteli poskakati skozi okna, toda niso mogli, ker so bile na njih »gitre«, zato so morali skozi vrata, v katera je streljal sovražnik. Drug za drugim so skozi vrata bežali iz hiše. Pri tem so imeli srečo — ranjen je bil samo neki Črnjan v podplat.

Od hiše so tekli po čistini. Ko so pritekli v gozd, so z mitraljezom udarili nazaj. Nemci, ki jih je bilo samo šest, so se zbalili in zbežali. Niti v bajto si niso upali iti. V njej so partizani pustili nahrbtnike in daljnogled. S seboj so odnesli samo orožje. Čeprav so bili obveščeni, da Nemcev ni v hiši, se niso vrnili, ker so se bali, da so se morda kje potuhnili.

Ranjenca so odnesli k Blajsu, kjer se je zdravil v posebnem prostoru zraven hleva. Četa je odšla naprej in se zadrževala pri Spodnjem in Zgornjem Mozganu, od koder je bil lep razgled k Blajsu. Na straži pri Spodnjem Mozganu je bil Kader in z daljnogledom opazoval teren. Pri Blajsu je zagledal policijo in videl celo, da so iz hleva prignali ranjenca. Nekdo ga je moral izdati ali pa so ga slučajno odkrili.

Kader predlaga Dragutinu:

»Postavimo zasedo!«

»Ne moremo, ker nas je premalo,« mu je odvrnil le-ta.

Nemci so tako nemoteno odgnali ranjenca v dolino. Četa pa je odšla h KATRCI na Remšnik pod Olševo.

Nemci so ujetega partizana prignali v Železno Kaplo, ga zaprli ter ga neusmiljeno pretepali. Izdal ni nikogar. Potem so ga odpeljali v bolnico v Celovec, kjer so ga ozdravili in nazadnje ustrelili.

SAMOSTOJNI OBVEŠČEVALEC

Ob koncu aprila 1944. leta so pri Končniku v Topli znova razporedili vojaške enote. Število partizanov je tako naraslo, da sta se formirala dva bataljona: Modrasov in Dragutinov. Slednjega je kasneje prevzel Džok, ker je Dragutin zbolel.

Partizan Kader ni bil dodeljen v nobeno vojaško enoto, ampak je postal samostojni obveščevalec v Podjuni. Zbiral je podatke v krajih: Klobasnica, Večna vas, Bistrica, Pliberk, Ponikva in Libuče. Njegova naloga je bila, da obvešča vse enote o sovražniku na tem terenu. Podatke je sporočal Matiji Hacetu, ki je bil njegov nadrejeni, sicer pa član štaba Koroškega odreda. Za spremljevalca je dobil Vergila iz Koprivne in Španžvega iz Sel ter Miha Vertačnika-Metoda. Vertačnikov Miha je bil njegov spremljevalec dva meseca, potem pa je

moral v Modrasov bataljon za strelca z minometalcem.

Na terenu si je Kader dobil precej zanesljive obveščevalce. V Klobasnici je bila to Jelka in v Bistrici Ana. Po podatke je hodil ponoči. Pošiljal jih je v štab Vzhodno-koroškega odreda.

Pri Macesniku pod Olševo je rekel Kader Kijevu, da bi rada šla z Gorkijem — Pavlovim Lipijem — domov, da se preoblečeta.

Kijev jima je ostro zapretil:

»Poba, če mislita uiti, tu je pištola, da vaju ustrelim!«

To je slišal Ivanov, ki je bil ravno v štabu Vzhodno-koroškega odreda. Takoj se je zavzel zanj:

»Fanta sta disciplinirana, lahko ju pustiš domov.«

Na besede Ivanova ju je Kijev pustil, da sta lahko šla domov. Potovala sta skozi Bistrico v Heleno, kjer sta v gozdu zadela na francoskega padalca, ki se jima je pridružil. Pri Škrubeju so zavili na Javorje in se ustavili pri Vrhovljenu-Osojniku. Pri hiši so jih prijazno sprejeli in pogostili.

Sončen dan je zvalil partizana in Francoza, da so se šli sončit k robu gozda. Osojnikova dekleta pa so jim medtem šivale titovke. Niti malo niso slutili, v kakšni nevarnosti so. Preteklo noč so partizani napadli policijsko postajo v Črni in zažgali žago v Mušeniku. Nemci so bili besni in so hajkali po Javorju. Od Veselka so jih opazili Nemci skozi daljnogled in vžgali po njih z mitraljezom. Francoz in Lipi sta zbežala proti Črni, Kader je tekkel za njima in ju komaj doklical, da sta se vrnila in so potem odšli na Dretnikov vrh. Ko so tekli, so iz bunkerja spodili partizane, ki so mislili, da prihajajo Nemci. Ponoči so prišli čez Javorje in Naravske ledine k Obretanu — k Mokremu jopiču. Kader je prišel takrat prvič k tej domačiji. Dekleta so jih prijazno sprejela in jih dobro postregla. Na željo Pavlovega Lipija so se oglasili pri Ošvenu. Pri Šrotneku so prečkali cesto in odšli v Kotlje k Pavlu. Kader je stražil, Pavel pa se je šel v hišo preobleč. Še isto noč so se vrnili v Spodnje Javorje in prenočili pri Tevžlaku. Zjutraj so se vrnili v Solčavo, kjer je bil štab Vzhodno-koroškega odreda. Tam so predali padalca. Kader se je ločil od svojega najboljšega prijatelja Gorkija. Vsak je odšel na svoj teren. Nikoli več se nista videla, ker je Pavlov Lipi kot obveščevalec padel na Obirju.

ZAGONETNO IZDAJSTVO

Od obveščevalke Ane je Kader izvedel, da hodijo v Bistrico vsak dan Poljaki, ki so bili v SS, na hrano v bližnjo gostilno. Nemci so z njimi grdo postopali. Ana se je zmenila z njimi, da bodo odšli v partizane. Kader bi jih moral počakati v gozdu blizu ceste, da bi odšli z njim.

Kader je rekel spremljevalcu Metodu:

»Pojdi k cesti in počakaj Poljake, ker nameravajo iti v partizane!«

»Tja ne grem, če me ubiješ!« mu je odgovoril Metod, ker se mu je zdela akcija prenevarna. Zdaj ni preostalo Kadru nič drugega, kot da gre Poljake čakati sam. Odpravil se je previdno k cesti in čakal v gozdu tik ob križišču. Gledal je na uro, ki je tekla izredno počasi. Končno je bila ura dvanajst, toda Poljakov ni bilo od nikoder. Nekaj se mu je zdelo sumljivo, ker so vsak

Spomenik padlim partizanom v Kotljah

dan točno ob tej uri šli na kosilo. Vseeno je vztrajal in čakal v grmovju še eno uro. Nenadoma zasliši za seboj v gozdu, kako se prelomi suha hosta. Ko se ozre, zagleda nekaj metrov za seboj nemškega oficirja s pištolo v rokah. Kader se je v trenutku pognal in zbežal. Oficir je nekajkrat ustrelil za njim, a ga ni zadel. Kader je kmalu našel Metoda. Skupaj sta se umaknila v gozd. Ko sta se pogovarjala, mu je dal prav, ker ni hotel na nevarno akcijo.

Nekdo je Nemcem to akcijo izdal. Verjetno je bil kdo izmed Poljakov.

OB KRIŽIŠČU

Oranškova dečva iz Klobasnice je na javki dejala Kadru, da hoče v partizane šest policistov, ki so po rodu Rusi. Zdaj je bil Kader bolj previden, ker ga je prva podobna akcija skoraj stala glavo. Obveščevalka je morala Ruse privedi na določeno mesto v gozd, sama pa je morala priti potem na javko na drugo mesto.

Pripeljala je v gozd šest oboroženih policistov. Spremljevalca sta jih odvedla v štab Vzhodno-koroškega odreda. Kmalu je nekaj policistov pobegnilo, ker jim je postalo življenje v gozdu pretežko.

VERDAMTEN BANDITEN!

Kader in spremljevalci so se srečali z Vladom, ki je bil operativni oficir in je prišel s četo na njihov teren. Četa je odšla v akcijo v Ponikvo, kjer je bilo precej hitlerjancev. Naloga čete je bila, da dobi v kraju kar največ hrane.

Sredi vasi so se ustavili pri nekem hitlerjancu in rekvirirali hrano. Opazil jih je zagrizen član SA in z orožjem v rokah tekel proti njim in kričal:

»Verdamten banditen! (Prekleti banditi!)« Ko so partizani to slišali, so se skrili za ograjo. On je tekel in tekel ter zverinsko kričal. Ko je priteklo do njih, ga je Vlado počil s pištolo, da je obležal mrtev.

AKCIJA V BISTRICI

V Podjuno je prišel Modrasov bataljon. Kader ga je vodil na akcijo v Bistrico. Bataljon je čakal pri Najbržu v Podpeci. Tja je prišel zjutraj čez Rišperk. Kader mu je dal vse potrebne podatke. Ves dan se je bataljon zadrževal pri Najbržu, zvečer pa je krenil h Krautu v Bistrico. Kader in Miha Grabner-Tanjo sta prerezala telefonske žice. Partizani so izpraznili trgovino. Nenadoma je začelo pokati. Nekdo je ustrelil Krautovega kovača, ki je bil dober človek in je držal s partizani.

Od tam so odšli na Velca v Srednji Bistrici, ki je bil hitlerjanec in so ga hoteli ustreliti. Pri njem je bila za služkinjo Kuharjeva, ki je naprosila partizane, da so ga pustili pri življenju pod pogojem, če prinese naslednji dan v gozd na določeno mesto mitraljez.

Še isto noč so slekli stražarja pred taboriščem francoskih ujetnikov.

Pri Krautu so še zažgali volkswagen in se umaknili v Koprivno.

NAD KINKIJA

V Večni vasi je bil izredno zagrizen nemčur Kinki. Partizani so sklenili, da ga likvidirajo.

Pred Večno vas so prišli še pri belem dnevu in čakali na mrak. Presenetili so jih štirje žandarji, ki so prišli po cesti proti

vasi. Čez dan so delali v gozdu drva, zdaj pa so se vračali v postojanko. Nekaj trenutkov so partizane začudeno gledali, potem so začeli bežati. Partizani so tekli za njimi, ker so jih hoteli ujeti, a so jim ušli.

Partizani so vseeno odšli nazaj v Večno vas. Nekaj časa so se zadrževali pri kmetih, ki so jim dajali hrano in pijačo. Nato je začelo pokati. Partizani so se hitro umaknili iz vasi. Načrtovana akcija ni uspela. Po tem dogodku so Kinkija večkrat čakali, toda vedno je imel srečo, da jim ni prišel pod roke. Nazadnje je le dobil zasluzeno kazen, ko je padel v roke letišči VDV, ki je bila oblečena v policijske uniforme in oborožena z nemškimi brzostrelkami.

PREVELIKO ZAUPANJE

Obveščevalec Kader in terenci iz Železne Kaple so metali letake po vaseh: DOLINČIČAH, ŠMIHELU in ČERGOVIČAH. Francu Nužlu so zaplenili lovsko obleko in jo dali terencu, ki je bil slabo oblečen. Isto noč so pri Pongracu mobilizirali 17-letnega fanta. Moral je z njimi v gozd. Pri Pongracu je bil Kader na hrani pred vojno in je ljudi poznal, zato je mislil, da je fant zanesljiv. Iz Dolinčič so se terenci in obveščevalci umaknili v Peco v rudarsko hišo, v kateri ni nihče stanoval. Bili so zmučeni in premraženi, ker je celo noč deževalo.

Tanjo, Kader in fant so odšli naprej v štab Vzhodno-koroškega odreda, ki se je zadrževal pri Jeklu. Terenci pa so ostali v rudarski hiši. V štabu odreda so dobili obveščevalci nove naloge. Preden so odšli, je vprašal Hace Kadra:

»Ali je fant zanesljiv?«

»Seveda je,« se je nasmehnil Kader, »dobro poznam njegovo družino.«

Tako je fant postal njegov spremljevalec. V bližini rudarske hiše sta Kader in Tanjo poslala fanta po terence. Čez nekaj časa se je fant vrnil ves prestrašen:

»Nemci so jih napadli. Eden leži mrtev v hiši, ostalih pa ni nikjer!«

Kasneje so zvedeli, da so bili terenci neprevidni in so si čez dan kurili. Nemci so opazili dim v dolino. Terence je premagala utrujenost, toplota se je širila v prostoru, in so zaspali. Nemci so jih obkolili in nepričakovano napadli. Enega so ubili, ostale ujeli in jih odgnali v dolino.

Ta dogodek je vse globoko presunil. Odšli so v dolino, da od svojih ljudi zvedo, kaj se je zgodilo. V mraku so se ustavili pri Rajgerju. Kader je dal fantu angleško brzostrelko in celo kurirsko torbo, da je ostal na straži. Tanjo in on sta šla v hišo. Nenadoma počni zunaj rafal iz brzostrelke. Kader in Tanjo tečeta ven in v bližini domačije dajeta znake, da bi se fant oglasil. Toda bilo je vse tiho in tudi fanta ni bilo več nikjer. Mislila sta, da so ga dobili Nemci, zato sta se umaknila v Podpeco in celo noč čepela za boroma.

Naslednji dan sta se vrnila v štab odreda in sporočila, kaj se je zgodilo. Kader je mislil, da bo zaradi neprevidnosti kaznovan, toda ničesar se mu ni zgodilo. Čez nekaj dni sta prišla z novim spremljevalcem na dom k Pongracu, kjer sta zvedela, da je fant iz partizanov pribežal domov. Kurirsko torbo mu je vzela sestra in jo skrila. Z brzostrelko pa je šel kot strahopetec k Nemcem, ki so ga z veseljem sprejeli v

Da ne bi nikoli pozabili

svojo vojsko. Sestra je kurirsko torbo z vsemi dokumenti vrnila Kadru.

BOJANOVA ČETA GRE ČEZ DRAVO

Po nalogu Haceta je moral Kader voditi Bojanovo četo čez reko Dravo. To je bilo verjetno v pozni pomladi 1944. leta. Bojanova četa je dobila nalogo, da neopazno pride čez Dravo ter na terenu Svinje planine dvigne upor proti nacistom.

Kader je vodil četo po stranskih poteh po pobočju Pece. Ponoči so prišli tako blizu pliberške postaje, da so videli luči in slišali ropotanje vagonov, ki so jih premikali na železniški postaji.

Komandir čete Bojan je Kadru ostro dejal:

»Če nas spraviš v zasedo, te ubijemo!« Tudi ostalim borcem se je čudno zdelo, zakaj jih vodi tako blizu postaje, kjer so se gotovo zadrževali Nemci. Vseeno na poti niso zadeli na nikogar. Tako so neopazno prišli do Šmarjete, kjer so si odpočili in dobili nekaj za pod zob, kjer je bila pred njimi še dolga pot.

Ponoči so krenili naprej. V četi je bilo okoli trideset borcev. Iz Šmarjete naprej jih je vodil drugi vodič. Srečno so prišli do Drave. Bila je polsvetla noč. Napolnili so angleški gumijasti čoln. Prva sta se peljala čez Dravo komandir čete in vodnik. Sredi reke ju je začela voda vrteti z vso težko opremo. Le s težavo sta usmerila čoln proti nasprotnemu bregu. Precej časa je minilo, preden se je čoln vrnil. V bližnji vasi so lajali psi, kot bi slutili, da se v noči nekaj posebnega dogaja. Čoln je lahko naenkrat prepeljal čez Dravo samo enega borca, zato je vožnja trajala celo noč. Vodiči niso čakali do jutra, ampak so se že prej vrnili. Vračali so se naravnost po cesti proti Pliberku. Spotoma so srečali kmeta, ki je vlekel kravo in motorista.

»Ne bo dobro, da gremo po cesti!« je godrnjal Kader. Drugi so se mu smejali.

Kljub neprevidnosti se jim ni nič pripetilo. Kader se je vrnil v štab odreda po nove naloge.

Bojanova četa je srečno prišla čez Dravo in prišla na Svinjo planino, kjer je bilo dovolj hrane, toda nevarnosti so bile velike,

ker je imela skoraj vsaka hiša bunker in je napadla partizane. Veliko borcev je v nehnem boju na Svinji planini popadalo, le redki so se vrnili čez Dravo. Le nekaj od teh jih živi še danes.

Nekaj časa je bil onkraj Drave kurir Pavel Švab — mlad fant, ki je imel svoj čoln. Bil je posebne vrste fant in izredno prebrisan. Nihče ni vedel, kje je. Policija je sumila, da sodeluje s partizani, zato so ga povsod iskali, a zaman, ker jim je vedno pobrisal pred nosom.

ZASPAL NA STRAŽI

Najstrožja kazen je bila, če je borec zaspal na straži. Marsikdaj so zaradi tega tudi kakšnega dobrega borca ubili lastni tovariši.

Kader je prišel v Modrasov bataljon. Po dolgem in napornem pohodu so se borci ustavili pri neki kmetiji. Ker so bili vsi člani štaba izmučeni, je Modras določil Kadra za razvodnika straže. Okoli kmetije je bilo postavljenih več stražarskih mest. Ponoči je odšel Kader na kontrolo straž. Partizanu Kovu z Brdinj se je tako približal, da ga je zgrabil za puško. Takrat se je Kov zbudil in preplašeno dejal:

»Saj nisem spal!«

Kader ga ni prijavil v štabu, ker bi ga naslednji dan gotovo ustrelili. Pri tem je stavil svojo glavo na kocko. Če bi ga naslednjega dne Kov prijavil, da ga ni prijavil, čeprav je spal, bi potem ustrelili Kadra. Tega ni storil.

Kader je vedel, da je Kov dober in zanesljiv partizan. Kov je imel v življenju kljub smoli, ki se ga je držala, še srečo. Nemci so ga dvakrat ujeli in jim je ušel. Enkrat jim je ušel z zvezanimi rokami.

LADO SE USTRELI

Partizan Lado je bil priljubljen med borci. Od navadnega borca je zaradi svoje sposobnosti hitro napredoval do vodnika in komandirja čete in postal celo operativni oficir v štabu Vzhodno-koroškega odreda.

Modrasov bataljon se je po neki večji akciji umikal čez Luže proti Koprivni. Nemci so postavili na Lužah zasedo in partizane dva dni čakali. Kader je zbolel in ostal v gozdu v bližini Jekla. Začela ga je kuhati vročina in je postal tako slab, da ni mogel več naprej z ostalimi borci. Partizanu Tanju, ki je bil njegov spremljevalec, pa je naročil, naj gre v dolino poizvedovat.

Nenadoma je začelo pokati. Kader je takoj zaslutil, da so Nemci napadli bataljon na Lužah. Z borci je bil Lado, ki je jahal na konju, zato je bil za Nemce dobra tarča. Partizani so sprejeli borbo. Vrtačnik iz Mežice je imel minometalec in je z vso silo streljal na nemško zasedo. Nemci so se tako približali partizanom, da so se med seboj grabili za roke in pretepali. Kader je ležal v gozdu pod grmovjem in čakal. Po gozdu je bežala mimo njega preplašena divjad.

Nemci so hoteli uničiti bataljon, predhodnico so spustili naprej. Šele, ko je prišla glavnina, so udarili z vseh strani. Borci so iskali zaklone in nudili Nemcem močan odpor. Lado se je s konjem umaknil za zidovje. Verjetno je bil že ranjen. Dokler je imel strelivo, je streljal. Ko mu ga je zmanjkalo, je ustrelil samega sebe.

Bataljon je kljub temu po drugi strani prišel v Toplo in tam zažgal barake, da se ni mogla v njih zadrževati policija. Ka-

der je celo noč prebil v gozdu pod košem. Naslednjega dne je šel k Blajsu v Lepeno, kjer je zvedel podrobnosti o spopadu med partizani in Nemci na Lužah.

UBILI MATER IN OTROKA

Bilo je pred koncem vojne. Štab Koroškega odreda je prišel k Peršmanu. Tja so prišli tudi terenci in aktivisti s Koroške. Med njimi je bil tudi Karel Prušnik-Gašper. Štab je ščitil Modrasov bataljon. Skupina partizanov je odšla na prehrabno akcijo v Klobasnico. Z njimi je šel mlad fant do Krautove hobe, kjer je bilo precej živine. Na Pratekerjevem so vzeli nekaj glav živine in jo odgnali k Peršmanu. Peršmanova mama je vprašala Kadra, ko se je vrnil z akcije:

»Kdaj bo že svoboda?«

»Ne bo več dolgo, mamica!« jo je potolažil.

Peršmanova mama je komaj čakala konec vojne, ker je sama gospodarila z otroki na veliki kmetiji. Moža so ji zaprli Nemci in ga odposlali v Dachau. Kadrova žena Ančka, ki je bila takrat še doma in je kot aktivistka sodelovala s partizani, je dejala:

»Z mammo sva bili na njivi in sadili krompir. Neopazno se nama je približal lajtnant in z nogo sunil v posodo s krompirjem, da se je razsul v travo.«

»Zakaj se šališ?« ga je z nasmejanim obrazom vprašala Ančka, čeprav jo je njegovo početje razjezilo.

»To ni šala!« je ostro dejal. »Ali še ne veste, kaj so naredili partizani?«

»Nič ne vemo,« se je naredila nevedna Ančka. Ko se je ozrla proti gozdu, je zagledala nad njivo petnajst policistov. Pred njimi je šel Tini Teibl, ki je bil pripravljen za sto cigaret izdati vsakogar. Lajtnant je odšel za njimi. Nič nismo vedeli, kam gredo.«

Modrasov bataljon je na Čemri postavil zasedo. Partizani so bili preveč izmučeni in so zaspali. Nemci so tako prišli skoraj neopazno do Peršmanove domačije. Partizani so se ravno spravljali k počitku. Napad jih je tako presenetil, da niso mogli nuditi nobenega odpora. Iz kmetije so v neredu bežali proti ograji in v gozd. Nemci so vdrli v domačijo, jo izropali in domače pobili. Mater z otrokom so ubili na hišnem pragu. Preden so odšli, so hišo zažgali. Partizani so na žaloigro zrl iz gozda in čakali jutra, da se uredijo.

Za policijo je k Peršmanu en policist gonil psa in je zaostal za glavnino. Pri Čemru se je pes pognal v požganino. Med ruševinami so zajokali trije otroci. Policist je pogledal, kaj je in nagnal psa. Ko so ga otroci zagledali, so začeli še bolj jokati. Policist jih je tolažil, da jim ne bo nič naredil, nato se je z njimi pogovarjal. Ko se je skupina policistov vračala, so ga našli pri otrocih. Mislili so, da je policist, ki so ga videli pri Peršmanu, ker so bili namreč med partizani tudi nemški policisti. Vzeli so mu orožje in z njim postopali kakor s partizanom.

Pri Peršmanu so Nemci na vozove naložili hrano in vse, kar je bilo kaj vredno. Hlapec je moral peljati vse v Klobasnico. Šele Peršmanov hlapec je rešil policista, ker jim je povedal, da ni bil on pri partizanih. Izdajalec Tine Teibl pa je dočakal svobodo. Partizani so ga hoteli kaznovati za zločinsko delo, toda dvakrat jim je ušel...

VOJSKE JE KONEC

Miha Hace je poslal Kadru pošto:

»Kader, z vsemi svojimi tovariši pridi takoj v štab obveščevalnega centra! Zbirališče je v Koprivni blizu Lipolda!«

Kader se je še isti dan odpravil na pot. Ko je prišel v Koprivno, je bil presenečen, ker je bilo tam vse polno partizanov. Tam so bile Tomšičeva, Bračičeva in Šercerjeva brigada, skratka, cela XIV. divizija. Brigade so bile dobro oborožene in opremljene z radiooddajnimi postajami. Kader je bil dodeljen k Tomšičevi brigadi, ostali obveščevalci pa k ostalima dvema. Brigade so krenile na Karavanke in se spuščale zgodaj zjutraj v dolino. V Tomšičevi brigadi so oblekli 12 partizanov v policijske uniforme s čini in odlikovanji. Kader je moral samo s prstom pokazati postojanko in odšli so proti njej. Razorožili so stražarja in vdrli v kasarno blizu Železne Kaple ter razorožili celo enoto Ukrajincev, ki so ležali še v posteljah. Iz Železne Kaple jim je hotela priti na pomoč policija, toda naletela je na partizansko zasedo, ki jih je sprejela s šarcem. V paničnem begu se je policija umaknila proti Železni Kapli. Partizani so Ukrajince slekli in jih nagnali proti Železni Kapli. Potem so razorožili policijsko postojanko v Šentrupertu.

»Vojske je konec,« so govorili partizani policistom, »kaj še delate tukaj.«

Suzana Praper

PREMIERA VELIKE PREDSTAVE

Moja mladost
je mladost zasanjanega poeta,
ki ljubi vse,
kar ne bo mu dano nikoli,
ki hrepeni po sreči,
ki je ni
in ki poganja korenine tam,
kjer ne bi smela.

Moja mladost,
ki s kapljami pelina,
mi je zagrenila razposajeno srce
in globoko strugo temne reke
mi izdolbla vanj,
je minila. Pustila le spomin je
na trenutke sreče.

Moja mladost
bila je mina mojega življenja,
premiera velike predstave,
v kateri sem igrala srečnega človeka.

Suzana Praper

SREČA PRI PETNAJSTIH

Veter mršil mi je lase
in ti si se smejal
in si mu pomagal.

Bila sva srečna,
oba otroka,
čeprav odrastla.

Veter mrši mi lase
in nihče se ne smeji,
nihče mu ne pomaga.

Sreče ni,
otroške sreče,
sreče pri petnajstih...

Ivan Kreft

S harmoniko pred vojaško sodišče in v zapor

Naj je bila usoda preganjanih komunistov še tako kruta, kot je bila na primer Imre-tova (Ivan Kokal z Raven na Koroškem), pa njihovega vedrega razpoloženja ni moglo nič skaliti. Čeprav bom pisal v glavnem o njem, ki sem ga dodobra spoznal šele v Španiji — s kapetanskim činom na kapi — sem se od takrat zanimal za njegovo usodo in marsikaj zvedel tudi o njegovih podvigih v času druge svetovne vojne, o katerih bom pisal nekoč pozneje. Zelo zanimivo je namreč za bralca tudi vse, kar je doživel Imre v ilegalnem partijskem delu, ko je postal v letih po prvi svetovni vojni najbližji sodelavec Lovra Kuharja-Prežihovega Voranca.

Tudi Prežihovega Voranca je Kokal spoznal pred menoj: že večkrat sem omenil, da je Dušan Kermavner napotil k meni Voranca leta 1925, ko je pripeljal svojega brata v Ljubljano, da bi se izšolal na Srednji tehnični šoli. Jaz bi naj poskrbel, da bi »Gustl«, kot ni ga domači imenovali, bil deležen tudi so ga domači imenovali, bil deležen tudi marksističnega pouka, ne le strokovnega, šolskega. V krožek k Vladu Kozaku ga nismo mogli sprejeti, pač pa sem oskrboval njega in druge zainteresirane dijake z marksistično literaturo, s katero je ta krožek razpolagal.

Samo to naj še dodam, da je Gustl sicer študiral marksistično literaturo, vendar to ni bilo dovolj, da bi ne podlegel vplivu svojega brata dr. Alojza, duhovnika, ki je delal v uredništvu »Slovenca«.

Z Alojzovo pomočjo je dobil po končani srednji šoli službo novinarja pri Kranjski industrijski družbi in se tako ni odtujil samo partiji, temveč tudi Vorancu, ki ga je tak bratov razvoj hudo razočaral in prizadel.

Večjo srečo je imel Voranc z drugimi mladimi »varovanci«, kakor so se sami imenovali, predvsem z Ivanom Kokalom, v določenih meri so bili to še Drago Lutar, Franc Plankl in drugi, ki so poslušali Vorančeva politična predavanja.

Ko je Kokal dobil poziv za odsluženje vojaškega roka leta 1930, se je posvetoval z Vorancem, kaj naj stori. Razumljivo je, da mu je Voranc svetoval, naj se odzove pozivu, saj še ni bil kompromitiran in zato tudi ni bilo pravega povoda za emigracijo. Toda ko je bil Kokal pri vojaki v 48. pešpolku v Črni gori, je kmalu zvedel za vdor v partijske vrste in da je Voranc srečno pobegnil čez mejo. Izdan je bil tudi Kokal in iz vojašnice v Plevlju so ga odgnali na vojaško sodišče v Sarajevo. Dovolili so mu, da je vzel s seboj svojo priljubljeno harmoniko, s katero je ob nedeljah pogosto zabaval žene oficirjev. Predsednik sodišča je bil neki major, ki se je začudil, da so mu dovolili, da je prinesel s seboj tudi glasbilo. Verjetno bolj v šali kot zares je predsednik sodišča vprašal Kokala: »Kaj mi boš zaigral?« Zgovoren, kakor je Kokal vedno bil, se je brez pomisleka odrezal: »Zaigral vam bom, kar želite«. In že je začel raztegovati svoj meh in poskočna glas-

ba je začela odmevati po hodnikih vojaškega sodišča. Major morda ni pričakoval, da bo Kokal pripravljen takoj raztegniti svoj meh, vendar ga dogodek ni spravil v zadrego. Velel je podnaredniku, naj odvede Kokala k svojim veselim Slovincem v Ljubljano.

Kokala so sicer odpeljali v Ljubljano, toda ne ravno v naročje »veselim Slovincem«, temveč v zapore, kjer je bilo zaprtih že okoli 30 ravenških komunistov. Tu je bil zaprt tudi Ivan Ditinger, blagajnik tovarniške partijske organizacije. Ko so se v krogu sprehajali po dvorišču zaporov, mu je pokazal s prstom na ustih, da naj bo tiho in naj ničesar ne prizna. Na to Kokala sicer ni bilo potrebno posebej opozarjati, ker je vedel, kako se mora obnašati pred razrednim sovražnikom. Ker Kokal ni hotel ničesar priznati, je ostal kar 80 dni v samotni celici. Takrat pa so ga izpustili in odvedli na ljubljansko vojaško komando. Dobil je vozovnico ter se vrnil v Plevlje. Pod nadzorom in brez orožja je tu služil še štiri mesece. Nadzor je bil bolj slab, puške pa tudi ni pogrešal, saj niso samo vojaški starešine vedeli, da je v Plevlju vojak, ki izvrstno igra harmoniko, temveč je ta glas prišel tudi do njihovih soprog. Plevlje je bilo (in ostalo) bolj majhno mesto in če pride dober harmonikar v tako »gnezdo«, to pa je Kokal vsekar bil, je to treba izkoristiti. Da ne bo zamere, naj še dodam, da je Ivanov brat Gustl še boljši harmonikar, kot takega ga je prikazal v članku »Ljudski godec Gustl« pisec Ajnžik v Koroškem fužinarju št. 1 dne 25. januarja 1981.

Ko sem se zanimal za čudovito harmoniko, s katero je slikan Gustl v Fužinarju, sem zvedel, da je pomagal to harmoniko iz-

delati pri Lubasu v Celovcu leta 1927 njegov brat Ivan. Takrat je imel 14 dni dopusta ter se je v tem času zaposlil pri izdelovalcu harmonik kot finomehanik; urejal je register, to je glasove. Še brat Hanzi je igral harmoniko, in sicer polkromatično.

Vendar je bil Ivan Kokal bolj politik kot harmonikar. Ko se je vrnil od vojakov domov, ni dobil dela, vendar ni prijel za harmoniko in se ni pridružil bratu Gustlu, pa tudi v nobeno godbo se ni vključil. Priložnostno se je zaposlil pri grofovskem vrtnarju na Ravnah, tako je imel vendarle nekaj časa za veselo družbo, ki ga kot harmonikarja ni mogla pogrešati.

Kmalu se je povezal tudi s predstavnikom CK KPJ Karlom Hudomaljem (ilegalcem Sternetom, Oskarjem — — —). Od njega je dobil smernice za delo. Pomagal je pri obnavljanju razbitih organizacij, prenašanju ilegalne literature, ki so jo tiskali na Dunaju ali kje drugje, ter je prihajala v »Lavamind« na levem bregu Drave. Bilo je težavno spraviti ilegalno gradivo na desno stran Drave in nato čez Libeliško goro na Tolsti vrh pri Ravnah, pa še naprej v Maribor. To je bila v glavnem Kokalova obveznost, vendar tudi drugih. Do leta 1929 mu je pomagal tudi Josip Krajger (Pepe).

Posebno važno nalogo pa je dobil Ivan Kokal od Karla Hudomalja 1932. leta. Takrat mu je Hudomalj poslal pismo, ki je po poznejših ugotovitvah vsebovalo Gorkičevo navodilo za oboroženo vstajo v Mariboru. To pismo je moral Ivan Kokal odnesti v Maribor in ga 12. marca 1932 ob 8. uri zjutraj izročiti oficirjem jugoslovanske vojske, ki so ga čakali ob 8. uri omenjenega dne pri treh ribnikih. Da je s pomočjo gesla (parole) in pravilnega odgovora prišlo pismo v prave roke, dokazuje akcija, ki so jo ti oficirji izpeljali, vendar se je tragično končala, ker leta 1932 res še ni bilo objektivnih možnosti za oborožen upor. Najbrže je kominterna za to še bolj kriva, kot sta kriva Milan Martinović in Gorkič, ker sta verjela, da je v Jugoslaviji del vojske na strani komunistične partije, da je naša država na pragu revolucije in podobno. Akcija posameznih oficirjev iz mariborske gar-

V sredini Ivan Kokal s harmoniko, s katero je odpotoval k vojakom v Plevlje in od tod na vojaško sodišče v Sarajevo

Znani mariborski komunist Franc Plauhl, ki je izgubil življenje v Stalinovih čistkah. Nekaj časa je služboval v ravenski železarni.

nizije je tako povzročila sicer precej preplaha, toda ne trajnega učinka.

Zatem je dobil Ivan Kokal od Hudomalja še eno nalogo. V Ljubljani bi moral najti zanesljivo družino, kjer bi naj bila javka.

Čas priložnostne zaposlitve v grofovski vrtnarji na Ravnah je Ivanu Kokalu potekel in iskal je drugo službo. Pregledoval je oglase v tisku in je tako zvedel, da išče ljubljanska škofija za svojo vrtnarijo cvetličnega vrtnarja. Na ta oglas se sicer ni nameraval javiti sam, temveč je predlagal za to službo skojevca, sošolca Rudija Slivnika, verziranega cvetličnega vrtnarja, ki je služil v Rogaški Slatini. Pisal mu je, naj pride takoj domov, da bi šla skupaj v Ljubljano in da bi se Slivnik škofu ponudil za vrtnarja. Ko je Rudi Slivnik pokazal škofu zrelostno spričevalo in dokaz o 6-letni praksi, je škof vstal in mu odgovoril: »Sprejeti ste in še Korošec ste, ravno takšnega sem iskal.«

Tako lažje razumemo, kako je prišlo do tega, da je bila septembra 1934 partijska konferenca PK KPJ za Slovenijo v škofovem dvorcu v Goričanah pri Medvodah.

Toda ostanimo pri letu 1932. Naš harmonikar po odsluženju vojaškega roka ni imel več tolikšne sreče kot prej, vendar se mu je še nekajkrat nasmehnila, pa tudi njegovo hitro, pa dobro premišljeno ukrepanje mu je pomagalo. Oblast je postala izredno pozorna nanj in na hišo, v kateri je bival z domačimi. Dne 13. aprila 1932 so ga prijeli doma, ga takoj uklenili in potem 6 ur preiskovali vse prostore v hiši in povsod, kar je k hiši še sodilo.

Po nekaterih podatkih je bilo pri tem »delu« zaposlenih kar 12 orožnikov. Našli niso nič obremenjujočega, vendar so mu ukazali, da mora z njimi. Da bi se lahko oblekel, so mu morali sneti verige. Sekundo ali pa še manj nepozornosti orožnikov je Ivan Kokal izkoristil za beg.

Najprej se je oglašil pri Vorancu v Berlinu, ki se je takoj odločil, da ga pošlje na šolanje v Moskvo. Tam se je srečal s Francem Planklom in nekaterimi tovariši, s katerimi je prej delal na Ravnah, vsi so že končali šolanje. Franc Plankl je bil Mariborčan, šele po Ravnah je služboval nekaj časa v Ljubljani. Ni se ukvarjal le s političnim delom, temveč tudi s kulturnim. Na Ravnah je sodeloval pri Delavskem odru, kjer so kmalu odkrili, da je tudi amater-pianist.

Marjan Prelec — sicer mariborski komunist — je spoznal Franca Plankla prav v tem času na Ravnah na Koroškem (takratnem Guštanju), ker mu je Plankl pomagal pri postavljanju kulis, ki jih je Prelec naslikal za tamkajšnji Delavski oder v letu 1927. Na to amatersko delo, pri katerem je sodeloval tudi v železarni zaposleni Kerševan, sta pozneje Prelec in Plankl večkrat obnavljala spomine, pogovarjala pa sta se tudi o političnih zadevah, ki jih tu ne bom navajal.

Naj omenim še to, da sta bila Prelec in Kerševan nekaj časa moja sošolca na realki v Mariboru, na kateri je tri leta pred menoj maturiral Franc Plankl.

Kakor smo šele po smrti slovenskega književnika Ignaca Koprivca zvedeli, da ni bil rojen šele leta 1910, temveč že leta 1907, tako smo po zaslugi Dušana Špindlerja šele pred kratkim zvedeli točen datum rojstva Franca Plankla. Iz njegovega rojstnega lista namreč izhaja, da je bil rojen 1. septembra leta 1897 v Mariboru. Ker je bil telesno bolj slaboten, sošolci sploh niso opazili, da je precej starejši od njih in nekateri še danes ne verjamejo, da je bila starostna razlika tolikšna. Sošolci so ga že v realki zelo cenili in poslušali njegove nasvete, ker so sodili, da je zrelejši od njih. Izstopal pa Plankl ni nikjer in nikoli do tolikšne mere, da bi kdo mogel dobiti vtis, da se hoče uveljaviti pred

drugimi, bil je v resnici skromen in takšnega so ga poznali vsi.

Potem ko je Plankl v šolskem letu 1921/1922 maturiral na mariborski realki, se je vpisal v Ljubljani v abiturientski tečaj. Tako usposobljen se je zaposlil najprej v železarni na Ravnah. Občasno je prihajal iz Ljubljane v Maribor, kjer se je sestajal s Karlom Štancerjem, Jožetom Hermankom, Vladom Cizljem in drugimi. Razpečevali so marksistično literaturo, ki so jo prinašali tudi na dom Štancerjevih, kjer jo je dobivala učiteljica Josipina Borstner-Vovčko. Inž. Jože Hermanko ni bil redno zaposlen. Hodil je na delo v Srbijo, kjer se je vdirjal pri regulaciji Morave. Zaslužil je po 1.200 din na mesec, staršem je pošiljal 1.000 din, zase pa je obdržal 200 din. Po skromnosti je mogoče Plankla primerjati samo s Hermankom, ki je bil v realki le 2 leti pred menoj.

Planklovi glasbeni nadarjenosti in njegovemu ljubiteljstvu glasbe je pripisati, da se je včasih v družbi sprostil, kot pripovedujeta Ivan Kokal in Marjan Prelec. Dovolj je bilo, da je sedel za klavir ali pianino in že je njega in vso tovarišijo zajelo vedro in veselo razpoloženje. V tem je bil zelo podoben Ivanu Kokalu, ki je iz svoje harmonike izvajal predvsem prešerne in poskočne viže, ki so, kot že povedano, omehčale tudi trda srca vojaških starešin in zapustile trajne sledove v mehkih srcih njih žena.

Plankl se je po srečnih naključjih zaporom izognil vse do emigracije, čeprav ni bil harmonikar, da bi si lahko s harmoniko na podoben način kot Ivan Kokal-Imre pomagal iz zagat. Planklova tragika je nastopila šele kasneje, potem ko so mu bile prizanesene vse krutosti jugoslovanskih zaporov. Zaprlji so ga v Stalinove zapore, iz katerih ni prišel živ, kakor je iz jugoslovanskih prišel Ivan Kokal-Imre.

Ali je bilo vero v socializem in komunizem v prvi proletarski državi res mogoče utrjevati samo na stalinovski način, je vprašanje, na katerega še ne bomo dobili tako hitro zadovoljivega odgovora.

V drugi vrsti, prvi z leve Ivan Kokal-Imre — pozneje znan komunist in kapetan španske republikanske vojske.

Vorančeve plakete za leto 1981

Vorančeve plakete so dobili:

FRANC FALE je prejel

ZLATO VORANČEVO PLAKETO

V PRIZNANJE ZA SVOJE OBSEŽNO IN POMEMBNO ORGANIZICIJSKO DELO NA PODROČJU LIKOVNE DEJAVNOSTI IN ZA DOSEŽENO VSESTRANSKOST FORME VIVE V JEKLU, KI JE TAKO POSTALA EDEN IZMED LIKOVNIH IZRAZOV ZGODOVINSKEGA OBDOBJA KOROŠKEGA ČLOVEKA:

ker je s kritičnim pristopom pred več kot dvajsetimi leti snoval temelje danes že po svetu znane ravenske Forma vive v jeklu in je s tem veliko pripomogel k likovni podobi in urejenosti naših krajev; ker je znal spodbuditi k sodelovanju pri likovnem ustvarjanju tudi delavce v železarni in tako povezati njihova hotenja z likovnimi umetniki doma in v tujini; ker je spodbujal k samoupravnim organiziranosti likovnih akcij v domačem okolju in s tem prispeval k neprecenljivim razsežnostim likovne kulture v koroški krajin.

ZOFIJA VOLČANŠEK je prejela

ZLATO VORANČEVO PLAKETO

V PRIZNANJE ZA DOLGOLETNO LJUBITELJSKO KULTURNO SNOVANJE IN DELO V KULTURI KOT SAMOUPRAVLJAVSKI VREDNOTI, ENAKOVREDNI VSEM DRUGIM;

ker je v svojem ljubiteljski kulturi predanem delu snovala in postavila na gledališke odre več kot petnajst dramskih del in z uprizoritvami dosegla zlahke rezultate v slovenskem in širšem jugoslovanskem prostoru in je tako vrsto let bogatila naše koroško kulturno življenje; ker se je uspešno vključevala v razvijanje samoupravnih odnosov v kulturni skupnosti in kulturnih društvih, saj je več kot osem let uspešno vodila zbor izvajalcev skupščine Kulturne skupnosti Ravne na Koroškem, še posebej se je kot vodja delegacije zbora izvajalcev Kulturne skupnosti Slovenije zavzemala za njeno uspešno delo.

STANKO ARNOLD je prejel

SREBRNO VORANČEVO PLAKETO

V POSEBNO PRIZNANJE ZA ŠTEVILNE IN BLESTEČE STVARITVE V GLASBENI UMETNOSTI, KI PRIČAJO O SILNEM IDEALIZMU, UMETNIŠKI POPOLNOSTI IN USTVARJALNI MOČI PODAJANJA GLASBENIH VREDNOT;

ker je svoje dvajsetletno bogato umetniško ustvarjalno delo zvesto vtikal v široko razvejano dejavnost pihalnega orkestra ravnških železarjev;

njegov vzpon je še posebej opazen, ker se mu je postopoma posrečilo doseči mojstr-

ske glasbene dosežke; vzbudil je pozornost ravno v tem času in imel moč, da se je zarezal v zavest mlade generacije navdušenih glasbenikov;

njegov kristalno čist zvok trobente je ponesele daleč po svetu ugled naše dežele in tako dosegel svetovno slavo.

ROK GORENŠEK iz Kotelj je prejel

SREBRNO VORANČEVO PLAKETO

V PRIZNANJE ZA ŽIVE IN MOČNE OPISE ŽIVLJENJA HOTULJCEV, ZAKORENINJENIH V NARODNIH ZNAČILNOSTIH IN HOTULJSKIH IZROČILIH;

ker v svojih opisih ohranja žive spomine na preteklost hotuljske soseske, posebno še na Prežihovega Voranca; njegovi literarni prispevki h kulturni podobi polpretekle in sedanje dobe so neprecenljive vrednosti za zgodovinske slovenskega naroda, saj se je ves posvetil rodni dediščini in svobodnjaškemu delu svojih Hotuljcev;

ker dobiva navdih za svoje opise vselej iz resničnega življenja soseske, je njih vrednost toliko večja, pogumna in zadosti izrazita, da ga lahko vštevamo med izrazi-tejše kroniste ene od zgodovinskih obdobj v življenju soseske pod Goro.

IVAN HERCOG — TIM iz Črne

na Koroškem je prejel

SREBRNO VORANČEVO PLAKETO

V ZNAK PRIZNANJA ZA PRIČEVANJA O NAŠI NARODNOOSVODILNI BORBI IN VSESTRANSKOSTI PRI OHRANJANJU IN PRENAŠANJU TRADICIJ TEGA BOJA NA SEDANJE RODOVE IN IZRAZU NJEGOVH DOKUMENTARNIH ZAPISOV O VELIKI DOBI KOROŠKE KRAJINE;

ker je iz težavnih in usodnih dni, ko se je bilo treba bojevati za narodni obstoj, za ideale svobode, bratstva in pravice, vsekozi prenašal lastne izkušnje vojnih partizanskih časti na vedno nove generacije mladih;

ker je nenehno bdel nad tem, da smo velike zgodovinske trenutke iz narodnoosvobodilnega boja sprejeli kot kulturno izročilo, jih obeleževali in ohranjali kot trajne kulturne vrednote in pričevanja; ker je izvirno zapisoval in opisoval dogodke iz mladinskega aktivističnega gibanja v Mežiški dolini in tako otel pozabi številna pričevanja o velikem prispevku mladih naši ljudski revoluciji in našemu narodnoosvobodilnemu boju.

MARIJA SUHODOLČAN s Prevalj

je prejela

SREBRNO VORANČEVO PLAKETO

V POSEBNO PRIZNANJE ZA IZREDNI PIONIRSKI PRISPEVEK OBLIKOVANJU

BIBLIOGRAFSKEGA GRADIVA IN VSESTRANSKOST POZNAVANJA KNJIŽNIH PODATKOV, ZBRANIH V ZBIRKAH V KOROŠKI OSREDNJI KNJIŽNICI;

ker je s svojim izrednim strokovnim znanjem in sposobnostmi sestavila ob kartotecnem bibliografskem gradivu, zbranim v Koroški osrednji knjižnici in drugod, popolne bibliografije dr. Franca Sušnika, Leopolda Suhodolčana in Karla Prušnika-Gašperja in jih posredovala vsem večjim slovenskim knjižnicam in znanstvenim ustanovam;

ker je velik poznavalec knjižnih zbirk v Koroški osrednji knjižnici, je neizčrpen vir informacij za uspešno in hitro kontaktiranje z uporabniki;

ker je s svojim obknjižničnim delom veliko prispevala k oblikovanju in razvijanju posebnih programov, ki so te dejavnosti približali delovnim ljudem in mladini;

ker je nenehno iskala nova pota in spodbude za razvoj bralne kulture;

ker je z izvirno zbranimi podatki postavila temelje razvidu velikega dela tiskanega gradiva, napisanega o Koroškem partizanstvu in s tem obsežni bibliografiji narodnoosvobodilne borbe na Koroškem.

BORIS JELEN s Prevalj je prejel

BRONASTO VORANČEVO PLAKETO

V ZNAK PRIZNANJA ZA VSESTRANSKOST IN MOČ KULTURNO UMETNIŠKEGA SNOVANJA MED MLADIMI, KI SE ODLIKUJEJO PO VEDNO SVEŽEM IN ČISTEM PRISTOPU;

ker je kot mladinski aktivist vnašal v interesne dejavnosti mladih kulturna izročila in vrednote kot bistveno sestavino njihovega dela;

ker je vrednote in izročila naše ljudske revolucije in narodnoosvobodilne borbe nenehno izpričeval v oblikovanju programov ob najrazličnejših kulturno političnih manifestacijah mladih, posebno še ob sprejemu in odhodu zvezne štafete mladosti; ker je kot aktivni udeleženec ob oblikovanju in izvajanju kulturnih programov ob srečanjih mladine iz pobratenih občin veliko prispeval k ohranjanju idej bratstva in enotnosti med jugoslovanskimi narodi in narodnostmi;

ker je veliko prispeval k izvajanju skupnih kulturnih programov ob srečanju mladine obmejnih občin in zamejske Koroške; ker je kot vnet in navdušen recitator vsa leta uspešno deloval v Mladinskem kulturno umetniškem društvu Franci Paradiž na Gimnaziji Ravne;

TONE KAJZER iz Mežice je prejel

BRONASTO VORANČEVO PLAKETO

V POSEBNO PRIZNANJE ZA ŽIVO IN VSESTRANSKO KULTURNO DELO, ZAKORENINJENO V LJUDSKIH ZNAČIL-

NOSTIH IN KOROŠKIH IZROČILIH TER KREPITVI SVOBODNEJŠEGA DUHA MED GOZDARJI;

ker je organiziral pevsko, folklorno in dramsko sekcijo pri osnovni organizaciji sindikata TOZD Gozdarstvo v Črni in vse sekcije združil v Kulturnoumetniško društvo Gozdar Črna na Koroškem;

ker je neprecenljiv njegov delež pri ohranjanju in negovanju ljudskega izročila rodne kulturne dediščine in krepitvi svobodnjaškega duha, saj kulturni programi gozdarjev prevevajo in bogatijo predvsem življenje gozdarjev v naših planinskih zaselkih, s svojo izvirnostjo pa bogatijo zakladnico slovenske kulture;

ker je z dolgotrajnim aktivnim delom v kulturnih organizacijah prispeval k razmahu ljubiteljske kulture v vseh njenih pojavnih oblikah.

TANJA LORBER z Raven na Koroškem je prejela

BRONASTO VORANČEVO PLAKETO V PRIZNANJE ZA ŽIVA KOROŠKA PRIČEVANJA, ZA IZREDNO TANKOČUTNOST, VSESTRANSKOST IN MOČ KULTURNOUMETNIŠKEGA SNOVANJA MED MLADIMI;

ker je z veliko ljubeznijo do koroškega ljudskega pričevanja te vrednote prenašala na otroške folklorne skupine;

ker je s številnimi nastopi otroških folklornih in plesnih skupin bogatila programe različnih prireditev;

ker je z otroškimi skupinami oblikovala takšne programe, ki so s svojo močjo veliko prispevali k ohranjanju ideje bratstva in enotnosti med jugoslovanskimi narodi in narodnostmi;

ker je nenehno iskala nova pota in spodbude za kulturno umetniško snovanje mladih v celodnevni šoli.

ALOJZ PIKALO s Prevalj je prejel

BRONASTO VORANČEVO PLAKETO V PRIZNANJE ZA ŽIVO IN VSESTRANSKO STROKOVNO IN ORGANIZACIJSKO DELO PRI RAZVOJU KNJIŽNIČNE MREŽE, KI SE ODLIKUJE PO SVEŽEM NAVDIHU IN SODOBNIH METODAH DELA V KNJIŽNIČARSTVU;

ker je s svojim strokovnim znanjem in sposobnostmi kot vodja matične službe splošnoizobraževalnih knjižnic v občini veliko prispeval k posodobitvi današnje bogato razvejane knjižnične mreže, tako da danes predstavlja mreža splošnoizobraževalnih knjižnic najmočnejšo kulturno dejavnost v občini;

ker je s svojim obknjižničnim delom veliko prispeval k oblikovanju in izvajanju posebnih programov, ki so te dejavnosti približali delovnim ljudem in mladini;

ker je nenehno iskal nova pota in spodbude za razvoj bralne kulture.

ZVONE ROBAR s Prevalj je prejel

BRONASTO VORANČEVO PLAKETO ZA VELIK PRISPEVEK K SPODBUJANJU IN RAZVIJANJU KULTURNOUMETNIŠKE DEJAVNOSTI MED MLADIMI IN ZA MLADE;

ker je svoje življenje posvetil gledališkemu izpovedovanju mladih ljudi in tako bogatil njihov čut do lepe besede;

ker je kulturne dejavnosti mladih znal vključiti v vsestranost njihovega organiziranega delovanja in jih povezati z drugimi dosežki v kulturi.

Podeljene so bile tudi izredne Vorančeve plakete, dobitniki jih bodo prejeli na prireditvah, ki jih bodo organizirali ob svojih jubilejih.

Izredne srebrne Vorančeve plakete dobijo:

Risto Stojanović

ORIS DEJAVNOSTI MUZEJA REVOLUCIJE V SLOVENJ GRADCU

Muzej ljudske revolucije v Slovenj Gradcu (sedaj Koroški pokrajinski muzej revolucije) je bil ustanovljen 22. aprila 1951 ob 10. obletnici ustanovitve OF slovenskega naroda. Od takrat pa do leta 1955 se je imenoval Okrajni muzej NOB Slovenj Gradec. V prvem obdobju svojega delovanja je pripravil več razstav, maja 1956 pa je bila odprta stalna razstavna zbirka o NOB, ki je vključila tudi gradivo o delavskem gibanju od leta 1918 do 1941 na koroškem in mislinjskopohorskem območju. Aprila 1959 je bil Muzej NOB preimenovan v Muzej ljudske revolucije Slovenj Gradec. Ob 10. obletnici delovanja muzeja je bila odprta strokovno preurejena stalna razstava, s katero se je muzej uvrstil med vsebinsko in tehnično zelo dobro urejene tovrstne ustanove pri nas. V naslednjih letih so se zvrstile tudi potujoče razstave, ki so oživljale revolucionarne tradicije NOB. Na pobudo zgodovinske komisije za ohranjanje revolucionarnih tradicij NOB pri občinskem odboru ZZB NOV Slovenj Gradec je bilo pripravljenih nekaj razstavnih zbirk za osnovne šole. S pobratenjem krajev na Koroškem z drugimi kraji v SFRJ se je muzej uveljavil tudi pri krepitvi bratstva in enotnosti jugoslovanskih narodov in narodnosti, skovanega med NOB. Hkrati je potekalo zbiranje gradiva, opravljena je bila topografija spomenikov NOB in delavskega gibanja. Za trideset let ustvarjalnega dela v muzeju ima največ zaslug Bogdan Zolnir, ki je poleg rednega dela objavljaj tudi publikacije (npr. Partizanski tisk ob Meži, Mislinji, Dravi, O narodnem heroju Franju Vrunču itd.).

V zadnjih letih se je pokazala nujnost razširitve in preureditve dosejanega muzeja. Prve pobude so se začele uresničevati v začetku leta 1977. S sredstvi Kulturne skupnosti Slovenije so se oktobra 1977 vsa potrebna dela začela, ostala sredstva pa so zagotovile občinske kulturne skupnosti in delovne organizacije koroških občin. Svet Muzeja ljudske revolucije Slovenj Gradec je večkrat obravnaval vprašanje preureditve muzeja ter predlagal, da ustanova s povečanjem razstavnih prostorov in z razširitvijo delovnega območja na ozemlje celotne Koroške dobi status pokrajinskega muzeja. Muzej je bil prenovljen leta 1979.

1. Glasilo ravnenskih železarjev Koroški fužinar, ki izhaja že trideseto leto

2. Odbor Prežihove bralne značke na Prevaljah za svojo dvajseto obletnico dela

3. Pihalni orkester rudnika Mežice za sedemdeset let dela

4. Dobrivoje Pantič-Panta, tajnik kulturne skupnosti iz Varvarina

Izredno bronasto Vorančevo plaketo dobi:

SKD Ivan Cankar iz Halmstada, ki že nekaj let uspešno sodeluje z našo kulturno skupnostjo.

Vsa preureditvena in razširitvena dela je vodil profesor Ferdo Fischer-Mojka.

Hkrati so potekale tudi pravno-formalne priprave za preimenovanje Muzeja ljudske revolucije v Koroški pokrajinski muzej revolucije v Slovenj Gradcu. Na osnovi odlokov skupščin občin Dravograd, Radlje ob Dravi, Ravne na Koroškem in Slovenj Gradec ter sklepov skupščin kulturnih skupnosti omenjenih občin je bil muzej preimenovan in je z novim letom 1981 začel poslovati kot samostojna delovna organizacija — Koroški pokrajinski muzej revolucije (do takrat je bil delovna enota Zavoda za kulturo Slovenj Gradec). Dokončno konstituiranje, oziroma vpis v sodni register, pa je bilo opravljeno 10. 7. 1981. Nova razstavna zbirka za obdobje 1917—1945 in prenovljeni muzej sta bila odprta 25. aprila 1981, to je, ob 40. obletnici ustanovitve OF slovenskega naroda in 30. obletnici muzejskega delovanja.

Pri preurejanju muzeja so skrbno pomagale delovne organizacije na Koroškem, družbenopolitične organizacije, kulturne skupnosti koroških občin in Kulturna skupnost Slovenije v Ljubljani. Kadar govorimo o prispevkih združenega dela za pomoč pri prenavljanju muzeja in za otvoritev, posebej poudarjamo, da skoraj ni bilo delovne organizacije, ki ne bi finančno ali drugače pomagala. Teh delovnih organizacij, ki so kakorkoli pomagale, je bilo okrog 30 (med njimi je tudi železarna Ravne). Razen njih in omenjenih kulturnih skupnosti so prispevali finančna sredstva tudi OK ZKS koroških občin, MS ZKS za Koroško, OK SZDL, ZZB NOV, SO Slovenj Gradec, Samoupravna stanovajska skupnost Slovenj Gradec ter obrtna združenja koroških občin.

Od otvoritve muzeja pa do konca l. 1981 je naš muzej obiskalo okrog 8.500 delovnih ljudi in drugih občanov. Med njimi pa je prevladovala šolska mladina.

Prvega oktobra 1981 smo začeli urejati tudi arhivsko gradivo. Hkrati smo okrepili samoupravno organiziranost muzeja. Dne 13. 11. 1981 smo konstituirali razširjeni zbor delavcev (muzejski svet), ki šteje 21 članov. Razširjeni zbor delavcev bo predvsem pomagal muzeju pri uresničevanju programskih nalog.

Delovni načrt Koroškega pokrajinskega muzeja revolucije za leto 1982 zajema v glavnem naslednje naloge:

- postavitev stalne razstavne zbirke o partizanski saniteti na koroškem in mislinjsko-pohorskem območju;
- postavitev stalne razstavne zbirke o partizanskih tehnikah;
- postavitev stalne razstavne zbirke o kurirskih zvezah;
- postavitev stalne razstavne zbirke o domicilnih enotah in pobratenih mestih koroških občin;
- ureditev gestapovske mučilnice v Dragovgradu;

- ureditev Župankove domačije v Radljah ob Dravi;
- še naprej zbirati ustrezno gradivo o zaključnih bojih maja 1945 na Poljani;
- začeti s pripravami za snovanje dokumentacijskega centra o koroškem partizanstvu.

Vse omenjene naloge imajo izjemen pomen za ohranjanje revolucionarnih tradicij na našem območju. Ena izmed najbolj obsežnih nalog muzeja v prihodnjih letih je vsekakor snovanje oziroma ustanavljanje dokumentacijskega centra o koroškem partizanstvu. Namen tega dokumentacijskega centra je zbirati fotograf-

ske in dokumentacijsko gradivo oziroma ustrezne viire o koroškem partizanstvu. Tovrstno gradivo pa je treba odkrivati na terenu, v domačih arhivih in tudi onstran meje. Urediti moramo tudi arhivsko gradivo, ki ga že imamo v muzeju. S tem smo že začeli, in sicer 1. 10. 1981. Od 1. 9. 1982 pa bo to delo vodil dokumentalist. Finančna sredstva za to delo so že zagotovile občinske raziskovalne skupnosti na Koroškem.

Na tak način zbrano in urejeno gradivo bo v veliko pomoč pri nadaljnjem raziskovanju NOB na Koroškem.

Gregor Klančnik

Izvoz - pogoj obstanka in napredka

Naša zadolženost v tujini je zrasla do grla. Izvoz bo v prihodnosti usmerjal gibanje proizvodnje in višino življenjske ravni. Železarna Ravne mora povečati in strukturno obogatiti izvoz.

Za nami je že prvo leto srednjeročnega obdobja 1981/1985. V drugo leto tega, za zdravljenje našega gospodarstva in povečevanje učinkovitosti družbenoekonomskega sistema, pomembnega petletnega obdobja, smo vstopili s podedovanimi in na novo nakopičenimi težavami, ki bodo od vseh zahtevale velike napore in samoodpovedovanje. Prav poslednje je tisto, kar vsakdo želi, da bi uresničili drugi. Samoodpovedovanje se najbolj odraža v višini izvoza.

Že pred desetletjem je bilo — ne le šolanim strokovnjakom, temveč tudi preprostim ljudem — jasno, da dežela, kot je Jugoslavija, ne more živeti v avtarkiji, kar bi si zaradi velikosti in razpoložljivih surovinskih virov lahko privoščile Združene države Amerike in Sovjetska zveza, temveč, da sta njena produktivnost in rast življenjske ravni odločilno odvisni od obsega zunanjetrgovinske blagovne menjave. Vsa opozaranja v organizacijah združenega dela in tudi na višjih ravneh družbene organiziranosti dolgo časa niso dosegla resne obravnave tega, za obstoj in krepitev samoupravne ureditve, usodnega problema.

Nasprotno, potem ko smo leta 1974 dobili novo, po našem ocenjevanju najpopolnejšo ustavo, se je primanjkljaj izvoza proti uvozu stalno poglobljal in tako so rasli tudi naši dolgovi v tujini.

Medtem ko smo bili leta 1974, to je skoraj tri desetletja po osvoboditvi, zadolženi za okrog 7,8 milijarde \$, se je dolg v zadnjih sedmih letih povečal za 10,6 milijarde \$. Pri tem pa niso štete devize, ki jih imajo varčevalci na svojih deviznih računih in na knjižicah, ki prav tako ne ležijo v naših bankah. Upravičeno se sprašujejo preprosti deželani, zakaj niso tisti, ki mnogo vedo, že prej ugotovili, da pločimo v nevarne sfere in da se približujemo prepadu, ki se imenuje bankrot.

RAST ŽIVLJENJSKE RAVNI NA RAČUN ZADOLŽEVANJA

Kakor da je jugoslovanski trg eldorado ali raj za vsako blago, smo razvijali avtomobilsko industrijo, proizvodnjo gospodinjskih aparatov, zabavne elektronike, in to v vseh republikah, vse pa je slonelo na uvoženih reprodukcijskih materialnih in sestavnih delih ter na domačih kupcih končnih izdelkov. Število avtomobilov je hitreje rastlo kot povečevanje in urejevanje cestnega omrežja, dosežena poprečna življenjska raven pa je presegala dejansko gospodarsko moč in stopnjo družbene produktivnosti dela. Pretirano zadolževanje je bila potuha z vsemi slabimi posledicami. Izvoz, ki neusmiljeno zahteva produktivno in rentabilno proizvodnjo, ni bil nuja, povprečna življenjska raven je pa delno rastla na tuj račun. Prejemali smo več, kot smo zaslužili z delom, sedaj bo pa potrebno poravnati račun za nazaj.

Pokore smo se dolgo izogibali, a zdaj se je ne moremo več otresti, pomeni pa: zmanjšanje vsakovrstne domače porabe, preusmeritev prodaje na zahtevne tuje trge in znižanje življenjske ravni v zaslužene okvirje. To je edini recept, ki bo naš organizem — ob postni prehrani — okrepil, samoupravnemu sistemu pa vrnil ugled.

Železarna Ravne je med redkimi delovnimi organizacijami, ki se zaradi ugodnega proizvodnega programa in razvitih proizvodnih potencialov lahko spopade s sedanji zaostrenimi gospodarskimi razmerami. Njena naravnost na kvalitetna in plemenita jekla ter urejenost večstopenjske predelave jekla v izdelke, kot so: strojna orodja, industrijski noži, rezalna orodja, kovani valji, pnevmatski stroji, armature in druge tipične izdelke iz orodnih ter konstrukcijskih jekel, koroškim fužinam omogočata uspešno oskrbovanje domače porabe in konkurenčnost na tujih trgih. Ta prednost pa ni dovolj izrabljena.

Pesnično in zavestno spoznanje, da je izvoz pogoj obstoja in nadaljnega napredovanja železarne Ravne, na Koroškem še vedno ni dobilo popolne domovinske pravice. Še prevečkrat se sliši: »Izvoz se tozdu ne splača«, kar je dokaz, da celo

nekateri vodje tozdiv izvoz vrednotijo le po dinarskem prilivu. Pozabljajo, da z izvozom pridelane devize omogočajo uvoz reprodukcijskega materiala, brez katerega ni proizvodnje, da izvoz pomeni stik z razvitejšimi ekonomijami, možnost primerjave sposobnosti in vpogled v sodobno tehnologijo in organiziranost. Tudi pri športu se resnična sposobnost pokaže šele pri tekmovanju z inozemsko ali celo s svetovno elito. Dokler nas položaj do konca ni stisnil, smo se borbe na tujih trgih lahko izogibali, sedaj je pa ta postala pogoj življenja. V tem, torej v prisili, je razlog skokovitega povečanja jugoslovanskega izvoza in znižanja zunanjetrgovinskega primanjkljaja v letu 1981. Pri tem so se nekatere organizacije združenega dela povzpele tako visoko, da pretežni del svoje realizacije dosežejo od prodaje na tuje trge in celo med tekstilno industrijo, ki so jo nekateri že odpisali, tridesetodstoten izvoz ni redkost. Kako pa je na Ravnah?

ŽELEZARNA RAVNE PRI IZVOZU ZAOSTAJA

Delavci železarne Ravne z lanskimi izvoznimi rezultati ne smejo biti zadovoljni, od planiranih 34 milijonov \$ so izvozili le za 25,06 milijonov \$ blaga ali 73,7%. Še bolj problematična kot obseg, pa je v železarni struktura izvoza. Kljub temu, da kritiziramo jugoslovansko slabost, ko istovrstne reprodukcijske materiale hkrati izvažamo in uvažamo, seveda po višji ceni, sami počenjamo isto.

Železarna Ravne je leta 1981 izvozila 25.949 ton izdelkov. Metalurški tozdi: jeklolivarna, valjarna, kovačnica in jeklovlek so izvozili 23.249 ton blaga v vrednosti 13.618.400 \$, predelovalni tozdi stroji in deli, industrijski noži, pnevmatični stroji, vzmetarna, rezalno orodje in armature

IZVOZU PREDNOST

Gregor Klančnik pozdravlja borce — železarje

pa 2.670 ton izdelkov v vrednosti 11.442.500 \$. Iz teh števil se vidi, da je po fizičnem obsegu 86 % ton izvoza metalurških tozdov dalo 54,3 % realiziranih deviz, 14 % izvoza predelovalnih tozdov pa 45,7 % deviz. V povprečju so na tujih trgih metalurški tozdi iztržili 585,8 \$ na tono prodanega blaga, predelovalni pa 4.239,5 \$ ali 7,2-krat več.

S tako politiko izvoza zato nekaj ni v redu. Po obsegu realiziranih deviz je izvoz preskromen, saj v skupnem prihodku predstavlja le 14,4 % celotne prodaje, po strukturi pa premajhen delež zavzemajo visoko predelana jekla. To dokazuje tudi podatek, da je železarna na zunanje trge prodala 17,8 % celotne blagovne proizvodnje, kar pomeni nadpovprečni izvoz nizko predelanih jekel.

Jugoslavija v obliki polizdelkov in valjanega blaga letno še vedno uvaža blizu 2 milijona ton jekla. To ne pomeni, da bi ne smela biti tudi izvoznik jekla, vendar le za tiste izdelke, ki zaradi specializacije proizvodnje, pomenijo presežek. Tudi za izključne proizvajalce valjanega jekla ni logično, niti za celotno družbo koristno, da deficitarna jekla izvažajo. Pa če je za te, ker težko iztržijo devizno participacijo pri domačih predelovalcih jekla, še razumljivo, da izvažajo nizko predelana jekla, to za železarno Ravne, ki ima lastne predelovalne zmogljivosti, ni niti modro, niti koristno. Zavedati se je treba, da je samo za tono jeklenih odpadkov potrebno odšteti okrog 110 \$, devizni izdatki za ferolegure, grafitne elektrode in razne do-

datke so pa brez upoštevanja uvožene energije že znatno višji. V tem in visokih transportnih stroških je razlog, zakaj moramo uvoženim in tudi domačim surovinam dati najvišjo dodatno vrednost z vloženim, predvsem strokovnim delom.

REZULTATI IZVOZA ŽELEZARNE RAVNE V LETU 1982

METALURŠKI TOZDI

	ton	000 \$
Jeklolivarna	1.818	2.856
Valjarna	15.473	7.543
Kovačnica	5.269	2.543
Jeklovlek	689	676
Skupaj	23.249	13.618 = 54,3 %
povprečno	585,8 \$/ton	

PREDELOVALNI TOZDI

	ton	000 \$
Stroji in deli	1.187	5.363
Pnevmat. stroji	3,1	42,3
Vzmetarna	891	1.024
Rezalno orodje	19,6	394,5
Armature	110	758,7
Skupaj	2.699,7	11.442,5 = 45,7 %
povprečno	4.239,5 \$/ton	

IZVOZ SKUPAJ/TON	25.949
000 \$	25.061
\$/ton	965,8

VISOKO PREDELANIM JEKLOM DATI PREDNOST

Železarna Ravne bi si v prihodnosti morala prizadevati, da bi predvsem v lastnem krogu uravnovesila zunanjetrgovinsko bilanco, devize, katere naj bi pritekale od drugih predelovalcev, pa bi smele biti le še negotova rezerva. To seveda pomeni, da bo ta delovna organizacija morala z enako vnemo kot za metalurško proizvodnjo skrbeti tudi za razvoj zmogljivosti večstopenjsko predelanih kvalitetnih in plemenitih jekel. Vemo, da so to razna orodja za metalurgijo, rudarstvo, strojno in drugo industrijo, armature in podobno. Ta namen je imel tudi projekt posodobitve in razširitve proizvodnje pnevmatskih strojev in orodja, ki na žalost ni bil uresničen.

Razumljivo je, da so v sozdu Slovenske železarne za obdobje 1981/1985 dali prednost razvoju metalurške dejavnosti, in to predvsem proizvodnji surovega jekla, težko pa je utemeljiti, zakaj je moral biti prva žrtev te odločitve projekt pnevmatskih strojev, ki je temeljil na sovlaganju priznanega zunanjega partnerja, švedskega koncerna »ATLAS COPCO«, in domače organizacije združenega dela, blagovnega prometa iz SR Srbije, torej iz druge republike. Vsi poskusi, da bi z vsebino pogodbe utemeljevali upravičenost odstopa od tega poslovnega koraka, ki bi pomenil prenos najsodobnejše tehnologije in visok izvoz, so ostali neuspešni. Še bolj pa je neutemeljeno pogodba, ki ni bila uresničena, kriviti, zakaj je TOZD pnevmatski stroji leta 1981 izvozil samo za 42.300 \$ svojih izdelkov, saj bi se ven-

dar prav s pomočjo ATLAS COPCO odpirala možnost vstopa v svetovno areno. Tudi trditev, da naj bi sodelovanje tujega partnerja zavrlo lasten razvoj, je neutemeljena, posebej, če se povezuje s proizvodnjo hidravličnih strojev, ki s pnevmatiko nimajo nobene zveze. Tolažba, da bo železarna Ravne — zaradi odstopa od projekta pnevmatskih strojev s tujim in domačim sovlagateljem — dobila lasten razvoj hidravlike, je jalova, saj se še dolgo ne bo uveljavila na zunanjih trgih, prej bi se morali uveljaviti drugi visokostopenjsko predelani izdelki iz kvalitetnih in plemenitih jekel.

Ves odgovorni strokovni aparat in vodstva proizvodnih tozdov si bodo morali prizadevati, da bo železarna Ravne že v sedanjem petletnem obdobju 1981—1985 dosegla pomemben poslovni cilj; uravnoteženje izvoza z uvozom. Prednost je treba dati vsem poslovnim odločitvam in projektom, ki bo z večstopenjsko predelavo bogatili proizvodnjo in bodo izvozno naravnani. Neto devizni učinek mora biti odločilen, zato bo preusmeritev izvoza iz nizko predelanih jekel v visoko vredne izdelke predelovalnih tozdov logična in življenjsko nujna. To ne pomeni, da se je treba izvozu jekla v celoti odpovedati, pomeni pa, da je prednostno potrebno oskrbovati lastne predelovalne zmogljivosti, na tuje trge pa dajati presežke plemenitih jekel, ki nimajo odjemalcev doma. Izgovor, da z dolgim zadrževanjem materiala v tovarni raste nekonkurenčnost in da je zato ekonomičneje izvoziti manj predelanega jekla, vsebuje na žalost nekaj resnice. Visoke davke, davki, prispevki in bremena tovarniške režije s številom tozdov v verigi tehnološkega postopka — rastejo.

Izvoz ne prizna vseh stroškov naše tovarniške in celotne družbene nadgradnje, zato je pri kalkulacijah za tujino nadpovprečne davke potrebno izpuščati. Šele tako očiščeni proizvodni stroški bi dali objektivno sliko rentabilnosti izvoza predelovalnih tozdov. Če se železarni bolj splača prodajati valjano jeklo kot iz njega izdelane industrijske nože, nekaj v kalkulaciji ali produktivnosti dela na določenih mestih proizvodnega postopka ni v redu. Potrebno je le odkriti, kje in zakaj »škriplje« in rezultat preiskave bo vedno tak, da bo izvoz končnih izdelkov dal več deviz in bo primerno pokrival vse stroške. Če ta logika ne bi obveljala, bi jugoslovanska predelovalna industrija, ki je glavni vir deviz, ne mogla biti izvozna dejavnost.

Izvoz v vsakem primeru zahteva svoje, najpomembnejši je visok izplen, enako važna pa sta produktivnost in kakovost izdelka. Pri izvozu ni mogoče — kot na domačem trgu — s poviševanjem prodajnih cen prekriti notranjih slabosti, zato je prodaja v tujini najboljše zdravilo za pravo poslovno trdnost.

Delavci bodo samoupravno politiko, ki omogoča poslovno zdravo prihodnost, vedno podprli in zahtevali njeno uresničevanje. Izvoz zato tudi ne sme biti strah, temveč zaželeno poživilo proizvodnje.

Jože Rodič

ALI JE V ŽELEZARNI RAVNE RES ZAŽIVELO TEAMSKO DELO

Že več desetletij se pri vseh mogočih dejavnostih srečujemo s priporočili ali z zahtevami po teamskem delu. Ta vrsta organiziranosti strokovnega dela je prišla iz Amerike in se je zaradi izredne učinkovitosti hitro uveljavila tudi v naprednih državah Evrope. Kar nekako udomačilo se je vsepovsod izvirno angleško poimenovanje »teamsko« delo prav zato, ker pomeni nekaj več, kot bi razumeli iz preprostega prevoda »skupinsko« delo.

Odkar je v javnosti znano, da je teamsko delo nekaj naprednega, ne manjka tistih, ki se radi pohvalijo: »Tudi pri nas delamo teamsko!« Pač vedo, da pri reševanju določenih poslovnih, tehničnih, organizacijskih in drugih problemov delajo večje skupine strokovnjakov. Tako delo skupin pa je največkrat res le »skupinsko« in še zelo daleč od »teamskega«!

Bistvena značilnost teamskega dela je specifična organiziranost. Ta mora biti jasno določena in dosledna. Da team lahko organizirano deluje, mora imeti svojega VODJO, ki vodi vso dejavnost teama, in SEKRETARJA, ki vodi dokumentacijo, povezovanje in informiranje. Največkrat je za učinkovito delo teama zelo pomembno, da je določen tudi tisti, ki je ODGOVOREN za delovanje teama. To je običajno tisti, ki je najbolj zainteresiran za rezultate delovanja teama, obenem pa naj ima tudi sposobnosti, vnemo in moč, da teamu učinkovito utira pot skozi vse prepreke in težave. Poleg tega je zelo pomemben celoten sestav teama, v katerem morajo člani ustrezno obvladati vsa potrebna področja dejavnosti in strokovnosti. Odgovornosti morajo biti članom razdeljene tako, da se ne prekrivajo. Skratka, za vsako nalogo mora biti odgovoren določen član teama, vendar za nobeno dva ali več.

Vsak team mora imeti točno določeno področje in program delovanja, saj se na določenem področju tudi delovanja teamov ne smejo prekrivati, ampak se morajo organizirano povezovati. Če hoče biti team pri svojem delu uspešen in učinkovit, mora imeti svoj plan dela določen po vsebini, terminih in odgovornosti.

V železarni Ravne smo kaj kmalu dojeli pomen pravega teamskega dela. Najprej smo si ga pozeleli v raziskovalno — razvojni in investicijski dejavnosti. Pri tem gre vedno za dokaj določene večje naloge — PROJEKTE.

S svetovalno pomočjo tujih, zelo izkušenih in svetovno priznanih strokovnjakov smo se lotili organizacijske zasnove teamskega dela v tako imenovani PROJEKTNI ORGANIZACIJI. Ker je tudi pri organiziranju potrebna določena »tehnologija«, smo že leta 1974 izdelali in izdali za naše razmere prirejen PRIROČNIK PROJEKTNE ORGANIZACIJE, ki daje vsa potrebna navodila za standardiziran postopek organiziranja in izvajanja PROJEKTSKIH NALOG.

Bolj ali manj dosledno smo doslej po tem postopku opravili 90 projektih nalog. Vedno bolj smo uporabljali način projektne organizacije tudi pri najrazličnejših drugih pomembnejših nalogah.

Seveda ne moremo kar čez noč iz svoje kože, zato moramo priznati, da nismo prav posebno spoštovali vseh organizacijskih zahtev in podrobnosti. Nekako iz rokava stresena, vendar dokaj stvarna je ugotovitev, da doslej nismo izkoristili niti četrte vseh tistih možnosti, ki jih nudi dosledna projektna organizacija, pa smo vendar z uspehi zelo zadovoljni. Splošno mnenje v naši železarni je, da je ta način dela prinesel pomembne prednosti in se je uspešno uveljavil.

S projektno organizacijo teamskega dela torej že imamo izkušnje in je vse poznano. Treba si je le vsestransko prizadevati, da bomo v prihodnje vse organizacijske zahteve bolj dosledno spoštovali in izpolnjevali. Seveda se je izkazalo, da je tudi v naš priročnik projektne organizacije že treba vnesti določene spremembe in dopolnitve, predvsem pa izboljšati dokumentacijo organiziranja in vodenja, kontrole terminskega izvajanja, poročanja o rezultatih in boljše poskrbeti za učinkovit prenos dosežkov v prakso.

Teamsko delo pri projektih nalogah je bilo usmerjeno na določeno nalogo oziroma projekt. Ob izkušnjah, ki smo jih nabirali, pa se je bolj in bolj izražala potreba po organiziranju stalnih strokovnih teamov za določena področja dejavnosti. Tako smo že pred sedmimi leti formirali stalni strokovni team za neuspelo metalurško proizvodnjo, ki je ves ta čas vzorno deloval in brez prekinitve redno obravnaval problematiko neuspele proizvodnje ter načrtoval potrebne akcije. Na osnovi četrletnih, polletnih in letnih analiz, upoštevajoč kumulativni pregled celotnega obdobja od začetka delovanja do danes, je team svojo dejavnost uspešno načrtoval, dosledno kontroliral izvajanje in kritično ocenjeval dosežke ali pomanjkljivosti pri akcijah za zmanjševanje neuspele proizvodnje. Uspešnost delovanja tega strokovnega teama dokazujejo rezultati v praksi, čeprav je treba upoštevati, da je ves čas svojega delovanja team sam kritično ugotavljal, da še zdaleč ni izkoristil vseh možnosti.

Izkušnje tega teama so nakazovale uveljavitev tega načina dela še na drugih področjih. Žal nam je sicer vsega zamujenega, a vendar smo ob koncu leta 1981 reorganizirali ali na novo formirali nekaj stalnih strokovnih teamov tako, da smo lahko vse organizacijsko osnovali in povezali. Sedaj je pred nami vsemi najpomembnejša naloga, da to organizacijo stalnih strokovnih teamov res ustrezno uveljavimo in spoštujemo. Od vsakega strokovnega teama pričakujemo in zahtevamo odgovornost in učinkovito delovanje, kar pa je mogoče le, če jim bomo na njihovih po-

dročjih delovanja dosledno zagotavljali tudi kompetence. To ne bo lahko, ker je že v človekovi naravi nekaj, da se rajši vtika v delo drugih, namesto da bi z vso odgovornostjo in vnemo opravljal svoje.

Navedel bom sestav vseh stalnih strokovnih teamov, ki so ob koncu leta 1981 podali svoje programe dejavnosti. Nekateri od teh teamov so formalno obstajali že prej, zato smo lahko povzeli tudi kratko poročilo o njihovem dosedanem delovanju. Programi večine teamov še zdaleč niso optimalni, saj so večinoma šele v nastajanju ali v fazi iskanja najustreznějšíh oblik in vsebine svoje dejavnosti. Uspeh bo zagotovljen le tedaj, če se bomo vsi delavci železarne Ravne zavedali, da je ta organizacija NAŠA in da se bomo prav vsi trudili, da jo bomo s predlogi in navsveti ter s sodelovanjem organizacijsko izpopolnjevali ter vsebinsko izboljševali.

Po naslednjem opisu dejavnosti in sestavih teamov bo vsakemu delavcu znano, komu naj kaj predlaga in od koga naj kaj pričakuje ali zahteva.

Strokovni team ST 1 za PRENOS ZNANJA

Vodja: Jože RODIČ, TOZD RPT — služba MR

Sekretar: Boris JOCIČ, TOZD RPT — služba MR

Člani:

Milan DOBOVIŠEK, član KPO

Jože GERŠAK, član KPO

Jože ŽUNEC, TOZD RPT

Tone PRATNEKAR, TOZD RPT — razvoj MO

Mitja ŠIPEK, TOZD KK

Jože BORŠTNER, TOZD PII

Janez BRATINA, TOZD ETS

Janez ŽNIDAR, DS za gospodarjenje

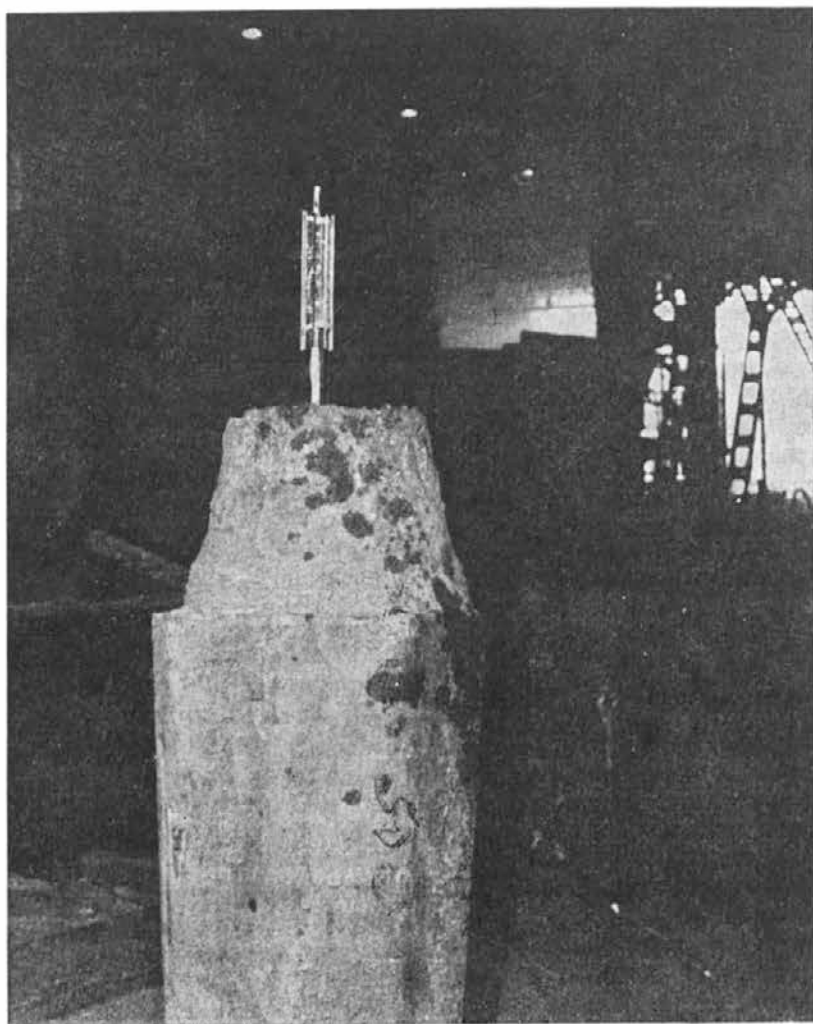
Ferdo GNAMUŠ, TOZD komerciala

Jože ŠEGEL, DS za gospodarjenje — APP

Drago MEŽNAR, vodja pravne službe

O prenosu, prodaji in izmenjavi znanja že dolgo vsepovsod veliko govorimo, razmeroma malo pa je rezultatov in učinkovitega uresničevanja.

Že pred leti smo se prepričali, da zahteva prodaja znanja zelo resne in sistematične, temeljite in dolgotrajne priprave. Obenem pa smo začutili, da to področje pri nas ni ustrezno opredeljeno v poslovni politiki delovnih organizacij in da ni samoupravno verificirano. Inicijativni strokovni team je zato pripravil osnutek pravilnika o prenosu znanja in ga ponudil v široko obravnavo strokovnim službam in odborom ter samoupravnim organom železarne Ravne. Pri obravnavi je bil odziv s pripombami in dopolnitvami izredno velik, kar dokazuje vsestranski interes ter potrjuje aktualnost te dejavnosti. Po razpravi v vseh temeljnih organizacijah je

Simbolika

delavski svet železarne Ravne dne 30. decembra 1980 objavil sklep o sprejemu tega pravilnika, ki ureja dejavnost strokovnih kadrov pri:

- tehnični informatiki in dokumentaciji,
- funkcionalnem dopolnilnem izobraževanju,
- strokovnem tisku in tehnični propagandi,
- poslovno-tehničnem sodelovanju in povezovanju,
- razvoju, izmenjavi, prenosu in prodaji znanja ter izkušenj,
- pridobivanju in nakupu znanja ter izkušenj,
- strokovno-tehničnih storitvah in uslugah.

Samoupravna ureditev in verifikacija je dala tej dejavnosti velik impulz in po vzpodbudnih iniciativah železarne Ravne je bil v kratkem pravilnik o prenosu znanja brez pomembnejših sprememb sprejet za SOZD Slovenske železarne. Ker pravilnik vsebuje tudi zelo jasen poslovnik, je ta dejavnost hitro napredovala na zdravih temeljih in enotnih opredelitvah poslovne politike SOZD Slovenske železarne.

V razmeroma kratkem času smo v železarni Ravne dosegli zelo vzpodbudne uspehe:

Z avstrijsko firmo INTECO tesno sodelujemo že vrsto let na osnovi okvirnega dogovora o sodelovanju. Strokovno smo začeli sodelovati pri električnem pretaljevanju pod žilindro. Iz svetovanja in izvedbe modernizacije obstoječe EPŽ naprave je nastala investicija nove EPŽ jeklarne, ki bo dala že v aprilu ali maju 1982 prve velike EPŽ ingote in postavila železarno Ravne

med vodilne na tem področju. V fazi realizacije je zelo pomemben skupen razvojni projekt računalniško vodene avtomatizacije EPŽ, pri katerem nastopata INTECO in železarna Ravne kot enakopravna partnerja. Zelo realne so perspektive sodelovanja INTECO — Valjaonica bakra Sevojno — Železarna Ravne pri skupnem razvoju domače proizvodnje dragih in doslej izključno uvoženih bakrenih kristalizatorjev za EPŽ in konti-livne naprave. Sodelovanje se je razširilo še na druga področja jeklarstva, procesnega računalništva, operacijskih raziskav in široke dejavnosti integralnega krmiljenja kakovosti ter informacijskih sistemov. V okviru tega sodelovanja se odpirajo zelo perspektivne možnosti uveljavljanja našega znanja v Avstriji, Italiji, ZRN, Švedski, Indiji in Nigeriji.

Tik pred realizacijo je projekt prenosa tehnološkega znanja za proizvodnjo industrijskih nožev in krožnih žag v Indijo po pogodbi železarne Ravne z dvema tovarnoma v Indiji, kar je omogočila jugoslovansko-indijska družba YUGO — INTRACO.

Obetajo se nam dokaj stvarne perspektive plasiranja našega znanja na Kitajsko.

Ob koncu leta 1981 in v začetku leta 1982 smo imeli v organizaciji Zavoda za mednarodno tehnično sodelovanje na šolanju v naši jeklarni 7 strokovnjakov iz Južne Koreje.

V marcu in aprilu 1982 je bila na specializaciji v kovačnici železarne Ravne ekipa strokovnjakov iz jeklarne NUOVA SIAS iz Aoste v Italiji. Po pogodbi je tri tedensko šolanje za delo na avtomatski kovaški liniji v železarni Ravne kombinirano z odkupom dela tehnološkega know-how, kar je pomemben izvoz znanja, ne samo zaradi

vzpodbudnega finančnega deviznega učinka, ampak še bolj zaradi dviganja ugleda železarne Ravne v industrijsko razvitejšem svetu. Ker sta NUOVA SIAS in ŽELEZARNA RAVNE partnerja s sorodnim proizvodnim programom, s podobno problematiko in težnjami razvoja, vendar si zaradi zelo različne tržne usmeritve pri prodaji sploh ne konkurirata, obstajajo vse možnosti za razširitev in poglobitev poslovno tehničnega sodelovanja.

Z jeklaro POLDI v ČSSR in jeklaro v Freitalu v DDR prav tako zelo tesno sodelujemo v okviru dogovora, ki določa vsebino, obseg in termine.

Toliko o naši dosednji realizaciji in trenutnih perspektivah pri mednarodni menjavi znanja. Seveda pa je ureditev odnosov z enotnim pravilnikom omogočila velik napredek tudi doma. Močno je napredovalo sodelovanje z znanstveno raziskovalnimi institucijami, univerzami in neposredno z delovnimi organizacijami v Mežiški dolini, med slovenskimi železarnami ter delovnimi organizacijami v Slovenji in v drugih republikah. Poleg sodelovanja, ki že uspešno poteka in kaže lepe sadove imamo še veliko ponudb za prenos znanja. Seveda moramo poudariti, da pri tem ne gre za »pripodbitniško prodajo«, ampak za uresničevanje načel sovlaganja v razvoj in prenos razvojnih dosežkov v prakso, ali pa za razbremenjevanje že vloženi sredstev med partnerji.

Zelo pomemben napredek smo v zadnjih dveh letih dosegli pri predstavljanju našega znanja, kar dviga naše ime in tudi veljavo naših izdelkov. Imamo že številčen krog strokovnjakov, ki nastopajo na domačih in največjih mednarodnih posvetovanjih ter objavljajo svoja dela in naše dosežke v domačem in tujem strokovnem tisku. Vse to je pripomoglo k temu, da v svetu železarna Ravne ni več neznano ime.

Strokovni team ST 2 za USMERJANJE STROKOVNO TEHNIČNE PROPAGANDE

Vodja:

Franc BOŠTJAN, TOZD komerciala — Propagandni oddelek

Iniciatorji:

— za metalurško področje Jože RODIČ, TOZD RPT

— za mehansko finalizacijo Tone PRATNEKAR, TOZD RPT

— za analizo trga Ivan AŽNOH, TOZD RPT

Svetovalci:

Milan DOBOVIŠEK, član KPO

Jože GERŠAK, član KPO

Ferdo GNAMUŠ, TOZD komerciala

Anton LETONJA, TOZD KK

Izvajalci:

Franc BOŠTJAN, TOZD komerciala

Ivan MLAKAR, TOZD RPT — priprava tehn. propagandnega gradiva

Avgust KNEZ, TOZD RPT — pnevmatični stroji in orodja

Lidija AVDIČ, TOZD RPT — tehnično oblikovanje

Ciril RUPAR, TOZD PII — filmske predstavitve

Sodelavci:

ravnatelji TOZD in strokovni delavci za posamezna področja

Na področju strokovno tehnične propagande smo v železarni Ravne v zadnjih nekaj letih dosegli pomembne uspehe.

Posebno za metalurgijo dolgo nismo imeli primernih katalogov o jeklih, njihovih lastnostih in uporabnosti. Uporabniki naših jekel so še posebno pogrešali podrobnejše podatke, ki so potrebni za načrtovanje in izvajanje toplotne obdelave. Danes imamo podatke o mehanskih ve. lastnostih, fizikalnih karakteristikah, korozijski obstojnosti in o značilnostih jekel za posebno uporabo zbrane v vzornem kompletu NAŠI PROIZVODI. Doma in v tujini so zelo pohvalili vsebino in vzorno opremo kataloga, ki predstavlja izviren »hišni stil« železarne Ravne. Vsebina tega kataloga je izšla tudi v vezanih separatih za posamezne skupine jekel. V kompletu so vsebinsko razporejeni, a za sedaj še zelo skromno in pomanjkljivo predstavljeni naši končni izdelki mehanske obdelave.

V letu 1981 smo izdali prve kataloge za predstavitev našega znanja.

Izdali smo kar precej prospektov, katalogov in drugih propagandnih materialov, vendar je ta dejavnost premalo načrtna in sistematična in je bolj rezultat individualnih iniciativ.

NAŠE PROIZVODE sestavlja 22 katalogov v obliki posameznih vezanih separatov.

Našo mehansko obdelavo in končne izdelke predstavlja kar 69 prospektov in mnogi od teh so tudi v tujih jezikih. Po tem bi sodili, da je stanje zelo ugodno, slaba stran pa je v tem, da so ti prospekti silno raznoliki po formatih, opremi, izvedbi in tudi po vsebini. Ob tem, da res ne kažejo urejenega stanja, ampak neusklajene iniciative posameznikov, se ob pregledu spiska zalog vsiljuje tudi mnenje, da za nekatere (posebno v tujih jezikih) prav verjetno nismo dovolj razmislili, za kaj in za koga bi jih potrebovali. Manjka pa nam tistih, po katerih je največje povpraševanje. Pri tem lahko varčujemo, ne da bi zadrževali to prepotrebno publikacijsko dejavnost. In še splošen vtis bo boljši, če bo delo bolj načrtno in premišljeno.

Strokovni team za usmerjanje tehnične propagande ima na tem področju velike in pomembne naloge. Za začetek bo že letos uredil in standardiziral pot od ideje do izdaje prospekta, s čimer bo dosežen pomemben napredek.

Ze plan letošnjih novih in ponovljenih izdaj bo upošteval ta stališča. Za vsak katalog bo določen odgovoren kontakter, ki bo ob vsaki novi izdaji poskrbel za dopolnitev vsebine.

Strokovni team ST 3 za PROJEKTNO ORGANIZACIJO

Vodja:

Jože RODIČ, TOZD RPT — služba MR

Sekretar:

Boris JOCIČ, TOZD RPT — projektni sekretar

Člani:

Ivan AŽNOH, TOZD RPT — služba za raziskavo trga

Tone PRATNEKAR, TOZD RPT — razvoj MO

(namestnik Franc Hrastnik)

Jože BORŠTNER, TOZD PII (namestnik Dušan Vodeb)
Anton LETONJA, TOZD KK (namestnik Milan Pavič)
Ferdo GNAMUŠ, TOZD komerciala (namestnik Peter Prikeržnik)
Janez ŽNIDAR, DS za gospodarjenje (namestnik Jože Šegel)
Franjo KRIVEC, racionalizacije in inovacije

Vabljeni: strokovnjaki za obravnavano tematiko, vodje projektov in odgovorni za projekte.

Ta strokovni team deluje z manjšimi spremembami v sestavi že od leta 1974 z vsemi značilnostmi, ki so bile nakazane v uvodnem delu.

V projektne sekretariatu je bilo do konca leta 1981 registriranih 90 projektne naloge in od tega števila jih je bilo v delu 27.

V zadnjem času se je team sestajal bolj poredko, samo z namenom, da bi obravnaval kritične projekte. Sicer poteka delo »sproti«, čeprav se ne moremo posebej pohvaliti z organizacijsko doslednostjo.

V programu dejavnosti teama za leto 1982 je najpomembnejša in edina naloga vsestransko utrjevanje organiziranosti, izpopolnjevali bomo tudi kontrolo poteka in izboljševali kvaliteto poročanja. Če bo le mogoče, bomo uporabili tudi računalnik. Treba bo tudi izpopolniti priročnik projektne organizacije. Vsekakor pričakujemo, da bo projektne organizacije s teamskim delom v letošnjem letu še bolj zaživele.

Strokovni team ST 4 za STANDARDIZACIJO

Odgovoren:

Milan DOBOVIŠEK, član KPO

Vodja in nosilec za strojno področje:

Matej SMRTNIK, TOZD RPT

Sekretar in nosilec za metalurško področje:

Boris JOCIČ, TOZD RPT

Nosilec za področje ETS:

Boris KASTIVNIK, TOZD ETS

Člani po področjih:

Alojz GOLOGRANC, DS za gospodarjenje

Anton LETONJA, TOZD kontrola kakovosti

Jurij PRATNEKAR, TOZD RPT — konstrukcijski biro

Zvonko ERJAVEC, TOZD PII

Ivan GLOBOČNIK, TOZD RPT — NC center

Aleksander RISTIČ, TOZD RPT — oddelek za ponudbe.

Milan KOŠELJNIK, študijski del

Strokovni team za razvoj tovarniške standardizacije je bil imenovan maja 1981. in je začel delovati v okviru projektne naloge P 69. Najprej je team opredelil svoje dejavnost in razdelil področja.

Osnovni namen interne standardizacije sta boljše organizirana, racionalnejša in kvalitetnejša proizvodnja in poslovanje. Z dobro standardizacijo dosežemo:

— zmanjšanje števila delov, tehnoloških postopkov, navodil, normativov, orodij itd.,

— zamenljivost delov, sklopov in agregatov,

— zmanjšanje zalog materiala, rezervnih delov itd,

— točno definiranje in vzdrževanje kvalitete nabavljenih materialov in izdelkov s pomočjo standardnih prevzemnih pogojev, kakovostnih predpisov in preizkusnih metod,

— enotno, racionalno in enostavno sporazumevanje in administracijo,

— poenotenje opreme in inventarja,

— centralizirano zbiranje, razdeljevanje in ažuriranje vse dokumentacije o nacionalnih in mednarodnih standardih.

Pri tem so potrebni določena in dosledna politika standardizacije, ažurno izdajanje standardov, stalno izpopolnjevanje in predvsem nadzor nad uporabo in spoštovanjem standardov.

S standardizacijo sta neposredno povezani tipizacija in unifikacija.

Upoštevali so specifične potrebe, stanje in možnosti, se je team odločil, da je za železarno Ravne potrebna ustrezno kombinirana uporaba nacionalnih in internih standardov.

Team je v začetni dejavnosti razpravljati tudi o organizacijski obliki interne standardizacije. Jasno je, da mora biti organizacija toliko centralizirana, da deluje po enotnem konceptu, da obvlada vsa področja in je enotno vodena. Organizacijsko pa mora biti toliko čvrsta, da omogoča delovanje posameznih služb ali oddelkov kar najbližje tehnologiji in proizvodnji, torej decentralizirano.

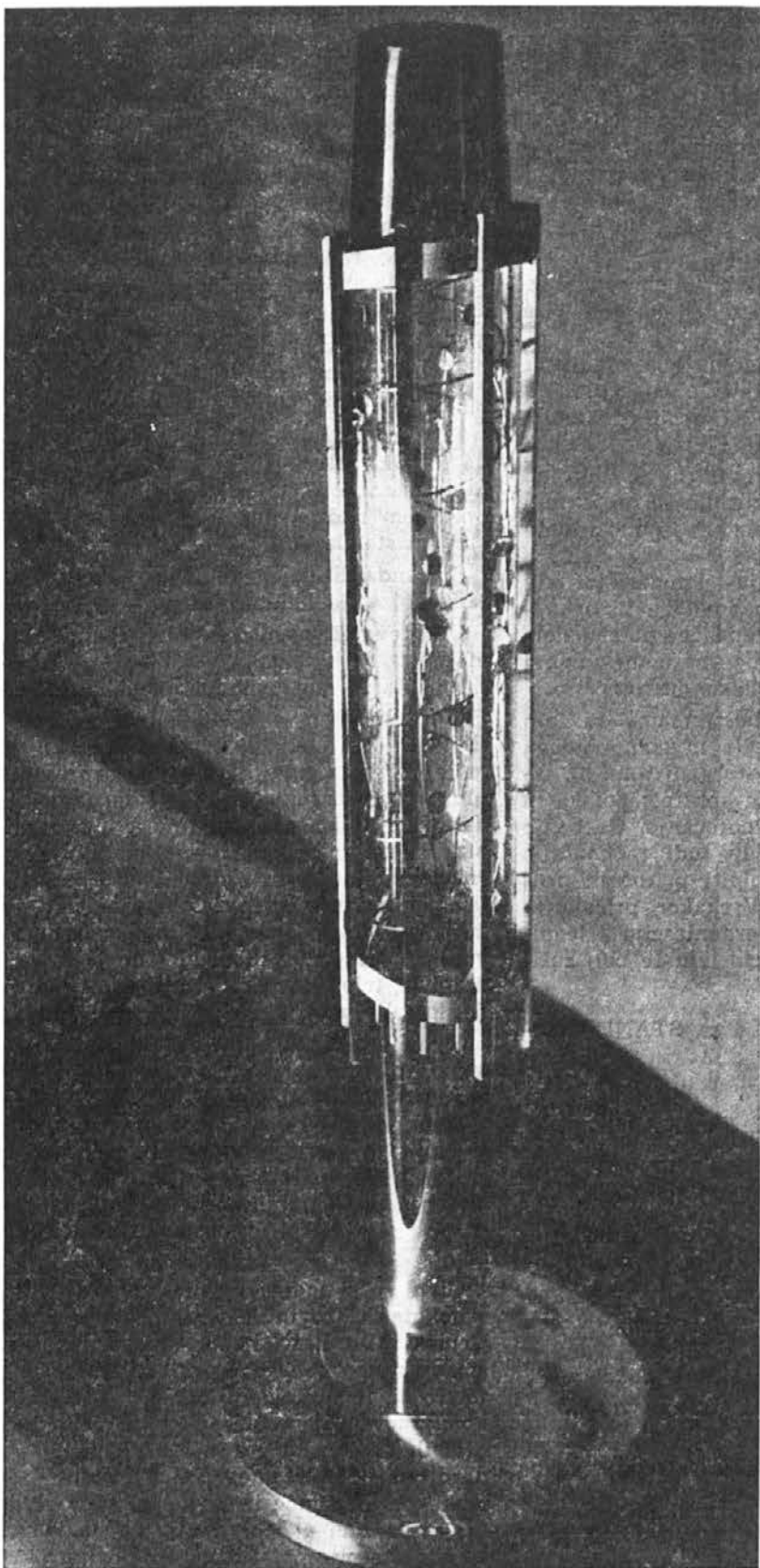
Strokovni team je pripravil pravilnik o standardizaciji, ki samoupravno ureja obveznosti in pristojnosti. Pravilnik je sprejet in z njim so določene odgovornosti in pristojnosti temeljnih organizacij, naloge službe za standardizacijo, postopek sprejemanja ali spreminjanja internih standardov ter kontrola upoštevanja standardov.

Člani so si tudi ogledali standardizacijo v nekaterih drugih delovnih organizacijah. Čeprav niso našli neposrednega in vsestransko uporabnega vzornika, pa so ugotovili, da je v Sloveniji nekaj dobrih strokovnjakov in da je na nekaterih ožjih področjih tudi nekaj vzorno urejenih standardizacijskih sistemov. Tako imamo možnosti, da si pomoč in nasvete zagotovimo ter naslonimo na dosežane znanje, svojo standardizacijo pa si bomo morali zgraditi sami!

Team je določil cilje standardizacije in dokaj podrobno izdelal program nadaljnjega dela in razvoja. V jesenskem obdobju se je večkrat sestel v nepopolnem sestavu in vedno znova ugotavljal, da naloge niso bile izvršene, da zadolžitve in usmeritve niti niso bile dovolj določene in da še vedno obstajajo različna gledanja in zamisli našega razvoja standardizacije.

Moramo torej ugotoviti, da je ta team začel dobro delati, da pa je delo popolnoma zastalo in da se z učinkovitostjo tega teama res ne moremo pohvaliti. Nekaj je objektivnih vzrokov, verjetno pa še precej več subjektivnih.

Situacija je resna in ob najmodernejših računalniško podprtih poslovnih in procesnih sistemih res ne moremo še naprej

Stafetna palica, ki jo je še sprejel tovariš Tito, je bila izdelek naših železarjev

životariti brez osnovne interne standardizacije. Zato bo moral vzeti stvar v roke poslovodni odbor, to dejavnost najresneje obravnavati na poslovodni konferenci in z zadolžitvami vodstev temeljnih organizacij zagotoviti nadaljnji napredek razvoja standardizacije.

Strokovni team ST 5 za RAČUNALNIŠTVO

Vodja:

Gvido KACL, predsednik poslovodnega odbora

Namestnik:

Janez ŽNIDAR, ravnatelj DS za gospodarjenje

Stalni član:

Jože BORŠTNER, ravnatelj tozd PII

Člani izvajalci:

Avgust VERČKO, vodja službe AOP

Jože ŠEGEL, vodja službe APP

Janez BRATINA, ravnatelj TOZD ETS

Člani izvajalci so za svoja področja odgovorni za vso dokumentacijo, zapisnike in izpolnjevanje sklepov.

Člani uporabniki:

Jože RODIČ, vodja službe za razvoj tehnologije, izdelkov in metalurške raziskave tozda razvoj proizvodnje in trga

Tone PRATNEKAR, vodja službe za razvoj mehanske tehnologije in finalizacije izdelkov tozda razvoj proizvodnje in trga

Sekretar:

Majda PESJAK, tajništvo poslovodnega odbora

Edo JAVORNIK, ravnatelj delovne skupnosti posebne finančne službe

Ferdo GNAMUŠ, ravnatelj tozda komerciala

Maks PEŠL, ravnatelj delovne skupnosti za računovodstvo

Predstavniki tistih tozdov ali delovnih skupnosti, katerih problematika ali projekti se obravnavajo.

Občasno vabljeni:

specialisti z drugih področij ali inštitutov, vodje projektov, odgovorni za projekte in podobno.

Strokovni team za računalništvo je neposredno podrejen poslovodnemu odboru, ki ga imenuje, nadzira, usmerja in uporablja kot strokovno telo. Strokovni team odpira, nadzira in usmerja projekte in naloge s področja računalništva.

V preteklem letu se je strokovni team sestajal vsake 2—3 mesece in obravnaval tekočo problematiko, poročila projektov o: — računalniškem krmiljenju proizvodnje (terminiranje in planiranje kapacitet), — razporeditvi terminala po ŽR, — uvajanju računalnika v EPŽ, valjarni, kalilnici, krmiljenju plinskih peči in o — začetkih uporabe računalnika pri konstruiranju.

Lani smo zamenjali najeti IBM računalnik z novejšim IBM 4341.

V letu 1982 bodo nadaljevali projekte iz preteklega leta, pričakujejo, da bodo končani projekti:

— za kalilnico, razrez gredic in krmiljenje ogrevnih peči.

Realizacija projektov uvajanja krmiljenja proizvodnje in projektov za valjarno je močno odvisna od uvoza opreme. Terminiranje in planiranje proizvodnje kot sestavni del širšega krmiljenja proizvodnje je zastavljen kot srednjeročni plan in ga bodo postopoma uvajali v posamezne proizvodne tozde.

Strokovni team ST 6 za MEHANIZACIJO, AVTOMATIZACIJO, ROBOTIKO

Vodja:

Jože GERŠAK, član KPO

Sekretar:

Boris JOCIČ, TOZD RPT — služba MR

Člani:

Janez BRATINA, TOZD ETS

Franc RUS, TOZD ETS

Vinko ČIBRON, TOZD PII

Tone PRATNEKAR, TOZD RPT — MO

Jurij PRATNEKAR, TOZD RPT — KB

Jože RODIČ, TOZD PRT — MR

Team deluje od marca 1981 in ugotavlja stanje, možnosti in perspektive razvoja na področjih mehanizacije, avtomatizacije in robotike. Delovati je začel z naslednjimi cilji:

- problematiko avtomatizacije je treba reševati kompleksno,
- ugotoviti in posneti obstoječe stanje,
- na podlagi stanja izdelati stvaren operativni plan in program dela.

Vodstva tozdov so se na poziv teama odzvala s predlogi avtomatizacije za svoja področja. Po ustrezni selekciji predlogov je bilo delo zastavljeno po naslednjih fazah:

- ogled in tehnološki opis izbrane naloge,
- idejna zasnova rešitve,
- realizacija projekta.

Poseben poudarek v tehnološkem opisu pripisujejo ekonomičnosti, stopnji olajšanja dela in ekološkemu efektu.

V jeklarni so ob sedanjih delih pri modernizaciji možnosti zelo omejene, zato ta team trenutno razvija samo stroj za doziranje aluminija v jeklo v ponovci, avtomatsko regulacijo nivoja kopeli pri EPŽ in varjenje držal na EPŽ elektrode.

V valjarni obravnavajo sistem zalaganja v peč in mehanizacijo manipulacije z gredicami ter idejni projekt avtomatizacije v adjustaži. V letu 1982 naj bi razvijali hladilni sistem v transportu valjanih profilov.

V kovačnici obravnavajo signiranje kovanega jekla na kovaškem stroju. Za leto 1982 je predviden razvoj mehanizacije transporta iz aneksa avtomatske kovačnice na odlagalni prostor in avtomatiziran odvoz odkovkov pri krčilnem stroju.

V livarni obravnavajo avtomatizacijo delovnih postopkov in v čistilnici jeklotitane lahko pričakujemo prvega pravega robota. Posebno se bomo morali potruditi, da mu bomo stregli tako, da bo res izkoriščen.

V kalilnici načrtujejo avtomatizacijo kaljenja segmentov za krožne žage, sestavnih delov pnevmatskih kladiv in orodja.

V vzmetarni je kar več idejnih osnutkov mehanizacije in delne avtomatizacije razreza vzmeti, prebijanja lukenj, podajanja pri zalaganju vzmetnih listov v kalilno peč.

V tozdu stroji in deli je trenutno najaktualnejši predlog — varjenje cevi za naftno industrijo.

Pri industrijskih nožih so številne možnosti za razvoj vpenjalnih sistemov, kar bodo nato uporabili tudi v tozdu armature. Načrtujejo tudi avtomatizacijo signiranja in oštevilčevanja.

Strokovni team je tudi predlagal, da bi številne projekte tudi razpisali — najprej interno, nato pa po potrebi tudi javno.

Strokovna teama za NEUSPELO PROIZVODNJO

ST 7 — NEUSPELA PROIZVODNJA NA METALURŠKEM PODROČJU

Vodja:

Jože RODIČ, TOZD RPT — služba MR

Sekretar:

Boris JOCIČ, TOZD RPT — služba MR

Člani:

Alojz ROZMAN, TOZD jeklarna
Mirko OKROGELNIK, TOZD jeklotivarna

Miha OŠLAK, TOZD kovačnica
Alojz HRAŠAN, TOZD valjarna
Jože TROKŠAR, TOZD jeklovlek
Maks VEČKO, TOZD kalilnica
Janko GNAMUŠ, TOZD RPT — tehnologija TO

Milan PAVIČ, TOZD kontrola kakovosti
Janez PARADIŽ, TOZD kontrola kakovosti

Jože ŠEGEL, DS za gospodarjenje

ST 8 — NEUSPELA PROIZVODNJA NA PODROČJU MEHANSKE OBDELAVE IN FINALIZACIJE

Vodja:

Tone PRATNEKAR, TOZD RPT — služba MO

Sekretar:

Boris JOCIČ, TOZD RPT — služba MR

Člani:

Dušan PAHOR, TOZD kontrola kakovosti

Janez PARADIŽ, TOZD kontrola kakovosti

Avgust VERČKO, DS za gospodarjenje
Maks VEČKO, TOZD kalilnica

Julijan ŽVIKART, TOZD stroji in deli
Albert POTOČNIK, TOZD orodjarna

Jože KUZMAN, TOZD pnevmatični stroji
Ludvik GRAŠIČ, TOZD industrijski noži

Drago ŠKERL, TOZD armature
Emil MERMAL, TOZD kovinarstvo

Maks STRMČNIK, TOZD rezalno orodje
Alojz KOSMAČ, TOZD vzmetarna

Delovanje teama, stanje neuspele proizvodnje in program akcij za leto 1982 so v decembru 1981 in v januarju 1982 obravnavali strokovni in samoupravni organi. Center za informiranje je povzete poročila strokovnega teama za neuspele proizvodnje pred kratkim objavil v Informativnem fužinarju, zato tega na tem mestu ne ponavljamo.

Strokovni team ST 9 za JEKLARSTVO — tehnologija, kakovost, raziskave in razvoj

Vodja:

Alojz ROZMAN, TOZD jeklarna — član jeklarskega teama SŽ

Sekretar:

Rudi HOVNIK, TOZD RPT — služba MR

Člani:

Milovan BOŽIKOV, TOZD jeklarna — član jeklarskega teama SŽ

Vlado MACUR, TOZD PII — član jeklarskega teama SŽ

Milan ŠVAJGER, TOZD RPT — služba MR — raziskave za jeklarno

Alenka RODIČ, TOZD RPT — služba MR — metalografski laboratorij

Jože ŠEGEL, DS za gospodarjenje — APP

Jože ŽLOF, TOZD kontrola kakovosti — služba za kemijo in kemijske raziskave

Glede na obravnavano problematiko in posebne naloge se vključujejo v delo teama še drugi specialisti in raziskovalci Metalurškega inštituta.

Team je bil formiran v decembru 1981 in si je zastavil cilje in program delovanja za leto 1982. Predvsem se namerava posvetiti usmerjanju, načrtovanju in koordiniranju raziskav na področju jeklarstva, ker bo prav ta dejavnost pri uvajanju nove jeklarske tehnologije bistvenega pomena. Pri tem in pri obravnavanju splošne jeklarske problematike bo skrbel za kar najboljšo povezavo in koordinacijo z delom jeklarske komisije pri sozdu Slovenske železarne. Seveda se bo team vse bolj vključeval v kakovostno in tehnološko problematiko. Ker imamo mlade in perspektivne kadre, se bo team ukvarjal tudi z načrtovanjem in koordiniranjem strokovne vzgoje in z delitvijo področij pri

organiziranem medsebojnem prenosu znanja. Pri tem so pripravljene nove zasnove dejavnosti, o katerih bomo še slišali, če bodo tako uresničene, kot so načrtovane. Za leto je team predlagal konkretne naloge, opravil pa je tudi številne recenzije predlogov in poročil raziskovalnih nalog Metalurškega inštituta za RSS, PoRS, Slovenske železarne in železarno Ravne iz jeklarske tematike.

Strokovni team ST 10 za LIVARSTVO — problematika proizvodnje, tehnologije in kakovosti, raziskave in razvoj

Vodja:

Mirko OKROGELNIK, TOZD livarna

Sekretar:

Marija PIKO, TOZD livarna

Člani:

Maks URNAUT, TOZD livarna
Pavel GOLTNIK, TOZD livarna
Edvard ŠTRUCL, TOZD RPT
Stane LENASI, TOZD RPT — služba MR

Drago DEBENJAK, TOZD RPT — služba MR

Vodja strokovnega teama za livarstvo je bil do jeseni leta 1981 Maks Urnaut, takrat pa je to dolžnost prevzel Mirko Okrogelnik.

Team je obravnaval probleme kvalitete kremenčevega peska, kromitnega peska, oplaščenega peska in veziv. Skupaj s predstavniki jeklarne je obravnaval probleme analiznih odstopanj, mehanskih lastnosti, pojav razpok na armaturah in v zvezi z vsemi temi problemi tudi ukrepal.

S predstavniki skupine za toplotno obdelavo je obravnaval probleme toplotne obdelave obrabno odporne litine.

Ko se je pojavila slaba površina na ventilih za firmo Krombach, je team ukrepal, da so jo izboljšali. Za te vrste ulitkov je skupaj s predstavniki Gorenja — Muta osvojil nerjaveči pesek za peskanje nerjavne litine.

Pomanjkljivost delovanja tega teama je v tem, da se v polni sestavi le poredko sestaja, deluje pa večinoma tako, da se posamezni člani med seboj posvetujejo, obravnavajo probleme in ukrepajo. Tako o delu celotnega teama ni pisanih zapisnikov in sklepov, rezultati delovanja pa so le vidni.

V prihodnje bo team obravnaval predvsem raziskovalne in razvojne naloge, ki so sprejete v akcijskem programu.

Vodja Mirko Okrogelnik je bil od začetka leta odsoten zaradi bolezni in to se je pri delovanju teama tudi poznalo.

Strokovni team ST 11 za VROČO PREDELAVO

Vodja:

Janez KOVAČ, TOZD RPT — Služba MR, raziskave

Sekretar:

Andrej KOKALJ, TOZD RPT — služba MR, raziskave

Člani:

Jure ŠKUDNIK, TOZD kovačnica
Stanko TRIGLAV, TOZD valjarna
Milan PAVIČ, TOZD kontrola kakovosti
Alenka RODIČ, TOZD RPT — služba MR, metalografija in raziskave orodnih in posebnih jekel

Jože RODIČ, TOZD RPT — služba MR, koordinacije

A. Kovanje:

Vodja:

Jure ŠKUDNIK, TOZD kovačnica — tehnologija

Člani:

Ivan DOBNIK, TOZD kovačnica — težka in lahka kovačnica

Ivan PUNGARTNIK, TOZD kovačnica — avtomatska kovačnica

Vlado HRNČIČ, TOZD kovačnica — toplotna obdelava

Rajko ČEGOVIK, TOZD kovačnica — priprava dela

Miha OŠLAK, TOZD kovačnica — fazna kontrola

Andrej KOKALJ, TOZD RPT — služba MR raziskave

Jože ROBNIK, TOZD RPT — tehnologija in ponudbe

B. Valjanje:

Vodja:

Sead KARADŽA, TOZD valjarna — ravnatelj

Gino KRAUTBERGER, TOZD valjarna — tehnologija

Janez KOVAČ, TOZD RPT — raziskave

Dušan POSEDI, TOZD valjarna — toplotna obdelava

Stanko TRIGLAV, TOZD valjarna — proizvodnja in kakovost

Franc LONČAR, TOZD valjarna — težka proga

Franc HARTMAN, TOZD valjarna — srednja in lahka proga

K delu teama vabijo strokovnjake za energetiko, ETS, APP in druge — glede na obravnavano problematiko.

Ta strokovni team je bil ustanovljen novembra 1981 in naj bi obravnaval posebej kovanje in valjanje, v ožjem sestavu pa povezoval skupno dejavnost na področju

vroče predelave. Čeprav je bilo delo na področju plastične predelave uspešno, je team ugotovil, da je bilo preveč razdrobljeno. Nova teamska organiziranost in boljša povezanost naj bi delu prinesli nove kvalitete. Najvidnejša področja dosedanjega dela so bila: osvajanje tehnologije avtomatske kovaške linije, vroča predelava cementacijskih in ventilskih jekel, splošna problematika ogrevanja in ohlajanja in podobno. Team se je odločil, da bo delovanje kompleksno, naloge posameznikov pa morajo biti konkretne. Kar najbolje morajo povezovati raziskave, kontrolo, tehnologijo in neposredno proizvodnjo ter poskrbeti za informiranje o njih.

Glavne naloge na področju kovanja so:

- Nadaljevanje raziskav in razvoja ter reševanje problematike v zvezi s proizvodnjo kovaške linije;
- Osvojitve vseh orodij za kovaški stroj;
- Rešitev tehnološke problematike kontroliranega ohlajanja po kovanju;
- Razvoj možnosti prodaje know-how;
- Racionalizacija proizvodnje s standardizacijo vložka;
- Razvoj in reševanje problematike toplotne obdelave odkovkov;
- Optimiranje proizvodnje med EPŽ in kovačnico.

Glavne naloge na področju valjanja so:

- Sistematične raziskave predelavne sposobnosti in karakteristik jekel;
- Reševanje problematike valjanja močno legiranih orodnih jekel;
- Reševanje problematike valjanja jekel za kroglične ležaje;
- Reševanje problematike vroče predelave cementacijskih jekel;
- Reševanje problematike valjanja avstenitnih nerjavnih jekel;
- Meritve sil in specifičnih pritiskov pri valjanju na težki progi;
- Reševanje problematike ohlajanja gredic in končnih proizvodov.

Strokovni team ST 12 za HLADNO PREDELAVO

Vodja:

Anton GODEC, TOZD jeklovlek

Sekretar:

Ivan KOS, TOZD RPT — služba MR

Člani:

Franc RATAJ, TOZD jeklovlek

Mihael KUŠELJ, TOZD jeklovlek

Jože TROKŠAR, TOZD jeklovlek

Janko GNAMUŠ, TOZD RPT — tehnologija toplotne obdelave

Team za hladno predelavo je bil formiran februarja 1981 in se je redno sestajal.

V času svojega delovanja se je ukvarjal z naslednjimi glavnimi nalogami:

- Tehnološki predpisi za novi petvretenski žični stroj,
- Razvoj nove konstrukcije obešalnikov za rekristalizacijsko gašenje kolobarjev, ki omogoča intenzivnejše ohlajanje,
- Raziskave toplotne obdelave žice v peči z zaščitno atmosfero,
- Raziskave novih nosilcev maziv in maziv različnih proizvajalcev, pri čemer je cilj čim večja hitrost vlečenja in kvalitetna površina.

V programu za leto 1982 so glavne naloge:

- Razvoj žice Prokron 11 spec. za varjenje po MIG postopku in posebne navijalne naprave,
- Osvajanje grelne žice Ravnin 4,
- Nadaljevanje osvajanja novih vrst ventilskih jekel,
- Raziskava možnosti peskanja kolobarjev žice visoko legiranih jekel,
- Projektiranje in postavitve globinske peči in bazena z vodo za gašenje vlečne žice. S tem bi se izognili transportu in odvisnosti od storitev v kovačnici in kalilnici.

Strokovni team ST 13 za KOVANE VALJE

Vodja:

Ivan AŽNOH, TOZD RPT — služba za raziskavo trga

Sekretar:

Julijan ŽVIKART, TOZD stroji in deli

Člani:

Marjan SENICA, TOZD stroji in deli

Anton LETONJA, TOZD kontrola kakovosti

Maks VEČKO, TOZD kalilnica

Janko GNAMUŠ, TOZD RPT — služba MR — TO

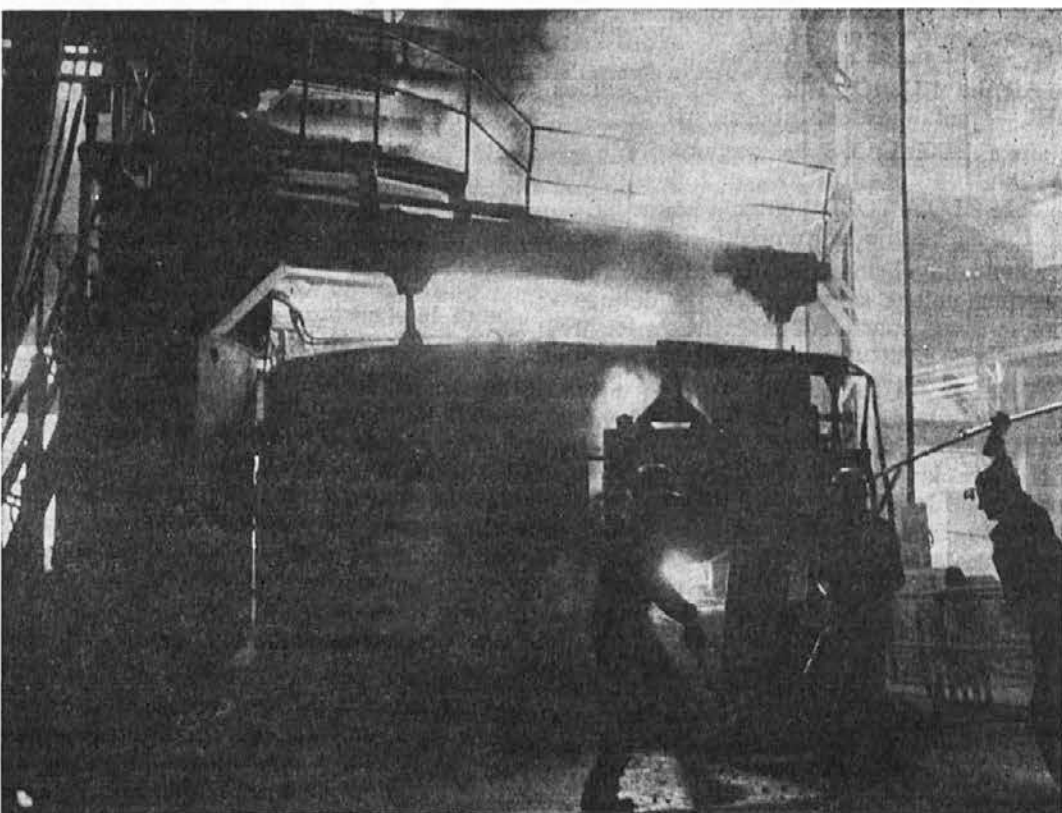
Milan ŠVAJGER, TOZD RPT — služba MR — EPŽ

Jože PŠENIČNIK, TOZD RPT — služba MR — sendzimir valji

Ta team je eden »najstarejših« in se je v vsem času delovanja intenzivno vključeval v osvajanje in reševanje:

- velikih valjev,
- sendzimir valjev,
- drobnih ravnalnih valjev,
- valjev za konti litje Al trakov,
- valjev za valjanje Cu in Al žice,
- valjev za bakrotisk.

Sodeloval je pri razvojnem projektu proizvodnje valjev in pri reševanju proizvodne problematike ob omenjenih možnostih kaljenja. Skrbi za sodelovanje s VOEST-om.

Pri peči

- Nemoteno lahko proizvajamo vse valje dimenzij od $\varnothing 20$ do $\varnothing 350$ mm, pri večjih valjih okoli $\varnothing 400$ mm je problem kalilne globine, valje nad $\varnothing 500$ pa moramo kaliti zunaj naše železarne.
- Pri osvajanju velikih valjev so bili že doseženi vzpodbudni uspehi, saj je bilo že precej takih valjev odpremljenih v Skopje in Smederevo. Zasedujemo vzdržljivost teh valjev v proizvodnji. Z začetkom proizvodnje nove EPŽ II jeklarne bo treba v okviru projektne naloge osvojiti novo standardno tehnologijo proizvodnje valjev nad $\varnothing 500$ mm, pri čemer bo za ekonomiko zelo pomembno tudi pretaljevanje starih izrabljenih valjev. Prizadevati si je tudi za izvoz.
- Pri sendzimir valjih je treba z zagotavljanjem ustreznih medfaznih zalog bistveno skrajšati dobavne roke. Pri tem je treba vzdrževati primerno zalogo kovanega vložka in EPŽ ingotov.
- Pri sendzimir valjih je treba rešiti problem zagotavljanja minimalne trdote 63 HRC.
- V splošnem je proizvodnja sendzimir valjev vsestransko izredno perspektivna in se je treba zato maksimalno specializirati in bistveno povečati količine.
- Pri ravnalnih valjih je treba uvesti uporabo valjanega in luščenega vložka.
- Sistematično je treba obdelati tržišče ravnalnih in forming valjev ter zagotoviti stalna naročila.
- Novo in izredno perspektivno področje predstavljajo valji za konti — litje aluminijevih trakov (Titograd, Kidričevo, SZ).
- Osvajanje valjev za valjanje bakrene in aluminijeve žice je bilo uspešno (Bor, Titograd, Kidričevo).
- V proizvodnjo bomo uvedli valje za bakrotisk (Garešnica, Jugovinil, Kaštel, Rožaj, Plama Podgrad).
- Osvojiti je treba valje za gumarsko industrijo.

Na sodelovanje z Vöestom bomo še dalj časa vezani, ker nimamo možnosti kaljenja velikih valjev. Za kompenzacijo deviz obstaja možnost storitvenega pretaljevanja starih valjev v EPŽ ingote za Vöest, ko bo obratovala nova EPŽ II. naprava.

Strokovni team s svojim sestavom pokriva celotno problematiko, zato mu moramo zaupati vse strokovne odločitve na tem področju. V zadnjem času je tudi zelo izpopolnil način svojega dela in vzorno deluje.

Mnogokrat je bilo že izraženo obžalovanje, da je tako obetaven razvojni projekt proizvodnje valjev ostal nerealiziran samo zaradi določenih nerešenih ozkih grl. Žal pravimo predvsem zato, ker imamo ogromno znanja in izkušenj, odprto in zagotovljeno tržišče doma in v tujini, ker pa s količinami tako počasi napredujemo, nam hitro raste konkurenca.

Team je v svojem letnem poročilu nakazal še mnogo predlogov za izboljšave in povečanje učinkovitosti na tem področju.

Strokovni team ST 14 za STROJE IN DELE TER ORODJA

Vodja:

Anton PRATNEKAR, TOZD RPT — MO

Sekretar:

Ivan LAKOVŠEK, TOZD RPT

Bivši sodelavci nas vedno radi obišejo

Člani:

Marjan SENICA, TOZD Stroji in deli
Albert POTOČNIK, TOZD orodjarna
Jurij PRATNEKAR, TOZD RPT — KB
Ivan GLOBOČNIK, TOZD RPT — NC
Dušan PAHOR, TOZD kontrola kako-

vosti

Jože RODIČ, TOZD RPT — MR

Stalni strokovni team za razvoj strojev in delov smo ustanovili pred kratkim in ima naslednje naloge:

- spremljanje razvojnih tendenc v strojegradnji s poudarkom na deformacijski tehniki,
- osvajanje tehnoloških postopkov ter razvoj deformacijskih orodij.

Za leto 1982 smo se poleg vzporednih nalog odločili, da bomo na področju deformacijske tehnike začeli razvijati mehanizacijo k stiskalnicam. V ta namen že razvijamo eno deformacijsko linijo, v kateri bodo poleg 5 stiskalnic še ogrevne peči in avtomatski manipulator.

Potreb po takih deformacijskih linijah je v Jugoslaviji še več, zato je težnja po razvoju v tej smeri še toliko bolj upravičena.

Strokovni team ST 15 za INDUSTRIJSKE NOŽE

Delovni team:

Vodja:

Alojz KNEZ, TOZD industrijski noži

Sekretar:

Roman PORI, TOZD RPT — služba MR

Člani:

Rajko SUŠEL, TOZD RPT

Alojz LASNIK, TOZD RPT

Stanko VRHOVNIK, TOZD industrijski noži

Franc JABLANŠEK, TOZD industrijski noži

Člani razširjenega teama za usmerjanje:

Anton LETONJA, TOZD kontrola kako-

vosti
Dušan PAHOR, TOZD kontrola kako-

vosti

Janko GNAMUŠ, TOZD RPT
Maks VEČKO, TOZD kalilnica
Franc HRASTNIK, TOZD RPT
Jože GRADIŠNIK, TOZD RPT
Feliks ŠTUMBERGER, TOZD RPT
Jože RODIČ, TOZD RPT
Tone PRATNEKAR, TOZD RPT
Štefan VOVK, TOZD rezalno orodje (namestnik Jože GOLOB)

Ta strokovni team je v železarni Ravne najstarejši in deluje od februarja 1976 dalje. Takrat si je zastavil program svoje dejavnosti od izbire jekel do zagotavljanja kakovosti strojnih nožev, pri čemer so vključeni tudi neposredni stiki z uporabniki.

Že na začetku delovanja se je izkazala potreba, da upoštevajoč grupno tehnologijo z računalniško podprtim vodenjem dopolnimo z ustreznim standardiziranjem tehnologije, fazne in končne kontrole ter zagotavljanjem kakovosti. Iz tega dela je nastal vzoren »PRIROČNIK«.

Izdelan je bil plan rednih obiskov uporabnikov strojnih nožev, ki naj bi poživil stike, reševanje problemov, zagotavljal zadovoljstvo kupcev in nam omogočal analizo tržišča. Žal je vsa leta prevladovala le dobra volja, prave realizacije teh načrtov pa ni bilo. Če že ni dovolj obiskov, pa team le razpolaga z analizo porabnikov nožev na jugoslovanskem in tujem trgu.

Delitev teama na delovni team in razširjen team za usmerjanje se je zelo dobro obnesla in dala dobre rezultate.

Team opravlja številne analize, preiskave in raziskave z neposrednim vključevanjem in službe MR. Izdelali smo tudi kompletne interne tehnične prevzemne pogoje za jekla iz naše proizvodnje in za kupljeno pločevino.

Team tudi obravnava in usmerja razvoj novih jekel in na tem področju je storil že veliko.

Stalna skrb je usmerjena tudi k stalnim izboljšavam v proizvodnji. Izdelali smo številne priprave za vpenjanje med popuščanjem, uvedli smo pnevmatsko ravnanje nožev, številne izpopolnitve postopkov mehanske obdelave in toplotne obdelave.

Stalno skrbimo za izpopolnjevanje in postavljanje novih peči in agregatov in izvršili so številne rekonstrukcije. Pri tem je, upoštevajoč omejene možnosti, vedno potrebna velika mera iznajdljivosti.

Uvedli so mnogo inovacij in pripravljajo zelo pomembne projekte. Našo specialiteto — compound nože od uveljavljene OSIKRO special razširjamo na nove, zahtevnejše asortimente, vse do compound brzoreznega jekla, pri katerem že lahko trdimo, da bo uspel.

Pri krožnih žagah smo napravili velik napredek z osvojitvijo pločevine Utop extra 1 v sodelovanju z železarno Jesenice. Pri nožih iz ledeburitnih jekel je napredek prav tako opazen.

Za ameriško tržišče smo osvojili izdelavo in predelavo jekla 145 V 33 in z muko izdelali nože, ki so pokazali izredno dobro vzdržljivost. Pri tem pa smo ugotovili, da je metalurgija prehitela obdelavo, saj smo v razvoju obrabno odpornih jekel izdelali tako jeklo, da nožev ob naši opremljenosti ne moremo nabrusiti!

Sama od sebe se je iz potreb razvila močna svetovalna dejavnost, iz te pa je v letu 1981 prišlo do pogodbe o prodaji know-how v Indijo, kjer smo prevzeli obvezo uvedbe kompletne tehnologije za tovarno industrijskih nožev in tovarno krožnih žag. Že v prihodnjih mesecih bomo v našem tozdu industrijski noži videli indijske strokovnjake — učence in nato bo šlo nekaj naših učiteljev v Indijo.

Team bo svoje uspešno delo nadaljeval tudi v letu 1982, dosegel pa je že tako kontinuiteto, da je nepotrebno navajati posamezne naloge. V svojem programu ima

- reševanje tekoče problematike,
- osvajanje novih proizvodov,
- usmerjanje raziskovalno-razvojne dejavnosti za svoje potrebe,
- odpiranje novih tržišč,
- izpopolnjevanje asortimentov,
- nadaljnji razvoj tehnologije, kakovosti, produktivnosti in ekonomičnosti.

Ta team je bil doslej mnogim za vzgled, da pa bi to ostal, bo moral delovati še bolje in učinkoviteje.

Strokovni team ST 16 za PNEVMATIČNE STROJE

Vodja:

Milan SLATINŠEK, TOZD pnevmatični stroji

Sekretar:

Marijan LEČNIK, TOZD RPT — služba MR

Člani:

Franc HIRTL, TOZD pnevmatični stroji — vodja PD

Jože KOTNIK, TOZD RPT — TO

Ivan KUZMAN, TOZD pnevmatični stroji

Team v tem sestavu je bil ustanovljen v letu 1981 in dobro deluje kot delovni team, kaže pa se potreba po ustanovitvi razširjenega teama za usmerjanje, kakor je praksa pri nekaterih drugih.

Delovni team je doslej obravnaval predvsem tekočo problematiko:

- termična obdelava sedežev ventilov,
- čiščenje komadov po termični obdelavi,
- pri različnih pozicijah se pojavlja problem toplotne obdelave,

- reklamacije — bati, odkopne lopate, sekači, konice itd. Preizkušali so nove materiale,

- Ugotavljanje vzrokov napak, ki so se pojavile pri mehanski obdelavi,
- zaradi izrabljenosti strojev so v nekaterih primerih nastopile napake, kot ovalnost cilindrov ter ohišja vodila RK 15.

Podoben je tudi program dela za leto 1982:

- tekoča problematika,
- preizkušanje,
- sodelovanje pri novih proizvodih
- zasledovanje kvalitete vložnega materiala.

Razširjeni team za usmerjanje bo moral povzeti usmeritve raziskovalno razvojne dejavnosti na področju pnevmatike, razvoj hidravlike in razvoj novih naprav, kar je v sodelovanju z zunanjimi inštitucijami že dokaj dobro začrtal.

Strokovni team ST 17 za ENERGETIKO

Vodja:

Dušan VOĐEB, TOZD PII

Sekretar:

Zvonko ERJAVEC, TOZD PII

Člani:

Anton VEHOVAR, TOZD energija
Janez BRATINA, TOZD ETS
Jože ŠEGEL, DS za gospodarjenje — APP

Milovan BOŽIKOV, TOZD jeklarna
Koloman VREČIČ, TOZD kovačnica
Marjan BLAŽIČ, TOZD valjarna
Janko GNAMUŠ, TOZD RPT — TO
Jože RODIČ, TOZD RPT — koordinacija raziskav.

Tudi ta team je bil ustanovljen v letu 1981. Izredno močna je bila njegova publicistična dejavnost. Železarna Ravne je v letu 1981 na posvetovanjih o energetiki sodelovala z 11 predavanji, od tega z enim na mednarodnem kongresu v Düsseldorfu. To predavanje je bilo tako zapaženo, da ga je prireditelj izbral za objavo v znanem Archiv für das Eisenhüttenwesen, kar je vsekakor veliko priznanje. Poleg tega je bil objavljen še en članek v avstrijski reviji GWF in eden v Železarskem zborniku.

Team je deloval tudi v raziskavah in razvoju.

Z Metalurškim inštitutom v Ljubljani je opravil dve nalogi:

- Izdelava dinamičnega modela optimizacije porabe energije na pečeh z upoštevanjem sprememb fizikalnih lastnosti materiala s spremembo temperature — I. del.
- Prevzemne meritve krožne peči v kovačnici železarne Ravne.

V okviru projektne organizacije v železarni Ravne dela team naslednje naloge:

- Računalniško vodenje plinskih peči,
- Obnova energetskih naprav — kisikarna,
- Zasnova dispečerskega centra v železarni Ravne.

V okviru komisije za energetiko obravnava team naslednjo problematiko:

- uvedba panelov na EOP 7,
- ogrevanje čistilnice,

- preskrba s pitno vodo,
- poraba elektroenergije.

Team je izdelal tudi program dela za leto 1982:

Na pomembnih posvetovanjih v državnem obsegu bomo nastopili s šestimi referati. Več referatov bomo objavili v strokovnem tisku.

Raziskovalne naloge bomo nadaljevali, predvidena pa je tudi nova naloga s primerjalnimi meritvami ELPIT peči.

Strokovni team ST 18 za TOPLOTNO OBDELAVO

Vodja:

Janko GNAMUŠ, TOZD RPT

Sekretar:

Cveto BARBIČ, TOZD RPT

Člani:

Maks VEČKO, TOZD kalilnica
Vlado HRNČIČ, TOZD kovačnica
Dušan POSEDI, TOZD valjarna
Ivan KAMENIK, TOZD jeklolivarna
Marjan SENICA, TOZD SID
Franc JABLANŠEK, TOZD industrijski noži

Leon HANCMAN, TOZD RO
Jože GRADIŠNIK, TOZD RPT
Team je bil osnovan ob koncu leta 1981. Team je nanizal sledeče razvojne naloge:

TOZD kovačnica

- Preiti na poboljšanje odkovkov brez prejšnje mehanske obdelave,
- Razviti tehnologijo toplotne obdelave za Prokron 2 sp., dim. nad \varnothing 200 mm,
- Korekcija diagrama vodikovega žarjenja, da bi skrajšali čas žarjenja na minimum,
- Revizija vseh dosedanjih predpisov ter izdaja s pomočjo računalnika.

TOZD valjarna

- Razviti tehnologijo toplotne obdelave za najboljšo obdelavnost,
- Revizija vseh predpisov toplotne obdelave ter izdaja le-teh s pomočjo računalnika.

TOZD jeklovlek

- Izdelava celotnega projekta za razvoj toplotne obdelave v jeklovleku (izdelava globinskih peči, hladilnih bazenov in orodja),
- Izboljšati tehnologijo toplotne obdelave Prokron 9 in Pk 39.

TOZD kovinarstvo Ljubno

- Razviti induktivno kaljenje za poljedelske nože,
- Razviti induktivno kaljenje ozobljenih vencev za TAM in MAN.

TOZD RO Prevalje

- Dokončati projekt nove kalilnice,
- Izdelati dokumentacijo globinske peči za popuščanje,
- Odpraviti delno kaljenje v solnih kopelih,
- Nadaljevati razvoj induktivnega kaljenja brzoreznih skobelnih nožev.

TOZD industrijski noži

- Razviti toplotno obdelavo diskov od \varnothing 315 do \varnothing 1800 mm,
- Odpraviti delno kaljenje sekirostraj

nožev s tem, da bi kalili cele ali nadomeščali s compoundom,

- Razširiti ter še dodatno razviti ravnanje s pnevmatiko,
- Odpraviti deformacije pri kaljenju (kveta),
- Razviti pripravo za drobne nože (USA).

TOZD jeklolivarna

- Revizija dosedanje tehnologije toplotne obdelave ter izdaja kompletne tehnologije s pomočjo računalnika.

TOZD kalilnica

- Rekonstrukcija ACEC kalilnega stroja za kaljenje valjev nad \varnothing 350 mm,
- Razvoj tehnologije toplotne obdelave za »K«,
- Rešitev toplotne obdelave segmentov,
- Rekonstrukcija vsaj dveh globinskih peči — povečati svetlo globino na 4,5 m (zaradi vertikalnega kaljenja trnov).

TOZD SID

- Razvoj tehnologije kaljenja košuljic.
- Ena od osnovnih nalog, ki si jo je zadal team za toplotno obdelavo, je tudi reševanje neuspele proizvodnje pri celotni toplotni obdelavi v ŽR (mesečni pregled). Pri tem se je izkazalo, da je nujno kupiti potrebne merilne instrumente in dele za vzdrževanje peči.

Team za toplotno obdelavo mora obvezno sodelovati pri usklajevanju del in nalog na področju toplotne obdelave v ŽR.

Strokovni team ST 19 za VARILSTVO
Vodja:

Dušan PAHOR, TOZD KK

Člani:

Tone PRATNEKAR, TOZD RPT

Anton ŠTERN, TOZD RPT — konstrukcijski biro

Marjan SENICA, TOZD SID — tehnologija MO

Anton POLANC, TOZD jeklolivarna

Milan ŠVAJGER, TOZD RPT — EPŽ

Ivan PUNGARTNIK, TOZD kovačnica

— kovaška orodja

Jože CESNIK, TOZD SGV

Bernard ZVER, TOZD SGV

Janko GNAMUŠ, TOZD RPT — tehnologija toplotne obdelave

Edvard ŠTRUCL, TOZD RPT — »K«

Team sodeluje z Inštitutom za varilstvo SRS.

Ožji operativni team za reševanje tekoče problematike pri reparaturnem varjenju: Dušan Pahor, Bernard Zver, Janko Gnamuš.

V času od ustanovitve teama za varilstvo so se posamezni člani angažirali pri reševanju konkretnih problemov z njihovega delovnega področja. Team je manj sodeloval pri reševanju tekoče problematike, saj je le-ta zelo široka, dokaj slučajnostnega značaja in se pojavlja zdaj v eni zdaj v drugi temeljni organizaciji.

Team je s sodelovanjem Inštituta za varilstvo v letu 1981 opravil naslednje akcije:

- Predavanje o varjenju močno legiranih jekel. Predavanja se je udeležilo okoli 40 sodelavcev iz vseh naših temeljnih organizacij.

- Predavanje o navarjanju orodnih jekel s prikazom navarjanja brzoreznejih jekel. Predavanja se je udeležilo 35 sodelavcev.

— Izdelana je naloga o privarjanju elektrod za pretaljevanje po EPŽ postopku na elektrodna držala. Z varilskotehničnega stališča (teoretični del, preizkusni vzorci) je naloga zaključena. Potrebna je še realizacija v praksi.

— Izdelana je naloga o reparaturnem varjenju debelostenskih ulitkov za posebne namene.

— Odprta je naloga o izdelavi elektrod za navarjanje kladiv za kovaški stroj. Poizkusne količine dveh tipov elektrod so že izdelali. Po kemični sestavi so elektrode uspele. Prav tako imajo tudi normalne varilne lastnosti.

Za leto 1982 si je team za varilstvo zastavil naslednji program:

— Nadaljevanje nalog in akcij iz preteklega leta:

- Sistematično reševanje problematike reparaturnega varjenja,
- Praktična realizacija privarjanja elektrod EPŽ na elektrodna držala in dopolnitev tehnološkega postopka,
- Reparaturno varjenje debelostenskih ulitkov za posebne namene z vključitvijo preizkusov varjenja po CO₂ postopku,
- Za navarjanje kladiv kovaškega stroja je treba izdelati zadostno količino elektrod, tako da bodo rezultate osvajanja preverili v praksi. Pri tem bo treba zasledovati tudi vzdržljivost kladiv in na osnovi ekonomsko tehničnih ugotovitev vpeljati polindustrijsko proizvodnjo elektrod.

— Nove naloge bodo usmerjene na:

- Varjenje debelostenskih konstrukcij za posebne namene,
 - Osvajanje varjenja bakra debelin od 15—70 mm za potrebe EPŽ kristalizatorjev in druge opreme. Pri tem bo vključeno tudi reparaturno varjenje bakra. Ta naloga bo posebno pomembna, če bo v sodelovanju s tovarno v Sevoju in z avstrijsko firmo INTECO osvojena domača proizvodnja kristalizatorjev za EPŽ in kontinuirne naprave,
 - Razvoj varjenja s trakasto elektrodo širine 50—160 mm za navarjanje konstrukcijskih jekel z orodnimi jekli za razširitev asortimenta specialnih industrijskih nožev,
 - Izpopolnjevanje tehnologije varjenja cevi na naftno industrijo,
 - Raziskave in razvoj dodatnih materialov za reparaturno varjenje in navarjanje orodnih ter brzoreznejih jekel.
- Team bo skrbel tudi za sistematično vzgojo in izpopolnjevanje kadrov na področju varjenja.

Strokovni team ST 20 za ANALIZNE PREDPISE V RAČUNALNIKI

Vodja:

Jože ŠEGEL, delovna skupnost za gospodarjenje — APP

Sekretar:

Anton VUČKO, delovna skupnost za gospodarjenje — APP

Člani:

Alojz ROZMAN, TOZD jeklarna

Anton LETONJA, TOZD kontrola kakovosti

Marija ŠINIGOJ, TOZD kontrola kakovosti — kemija

Jože RODIČ, TOZD RPT — služba MR

Team je bil ustanovljen leta 1980 z namenom, da bi izkoristili možnosti reguliranja mehanskih lastnosti jekla s pomočjo uporabe procesnega računalnika in uvedli interne analize predpise. Poleg tega bi pri nekaterih jeklih in elementih lahko še dodatno znižali koncentracijo dragih legiranih elementov. Služba MR opravlja raziskave problematičnih vrst jekel s kakovostnega stališča in pri tem uporablja bogato banko podatkov TKR na centralnem računalniku. Pri uporabi tudi čistijo in uvajajo bolj organizirano in kvalitetnejšo uporabo banke podatkov ter računalnika. V ta namen so raziskali 14 najbolj problematičnih jekel. Posebne interne analize predpise so izdali za 15 vrst jekel:

PK 3, PK 2 sp., PK 12 sp., VCV 150, 31 CRV 3, 20 NCD 2, 38 C 2, 16 CD 4, ZF 7, ZF 7 B, ZF 6, OCR 12 ex., Utop Mo 1, Utop ex. 1, Utop Mo 2.

V letu 1982 je potrebno kontrolirati učinke uvedbe internih analiznih predpisov in jih morebiti popraviti, da bi se še bolj približali želeni kakovosti izdelkov. Sistematično je treba uvesti interne analize predpise za vsa jekla z dragimi legiranimi elementi — zaradi ekonomike, seveda pa je treba zagotavljati pravilne lastnosti in kakovost. Glede na obseg in zmogljivosti raziskovalnega dela v službi MR in posebne pobude iz TOZD KK bo team obravnaval predloge za nove interne analize predpise.

Strokovni team ST 21:

V pravilniku železarne Ravne o prenosu znanja so z aneksom 4 imenovani nosilci strokovnih področij in poverjeniki poslovnega odbora za recenzije publikacij in za strokovne ocene predlogov, programov in poročil o prenosu znanja.

Področje — Poverjenik - recenzent

Predsednik poslovnega odbora — Gvido Kacal

Poslovni odbor — proizvodnja in tehnologija — Milan Dobovišek

Poslovni odbor — razvoj in usmeritve — Jože Geršak

Poslovni odbor — zunanjetrgovinski posli in komercialna politika — Peter Orožen

Poslovni odbor — samoupravljanje in družbenoekonomski odnosi — Ivan Žagar
Razvojni projekti in inženiring — Jože Borštner

Razvoj proizvodnje in trga — Jože Žunec
Planiranje in organizacija — Janez Žnidar
Odnosi v prometu blaga in storitev — Ferdo Gnamuš

Finančno poslovanje — Edo Javornik
Raziskave in razvoj metalurgije ter operacijske raziskave — Jože Rodič

Raziskave in razvoj mehanske obdelave in finalizacija — Tone Pratnekar

Defektoskopija — Mitja Šipek

Kemijske analize in raziskave — Jerica Jamer

Kontrola kakovosti metalurške proizvodnje — Anton Letonja

Kontrola kakovosti mehanske proizvodnje — Dušan Pahor

Energetika in toplotna tehnika — Dušan Vodeb

Elektroenergetika, avtomatizacija, merilna in regulacijska tehnika ter vzdrževanje — Janez Bratina

Računalništvo APP — Jože Šegel

Računalništvo AOP — Avgust Verčko

Kadrovsko — splošne zadeve — Milan Zafošnik

Po pravilniku morajo vsi avtorji kakršnih koli publikacij pred objavo dobiti soglasje recenzentov za področja, ki jih publikacija obravnava.

Vidimo, da so področja dejavnosti teamov jasno določena in da obstajajo vse možnosti za res učinkovito delovanje predstavljanih dvajsetih stalnih strokovnih teamov v železarni Ravne. Prav gotovo bodo v prihodnjem obdobju ustanovljeni še nekateri novi teami.

Če se nekoliko poglobimo v sestav, lahko presenečeni ugotovimo, da je s tem angažiran ogromen strokovni potencial kar 118 strokovnih delavcev, od katerih je vsak odgovoren za določeno področje.

Vsak od teh pa ni edini izvajalec, ampak je le odgovoren za organiziranje dejavnosti, prenos informacij in vključevanje drugih strokovnjakov na področju, ki ga v teamski organizaciji predstavlja. Prav v tem pa je glavna moč in pomen takega načina dela.

V primerjavi s klasično linijsko organizacijo se pri organiziranem teamskem delu in v projektni organizaciji funkcija vodenja organizirano prenaša na nižje nivoje po hierarhični organizacijski strukturi. S tem se seveda možnosti strokovnega usmerjanja močno izboljšajo, kapaciteta vodenja se neprimerno poveča in odgovornost se s tako delitvijo v teamski organizaciji zelo razširi. Obenem se sprosti in bolje izkorišča iniciativnost širšega kroga delavcev. S tem se splošna učinkovitost celotne dejavnosti sorazmerno poveča. Optimalen učinek je mogoče doseči le pri ustreznem in dosledno urejenem kombiniranju linijske in projektna organizacije.

Že iz sestava teamov vidimo, da je angažiranih veliko število mladih kadrov.

Večkrat govorimo, da nam manjka strokovnih kadrov, manj pa razglašamo, da tistih, ki jih imamo, ne znamo prav zaposliti in hitro ter učinkovito vključiti v plodno delo.

Organizirano teamsko delo in projektna organizacija nudita prav pri reševanju teh problemov najboljše možnosti, saj omogočata optimalno angažiranje vseh razpoložljivih strokovnih kadrov. Za vsakogar lahko najdemo njemu, njegovim strokovni usposobljenosti in njegovim izkušnjam primerne naloge, če je le sploh potreben in uporaben. S tem je zagotovljena najboljša možnost za vzgojo in vključevanje novih, mladih in v želji po uveljavljanju najbolj zagnanih strokovnih delavcev. V svetu je že dolgo znano, da najboljši strokovnjaki, če so preobremenjeni z nalogami in vodenjem, bolj zavirajo, kakor pa pospešujejo delo, ker preprosto nimajo časa, drugi pa vse bolj brezskrbno nanje čakajo brez svojih odgovornosti.

Povsem razumljivo je, da je treba kar največ nalog prepuščati mladim strokovnjakom, dokler so še dela in uspehov željni ter iščejo zadovoljstvo v uspešno rešenih nalogah. Vse predolgo jih zadržujemo

na pripravniških pozicijah usposabljanja (opazovanja brez konkretnih nalog in odgovornosti) in učenja. Prav v pripravniški dobi delamo ogromne napake. Za hitrejšo in uspešnejšo spoznavanje železarne v času obhoda bomo morali pripraviti ustrezne priročnike, takoj po zaključenem obhodu pa bi morali pripravnike vključevati v teamsko delo in projektne naloge, kjer bi se najbolje usposabljali z reševanjem manjših, nato pa postopoma pomembnejših, a vedno primerno odgovornih nalog ob pomoči bolj izkušenih v teamski organiziranosti. Tako bi se vključevali v delo in se postopoma privajali odgovornosti. Kaj pa se dogaja pri nas? Ob slabo organiziranem pripravništvu nove strokovnjake oddajujemo od odgovornosti in jih »učimo« toliko časa, da se mnogi »prisilno« polenijo. Premalo imamo zaupanja v sposobnosti in občutek odgovornosti mladih kadrov.

Vse preveč nalog poverjamo starejšim, izkušenim — vedno istim in močno preobremenjenim strokovnjakom. Nikakor ne bomo priznali, da je nekoliko manj kvaliteto, a hitro in pravočasno opravljena naloga več vredna od najkvalitetnejše, a izvršene prepozno, ko je morda niti ne potrebujemo več. Obenem bi bila taka naloga, poverjena mlajšemu, zanj tudi odlična šola, posebno ob dobro sprejetih kritičnih presojah bolj izkušenih.

Ob takem razmišljanju se nam same od sebe nudijo smernice nadaljnega razvoja. Teamsko delo je prav gotovo najpomembnejše, če ne nujno potrebno pri strokovnem delu za izboljšanje kakovosti, razvoj tehnologije, produktivnosti in ekonomike proizvodnje.

S teamsko organizacijo dela se nam nudi možnost razširjanja usmerjeno angažiranega kroga strokovnih delavcev. Po tej poti bo treba približati skrb in odgovornost za kakovost in produktivnost tudi neposrednemu proizvajalcu.

Viktor Levovnik

NAJ BO V NAS DOBROTA

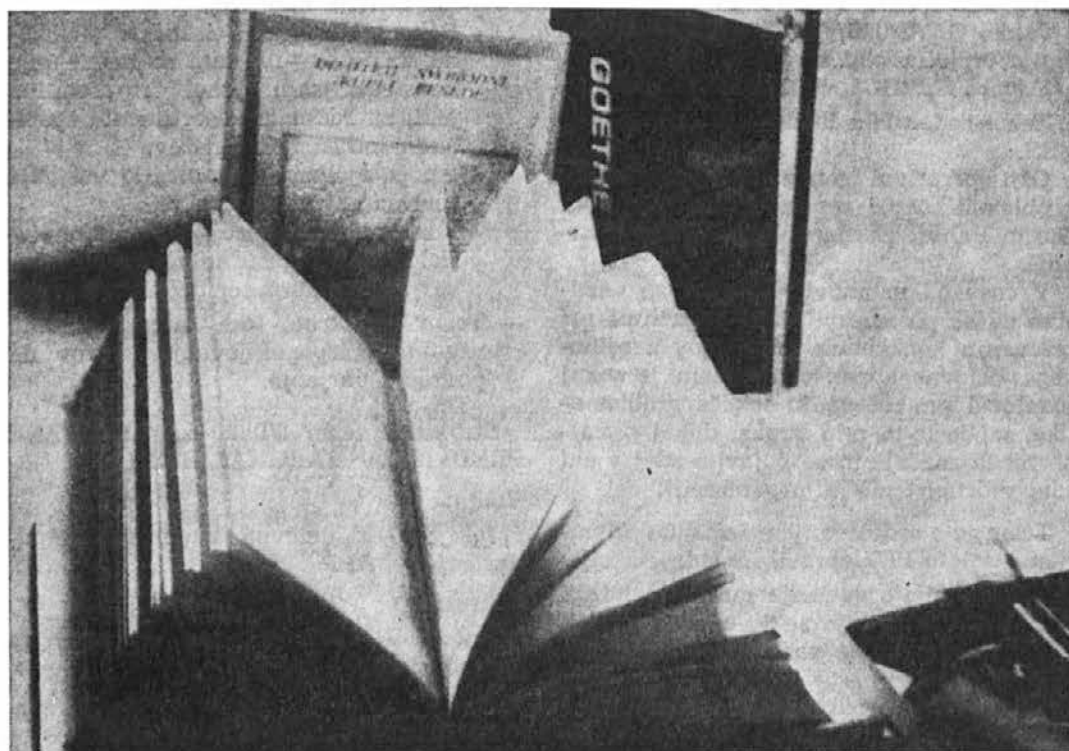
Vedno si prizadevajmo, da bomo do ljudi dobri že v majhnih rečeh: Brez cene so tiste visoke misli, ki včasih pridejo iz nečimrnega srca...

Ostanimo srečni z bližnjim! Naša ljubezen do soljudi se mora kazati v vsakdanjih rečeh.

Po vsem svetu so znane ideje t. i. »krožkov za kakovost«, ki izhajajo iz strokovnih krogov ZDA, uspeh pa so prinesle Japoncem, ki so znali ideje bolje uporabiti in uveljaviti v praksi. Mnogi trdijo, da je prav skrb za kakovost in produktivnost na delovnem mestu temelj uspeha in konkurenčnosti japonske industrije.

Ali ne bi bil že čas, da bi poleg znanih samoupravnih aktivnosti našemu samoupravljalcu po organizaciji samoupravnih sindikalnih delovnih skupin približali tudi skrb za kakovost, produktivnost in ekonomičnost proizvodnje? Saj so to vendar ključni do ustvarjanja dohodka, boljšega poslovnega uspeha in boljšega splošnega standarda. Imamo organizirano in dobro delujočo dejavnost omenjenih skupin. Zakaj ne bi začeli razpravljati tudi o teh problemih, saj bi bilo razumljivo, da bi razprave o ustvarjanju dohodka morale imeti prednost pred razpravami o delitvi dohodka.

Strokovni teami bi lahko načrtovali in usmerjali akcije za izvajanje po samoupravni organiziranosti.

Knjiga uči

Miroslav Osojnik

MILKI HARTMANOVI OB OSEMDESETLETNICI

Na libuškem polju je doraščala, z njim v srcu je hodila, ko je bilo treba, po službenih poteh. Libuško polje je dihala v večini njenih pesmi; — na libuškem polju je Milka Hartmanova dočkala svoj visoki jubilej: osemdešet let življenja. Milka Hartman — samotna sodobna bukovnica in samorastnica! Ne, ni šla (in tudi ni hotela) s Prežihom, našim največjim bukovnikom, ob boku! Pretiha, presamotna je bila njena pot; njene pesmi so drobni lirski utrinki, katerih snov je zajemala iz bogatega kmečkega izročila, ki ga je spoznavala v starodavnih plesih in običajih, pri delu na polju, na travniku, v gozdu...

Rodila se je 11. februarja 1902. leta v Spodnjih Libučah kot druga v Hartmanovi družini, ki je imela šest otrok. Domačo utrakvistično šolo je obiskovala le šest let; slovenski pouk je imela vedno samo zadnjo uro. Ker je izbruhnila vojska, je morala trinajstletna končati prvo šolanje. Svoje mlade moči je uporabila doma in pridno pomagala pri vsakdanjem delu v hiši, v hlevu in na polju. Odrekla se je svoji tihi veliki želji, da bi šla v učiteljske, v Celovec ali v Ljubljano. Sama se še sedaj živo spominja tistega časa, ko ji je dajala uteho prijateljska skupnost v Izobraževalnem društvu, v Marijini družbi in sodelovanje s pevskim zborom. Z igralsko skupino na odru v Pliberku in na podeželju je užila mnogo lepih ur; tako delo jo je navduševalo. Odločilna za mlado Milko pa je bila bogata knjižnica v pliberškem društvu. Med knjigami je našla veliko pesniških zbirk, med njimi tudi Gregorčičeve poezije. Pod Gregorčičevim vplivom je začela na skrivaj pisati svoje prve verze. Sama pravi, da seže začetek njenega pesnikovanja v leto 1922, dr. Matjaž Kmecl pa upravičeno trdi, da je Milka Hartman »vzporedno s preprostimi odrskimi prizori in sprotnimi društvenimi potrebami že od konca I. svetovne vojne (1918) naprej pisala tudi različno osebno izpovedno liriko: ljubezensko, narodno zanosno in religiozno«.

Na Koroškem je po plebiscitu slovstveno življenje skoraj izumrlo, le Milka je nadaljevala s svojim samotnim pesniškim delom. Po petindvajsetih letih marljivega kulturnega dela in po dvanajstletnem uspešnem vzgojnem prizadevanju »potujoče učiteljice« (v letih 1924/25 je dokončala tečaj v Gospodinjki šoli šolskih sester v Ljubljani in leta 1929 nadaljevalni osrednji tečaj pri šolskih sestrah v Mariboru) je režim kljukastega križa čez noč uničil vse sadove in prizadevanja slovenske narodne skupnosti na Koroškem. Hitro je minil čas »med cvetjem in v solncu« — tako je zapisala Hartmanova leta 1934 v podnaslovu svojih prvih, v samozaložbi izdanih ciklostiranih DEKLIŠKIH PESMI, ki jih je harmoniziral Marko Bajuk. Med drugo vojsko je Milka Hartmanova skušala dosti bridkosti. Bila je dva meseca

zaprta, a jo je gestapo po zaslišanju konec maja 1941 izpustil. Domače so internirali, najprej v Rechnitz, nato v Ettlingen in nazadnje na Bavarsko. Tu so bile razmere v taborišču tako hude, da je njen oče leta 1943 težko zbolel in umrl. Milka je ta čas preživela na svojem gospodinjstvem mestu v Krški dolini.

Zasijala je svoboda, čas je celil stare rane in Milka se je vneto vrgla na delo na vseh svojih predvojnih področjih. Predvsem pa se je posvetila svojemu najljubšemu opravilu, pisanju pesmi, ki ji je kot edino zavetje miru ostalo tudi med vojno. Nič čudnega torej, da se ji je tako nabralo precejšnje število pesmi, najboljše pa je sedaj predstavila vsej slovenski javnosti. Leta 1952 so ji v Celovcu izdali prvo pesniško zbirko, ki je že z značilnim naslovom MOJE GREDE opredelila tematiko in namen njenega pesniškega ustvarjanja. Do

leta 1972 se je nabralo pesmi za drugo zbirko. Takrat ji je Mohorjeva družba v Celovcu natisnila zbirko LIPOV CVET. Odmev je bil tako močan, da v zadnjih letih res težko najdemo kakšno razpravo o koroški povojni književnosti, ki ne bi imenovala tudi Milke Hartmanove. Res je sicer, da se zelo razlikujejo pogledi na njeno liriko, toda vsi ji priznavajo pomen njenega pesnjenja od plebiscita do mladjevecev. 1977. leta je Milka dočkala svojo tretjo zbirko, narečno obarvane PESMI Z LIBURŠKEGA PUELA. Kljub visokim letom je pesnica ostala tesno povezana z dogajanjem na svojih koroških tleh. Prav zato in tudi zato niso izostala zaslužena priznanja za njeno delo. Tako je Hartmanova prejela tudi tržaško literarno nagrado »Vstajenje« za leto 1972, leta 1979 pa »Odličje svobode z zlatim listom« za dejavno spodbujanje kulturnega življe-

Milka Hartman

nja, ki ji ga je podelila Zveza kulturnih organizacij Slovenije v Ljubljani. Njeno povojno dejavnost pa odlikujejo predvsem njene pesniške zbirke, ki jih je ob pomoči prijateljev oblikovala sama. Njeno srce in duša sta skriti v njenih Gredah, v Lipovem cvetu in v Pesmih z libuškega puela, kjer je doma še sedaj.

Najlepše pa so se pesnici oddolžili njeni prijatelji. Ob njeni osemdesetletnici so zbrali gradivo, ki jim ga je pesnica odstopila, ter izbrali, uredili in izdali kot »Skupina M. H.« (Feliks J. Bister, Hanzi Gabriel, dr. Hubert Greiner in Zvonimir M. Hartman; njeno trilogijo MILKA HARTMAN I.—III., ki obsega ŽIVLJENJE, POEZIJE in MELODIJE. Skoraj za vse značilne podatke, ki so nanizani v tem prispevku, sem uporabil kot vir prav bogato biografsko in drugo gradivo te trilogije. Ob njenem visokem jubileju ji v imenu vseh občanov Mežiške doline želijo tudi sodelavci Koroškega fužinarja, da bi njeno rodno libuško polje še dolgo dihale in izžarevale barve vseh štirih letnih časov v njenih liričnih utrinkih. In da bi še dolgo ostala taka, kot jo poznamo: mlada v srcu in duši. Še na mnoga leta, Milka Hartman!

Milka Hartman

Store dekve tèžva

Da bi le prišva bieva smrt
v anej dračej odrci,
da b'ma vzava še pred vianahmi,
da kne bo trebi bondrati.

Pa liet's še nči prišva bieva smrt,
zdaj puntle sem puvezova,
da bom h ta novmu pavru bondrova,
sa bom pa kej navoduva.

Štek sa na svieti mi gudi,
da mèram z mirem bondrati;
za ma nikir ta pravga domu ni,
oh, bo pa kej tam v večnosti.

Pripomba: Pesem je izšla v knjigi Pesmi z Libuškega puela, Celovec, 1977. Ob pesničini 75-letnici sta jo izdala Krščanska kulturna zveza in klub Mladje. V knjigi so zbrane Milkine narčne pesmi.

Jernej Krof

Iz Koroške...

Iz Koroške sem slovenske,
v sebi čutim ta poklic,
naj napišem v čast Slovenke
nekaj pesniških vrstic.

Se Milka Hartman ona piše
in v Libučah je doma,
v narečju ona pesmi piše,
po domače dobro zna.

To pa danes ni vseeno,
kaj bom pisal ji v spomin:
treba vzeti za vsako ceno
nekaj resnih — boljših rim.

Za osemdeset let —
čestitam!
Nič ne vprašam,
te kar tikam.

V pesnjenju tovariš,
sem sorodnik tvoj,
s pesmimi se baviš,
to je hobi moj.

Gotovo že mlada
začela si pisat,
izbrane vsebine
v pesmice risat.

Duhovite so pesmi,
kaj bi dejal:
vesele in resne —
vse čas bo priznal.

V mirnem ti času
pri delu na polju
pisala pesmi
po mili si volji.

Dela kmečka, gospodinjstva
opravljala si dobro ti,
bila si še učiteljica
do začetka vojnih dni.

Vrata svobode
so priprla se tesno,
v vse hujših težavah
postalo je resno.

Strah pred zaporem
ti skrb naredi,
kdaj pride selitev;
tudi to se zgodi.

Od vojnih grozot
umrl ti je oče,
bridko se tvoje
srce žalosti.

Smrt pa še materi
ne prizanesi,
brata in sestro
pozneje ulovi.

Oh, žalostna pesem
je bila zate,
za tvojo pa jesen
se zboljšalo je.

Bog daj živeti
ti v miru, veselju,
ob pesmi slovenski
uživaj vse dni.

Hamun I.

Maj

Maj za nas je dan spominov,
vse se v maju je zgodilo:
maja bilo je veselje,
maja je najhuje bilo.

Konec vojne,
zmage dan
smo v maju dočakali,
še maršalov rojstni dan
smo v maju praznovali.

In največjo žalost
smo v maju doživeli,
saj umrl nam človek je,
ki smo najraje ga imeli.

A čeprav naš dragi Tito
že počiva v jami,
on še vedno v mislih
je ostal med nami.

Dragi Tito, vedno tvoji
mi bomo ostali,
tvoje zlate nauke
bomo spoštovali.

POPRAVEK

»Rad napišem krepko, toda nikoli nedostojno,« je povedal avtor odlomka »Nesojena ljubezen«. Tiskarski škrat je namreč vrnil napako, ki popolnoma spremeni pomen stavka. Pravilno se glasi: »Ženske smo velike reve na tem svetu.«

Viktor Levovnik

Srečen pastir

Pomladno sonce tople žarke lije
na zeleneča polja in vasece,
na hribe, kjer mlad pastirček vriska
in pridno pase jagnjeta, ovčice.

Je čreda mirna, dečku se zadremlje,
zaziblje ga v prelestne sanje...
Uzre v sanjah vilo zlatolasko,
vid mu čar lepote njene jemlje.

Nič se ne boj, pastir ti mali!
Čeravno so te samega na goro poslali,
srečen boš pasel svoje ovčice,
spoznaval lepote, ki drugi jih ne poznajo...

Vedi, nekoč bo vse minilo,
odšel boš življenju, boju nasproti...
Kako želel si boš planin!
Vsakemu pomlad življenja enkrat mine.

Rok Gorenšek

OB SEDEMDESETLETNICI MARIJE ŠTRUC

Naš veliki slovenski pesnik Simon Gregorčič je napisal čudovito pesem o človeški usodi!

Kljubuj usodi,
sam svoj bodi.

Karkoli naj se ti zgodi,
usode svoje gospodar si ti.

Si ti — če res, če cel si ti,
i svoj i nje gospod ti boš.

Usode ni!

Usoda svoja, to si ti!

Te čudovite, resnične pesniške besede so bile prav gotovo namenjene tudi Rakovnikovi Micki, zakaj njeno življenje je bilo prav zares en sam 70 let dolg boj z usodo. Boj z nemilo usodo, ki ji je bila namenjena kot nezakonskemu otroku revne matere, rojenemu v borni bajti Podječke žage v tesnem grabnu pod Uršljo goro, kamor še sonce ni moglo posijati. Ta njen boj z usodo se je nadaljeval potem iz bajte v bajto po naši hotuljski soseski. Trajal je kar naprej v Pamečah, pri Cortaniču in Eratu na Ravnah. Vse tja do kraja in konca sončne Dalmacije, v staroslavni Dubrovnik jo je prignala borba z usodo. Dostikrat je bilo hudo, večkrat je omahovala, toda popustila v tem silovitem spopadu ni. Zato je tudi zmagovala. Srečanje z Rožankovim Anzanom, njenim prvim možem, ji je prineslo prvo zmago. Njeni otroci Damjan, Marjan in Iva so bili njene nadaljne zmage. Toda že se je boj ponovno pričel, najprej odnosi z Rožankovimi, potem pa druga svetovna vojna. Okupacija Jugoslavije. Sodelovanje v NOB, smrt moža. Internacija v Nemčijo skupaj z neboljenimi otroki, to so bile ponovno zmage nemile, zle usode. Ni klonila. Zopet je zmogala v boju z usodo, vrnila se je. Ponovno zaživela. Vzgjajala otroke. Strogo jih je vzgajala, zato so ji danes hvaležni. Sodelovala je z ljudsko oblastjo. Bila je predsednica AFŽ. Odbornica, ustanoviteljica zadruga v Kotljah. KLO v Kotljah in pozneje na Ravnah na Koroškem. Odbornica Rdečega križa v Kotljah, pobudnica elektrifikacije in raznih tečajev za dekleta in žene, pobudnica gradnje Zadrugnega doma v Kotljah in še in še bi lahko našteval. Medtem so otroci doraščali, ni bilo lahko, bilo je trdo in včasih tudi hudo. Toda to so bile zopet njene zmage v boju z usodo. Tem zmagam se je pridružila še velika in srečna. Našla sta se z drugim možem Francem Štrucem. To je prineslo srečno življenje njima in njunim otrokom. Srečno, dolgo življenje, visoka starost, kar je najlepše v človeškem življenju.

Zivljenje Štručeve Micke lepo dokazuje, da je imel pesnik prav, ko je rekel: Usode ni! Usoda svoja, to si ti. Človek, ki se zmagovito spopade s svojo usodo, kakor se je v svojem življenju ona, mora biti odločen, dober, dobrega srca, predvsem pa

zmeraj vesel in dobre volje. Znati se mora sprostiti, razveseliti in nasmejati tudi na svoj račun, in to je mogla in znala ona.

Njena dobrota se je pokazala najprej ob mlajših sestrah, za katere je prinašala darila, hrano in obleko iz Dubrovnika in od drugod. To so spoznali tudi na občini, zakaj zaupali so ji socialno skrbstvo, še danes je delegatka občinskega sveta in predsednica sveta za socialno skrbstvo v občini in v krajevni skupnosti Kotlje. Premnogim je pomagala, mnogo prošenj je bilo po njeni zaslugi ugodno rešenih. Njena skrb za pomoč je nenehna in bo taka tudi ostala, to sem trdno prepričan.

Jožko Kert

XV. pevsko srečanje „Od Pliberka do Traberka“

Pa je ni dežele, da se z našo meri,
z belimi vrhovi, z modrimi jezeri;
pesmi ni nad našo, da bi zvok bil slajši,
mimo solz do vriska skok ji bil bi krajši.

dr. Pavle Zablatnik

V mesecu februarju 1982 je na Koroškem potekala XV. — jubilejna revija zborov »OD PLIBERKA DO TRABERKA«.

Ta najmožičnejša kulturna manifestacija vsakoletnih VORANČEVIIH DNEVOV je za nami in prav je, da zberemo podatke o poteku tega pevskega srečanja in pogledamo nanj z več zornih kotov. Najbolj skopi podatki nam povedo:

Pri vsem tem pa je zmeraj našla tudi čas za smeh, za razvedrilo, za šale. Če se je le dalo, je kdo »gor plačal«. Včasih ste pa bili to tudi vi. Tako kot tistikrat, ko je Nadolžnik »sušil« in razobešal perilo okrog njene hiše ob cesti, ali pa tedaj na Nadovrški »pisji«. Pa tedaj, ko ni mogla na občni zbor AFŽ, ker so bili vsi čevlji »zaledeneli«. Ali pa tedaj, ko smo bili tepeni z »metlo«, da je bilo joj, ker smo »pospravljali« kredenco v kuhinji.

Se bi lahko našteval, pa ni treba! Naj povem le to, da ni nikoli zamerila, da je bila srečna in vesela in tako je bilo prav.

Ob njenem lepem življenjskem prazniku, 70-letnici, ji zares pristrčno in iz vsega srca želimo, naj bo srečna, zdrava in vesela še naprej! Končam naj pa spet s pesmijo:

Lep spomenik sem si sama zgradila,
čeprav je res skromen, je čvrsto skovan,
ves iz ljubezni mladim je dan,
nikdar naj ne zruši viharjev go sila!

Železarji radi pejejo

Na Koroškem imamo veliko zborov

— iz občine Ravne na Koroškem je letos sodelovalo 13 zborov s 350 pevci;

— občino Dravograd so zastopali štirje zbori z 88 pevci,

— slovenjegraška občina je na letošnjo revijo poslala kar 7 zborov s 115 pevci,

— občina Radlje pa je sodelovala s štirimi zbori s 85 pevci,

— na revijo pa smo povabili tudi zbor Kluba koroških študentov iz Ljubljane (22 pevk in pevcev).
Glavni organizator vsakoletnih pevskih srečanj je ZKO Ravne, ki sodeluje s SPZ in KKZ iz Celovca, ZKO Dravograd, letos pa smo k sodelovanju pritegnili tudi ZKO Radlje ob Dravi in ZKO Slovenj Gradec. — Saj namreč novo ustanovljena Koroška pevska zveza združuje zборе vseh štirih koroških občin.

Koncerti letošnjih pevskih srečanj so bili — tako kot vsako leto — lepo obiskani, še posebej pa to seveda velja za zaključno slovesnost, ki jo vedno obišče več kot 1500 obiskovalcev.

Zborovstvo si je na Koroškem pridobilo najširši krog simpatizerjev, ob številnih zborih se zbira tudi vse širši krog poslušalcev, ki z zanimanjem spremljajo delo svojih zborov. Revija »OD PLIBERKA DO TRABERKA« je tako postala pravo pevsko gibanje po vseh koroških občinah, zadnja leta pa je to gibanje zajelo tudi večino zborov po slovenski Koroški v Avstriji. Sodelovanje naših in zamejskih zborov je velika pridobitev te revije. Naj navedem, da je na prvi prireditvi sodeloval le zbor EDINOST iz Pliberka pod vodstvom Foltija Hartmana, na letošnji pa je sodelovalo že kar 18 zborov iz Koroške onstran meje. Ta podatek dovolj zgovorno govori o izrednem razmahu te pevske manifestacije.

Letošnja revija je bila jubilejna, zato je potekala tudi v svečanejšem vzdušju. Slavnostni govornik na zaključnem koncertu je bil dr. Iztok Winkler, predsednik republiškega komiteja za znanost in kulturo.

Na letošnji reviji je organizator tudi prvič podelil plakete pevskega srečanja OD PLIBERKA DO TRABERKA. Prejeli so jo vsi zbori, ki so na srečanjih sodelovali že desetkrat ali več, zborovodja Tone Ivart-

nik in Folti Hartman za pobudo pevskih srečanj in 15-letno sodelovanje na tej reviji ter Bine Bevc in Ivan Gradišek za organizacijsko delo pri vsakoletnih srečanjih. ZKO Ravne na Koroškem pa je plaketo podelila tudi dvema glasbenikoma: skladatelju JAKOBU JEŽU ter skladatelju in dirigentu LOJZETU LEBIČU — za njun prispevek k razvoju zborovstva na Koroškem, za nove vokalne skladbe, ki so nastala na pobudo posameznih zborov ali revije. Priznanje (posmrtno) je prejel tudi skladatelj LUKA KRAMOLC, ki je vse do svoje smrti budno spremljal rast naših zborov.

Organizacijski odbor pevskega srečanja že vseskozi vabi k sodelovanju zborovske strokovnjake, priznane dirigente, da spremljajo nastope posameznih zborov. Po končanem srečanju pa v razgovorih z zborovodji in na zborovskih seminarjih ocenjujejo nastope dirigentov in zborov in z napotki prispevajo h kvalitetnejšemu delu v prihodnje.

Letošnje pevsko srečanje so spremljali: prof. Branko Rajšter, prof. Ivo Vrbančič, prof. Janez Bole (na posameznih koncertih), na zaključni slovesnosti pa so bili: prof. Lojze Lebič, dirigenta Jože Fürst in Jernej Habjanič, prof. Branko Rajšter, kot slavnostnega gosta — dirigenta ob skupnem nastopu vseh pevcev pa smo povabili tudi profesorja Radovana Gobca.

Z velikim veseljem ugotavljamo, da se naši priznani glasbeni pedagogi, ki se zanimajo za naše zborovstvo, kaj radi ozirajo v naš koroški kot. Vseč jim je naša zagnanost, tolikšna množičnost pevskih zborov in pevcev, najbolj pa so seveda veselili kvalitetne rasti naših zborov. In kot smo letos opazili, so ti kvalitetni skoki še zaznavnejši pri nekaterih slovenskih zborih iz Avstrije. Pravo presenečenje so nam letos pripravili nastopi mešanih zborov iz Šentjake v Rožu, Šentvida v Podjuni, Pliberka, Železne Kaple in Koroški partizanski zbor iz Celovca.

Objektivni ocenjevalec letošnjega jubilejnega pevskega srečanja bi moral svoje ocene strniti v naslednje:

— revija OD PLIBERKA DO TRABERKA ima velike zasluge za koroško zborovstvo — za množično rast in kvaliteto petja. Iz leta v leto je pritegnila več zborov k sodelovanju, tiho tekmovalno vzdušje med posameznimi zbori je vzpodbujalo dirigente in pevce k vedno strožjim merilom pri izvajanju in sestavi sporedov. Imamo zборе, ki so se udeleževali tudi NAŠE PESMI, ki so pričeli prirejati samostojne koncerte in ponesli glas koroških zborov tudi izven občinskih meja.

— Velik je pomen revije za zблиževanje med Slovenci v Avstriji in nami. Iz vsakoletnih pevskih srečanj so se stakala prijateljstva med zbori, ki so se razvila in se razvijajo še v drugih oblikah tesnega sodelovanja. Tudi po zaslugi revije sta začeli tesno sodelovati obe zvezi — SPZ in KKZ, kar je v našem primeru zares vzorno. (Doma namreč ni vedno takó.)

— Revija je do sedaj pritegnila že širok krog strokovnih sodelavcev. Nastale so nove zborovske skladbe, doživeli smo krstne izvedbe teh skladb, zbori so navezali stike z dirigenti in jih naprošali za strokovno pomoč ter jo tudi dobili. Vse to je veliko pripomoglo k rasti posameznih zborov.

Želimo, da bi se tovrstno sodelovanje razvijalo še naprej.

Ob jubilejnih prireditvah se navadno vprašamo: KAKO NAPREJ?

Iz dosedanjih petnajstih revij nedvomno lahko izluščimo marsikaj dobrega in na tem moramo graditi pevska srečanja tudi v prihodnje.

Medsebojna pomoč med zborovodji, večje sodelovanje med zbori, strokovno usposabljanje zborovodij — vse to mora ob takšni podpori kulturnih organizacij in širše družbe voditi revijo nadaljnjim kvalitetnim vzpomom naproti. Koroška ljudska pesem mora še naprej ostati trdno zasidrana v sporedih naših zborov, ob njej pa je še veliko prostora za vse drugo, kar je dobrega v zborovstvu.

Organizator dosedanjih srečanj OD PLIBERKA DO TRABERKA — Zveza kulturnih organizacij Ravne na Koroškem — je povsem upravičeno prejela od SO Ravne, njenih družbenopolitičnih organizacij in naše Kulturne skupnosti Ravne na Koroškem posebno priznanje. Tudi zahvalo in čestitko slavnostnega govornika, vseh ostalih sodelujočih organizacij, pričakovali smo le skromni HVALA tudi iz ust ZKO SLOVENIJE, pa ...

Nič zato. Protokolarni »kiks«, ki pa ne bo imel nikakršnih posledic. Upajmo in želimo si, da bi tudi XVI. pevsko srečanje bilo vsaj tako uspešno kot letošnje: srečanje tisočih pojočih src s to in onstran meje.

Zahvaljujemo se vsem sodelujočim na letošnji reviji, lepa hvala ZKOS — strokovnemu odboru za glasbeno dejavnost — za vso pomoč pri naših pevskih srečanjih z željo po tesnejšem sodelovanju v prihodnje.

Jožko Kert

SEZNAM SODELUJOČIH ZBOROV NA LETOŠNJEM XV. SREČANJU PEVSKIH ZBOROV »OD PLIBERKA DO TRABERKA«

(ime in kraj delovanja zbora — priimek in ime zborovodje — število pevcev v zboru)

ZKO RAVNE NA KOROŠKEM

- 1 MoPZ GOZDAR, ČRNA — Simon Potočnik — 27
- 2 MoPZ MEŽIŠKI KNAPI, MEŽICA — Tone Škrjanc — 28
- 3 MoPZ ŠENTANELSKI PAVRI, ŠENTANEL — Mitja Šipek — 25
- 4 OKTET HOLMEC — Marijan Gerdej — 8
- 5 MoPZ DRUŠTVA UPOKOJENCEV, PREVALJE — Jože Štrekelj — 20
- 6 MePZ DRUŠTVA UPOKOJENCEV, PREVALJE — Jože Štrekelj — 32
- 7 OKTET TOVARNE REZALNEGA ORODJA, PREVALJE — Jože Lesjak — 8
- 8 KOROŠKI OKTET, RAVNE NA KOROŠKEM — Tone Ivartnik — 8
- 9 MoPZ SVOBODA, ČRNA — Marjan Brložnik — 34
- 10 MoPZ VRES, PREVALJE — Jožko Kert — 50
- 11 MePZ MKUD FRANCI PARADIŽ, RAVNE — Branko Čepin — 65
- 12 KOROŠKI VOKALNI KVINTET POLJANA — Albin Krajnc — 5
- 13 MoPZ FUŽINAR, RAVNE — Bojan Gorič — 40
- 14 MePZ KLUBA KOROŠKIH ŠTUDENTOV, LJUBLJANA — Sonja Rapuc — 22

ZKO DRAVOGRAD

- 1 MoPZ ZDRUŽENJA OBRTHNIKOV, DRAVOGRAD — Stanko Rek — 16
- 2 MoPZ KOGRAD, DRAVOGRAD — Marjan Brložnik — 27
- 3 MoPZ GORŠEK ŠTEFAN-ČAKI, OTIŠKI VRH — Ferdinand Navodnik — 18
- 4 MoPZ SVOBODA, MUTA — Rudolf Kerec — 27

ZKO RADLJE OB DRAVI

- 1 MoPZ GASILSKEGA DRUŠTVA, VUHRED — Viljemka Brodar — 12
- 2 VOKALNI DEKLIŠKI OKTET, RADLJE — Sonja Pogač — 8
- 3 ŽENSKI PEVSKI ZBOR MILAN ZIDANŠEK, RADLJE — Vida Ogrinc — 30
- 4 MoPZ JANKO VINCENC-HARKOV, RADLJE — Branko Čepin — 35

ZKO SLOVENJ GRADEC

- 1 OKTET KSAVER MEŠKO, SELE — Milan Hovnik — 8
- 2 MoPZ GASILSKO DRUŠTVO, ŠMARTNO — Janez Kolerič — 12
- 3 ŽePZ SLOVENKA, ŠMARTNO — Janez Kolerič — 17
- 4 ŽePZ JELKA, SLOVENJ GRADEC — Anica Iljaš — 20
- 5 MoPZ FRAN BERNEKER, STARI TRG — Mihael Mirkac — 16
- 6 MoPZ SVOBODA, MISLINJA — Tone Gašper — 25
- 7 OKTET LESNA, SLOVENJ GRADEC — Tone Gašper — 9

ZBORI SLOVENSKE PROSVETNE ZVEZE IN KRŠČANSKE KULTURNE ZVEZE CELOVEC

- 1 MoPZ VINKO POLJANEC, ŠKOCJAN — Simon Wrulich — 15
- 2 MoPZ KRALJ MATJAŽ, LIBUČE — Janez Košutnik — 21
- 3 MoPZ TRTA, ŽITARA VAS — Jozelj Starc — 20

- 4 MePZ ZARJA, ŽELEZNA KAPLA — Jožko Wrulich — 40
- 5 MePZ PODJUNA, PLIBERK — Tone Ivartnik — 40
- 6 MoPZ EDINOST, PLIBERK — Foltej Hartman — 20
- 7 MePZ ŠT. LIPŠ — Janez Petjak — 24
- 8 MoPZ KOČNA, SVEČE V ROŽU — Anton Feinig — 13
- 9 MePZ GORJANCI, KOTMARA VAS — Stanko Wrulich — 25
- 10 MePZ J. P. GALLUS, CELOVEC — Janez Tratar — 35
- 11 MoPZ F. L. LESIČJAK, ŠTEBEN — Janez Petjak — 25

- 12 MePZ PECA, GLOBASNICA — Janez Petjak — 38
- 13 MePZ SRCE, DOBRLA VAS — Albin Krajnc — 32
- 14 MoPZ RADIŠE — Stanko Wrulich — 18
- 15 MePZ RADIŠE — Stanko Wrulich — 35
- 16 MePZ DANICA, ŠENTVID V PODJUNI — Hanzl Kežar — 38
- 17 MePZ ROŽ, ŠENTJAKOB V ROŽU — Lajko Milisavljevič — 40
- 18 KOROŠKI PARTIZANSKI PEVSKI ZBOR, CELOVEC — Branko Čepin — 60

Sporočilo udeležencev seminarja o kulturi dela

Republiški svet Zveze sindikatov Slovenije je, uresničujoč stališča in sklepe 17. seje republiškega sveta Zveze sindikatov Slovenije o kulturi, organiziral dvodnevni seminar o kulturi dela, ki je bil 25. in 26. februarja 1982 v Sindikalnem izobraževalnem centru v Radovljici.

Na seminarju smo obravnavali tri temeljne vsebinske razsežnosti kulture dela:

a) **Tehnologija, organizacija dela in kultura dela:** oblikovanje kulturne politike v delovni skupnosti; osvoboditev »notranje duhovne sile«, skrite v sleherni proizvodnji; možnosti za ustvarjalnost, aktiven odnos do kulturnih vrednot; kultura kot duhovna komponenta združenega dela; neskladje med uvoženo tehnologijo, ki je rezultat drugačnih odnosov in ciljev načrtovalcev, in našimi samoupravnimi socialističnimi odnosi; prosti čas kot »nadaljevanje dela«; humanizacija odnosov, avtoriteta dela.

b) **Kulturno estetski vidiki kulture dela:** odnosi v procesu dela; kulturno estetska razsežnost odnosov v procesu dela in menjavi rezultatov dela; ohranjanje estetske komponente materialnih dobrin; narava, okolje in delo v estetski funkciji, hortikultura; idejna komponenta v oblikovanju kulturno estetskih programov; kulturno estetske vsebine programov dela; planiranje kulturno estetske razsežnosti dela.

c) **Socialna politika in kultura dela:** družbenoekonomski vidiki prostega časa delavca; opredelitev kategorije prostega časa; krajsanje delovnega tedna oziroma delavnika in organizirano preživljanje prostega časa; načela in izhodišča za delo v prostem času; prosti čas v procesu dela (premor, odmori); solidarnost kot vidik moralne in kulturne podobe samoupravne družbe; solidarnost, eden od elementov združevanja sredstev v samoupravnih interesnih skupnostih za kulturo; socialna varnost, vsi vidiki socialne politike kot temeljni elementi humanizma in kulturne podobe družbe; družbeni standard in kultura dela; življenjska raven in kulturnost bivanja ter družbeni standard (šolstvo, varstvo, zdravstvo, okolje); družbeni standard — ne le kot organizirane materialne možnosti; družbeni standard tudi kot razvite in množične družbenopolitične dejavnosti, kulturne, telesnokulturne in druge dejavnosti; pomembnost posameznikove aktivnosti, občutek pripadnosti ožji in širši skupnosti.

S seminarjem želimo v sindikatih razširiti delovanje za kulturno življenje in delo delavcev tudi na vse te razsežnosti.

V celoti podpiramo takšno usmeritev z željo, da bi jo kar najhitreje sprejeli tudi v operativne načrte sindikalnih organizacij na vseh ravneh organiziranosti.

1. Zato predlagamo, da temo »kultura dela« odslej vključimo v programe vseh oblik usposabljanja in izobraževanja kadrov v sindikatih na vseh ravneh. V ta namen naj svet za izobraževanje in kulturo pri republiškem svetu Zveze sindikatov Slovenije pripravi program takšnega usposabljanja in konkretizira usmeritve za učinkovito družbeno akcijo v organizacijah združenega dela.

2. Predlagamo, da gradivo s seminarja o kulturi dela objavimo v posebni publikaciji, ki naj rabi tudi kot priročnik za usposabljanje sindikalnih kadrov na tem področju.

3. Vsaka sindikalna organizacija naj analizira kulturo dela v svojem okolju in spodbudi oziroma organizira razpravo o tem v svojih vrstah, na zborih delavcev, v samoupravnih organih in v organih družbenopolitičnih skupnosti.

4. Občinski sindikalni sveti oziroma njihova delovna telesa za kulturo ter republiški odbori sindikatov dejavnosti (upoštevajoč specifične probleme) naj pripravijo operativne načrte za kulturo dela oziroma dopolnijo in vsebinsko obogatijo načrte v zvezi s kulturnim življenjem delavcev tudi z elementi kulture dela.

5. V akciji, ki naj bo postopna in sistematična, moramo tesno sodelovati z ostalimi družbenopolitičnimi organizacijami — še posebej z zvezo komunistov, zvezo socialistične mladine, s kulturnimi skupnostmi in z zvezo kulturnih organizacij, ker menimo, da trajne uspehe lahko prinaša le skupna in usklajena akcija.

6. Potrebno je tudi trdnije in ustvarjalnejše sodelovanje z drugimi republikami in pokrajinami v Jugoslaviji, saj imajo nekateri s kulturo dela bogatejšo izkušnje. Prav tako menimo, da bi ustrezno telo Zveze sindikatov Jugoslavije moralo prevzeti skrb za bolj sistematično sodelovanje in koordinacijo pri uveljavljanju kulture dela.

7. Pričakujemo, da bo usmeritve o uveljavljanju kulture dela vsebovala tudi resolucija 10. kongresa Zveze sindikatov Slovenije.

Silva Sešel

NOVO PROZNO DELO VALENTINA POLANŠKA

Valentin Polanšek je slovenskemu bralcu predvsem znan kot pesnik; občinstvo ga pozna tudi kot uspešnega pevovodjo, manj pa ga poznamo kot pisca proznih tekstov.

Njegov najnovejši prozni tekst je roman BRATOVSKA JESEN, ki je izšel lani pri založbi Drava v Celovcu. Roman je sestavljen iz 13 poglavij; prvo nam prikaže sončen dan v oktobru 1944, ko se stražarju odpira pogled na južno stran proti Peci in tja čez Dravo v smer Korice in Svinške planine; Domen — komandir kurirske čete TV 32, se vrača proti kurirski postojanki. V drugem poglavju pa se analitično

povrne v predvojna leta. Tako nas pisatelj nekaj časa vodi po partizanskih poteh, pa spet prestavi v notranji svet glavnega junaka.

Domen je pred vojno kot hlapec služil pri kmetu Sončarju. Hotel je živeti drugače, zato se je šel v Celovec učiti vrtnarstva. Ta del njegovega življenja je močno povezan s hrepenenjem po domačem kraju in po ljubljeni Minki. Kasneje zvemo, da se je tudi njena družina preselila v Celovec in je tam umrla. Domen je večkrat šel na njen grob, vendar nam pisatelj kaj več ne zaupa.

Najobširnejši del pripovedi pa je posvečen Domnu-partizanu. Domen je moral v nemško vojsko, in ko je drugič prišel na dopust (bil je ranjen), je odšel v partizane. Brat Matevž pa je bil že star borec. Tako se sedaj Domen bojuje na domačih tleh, v okolici Železne Kaple, po Podjuni, dokler ni bila njegova kurirska četa izdana in Domen je padel 12. oktobra 1944.

Sami partizanski dogodki za bralca seveda niso novi, saj je o njih že pisal Karel Prušnik-Gašper v knjigi Gamsi na plazu. Tudi on govori o Domnu, njegovem bratu Matevžu in o ostalih junakih, ki jih srečujemo v Polanškovem romanu. Prušnikov pristop je predvsem zgodovinski, Polanšek pa želi ta del koroške zgodovine prikazati literarno. Vsekakor smo s tem delom dobili še eno pričevanje o koroškem partizanstvu, za katerega premnogi v Avstriji trdijo, da ga ni bilo.

Odlomek iz romana Valentina Polanška „Bratovska jesen“

Sreda desetega oktobra tisočdevetstoštiriinštiridesetega mine brez posebnih dogodkov za partizanske kurirske čete TV 32 na področju Komlja, Vrhov in Belšaka. Le komandir sreča slučajno političnega funkcionarja, ki ima stalno vez z radiotelegrafisti. Da mu pismene napotke, kako je treba na mitingih seznanjati okoliške ljudi z dogodki po nemških frontah. Gotove reči tako zve komandir od Slavca. Samo zdaj pa uvidi, kako nujno je potrebno 'obdelovati teren'. Funkcionar mu sporoči, da bo kmalu prišlo do osvoboditve Beograda s pomočjo Rdečearmejev:

»Klin sovjetskih ofenzivnih enot je osvobodil Krim in glavnina Rdeče armade je prodrla do Visle v Varšavo; Romunijo in Bolgarijo so že iztrgali iz nemških krempljev, Budimpešta je obkoljena.«

Potem potegne dva dima iz cigarete in preide na italijansko fronto:

»V Italiji so zavezniki porinili prek Monte Cassina že do Florenc in Ravene. Rim so razglasili za odprto mesto.«

Tukaj doda svoje:

»Da so Nemci to upoštevali, morda jim je zato vatikanski nuncij Pacelli dal kake odpustke?«

Lista v svoji beležnici in bere:

»V zvezi z atentatom na Hitlerja so kot posledico neuspeha likvidirali Nemci sami okoli 700 nemških oficirjev. Nenadna smrt generalfeldmaršala Rommla, tako imenovanega 'puščavskega lisjaka' nemškega afrikakorpusa, bo nemara tudi v tej zvezi.«

Spet nekaj cigaretnih dimov. Potlej pa:

»Po cinitvi zavezniške tajne službe je nad pol milijona pripornikov iz skoraj vseh evropskih dežel po številnih nacističnih kacetih.«

Spet nov list:

»Tako shvalisani V-1 in V-2, nekake rakete ne pridejo Britancem do živega.

Obratno: Zavezniki so pristali iz zraka pri mestih Arnheim in Nimwegen, to je, mislim, nekje na Holandskem. Antwerpen je njih cilj.«

Funkcionar se presede:

»Romunija je napovedala Nemčiji vojno, potem, ko so odstranili Hitlerjevega kvilslinga Antonescuja. Grčija in Finska sta prav tako osvobojeni.«

Po premoru pa pikro doda:

»Krvnik Himmler, šef gestapa in policije, pa je postal vrhovni poveljnik rezervne armade v domovini in notranji minister rajha!«

Komandir Domen sledi na dobljenem zapisku funkcionarjevim razlagam.

»Svoboda je tudi za nas blizu!« se razvname.

V sredo enajstega oktobra 1943. leta se okoli poldne nabere pri Oplodniku prek

deset kurirjev. Dve posebni trojki prideta razočarani od Drave. Jelen pripoveduje:

»Razporedili smo se tako, da smo ostali v zadostni razdalji vsaksebi in smo lahko posamič opazovali onstranski dravski breg. Kajti tisti, ki uprasne trikrat z vžgalico, ne more sam za gotovo takoj pogledati v daljavo in opaziti drugo luč, ker so mu za trenutek zaslepljene oči. Tako smo signalizirali. Od druge strani ničesar. Čakali smo celo uro kot dogovorjeno, pa še malo čez. Poslušali smo. Ničesar ni bilo slišati. Kaj hočeš, nismo dobili nobenega znaka, nobene zveze.«

Skupina ima gumijast čoln, v katerem se lahko pripelje hkrati čez Dravo do šest mož. Nekomu se že skomina po avanturi, da bi kurirskemu vodji svetoval, naj pošlje dva v izvidnico tja čez tiho reko. Neugnane živčno silji in šepeta. Potem se le une-

Vaja dela mojstra

se, ker vsak ve, da brez znaka, trikratnega vžiga vžigalic, ne sme nihče tvegati čez vodo. Potem se vrnejo na Komelj.

Slavec se posvetuje s komandirjem:

»Kako potem naprej? Ali je Bojeva četa gori na Svinški planini v takih škripcih, da ne more vzpostaviti z nami več zveze? Tako si jaz mislim...«

Čez čas se oglasi komandir:

»In to je že nekaj dni, da je zveza pretrgana. Nekaj se tudi meni ne zdi v redu. Ko ne bi bilo povelja glede posebnih kurirjev in terenskih aktivistov, bi jaz segel po neki drugi...«

Slavec je radoveden:

»Po kom bi segel? Pa vendar ne po tisti Pavli iz šmarješke strani?«

»Prav na to sem mislil. Ko bi vedel vsaj za javko onstran Drave, recimo prav na področju Svinške planine, pošljem Pavlo kar po legalni poti čez Velikovec, Grebin tja. Kaj? To bi najhitreje šlo?«

In čez nekaj trenutkov doda:

»Ko sem bil lani doma v naših krajih pri Gašperjevi skupini, kaj pa smo naredili? Poslali smo kar dve dekleti, Vojdovo Majdo in njeno sorodnico po normalni poti iz Kaple čez Sinčo vas in tu okoli prav noter v Črno. Pa sta vse uredili. Pa brez večjega tveganja, ko če poženemo še take dobre kurirje čez hribe in grape po bližnjicah do prvih hudičevih zased!«

Lepi dnevi so v tisti jeseni in nekaj milega se pozibava v ozračju, ko da pride namesto starke zime razposajena mladenka pomlad. Tako komandirju kot namestniku ni prav, da se zadržuje zdaj taka številna skupina kurirjev pri Opoldniku. Ni trenutno jasno, kaj in kako...? Ker v prvi vrsti je posebno povelje: Pripraviti in zavarovati pot čez Dravo. Zato to tvegano čakanje...

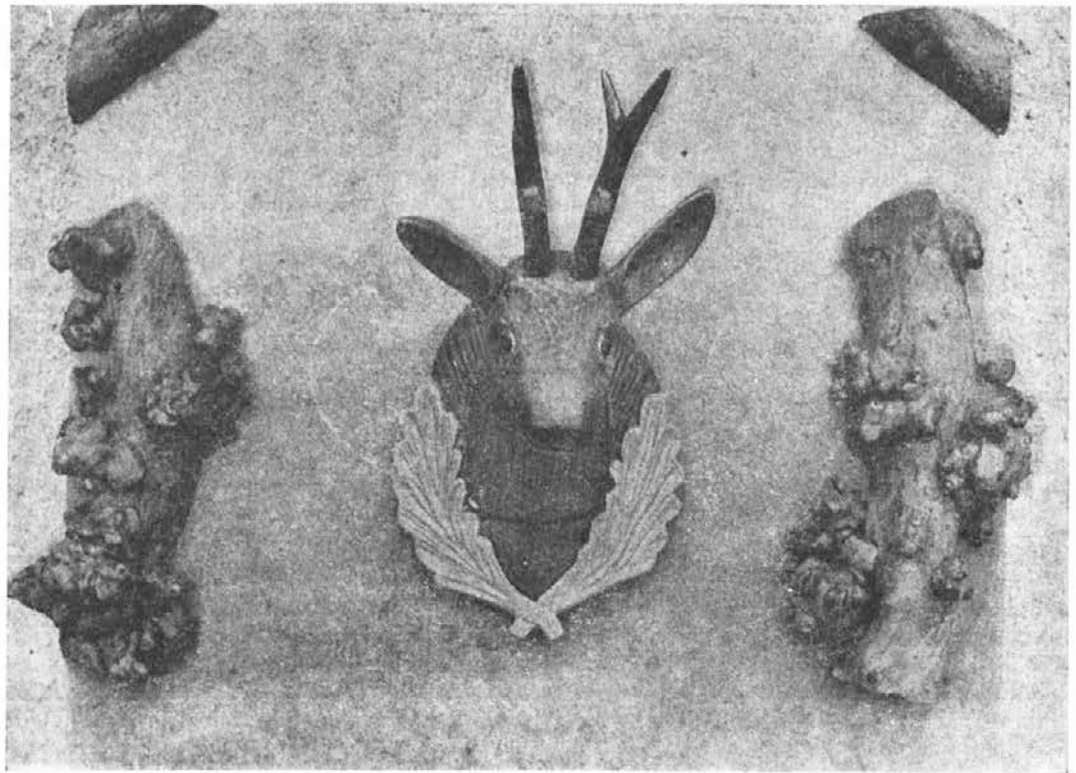
»Počakajmo do jutri« meni nekdo od mežiških kurirskih vodičev, ki se jezijo, da ne morejo dobiti zveze čez Dravo.

Domen se vznemirja. Ne poda se v hlev, kot nekajkrat, kjer gospodinja in kmetica opravljata živino. Večkrat govori z ženicama. Živo ga spominjata na znane dobre dekline in užitkarice iz Ojstrovine, ki vedno nekaj delajo. Zlasti ga kmetica spominja nekako na lastno mater. Nobena od žensk ga nikdar ne sprašuje, od kod je kakšen borec doma. Za Domna ne ugibata dolgo, kajti kapelško narečje, ki mu smukne zlasti v pogovoru z njima skozi zobe, ga takoj izda.

Zbegan začne čez čas kmetica v kuhinji:

»Kako sem se prej ustrašila, ko je prišel okoli hiše čisto drug človek. Črno je bil oblečen in kar nič na njem ni bilo partizanskega.«

Domen ji potem pojasni, da je ta človek v redu fant z reberške strani, ki je s kompletno vojaško opremo prišel sam v partizane. Pripada nekemu oklopniškemu oddelku z Vzhodne fronte, ki pa se s tako naglico bliža zadnje mesece nemškim mejam, da je Reberčan začel drugače misliti... in zdaj je tu. Skoz odprta kuhinjska vrata prav tisti hip zagleda Jozija, kako zunaj pripoveduje nekaj in kaže Johiju, kapelškemu prodajalcu, ki je šel namesto k »arbeitsdienst« prostovoljno v hosto, pozneje pa je potegnil še brata s sabo.

Trofeje

»Vedno več nas bo, vedno več, tako dolgo da bomo zmagali!« reče komandir Domen v Opoldnikovi kuhinji.

»Zato hočem tega prasca prav debelo spitati, da bomo imeli drugo leto dolgo prekajenca pri hiši. In ko bo te krvavčeve vojne konec, bova skuhalo s sestro najboljšo kose mesa. Pa krompirjevega močnika bova naredili cel velik lonec. Suhih češpelj, krljjev in hrušk seveda tudi, da bo vse sito in odžejano!«

Domnu se sinovsko mehko posveti obraz: Dobre ljudi najdeš po svetu. Bolj ko je človek preprost, tem večjo pomoč in dobroto ti ponudi...

Prasci v hlevu cmakajo in zadovoljno pohrkavajo, krave mulijo klajo in prijčfen trenutek zanese Domna k Sončarju, kjer je hlapec, ki večkrat poseda v hlevu in opazuje živino.

Prav tako je sedel nekaj časa v Sončarjevem hlevu na mestu kot pred leti — voznik. Zdaj je bil na vojaškem dopustu. Bil je štirinajsti april 1942. Primerjal je življenje tukaj na kmetiji s krvavim pekлом fronte na mašinerije zunaj v Rusiji, ki gre prek rodovitnih polj in naselij, ki uničuje ljudi, živali, premoženje. Tukaj v gorskem zatišju Sončarjeve kmetije pa se odvija vsakdanje življenje prav tako kot pred letom dni, kot pred leti, kot morda stoletja sem. Nič posebnega ni. Zjutraj vstanejo kmečki ljudje, čez dan delajo, jedo, žebrajo in hodijo po svojih poslih, zvečer spet pritavajo k velikim mizi, pojedjo in požebrajo in zlezejo vsak v svojo nočni svet do jutrišnjega dne. Ničesar se ne dogaja, kar bi koga vrglo iz starih ojnec.

Domen je sedel in sedel in se zapredal v čudne misli...

Rahlo se odpro priprta hlevska vrata. Na pragu je stala domača hčerka edinka. Bratov je imela več. Mici je dopolnila letošnji februar šestnajst let. Bila je prav zrastna. Vsa je žarela v mladih letih, kako bo še cvetela ljubka dečva. Grdi ljudje bi radi prerokovali: Če je otrok prav zal,

pozneje kot odrasel to pogreša. Domen se je spomnil tudi teh besedi, ko je zagledal Mici na pragu. Kdo bo le njen ženin? se je spraševalo tiho v Domnovem srcu. Z domačo hčerko sta že prejšnja leta imela svojevrstne odnose. Mici ni nikdar gledala vanj in očitno ni marala biti v njegovi bližini. Domen je svoje razkrojenje omilil nekako takole: Dečevce imajo svoje muhe, pa je. Pozneje, ko je hodila zadnja leta v šolo, se je spremenila. Pogosto mu je prav pobalinsko nagajala. Nekoč sta se ujemala, pa jo je zasačil pri lepih prsih: »Tako lepo pužo je treba rahlo prijemat!« Odsihmal se je obnašala spet drugače. Bila je zasanjana. Pozneje mu je celo pisala večkrat k vojakom. Najraje kakšne razglednice s posebnim srčnim namenom ali zapeljivim namigom.

Zdaj je stala Mici na pragu in gledala.

Domen pa je sedel in gledal.

Videti je bilo, da ne vesta, ali drug drugega motita, ali pa sta v zadregi, ker nekaj, kar jima je preočito na obrazu zapisano, ne moreta prikriti.

»Domen, ali nisi včeraj dejal, da greš enkrat tudi Vrečkovo teto obiskat?«

»Da. Morda grem še danes. Ali bi šla z mano?«

Mici je zardela in vsa prepadena zrla predse, tako jo je zalila rdečica.

»Danes ne moreš več iti!«

»Zakaj ne?«

»Ker so Vrečkove gnali v Kaplo. Policija in neki tuji uniformiranci.«

»Koga so gnali?«

»Vrečkove so gnali, pa naše sosede tudi. Klarca je priletela iz Kaple, pa pravi, da so jih od vseh grap nagnali skupaj in odpeljali z velikimi čudnimi avtobusi, kakršnih Klarca še ni videla.«

Domen se je spustil raz hlevno ograjo med govejimi in kravjimi koči.

»Kaj praviš?«

»Že davi so jih gnali navsezgodaj!«

Na izletu

»Jaz grem gor gledat, mimo pa še k mami v bajto malo stopim.«

Domen je šel v svojo sobo, ki je v pritličju prizidka h kmečki hiši, s katero je povezan s prostranim lesenim gankom, kakor se po domače reče mostovžu pri starodavnih kmetijah.

Mici je v veliki razdalji stopala prek gorice tja proti čebelnjaku. Škoda se ji je zdelo, da danes ni praznik, pa bi morda smela z Domnom od hiše, tako pa je bil delavnik. Domen je lahko šel, saj ni bil več hlapec. Bil je vojaški dopustnik. Ati mu niso naročali kakega dela. Videlo se je, da drugače ravna jo z njim kot prej, ko je bil v navadni civilni obleki, je mislila Sončarjeva hčerka.

Drugi dan po tistem štirinajstem aprilu tisočdevetstodvainštiridesetega leta se je Domen prepričal o neverjetni kruti usodi prvih domačinov, ki so jih izselili nacistični mogočnejši. Vrečkova Jerčka, katero so pustili na domačiji, je vedela marsikaj povedati, kako so nastopali tuji uniformiranci:

»Trije policisti so prišli, sive uniforme so imeli, esesovci. Nekdo je potegnil iz torbe listo in bral imena naših ljudi, matere, brata, svakinje in sestre. A mene ni imenoval. Sestra Micka je bila ravnokar v hlevu, da bi z Nežinim Tončkom kidala gnoj. Pol ure časa so dali, da naj se pripravijo za odhod in s sabo naj vzamejo samo lahko ročno prtljago. Med priganjači je bil civilist, ki je trosil med svoje besedičenje tudi slovenske izraze.«

Takratni aprilski dogodki so silno vznemirili Kapelčane in okoličane. Nacisti so se potuhnili in domačini so se vprašujoče spogledovali: Kdaj bomo mi na vrsti?

Takoj pa so nekateri ugotavljali, da iz nekaterih okoliških grap niso nikogar odgnali. Samo od tam, kjer so se postavljali izprijeni domačini kot prenapeti privrženci, novega reda.

Domen se je bal za svoje starše, zakaj bili so gotovo na izseljenskem seznamu, kajti brat Matevž, ki je že ob začetku vojne pobegnil v sosednjo faro čez mejo, bi

lahko bil vzrok, da so spet gestapovci povpraševali za njim. Tudi domači orožniki so ga iskali. Zlasti od 1941. leta, ko so Nemci še Jugoslavijo pomendrali, so Matevža še bolj vneto lovili. A niso mu prišli na sled. Seveda je moral imeti stike z zanesljivimi ljudmi in ti so molčali.

Domen se je spomnil najprej brata Matevža, ko je zvedel, da se je Vrečkov gospodar Toni nekam skrtil, da ga niso mogli izseliti. Gotovo imata kakšne stike! Ko je bil pri materi, je kar naravnost vprašal, kdaj je ona dobila zadnjo pošto od starejšega brata. Mati se je zamislila in povedala, da bo kmalu leto dni, odkar je lani prišlo pismo iz Celovca. In to se ji je čudno zdelo, kako od tam?

»A po tistem niste kaj čuli od njega?«

»Čula manj, saj je tako rahlo govoril, videla pa sem ga!« Kako lepo so se posvetile materine oči, ker je zdaj izdala skrivnost, za katero sta vedela le z možem-očetom.

Domen se je začudil:

»Da ste ga videli?«

Zdaj je mislil na leta, ko je moral takoj po začetku vojne k tako imenovani 'obmejni straži', ki je dobila vzdevek 'higar' pa ni vedel, zakaj. Higarji so bili nekaka zvrst pomožnih carinikov, saj so imeli take zelenkaste uniforme. Torej niso bili prava vojaška enota. Pobrli so v te enote le starejše letnike, tiste, ki so kot zelenci končali svetovno vojno. Vsak pa se je čudil, kako da so vtaknili k 'higarjem' tudi Domna, ki je bil vendar mlad letnik. Prav tak, kakršni so predstavljali elito nemške vojske, komaj petindvajset let star! Zakaj je moral Domen ostati prav tukaj v domačem kraju ob meji, ko je onstran državne meje v Jugoslaviji služil pri nekem kmetu brat Matevž za hlapca kot nemški vojaški dezertar, se je kmalu pokazalo. Na patrolje je moral hoditi največ s človekom, ki je bil med ljudmi na glasu, da je nevaren. In ta človek je govoril z veliko bahavostjo prerad nemško, četudi v tistih letih še ni bila slovenščina javno prepovedana. Domen in tisti človek sta se pozna-

la kot domačina že davno poprej. Imela nista kakšnih posebnih stikov. Kako tudi? Tisti človek se je štel bolj med imovitneže, če ne med veljake sredi trga, kajti imel je več posestev. Domen pa je bil preprost Sončarjev hlapec, ki je hodil le v slovenski moški zbor pet. Tisti človek je bil seveda tudi mnogo starejši od Domna. Zato ni čuda, da je zelo lahko poveljeval Domnu. Domen pa je spregledal tistega človeka kar prve dni 'higarske' službe. Zato je tako ravnal, da ga ni preočitno izzival. Med drugimi 'higarji' pa je bil Domen priljubljen, saj je bil veder človek in je starejšim moškim znal to in ono pogodu storiti. Celo rajhovski komandant, višji financerski čin, je pustil Domna pri miru, četudi je imel v tajnih zapiskih zabeleženo, zakaj so dodelili tega kmečkega fanta v to staro šaro pomožnih carinikov. Dokler ni prišlo povelje s strankine in gestapovske strani, je Domen imel mir in tudi višji financerski uradnik.

A nekega dne, bilo je spomladi 40. leta, je prišel tajni ukaz, da je treba dati Domnu dopust, ker se bo sešel z nekom, ki ga je poslala petokolonaška izdajalska izpostava v Črni. Ta človek bo nagovoril Domna, da naj bi se srečal blizu meje z bratom Matevžem. Med jugoslovanskimi cariniki in orožniki so tudi ljudje, ki se navdušujejo za novi red Velike Nemčije. Ker je nemška tajna služba razpisala lepo nagrado na glavo vojaškega dezertarja Matevža, zna biti, da se bo zadeva posrečila...

Domen se je zdaj pomaknil bliže k materi, ker je vedel, da že malce slabo sliši in je začel:

»Ali še veste, kako je letal tedaj tisti Gregori tukaj po hišah in se delal za velikega Matevževega prijatelja?«

»Jaz sem vedela kar prvokrat, da s tem človekom ni nekaj v redu. Ker za Matevža so vedeli res le njegovi ljudje, da živi pod imenom Jože Nedelja.«

»Najbolj nejasno pa je bilo to, da je prinesel Gregori poln nahrbtnik novih čevljev, katere so izdelovali tedaj v Jugoslaviji iz črnega gumija.«

»Samo prinesel jih je in rekel, da Matevž to pošilja. Naj jih nosiva midva z očetom in prodava preostale drugim ljudem. Čevlji so bili res imenitni, lepo so se svetili kakor gosposka lakasta obutev!«

Domen je dejal:

»Jaz mislim tako, da so bili čevlji res Matevževi in da je plačal on najbrž Gregorija tako in tako dobro. Da bi pa Matevž sam šel s tem tihotapcem čez mejo, pa ni maral tvegati.«

»Zanesel se je le na samega sebe. Predlanskim je bilo, jeseni, tedaj je že moral sam biti skupaj z Veroniko na tej strani meje, ker je po njej poslal meni debelo vrečko prave kave in za očeta cigaretnega tobaka, pa tako dišečega.«

Domen se je zamislil v zamotano usodo Matevževe ljubezni z Veroniko. Nekje je osumil na skrivaj brata, da jo je popihal v prvi vrsti samo zaradi nje čez bližnjo mejo. Saj od tam, kjer je bil več kot leto dni za hlapca, si lahko obhodil čez mejo v eni noči pot do Veronike tja in nazaj. A v kako nevarnost se je podajal vsaki-

krat! Gotovo bi ga takoj ustrelili, če bi ga dobile nemške oblasti, ker je bil vojaški dezerter.

Tudi Vrečkovega Antona so imeli nekaj časa pri 'higarjih' prav tako pri Blaževih gori pod Peco. Kdaj pa kdaj je bil tudi on na patrolji s Kemfarjem, kakor so pravili skrivaje domači 'higarji' tistemu domačinu, za katerega so vedeli, kako zvesto se bori za zmago novega reda in tisočletnega rajha. Dasi sta bila skoraj istih let in oba kmetovalca iz iste okolice, je Kemfar pač najraje govoril nemško. Pa čeprav bi lahko vedel, da se Vrečkovega godi težava s tem jezikom. Čeprav je hodil v Kaplo v šolo, tudi Kemfar ni glasno in pravilno uporabljal zmagovalčeve govorice.

Bile so na teh patroljah vedno iste postaje: Najprvo Zgornja gostilna, kjer so vsa leta od 'Anschlussa' imeli rajhovske tuje goste in je postala hiša najvišje ležeča domačija po novem redu, stičišče hitlerije. Patrolja je prišla potem tudi mimo Spodnje gostilne, kjer so bili prav tako privrženci novega reda in so edini v marčnih dneh osemtridesetega leta ob Hitlerjevem prihodu izobesili zastavo s kljukastim križem, ko domačini niti vedeli niso kaj pomeni taka rdeča cunja. Samo Bedjavčev komunist je takrat trdil pred zanesljivimi ljudmi, da so to zastavo ukradli komunistom in so samo belo kroglo s kljukastim križem v sredi našili — pa je bila hitlerska zastava nared! Domen ni vedel, koliko je resnice na tem. Tudi Anton ne. Drugi Kapelčani 'higarji' pa so se posmihali.

Po padcu Jugoslavije so starejše letnike spustili domov, tako tudi Kemfarja in Vrečkovega. Ravno dan pred izselitvijo pa sta imela prav ta dva kmeta nalog, da popeljeta vsak svojega konja na sinčevaški kolodvor. Torej sta zajezdila konje in se podala na daljno pot. Vmes sta šla na Miklavčevem na malico, ki sta jo imela s sabo. Kemfar je začel nekaj o bližnjih novostih, pa spet utihnil. Ni mogel gledati Vrečkovega v oči. Ni in ni stekla tista običajna kmečka beseda o gospodarskih rečeh, o živini in setvi in pravem vremenu in sosedovem delu.

Do Sinče vasi nista mogla ničesar govoriti. Tam sta oddala konje in prejela neko potrdilo, na katero bodo pozneje izplačali denar. Anton, ki je imel znance tudi na globaški strani, se je srečal z marsikom, ki je prav tako govoril o čudnih novicah, da bodo nekatere Slovence preselili nekam v Ukrajino. To bom pa nalašč pobaral Kemfarja, saj se mu upam vse reči, če on ve kaj o tem, ker ima nekaj besede tudi pri oblasti.

Ker je moral čakati na vlak v Kaplo, je posedel in se porazgovarjal z raznimi kmečkimi poljanskimi ljudmi. Vse je bilo nekam zbegano. Potem se je odločil, da bo v Štari vasi stopil iz 'fikeja' in prek Gaja in Seč šel domov, kar je že včasih rad storil. Se bo izognil tudi Kapli, če že res kaj slabega kuhajo notri.

Potem se je zgodilo tako, da je stal oče Anton skrit v bližini domače hiše in opazoval, kako so odgnali ženo z mladim sinom, sestro z dvoletno hčerko in staro mater. Bil je razvojen, kaj naj počne v trenutku. Komaj se je obrzdal, da se ni izdal. Cel dan se je potikal okoli in ni upal k hiši, ki je bila zaprta, kajti sestra Jerčka je spremljala domače v Kaplo in se vrnila

šele pod večer. Anton je bil prepričan, da so vse odgnali, pa da bodo gotovo kje pri hiši skrivaje čakali nanj policisti. Srečen je bil, da se je spomnil Matevževe matere. Tja pogledam! se je odrešilo v njem. Matevževa je jadikovala in bila vsa iz sebe:

»Zdaj bodo gotovo prišli tudi po naju z možem. Že zaradi Matevža, ki ga toliko let iščejo. Ker njega ne ujamejo, bodo naju zgrabili. O, ko bi imela zdrave noge, jaz bi že kam ušla!«

In to je bil za Antona poziv, da se skrije in začne iskati Matevža. Samo Matevževa mati ni vedela povedati, kje naj bi bil nesrečni sin. Da bi svetovala Vrečkovega, naj nekako dobi zvezo z Veroniko, se ni upala, kajti nerodno ji je bilo. Krožile so razne novice med ljudmi, kake razmere so na Veronikinem domu. Matevževa mati je storila vse, kar je mogla storiti dobrega za sina Matevža. Že pred leti, ko se je začela ta ljubezen. Govorila je s sinom. Odprto kot še z nikomer ne. Sin ni ničesar dejal. Še pogosteje je prihajal k bajti, četudi bi lahko pričakovala, da se je bo izogibal. Obratno, vedno več pozornosti je izkazoval pri vsaki priliki njej in očetu tudi. Samo ljubezen z Veroniko je ostala in nadaljevala svojo usodno pot. Matevževa mati je žebrala za sina in za Veroniko in za vse, ki so trpeli zaradi te ljubezni, plačala je tudi mašo za dober namen. In prav tisto nedeljo, ko je bila maša za dober namen oznanjena, je zbežal sin Matevž čez mejo. Niti po slovo ni prišel k materi. A od tistih dni je bil Matevžev oče vse nekam spremenjen. Postal je redkobeseden do žene. Petja tudi ni bilo več pri bajti. Skupne molitve z ženo pa vedno bolj dolgovozne.

Tako ni mogel Vrečkov dobiti zveze z Matevžem. Odločil se je, da se bo čez pomlad skrival na svoji planini, pasel živino in po zanesljivih sosedih poizvedoval, kaj se dogaja z njegovimi ljudmi. Kaj naj počne mladi zakonec in oče, kakor da je komaj dočkal prvo pošto iz Nemčije. Potem je bil še Lenart, ki je prišel iz Rusije na posebni dopust, ki se je peljal naravnost v izseljensko taborišče. Pa je nastopil. Ni-

česar mu niso mogli nacistični veljaki na daljnem Frankovskem. Lenart se je pripeljal tja v vojaški uniformi in z obema železnima križcema na bluzi, kar je že na zunaj samo po sebi učinkovalo na logorsko komando.

Menda jim je Lenart dejal:

»Vi boste tukaj naše ljudi preganjali, mi sinovi pa se borimo zunaj na fronti?«

Ničesar niso vedeli nacisti reči. Nazadnje se je neki esesovec le opogumil in je treščil:

»Mar smo mi krivi, da so ti ljudje tukaj v taboriščih? Iščite odgovor pri vas samih tam v vašem gau Kärnten, tam ste vse to skuhal, mi jih pa naj zdaj od vseh strani poslušamo!«

Anton se je dobil z Lenartom. Le-ta mu je dejal, da še ne ve, kaj bo počel, ko bo konec tritedenskega dopusta. Anton ga je gledal. Ni vedel, kaj misli krepki Lenart. Poletna noč je na plešivških Sečah bila tako mirna, tako domača. Za trenutek nista čutila, kake krute sile pravzaprav vladajo nad ljudmi doma in v svetu.

»Kako dolgo se potem že skrivaš tu doma?« je vprašal Lenart in se zleknil v planinsko travo ter opazoval lepo umito luno, ki se je prismejala izza Pece.

»Prihodnji teden bo že dva meseca.«

Glas mu je zamrl.

»Kaj bi rekel Matevž, ko bi ga imela zdaj med nama? Seveda je zadeva za tebe drugačna kot za njega. Ti nisi vojaški ubežnik, za kar je krogla ali v najboljšem primeru kazenski bataljon na vzhodni fronti.«

»Zdaj, ko vem, kje so naši, premišlujem, kaj naj bi? Vse kaže, da bo najbolje, da se javim oblasti in zahtevam, da me pošljejo k družini v logor.«

Ker je tudi Lenart čutil negotovost v Antonovem glasu, je podvomil:

»Če te bodo sploh poslali k svojcem? Kdo more to jamčiti?«

»Ko bi ti mogel še enkrat v taborišče? Pa bi vprašal ženo, kaj naj naredim?«

Lenart je pritrdil. Potem sta oba dolgo premišljevala čudno usodo.

Morje vabi

Življenjska pot bi se razvila gotovo drugače, ko ne bi moral Domen prej oditi nazaj v vojsko, preden je prišel Lenart na dopust. Z Lenartom sta bila pevca v Korijevev zboru, Lenart prvi bas, Domen drugi tenor. Zadnje dneve se je Domen največ zadrževal pri materi v bajti. Ko se je poslavljajal od matere, je dejala:

»Naj te varuje tvoj krstni patron! Pa piši, kadar le moreš. Bom tudi Matevžu rekla, da ti piše kaj, četudi ne moreš na njegov naslov odgovarjati, saj niti jaz ne morem zdaj kaj početi, odkar so Jugoslavijo podrli. Oh jej, to so čudne reči na svetu. Kolikor prav take matere pretrpijo, ki imajo sinove vsak dan v smrtni nevarnosti!«

Z očetom sta šla skupaj po grapi dol na kapelški kolodvor.

»Kje je Matevž, da se nista dobila, to se pa meni tudi ne zdi vseeno.«

Očetov glas je bil trpek. Sin Domen je čutil, da bi oče rad še nekaj dodal. Ko sta korakala mimo Kemfarjeve žage, je oče začel:

»Klemana, izvedelo se je, da je imel res tukajšnji pri izseljevanju prste vmes!«

Domen pa se je spomnil, kaj vse so še 'higarji' počeli: Da, celo Kemfar sam je tihotapil saharin in kamenčke v Jugoslavijo za zapestne ure in druge dragoceno-

sti. Seveda ni storil tega sam. Imel je med skrivajnimi 'higarji' svoje prismuknjence, ki so bili vsi blaženi, če smejo napraviti izjemno uslugo človeku, katerega so se bali, ker je bil član tako imenovanega 'krajevnega trikotnika', to se reče: funkcionar krajevnega vodstva nacistične stranke. Domen je omenil še doživljaje, ki so jih imeli z raznimi 'higarji':

»Volinc je pel najraje kar svoje pesmi, kadar so ga dali na stražo. Še dobro, da ga komisar pri tem ni zalotil. Tedaj sva bila z Vrečkom in s stricem še pri Lipu. Začetka je bil tudi še Vinkov Miha. To smo bili prava garda. Pa še stric Franči je bil zraven. Pa Golčeva brata Peter in Hanzi. Kadar ni bilo blizu višjega ali Kemfarja, smo resda bogu dan in Hitlerju denar kradli. Posedali smo na toplem, jesti smo imeli, večkrat smo kvartali, kuhali čaj in ga krstili z rumom. Nevarnosti kot take pa ni bilo druge, kot da te ne zasuje pozimi snežni plaz po stezi pod Ovševo, če si bil na patrolji k Lenartu v Sali.«

»Res ste bili pravcati kujoni skupaj.«

Očetu pa se je poznalo, da mu ni do takega besedovanja. Na železniški postaji je čakal tako dolgo, da se je Domen odpeljal. Roko mu je stisnil in zamomljal v brke:

»Varuj se, da te ne bodo!«

Strašilo

Ajnžik

Nesojena ljubezen

(Odlomek iz romana — nadaljevanje)

»Pri Tratniku bodo zibali!«

Ta novica, ki se je kot blisk širila po bližnji in daljni soseški, je bil večja senzacija, kot med vojno poraz Nemcev pri Stalingradu. Ob takih dogodkih rade pridejo na dan človeške 'vrline', kot: škodljivost, zasmeh, radovednost, nevoščljivost, zasramovanje in zvrhana mera obrekovanja.

»Kje bo ležala mačka poleg mesa?« Tako in še kaj bolj spolzke primerjave so dajali tisti, ki o spolnosti govore vedno prostiško, kar kaže, da so sami močno navezani na njo.

»Mlada kri in priložnost,« so rekali zmernejši.

»Zdaj bodo imeli pankrta v hiši,« so zelo 'olikano' govorili drugi.

»Uboga Tratnica! Gotovo ji ni vseeno in jo bo močno prizadelo.« Našli so se tudi takšni, ki na te stvari gledajo življenjsko in čutijo s tistimi, ki so prizadeti.

»Pravzaprav se mati nima kaj sekirati. Pri Tratniku potrebujejo mlado gospodinjno, Zalka pa bo kar prava, saj doslej se je izkazala.«

»Tratnica jo je sama vseskozi hvalila.«

»Seveda je še mlada, toda pri hiši se je že navadila; popolnoma domača je že in zna opravljati vsa gospodinjska in tudi hlapčevska dela, kaj hoče stara še več?«

»Lepa je zadosti, celo prav čedna je.«

»Morda bo mater motilo to, ker ni iz našega kraja in je revnih ljudi.«

»Pri Tratniku ne potrebujejo bogate neveste. Mlada bo morala imeti le pridne roke, in te Zalka ima. To je dokazala.«

»Dandanašnji se ljudje ženijo skrižem kot še nikoli; celo iz daljnih krajev.«

»Škoda, le malo prehitro jo je zadelo!«

»Kaj hočemo, priložnost naredi tatu.«

»Že, že, toda v očeh ljudi izgubi taka nevesta veljavo.«

»Beži, beži, ne glej na te stvari tako nazadnjaško! Tudi pred nami so že stopale neveste s punkljem pred oltar.«

»Najbolje bo, če se kar oženita in s tem zavežeta vse jezike.«

»Samo če si bo dala dopovedati mati. Poznam jo, zelo je samozavestna in gospodovalna. Pri hiši se mora vselej zgoditi samo to, kar reče ona.«

»Zna ga polomiti kot že enkrat.«

»Pravijo, da ni Hriberski Tončki niti malo žal, celo hvaležna je menda Tratnici, ker je zabranila. Mož dobro zasluži, ima stanovanje v bloku. Kaj hoče še več?«

Dogodek pri Tratniku, ki bi moral pomeniti za hišo pravzaprav veliko srečo, je bil kost, ki so jo glodali od vseh strani in že vnaprej napovedovali, da se ne bo izteklo dobro.

Velika novica se je širila z neverjetno naglico. Po čudnem naključju pa ni zvedela tega tista, ki bo imela pri tem največjo besedo: mati Tratnica!

Malo je manjkalo, da tega Tratnica ni zvedela na grd in grob način.

»Pri Tratniku bodo zibali!«

Starikav obraz Hriberske Katre se je raztegnil, da so se izravnale vse gube; odprla je usta na stežaj in ker ni imela zob,

je bilo videti, kot da ima veliko luknjo v glavo. Iz nje je počasi in spočetka nerazumljivo prihajalo nekaj, kar je pomenilo veliko olajšanje, morda celo zadoščenje. Šele čez čas se je to grgljanje spremenilo v razumljiv glas, ki je najprej zastavil vprašanje:

»Katera od Tratnikovih je nabasana?«

»Zalka je v nošenju!«

Dvoje žensk je zabodeno gledalo druga drugo; medtem ko je bil obraz Hriberske Katre zvedav, je bil izraz v očeh Vrhovske Mice poln skrivnosti. Mica je namreč šla samo zaradi tega k maši na Faro, da se je znebila te velike in pomembne novice. Vedela je namreč, da bo Katro to nadvse zanimalo, saj ima do Tratnice še sedaj tiho mržnjo.

»Kateri se je spozabil nad to smrklo?« je prišla Katra polagoma k sebi.«

Mica je poskočila in zakrčila z rokami. Dojela je, da Katra še ne ve tega, kar je pri tem najbolj važno za njo; celo več kot nesreča mladega dekleta. Vendar se še ni prenelgila, uživala je še nekaj napetih trenutkov; oči so se ji nagajivo iskrale in streljale na radoveden Katrin obraz. Kako uživaš, če moreš držati sogovornika v napetosti, tako da mu pripoveduješ po malem, po obrokih!

»Doma so to pridelali,« se je slednjič po ovinku odlučilo Mici.

»Jjeežeš Marija! Mladi Tratnik in pastirica!«

Istočasno je morala Mica prenesti tako močan udarec na ramo, da bi ji to v vsakem drugem primeru ne bilo vseeno; v tem velikem trenutku pa tega Katri ni zamerila.

»Ja, ja, ja, kdor visoko leta, nizko pada!« je z velikim zadovoljstvom ponovila Katra staro ljudsko modrost. Veselo in zadovoljno sta šli dve ženski vsaka svojo pot. Ena je bila zadovoljna, ker je opr-

vila svojo 'dolžnost', druga se je veselila novice, ki jo bo lahko še koristno uporabila.

K hudi uri se je ravnalo. V našem kraju se nevihte zbirajo okrog svetega Urha na Strojni; od tam se čez Peršeče bične razležejo po celi dolini, tu odlože svoj tovor in se zdvijajo čez Uršljo goro dalje proti vzhodu.

Tokrat so se temni in grozeči oblaki zbirali nekje drugje. Sveti Urh je to le od daleč opazoval.

Nevihta se je zbirala nad Tratnikovo domačijo. Tu je bilo ozračje tako naelektreno, da se je moralo nujno sprostiti. Tistih nekaj dni, ko so dekleta še odlašala in čakala na primeren trenutek, je bilo podobkalo na napetemu zatišju pred nevihto. Bil je no edinstven primer, da je bila mati enkrat najbolj srečna v družini.

»Uboga mati!« je bilo večkrat čuti med sestrami.

»Koliko bi dala, če ne bi bilo treba s tem mučiti matere!«

»Veliko hudega so že prestali v življenju.«

»In tudi to jim ni prizaneseno.«

V teh tih pogovorih so imele solzne oči. Vsakokrat, ko so prišle iz službe, so najprej obravnavale to, kar jih je tako težilo. Spemembo so opazile tudi pri Franciju, vendar mu niso nič omenile.

»Pustimo, odložimo to stvar še za nekaj časa!« je nekega večera Pepka skoraj prosila sestre.

»Ne«, je odločno rekla Francka. »Materi to hudo razočaranje ne uide, zato je bolje, da ne odlagamo.«

Naslednji dan je Pepka prinesla s pošte pismo, ki je bilo naslovljeno na Tratnikovo družino. Zato so ga dekleta tudi odprla, kar je bila njihova sreča. Presenečene so brale slabo napisane vrste:

Spoštovana Tratnica

čestitam vam k pridelku v hiši želimo da bi štajerski pankrt v zdravju rasti mogel in vaš naslednik bil

Dekleta so le predobro vedela, od koga je to nepodpisano pismo. Zdaj ne smemo več odlašati, so sklenile. Mati morajo izvedeti najprej iz naših ust, ne pa na tako grd način.

Že naslednji dan so dale poklicati Minko.

November se je iztekel. Snega to jesen še ni bilo, vendar ni bilo vreme nič kaj prijazno. Že itak kratki dnevi so bili nabiti s pusto, vlažno meglo; podoba je bila, kot da se je nebo spustilo prav na zemljo. Ta gosta meglena pokrivalka se ni dvignila po cele dneve, prebiti je niso mogli niti sončni žarki. Stari ljudje so verovali, da taka jesenska megla breji sadno drevje. Dokler ni snega, je treba izkoristiti vsak dan za napravo stelje in drv. Veliko laže in prej opraviš to v kopnem kot v snegu.

Pri Tratniku so tiste dni dobivali listje. Mati in Zalka sta grabili, Franci je vozil domov. Dekleta v teh kratkih dneh skoro niso več ujela dela na polju, zato so ostala kar doma.

Tisti dan je bilo vreme še posebno pusto. Vlekel je namreč tudi mrzel veter, ki je mešal meglo in dvigoval listje.

Pusto je bilo tudi v srcih dveh mladih ljudi. Ker nista bila sama, se nista mogla

Streljanje z možnarji

pogovarjati, tolažiti, ali delati kakršnihkoli načrtov. Bili so kar tiho. Mati je Zalko od časa do časa še ogovarjala, ko pa je videla, da ji dekleta odsotno in raztreseno odgovarja, je bila tiho tudi ona. Za bojni posvet, ki je bil v hiši, seveda niso vedeli.

Franci in Zalka sta opravljala pri živini, mati je imela delo v kuhinji. V mislih je bila pri vsakdanjih skrbih, ko je čula za seboj glasen: »Mati!« Sunkoma se je obrnila in videla vsa štiri dekleta, ki so vstopila v kuhinjo druga za drugo kot kakšna delegacija.

»Veliko novico vam prinašamo. Ne smete se preveč ustrašiti!« Francki se je glas rahlo tresel, materi je gledala v oči, ostale so stale nepremično.

»Ježeš Marija! Kdo je umrl ali se ponesrečil?« Materin prestrašeni obraz je z odprtimi usti gledal vkovana dekleta; krožnik, ki ga je še držala, je spustila na ostalo posodo in povzročila ropot, ki je bil v tej napeti tišini še bolj mučen in grozeč.

»Nobeden ni umrl, nasprotno, rodil se bo in to pri naši hiši,« je pohitela Ančka, ki bi se z enim stavkom rada iznebila vse teže, ki je na njihovih plečih ležala že nekaj dni.

»Križ božji! Katera se je spozabila?« Mati je obupno sklenila roke, njen pogled je zvedavo preletel vsa tri dekleta.

»Zaman nas ogledujete, mati. Pri naši hiši je še več žensk, ne samo me!« Francki se je glas močno tresel.

»Zalka in...«

Mati ni zaprla ust, toda tudi izgovoriti ni mogla tistega, na kar je z grozo pomislila.

»... in Franci,« je dopolnila Ančka.

Tratnici so padle roke, kolena so ji klecnila in dekleta, ki so to pričakovala, so jo prestregla. Tedaj je prišlo do velikega preobrata. Mati si je v hipu opomogla, sunkovito se je ravnala, v obeh se ji je prižgal čuden, grozeč ogenj, ki je sikal po prestrašenih dekletih.

»Mati, slabo vam je, pojdite v posteljo!«

»Ne grem v posteljo in tudi slabo mi ni. Dobro se počutim in sem še toliko močna, da bom to beštjo pretepla, preden jo bom nagnala od hiše.«

»Lepo vas prosimo, mati, ne delajte še večjega škandala! S tem se ne bomo ubrali sramote.«

»Pri naši hiši ne bo valila pankrta!« je kričala histerično.

Udarjala je z nogo ob tla kot huda ovca in divje mahala z rokami; dekleta so jo skušala prijeti, toda niso uspela. Bolelo jih je, ko so poslušale materin divji, spremenjeni glas. Nastal je pravi živi klobčič: na sredi napol pobesneta mati, okrog nje vse štiri hčere, ki so jo komaj zadržale, da se ni zapodila v hlev, kjer bi gotovo naredila še večjo neumnost. Vsaka beseda je bila zaman, mati ni poslušala. To je trajalo nekaj minut.

Morda bi se vsa stvar le ne končala tako tragično, če ne bi prav v tistem trenutku, ko je mati izgubila vso razsodnost, stopilo v kuhinjo prav tisto nesrečno bitje, ki je bilo vsega krivo: na pragu se je prikazala Zalka s polnim žeharom penečega se mleka. Nasrečo tega niso opazile dekleta, videla pa je razkačena mati: sunkovito je pretrgala živ obrambni zid okoli sebe in že je bila v dekletovih laseh.

»Kurba, kurba! Takoj se poberi od hiše! Še nocoj!« Njen glas je bil grozen, že hripav. Dekleta so vnovič zgrabila mater, vlekle so jo proč in Franci, ki je medtem priteknel v kuhinjo, je vlekel Zalko na drugo stran. Med prerivanjem je padel žehar z mlekom na tla; mleko se je razlilo, napolnilo je špranje in postajalo čedalje bolj umazano.

»Zapeljivka, fleka, coklja, smrklija!« so padale prostaške besede, ki so tako globoko prizadele hčere, kajti kaj takega še niso čule iz ust svoje matere. Živ, zdaj že večji klobčič, se je pomikal po kuhinji sem in tja ter čofotal po umazanem mleku.

Mirna voda

»Pustite jo, mati!« je z neverjetno odločnostjo kričal Franci, toda pobesnela mati ni odnehala.

»Iz hiše, kurba, še nocoj! Ne boš nam delala sramote!«

»Mati, potem grem tudi jaz,« je tudi Franci naravnost kričal.

»Ženi to kurbo, kamor hočeš, samo da ne bo valila pri nas!«

»Teh besed se boste še spominjali...« Več ni utegnil. Videl je, kako se je mati zgrudila, izpustil je Zalko in pomagal sestram, da so jo spravile v posteljo. Obležala je brez besed in mirno. V prsih ji je hroplo, dihala je globoko, sunkovito, v obraz je na mah postala vsa potna. Gledala je v eno mero in se ni zmenila za nič okoli sebe. Otroke je postalo strah, tudi Franci se ni ganil od njene postelje. Poskusili so z vsemi domačimi zdravili, predvsem s tistimi, ki jih je občasno jemala za srce, na čelo in tilnik so položili mrzle obkladke. Tisto noč je niso pustili same v spalnici, ki je močno zaudarjala po baldrijanu.

Še preden je Franci zapustil materino spalnico, je Zalko vzela noč...

V Tratnikovo hišo se je naselilo pusto in dolgočasno življenje. Podoba je bila, kot da je Zalka odnesla s seboj vse: dobro voljo, smeh, veselo govorico, prijaznost in celo voljo do dela. Dekleta so se domače hiše kar se da izogibala; po službi se jim ni mudilo domov, prihajala so z nočjo. Mati in sin sta opravljala vsak svoje delo molče, le redko je padla kratka, odrezava beseda, in še to je izgovorila mati. Franci ni krknil nobene, držal se je zaduleno; med delom je postajal in se pogosto za-

mislil, bil je odsoten in brezbrizen. Spregovoril je le, če je prišel kdo k hiši, pa še takrat le za silo; sicer pa, če je le mogel, se je skrnil.

Na materina ramena je zdaj padla še večja teža. Spet je morala prijeti za molžo, v svinjaku je bila sama, tudi v kuhinji je imela več dela.

Čeprav težko, je vendar veliko laže nosila breme dela kakor duševne muke, ki so stiskale njeno notranjost, ji rušile mir in kradle prepotreben spanec. Po napornem delu je vselej sledila noč brez spanja, ležala je popolnoma budna in vse stvari, ki so jo težile, premlevala; vsi razburljivi dogodki so ji vedno znova stopali pred oči. Vse to se je tako zažrla v njeno bit, da se ji je o vsem tem še tiste dve, tri ure, ko je vsa izmučena zadremala, sanjalo. Imela je vselej grde, utrujajoče sanje, po katerih se je vsakokrat zbudila izmučena in vsa prepotena.

Kaj je zaneslo to mlado smrkljo, da je povzročila njeni hiši toliko sramote in težav? Kaj je premotilo Francija, ki po njeni sodbi ni babjek, da se je zapletel z dekletom, ki ni za njega in za Tratnikovo hišo? Tega bi se morala zavedati oba še preden sta zabredla tako daleč! Mlado gospodinjo, svojo naslednico, bo izbrala ona sama; če že tisto ne, pa mora biti nevesta saj iz domačega kraja in kmečkega stanu! Da bi bila tudi ugledna, morda celo bogata, sicer ni njuno, toda škodovalo ne bi. Zavedala se je, da zaradi tega sin zelo trpi, da je upupan, da ga je minila volja do dela, morda celo do življenja, toda ta huda kriza bo minila. Prišel bo čas, ko bo to spregledal, morda ji bo še celo hvaležen. Dekleta doraščajo vsak dan; za takšen grunt, kot je njihov, se bo gotovo še našla takšna, ki bo

njena vredna naslednica. Preveč je vložila v ta grunt, da pri tem, kar je tako pomembno za Tratnikovo hišo, ne bi smela imeti besede! S temi mislimi je opravičevala svoje dejanje in odločen nastop proti vsemu, kar ni v dobro Tratnikovi hiši.

Tudi dekleta je kriza, ki je nastala v Tratnikovi hiši, zelo prizadela. Očitale so si, ker so to stvar kar butnile pred mater, ne da bi jo na to vsaj malo pripravile. Prav gotovo bi se drugače izteklo. Vsaj posvetovati bi se morale prej z njo; v primernem trenutku, najbolje takrat, kadar Zalke ne bi bilo doma. Ali pa pripraviti Francija, da stopi pred mater in ji pove, kako je! To je tudi njegova dolžnost!

»Jaz bom šla od doma,« je po takem razgovoru rada rekla Francka.

»In tako še bolj obremenila mater!« Ančka je mislila bolj trezno.

»Kolikokrat so mi že ubranili iti od doma, zdaj mi ne bo nihče več! Našla si bom sobo v mestu, več zaenkrat ne potrebujem.«

»Kako si grda! Mater misliš zapustiti v največji stiski. Kolikor še moremo pomagati doma, je bolje kot nič. Če v zimskem času ne naredimo nič drugega, kot da operemo in pospravimo, je že nekaj. Ne dajajmo se v zobe ljudem še s tem neumnim početjem!« Ančka je govorila prepričevalno.

Minila sta že dva tedna, preden sta mati in sin spregovorila prve besede, ki pa nikakor niso prinesle olajšanja ali popuščanja napetosti, ki je kakor móra ležala nad Tratnikovo hišo. Ko se je Franci nekega jutra odpravljal po opravkih, mu je mati odrezavo naročila:

»Na matičnem uradu jo odjavi sam!« Njenega imena sploh ni omenila.

»Bom,« je odgovoril v enakem tonu. »Ne samo Zalko, v kratkem bom odjavil tudi sebe.«

»Ali si res popolnoma ob pamet?« Mati je obstala kot vkopana, razširila je roke in začudeno, plašno zabodla pogled v sina, ki je uporno stal pred njo. »Oče bi se obrnil v grobu, če bi čul iz tvojih ust take besede, kaj šele, če bi kaj takega tudi storil.«

»In se bi še enkrat obrnili, če bi vedeli tudi to, kar ste vi storili meni.«

Mater je pogrelo. Namesto popuščanja, ki ga je pričakovala, ji je sin vrgel v obraz besede, ki so dovolj jasno potrdile njegovo upornost.

»Ali sploh veš, kaj pravi četrta božja zapoved?« je poskusila zabrenkati na drugo struno.

»Vem, dobro vem,« je dejal kljubovalno. »Vem pa še tudi nekaj drugega. Bral sem življenjepis slovitega slovenskega pisatelja, ki je tudi duhovnik. Objavljeno je tudi njegovo zaupno pismo prijatelju, kjer piše: »Stan in ženo si mora človek voliti samo po svoji volji in nikomur drugemu na ljubo, niti materi in očetu. Vsaka hvaležnost ima svoje dobrote, nobena dobrota ni tako velika, da bi smela zahtevati žrtev samega sebe. Taka žrtev pa je izvolitev neljubega stanu ali neljube žene!«

Franci je govoril zbrano, besede je poudarjal in kljub razburjenosti se mu glas ni tresel, niti ga ni preveč zvišal. To pa ni uspelo materi. Sinova kljubovalnost in učene besede, ki jih ni pričakovala iz njegovih ust, so jo še bolj razjezile; vsa za-

ripla in s hripavim glasom je metala sinu v obraz:

»Ti, ti boš meni pridigal! Boš že še videl, življenje samo te bo teplo!«

»Me že tepe in to zato, ker je tega krivisti, ki bi mi saj moral želeti dobro.« Besedo 'moral' je močno poudaril.

Na mizo sta metala vsak svoje adute in kazalo je, da v tem besednem dvoboju ne bo zmagovalca in ne poraženca. Tega sta se zavedala oba, zato sta odnehala in šla vsak svojo pot.

Franci se je odločil, da gre od doma. Toda ne v železarno ali v kakšno drugo podjetje v domačem kraju. Imel je občutek, da tukaj ne bi zdržal, ker bi ga gledali po strani in mu očitali, češ, kaj išče med njimi, ko ima lep in velik grunt.

V železarno ga je vabil sam obratovodja mehanične, še preden je šel k vojakom. »Hitro se boš priučil delu na stroju, imel boš lahko delo in lepo zaslužil.« Besede obratovodja Romca so bile zapeljive, tem hujša pa je bila reakcija matere, ki je presenečeni Romc ni pričakoval in ga je vrgla iz tira.

»Ali ni dovolj, da ste pobrali vse hlapce razen siromakov, zdaj se mislite vbasati tudi na gospodarje, ki še imajo voljo do kmetovanja! Mislite morda žreti železo?« Materine odločne besede in bliskajoči pogledi so dali obratovodji vedeti, da misli mati resno. Krepko mu je povedala v obraz, kljub temu, da so si bili že dolgo časa v dobrih odnosih; k hiši je prihajal že med okupacijo in se je počutil že prav domač. Ta dogodek je prišel Franciju spet živo pred oči.

Pravzaprav ga res nikoli ni posebno mikala železarna; res je materi s tem že nekajkrat zagrozil, toda to so bili trenutki, ko je bil razdvojen in razočaran. Če bi šel v železarno zdaj, bi ravnal kot deklet, ki se šele po nesrečni ljubezni odloči za samostan. V veliki stiski se je spomnil na Plaznikovega Štefija.

Dobro leto je že, odkar se je Štefi kar čez noč odločil in šel delat v gozdove v Zahodno Nemčijo. Nihče ni prav vedel, kaj je bilo vzrok temu nenadnemu koraku. O kakšnih posebnih preprih in Plaznikovi hiši ni bilo nikoli čuti; seveda so se zbrnkali tu in tam, kot pride to v večji ali manjši meri pri vsaki družini. Soseška si je to razlagala tako, da je gnala Štefija želja po hitrem zaslužku, kajti tudi on, kot naslednik grunta, si je močno želel nakupiti si stroje, ki so se v kmetijstvu pojavljali čedalje bolj. Štefi se je pridružil četverci iz mesta, ki je bila na tem delu že prej. Kako je Štefi takrat nagovarjal Francija, naj gre z njim, toda to mu niti na misel ni prišlo. »Imam doma delo in kruh, ne bom se udinjati tujcem,« ga je odločno zavrnil. Štefi je imel o tem očitno drugačne nazore: videl je samo trdno valuto, denar, do katerega bo prišel sicer s trdim delom, toda v kratkem času.

Po velikem razočaranju, ki se je tako globoko zažrl v njem, je spremenil mnenje tudi Franci. Če se usoda, celo njegovi najbližji, požvižgajo na njegovo srečo, bo tudi on obrnil hrbet vsem: svoji družini, domu in gruntu! Prav gotovo ga bodo zaradi tega obsojali, toda na to se ne bo ozira-

ral. Na ljudsko sodbo so se požvižgali tudi drugi; saj je v tujini toliko kmečkih sinov, tudi takih, ki bi morali prevzeti grunt. Bili so odločni in neomajni v svoji odločitvi; niso se ozirali na to, kaj porečejo domači, kaj sodi soseška. »Vsak je sam svoje sreče kovač,« si je ponavljal staro ljudsko modrost. Sreča me je zapustila doma, morda se mi nasmehne v tujini, se je na tihem nadejal. O svoji nameri ni povedal nikomur. Težko je čakal na božične praznike, ko pridejo domov sezonski delavci. Takrat bo zvedel vse potrebno.

Razmere v Tratnikovi družini se tudi med božičnimi in novoletnimi prazniki niso spremenile. Napetost nikakor ni popustila, nasprotno, bila je še večja po tistem kratkem, krepkem prepiru med materjo in sinom. Bili so res žalostni prazniki. V cerkev so zahajali posamič, za mizo so posedali molče, padale so le najnujnejše besede; jedli so, kot bi bili prisiljeni, niso imeli pravega teka in prazničnega razpoloženja ni bilo. Skrbeli so za živino, tu in tam je kateri pogledal v časopis ali knjigo, a je kmalu odložil. Očitno so se dolgočasili. S takim pustim vsakdanjikom so dnevi lezli polževo počasi.

Mati Tratnica je trpela. Tiho, sama zase. Ni se mogla pomiriti, čeprav si je vsak dan dopovedovala, da je ravnala prav. Kdo drug kot ona je odgovorna za srečo otrok in usodo grunta? Mati želi svojim otrokom vedno le najboljše! Tega vselej ne razumejo otroci, ki v svoji nezrelosti in neizkušenosti dostikrat ne grede po pravi poti. To spoznajo šele takrat, ko je že prepozno!

Bila je prepričana, da je Francija posvarila še pravi čas. Sicer že zelo pozno, toda ni še vse izgubljeno. Kako ji je zamermil takrat, ko mu je zabranila Hriberško Tončko, toda pozneje je spoznal, da je imela prav. Prav tako bo tudi zdaj. Vsekakor je ta udarec zanj veliko hujši, bolj zrel je in z dekletom je šel dalje. Veliko predaleč!

Da bo imel njen sin pankrtskega otroka, ob tem vprašanju se ni veliko ustavljala, odrivala ga je od sebe. Otroka bomo izplačali! Tako kot se spodobi za Tratnikov grunt! Sicer pa, to je stvar sodišča, je najraje odločila te neprijetne misli. Prišli so trenutki, ko se ji je zasmililo bodoče bitje, ki bo tudi njene krvi. Gre za sinovo srečo in dobro grunta, se je v mislih opravičevala in tako lajšala vest. Dobro hočem sinu, v dobre roke bi rada dala grunt.

Pogosto ji je prišla na misel tudi Zalka. Teh misli se je otepala, toda bile so nadležne, niso se dale kar tako odgnati. Pri tem ji je bilo vsakokrat posebno tesno pri srcu. Nekje, prav v zadnjem kotičku srca je čutila opomine, da ni ravnala prav, da je storila dekletu krivico. Res je, o dekletu ne morem reči kaj slabega, jo je v mislih opravičevala. Pridna, delavna in iznajdljiva je, toda za naš grunt ni! Mlado gospodinjstvo hočem iz domačega kraja, pa četudi ne bo tako postavna kot Zalka! Kdo se more zanesti na tujca? Svojo starost, če mi bo še dana, hočem preživeti doma in v miru. Preveč sem doživela pri tej hiši, da bi me mogel kdorkoli odgnati, ali pa mi zapovedovati! Morda bi lahko ostala doma, toda zavržena kot staro orodje, ki

Na plaži

se ne rabi več. Več kot tridesetletno garanje si tega ni zaslužilo!

Vse, vse se bo še uredilo, sin potrebuje le čas, veliko časa, da preboli. Njegovi groznji, da gre od doma, enostavno ni verjela. Straši me, se je tolažila. Ni verjela zato, ker se ji je to zdelo nemogoče. Biti naslednik takega grunta in obsediti vse skupaj na klin ter iti na tuje, v neznano in se udinjati tujcem, jim pokorno služiti! Tega njena pamet ni mogla razumeti. Skregal bi se z lastno pametjo in kruhom!

Ker je bila o tem trdno prepričana, jo je toliko bolj prizadelo odkritje, ki je bilo slučajno. Ko je nekega dne pospravljala v sinovi sobi, ji je zaledenela kri v žilah: našla je nov potni list. Sveta nebesa, torej ima resnico! Križ božji, to se ne sme zgoditi! Pogovoriti se moram z njim, čim prej! Tuhtala je, koga bi prosila za pomoč. Nekoga, ki ima na njega vpliv. V mislih jih je naštevala, toda v veliki zmedenosti se ni mogla odločiti. Naj prosí za pomoč šefa gozdarskega obrata Kolarja? Vedela je, da ima v teh rečeh izkušnje. Marsikateremu kmečkemu fantu in dekletu je že pomagal. Se naj zateče k direktorju zadruge Kuncu? Mlad je še, toda sin ga upošteva. Kaj pa šef zadružne kooperacije Šmon? Ta bi Franciju naklestil, kar mu gre. In živinozdravnik Kafov? On bi vzel sina v roke kot kakšnega porednega šolarja. Kaj pa, če bi šla k farnemu župniku Vaclavu? Pameten mož je, gotovo bi znal sina prav prijeti. Milan? Gotovo bi mu znal prav povedati, toda Franci njega ne bi poslušal.

Obupno je iskala posrednika, toda v veliki raztresenosti se ni mogla odločiti; ni vedela, kateri bi bil najboljši, vedela je le, da ga mora izbrati čim prej.

Viktor Levovnik

Ledene rože

Kar bom napisal, je davni, boleč spomin.

Komaj se še spomnim tiste zime in ledenih rož, ki jih ni več. Ali nacoj, ko zunaj naletava sneg, so ledene rože ponovno oživele. Ponovno jih vidim na tvojem oknu, Olga!

Kako so bile lepe te ledene rože, polne zimskega čara, kako si bila srečna, ko si jih gledala. Glej, kako so lepe, si dahnila in se z roko dotaknila ledenega cveta, ki ga je narisala burja. Noben umetnik ne bi znal pričarati take lepote! In ta ledeni cvet, ki si ga zakrila s svojo roko, je od toplote tvoje roke dobil podobo povoženega cvetu na kolovozu. Zunaj je že legal mrak, hiše so se počasi odevale v zimsko oblačilo. Vse je bilo tisti večer tako skrivnostno, tako prepojeno z najino srečo, Olga! Prijela sva se za roke in oba tako zamaknjena opazovala to lepoto, ki je za zaljubljenca najlepša. Tako srečen si, da ti vsaka beseda, vsak predmet, vsako dejanje, beseda — pomeni srečo! Vsak dotik roke je potrditev ljubezni!

Pozneje sva sedla, še vedno sva se držala za roke, naslonila si glavo na moje prsi, in me ljubko pogledala. »Me ljubiš?« si me vprašala. »Ne veš, kako te imam rada! Rajši kot svoje življenje.« Tvoja roka je objela mojo glavo in dotik tvojih ustnic je potrdil najino ljubezen.

Dolgo sva bila tako objeta in srečna dveh zaljubljenecv se je tiho kakor najlepši spev prelivala iz srca v srce!

Pozneje si me vprašala: »Ali ne, da bo najino življenje ena sama ljubezen, en sam odsev sreče?« »Seveda,« sem pritrnil. Moja roka je božala tvoje lase, ki sem jih skuštral, da so kakor razmetane, neurejene nitke, zakrivale mojo roko.

Ko je mrak že čisto zakril najino sobico, sva prižgala luč, in električna svetloba se je sprehajala po prostoru. Rekla si: »Naj skuham kavico?« Potrdil sem. Gledal sem te, kako si kuhala kavo, in sem si mislil, kako bo lepo, ko boš že moja ženica. Vrtela se boš pri štedilniku, manjkati ne sme noben kuhinjski pripomoček. Postavila si kavico pred mene, počasi sva prigrizovala pecivo.

Najini pogledi so dokazovali, da naju bo ločila edino smrt, da je najina ljubezen močnejša, trdnjša kot vse sile narave. Pozneje si mi rekla: »Dragi, ne hodi nocoj od mene, tesno mi je pri srcu.« In ostal sem s teboj vso noč. Postala sva eno telo, ki ima doje src.

Mrzel zimski dan je bil to jutro, ko sem odhajal od tebe, mahala si mi skozi okno. Tvoj obrazek, meni tako drag, me je klical: »Dragi, kmalu spet pridi!« A kdo bi si mislil, da je bilo to najino kratko slovo — slovo za vedno. Saj ni mogoče, še danes ni morem vsega tega verjeti. Doma sem se še dolgo spominjal tvojih ledenih rož, spraševal sem se, zakaj jih tako ljubiš, zakaj so ti bile tako drage?

Olga! Človek ljubi tudi zimski cvet, tudi jaz odtlej ljubim ta cvet, ki na oknih moje hiše ponazarja tvoj davni, nepozaben spomin!

Celih pet dni se nisva mogla srečati, pisma pa, ki so vsak dan izmenjavala na-

Na vrhu

jine misli, so izražala hrepenenje po skrajšnjem srečanju. Ne morem pozabiti, ko mi je soseda rekla: »Olga je mrtva, povozil jo je tovornjak, ko je šla v šolo.« Kaj se je takrat v meni dogajalo, ne vem, taval sem kot v omotici, nisem si upal k tebi, da bi ob tvojem mrtvaškem odru izjokal svojo bolečino. Slednjič sem šel s fanti. Veliko je bilo ljudi, ki so bedeli ob tebi. To je bila tvoja poslednja noč, ko si bila doma, med nami in pri meni. Gledal sem ta usta, ki so me tolikokrat poljubila, ki so tolikokrat izrekla: »Ljubim te!« Sedaj so mrtva, srce, ki me je tako ljubilo, je prenehalo biti. Izumrl je tvoj nasmeh, utihnila je tvoja beseda. Ležala si med rožami. Tvoji domači so vedeli za najino skrivno ljubezen, čeprav jim nisva govorila o tem. Rekla sva: »Ko bo vse dozorelo, bova stopila pred starše.« Smilila se mi je tvoja mati, ki je tako jokala za edino hčerko. Brat, ki si ga imela, je bil mlajši od tebe. Sedel je med drugimi, ki so bedela pri tebi. Tiho se je oglasila pesem: Olga že jemlje od mater slovo in jim podaja desno roko... Solze so mi polzele po licu, nisem jih mogel zaustaviti. Naj se iztečejo, naj se izteče najina sreča, Olga, naj leže s teboj v grob.

Votlo je bobnelo, ko so pogrebci metali zemljo na tvojo belo krsto. Zdelo se mi je, da vsaka gruda pade tudi na moje srce.

Tudi sam sem vrgel drobno kepico prsti in bal sem se, da te bom ranil. Zame nisi bila mrtva, v meni si živela nasmejana in srečna.

Veliko let je preteklo od tega časa. K tebi sta se preselila tvoja mati in oče. Brat je ostal sam, gospodari na vaši domačiji. Ima družino, večkrat ga srečam, pogovorjava se, a nikoli ne vpraša, kako mi je. Olga, tudi meni so leta potekla, tudi moja mati že počiva v vrtu miru. Ne vem, kako dolgo bo še trajalo, ko bom tudi jaz ob svoji materi, kaj veš, morda mi bo že jutri zapel mrljiški zvon. Kadar grem na pokopališče, rad stopim tudi na tvoj grob, Olga. Zdi se mi, kot da me sprašuješ, kako mi gre. Ali sem tako ljubljen, kot si me ljubila ti. Zdi se mi, da me sprašuješ, ali še obožujem ledene rože, kot si jih sama nekoč. Vse je prerasel čas. Ali nocoj, ko zunaj naletava sneg, ko se na oknih delajo

ledene rože, znova iščem ta cvet, tisti davni, čudoviti cvet. Toda preminil je s teboj, nikoli več nisem videl tako lepega, kot sva ga zamaknjega opazovala v tvoji sobici.

Terezija Jaser

PRAZNOVANJE DNEVA ŽENA V KS HOLMEC

V nedeljo, 7. marca, je krajevna skupnost Holmec povabila na proslavo ob dnevu žena vse žene na svojem območju, ne glede na to, kaj in kje katera dela. Zbralo se nas je lepo število, kljub temu, da je slabo vreme marsikatero zadržalo doma.

Proslava se je pričela z govorom, ki je osvetlil zgodovinski pomen tega praznika. Slišale smo, kako so se ženske že pred prvo svetovno vojno borile za enakopravnost, za volilno pravico, za to, da bi bilo njihovo delo cenjeno enako kot moško. Žene so prispevale tudi velik delež v narodnoosvobodilnem boju ter pri graditvi nove, humane socialistične družbe. Na proslavi so nam prebrali tudi sporočilo, ki so ga jugoslovanske žene poslale posebnemu zasedanju generalne skupščine OZN o razoroževanju. V njem se zavzemajo za mir in razorožitev, predvsem jedrsko. Ogromna materialna sredstva naj se preusmerijo v proizvodnjo hrane, za kulturne in duhovne dobrine, ki so potrebne za hitrejši razvoj in boljše življenje vseh narodov sveta.

Zatem so nastopili tamburaši s Prevalj, ki so nas močno navdušili, tako da smo celo z njimi zapele. Otroci osnovne šole na Holmcu so nam lepo recitali in peli. Skozi vso proslavo, med posameznimi točkami, pa nas je Poljanski pevski oktet razveseljeval z lepimi koroškimi pesmimi. Bilo je prijetno zame in upam, da tudi za vse druge. Z lepo prireditvijo smo bile vsaj nekoliko poplačane za naše delo in skrb.

Po proslavi so nas pogostili in kmalu je ob rdeči kapljici zadonela naša domača pesem. Z nami so ostali tudi poljanski pevci in razpoloženje je bilo na višku.

Hvala vsem, ki so omogočili to lepo prireditvev in nasvidenje prihodnje leto!

Rok Gorenšek

Nekoč pozimi na kmetih

Zime so se po 2. svetovni vojni močno spremenile. Niso več takšne, kakor so bile v letih pred njo. Nekako nimajo več nobene stalnosti. Komaj dobro zapade sneg in pritiska mraz, že se otopli in postane »južno«. Otopli se celo toliko, da prične deževati. In te nagle, kratkotrajne spremembe se kar vrstijo. Pravzaprav je vso zimo v teh časih takšno vreme.

Tega nekdanj ni bilo. Sicer je res, da so bile zime različne, bolj ali manj snežene, tudi to se je kdaj zgodilo, da vso zimo ni zapadel sneg. Toda to je bilo zelo, zelo redko. Ponavadi se je meseca novembra ohladilo in pričelo zmrzovati, sneg pa je na zmrznjeno zemljo zapadel šele tam okrog Miklavža, ali pa kar na sam miklavžev večer. Snega je zapadlo po navadi na debelo, »do kolen« in še več, tako, da ga je bilo treba orati, da so lahko hodili otroci v šolo. Zime so bile takrat dolge in hladne, vladal je suh mraz. Sneg je na površju zmrznil, tako da je »držal srem«. Ni bilo kaj lepšega, kakor podnevi, ko je sijalo sonce ali ponoči, ko je sijala luna, hoditi po sremu, kar počez, čez polja. Povsod okrog se je iskril sneg, kakor tisoči biserov in diamantov. Drevje je pokalo od mraza, vrhovi gora so se belili v daljavi, k hišam in domovom so pritiskale lisice in druga divjad, pod nogami je škripal sneg, v nos, v lica, v brado in ušesa ja pa rezal in ščipal mraz. Če nisi imel rokavic, te je v prste rok ponavadi tako zazebljo, da te je »zanohtalo«. Proti temu je pomagalo drgnjenje s snegom, tiščanje rok v mrzlo vodo ali pa v lase. Gorje, če si vtaknil roke takrat v toplo vodo, ali jih tiščal k topli peči, to je bolečine le še postoterilo.

Zime so trajale dolgo, ponavadi kar od Miklavža pa do Jožefovega (19. marca) ali pa še dalj. Vsaj tri mesece je ležal sneg, po cestah je »držal« saninec. To je bil čas, ko so šli vsako jutro zgodaj, že ob treh ali štirih, furmani v planino, od koder so vozili na saneh les, hlode in drva v dolino na žage. Na grofovo in Rožankovo žago v Kotljah, na prevaljsko, mušeniško in mislinjsko žago, ter še na mnoge druge, saj jih je bilo takrat vse polno ob naših potokih in rekah.

Lepo in romantično je bilo poslušati zvončkljanje zvoncev, ki so pozvajali med vožnjo in opozarjali, da pripelje vprega. Malo manj romantično pa je bilo poslušati preklinjanje in pridušanje voznikov, kadar jim ni šlo vse po sreči in je kateri »zvrnil« s trudom in muko naložene sani, ter je bilo treba ponovno dvigovati in nalagati težke, surove hlode. Pa tudi drugače je bilo življenje pozimi na kmetih nekdanj drugačno, kakor pa je danes. Otroci so kljub mrazu in debelemu snegu morali vsako jutro v šolo. Komaj so se popoldne vrnili iz šole domov, že so morali prijeti za delo. Nanositi je bilo treba drv v kuhinjo in v sobe k pečem.

Morali so pomagati žagati drva z ročno žago, v drvarnici ali pa kar na prostem v snegu, in tedaj jih je zeblo, pa četudi so delali. Kadar niso šli v šolo ali pa po popoldnevih, ko so prišli iz šole, je bilo pogosto treba iti v gozd po drva ali po steljo. Steljo so navadno spravili na velike kupe v gozdu že jeseni, ko je bila »steljeraja«, dan, ko se je napravljala stelja. Pozimi je bilo steljo namreč laže voziti domov, saj je takrat slabe, dostikrat mokre in lužnate kolovoze pokrival debel sneg in je držal saninec. Doma pa je bilo spet treba steljo vlačiti s kupa k tistemu, ki jo je sekal. Sekal jo je z »računom« na »štancu«. Pri vsem tem je bil zmeraj prisoten, vedno in povsod, tudi mraz. Zeblo jih je celo zimo. Ob sobotah, posebno pred prazniki, je bilo treba narezati veliko krme za živino, in to »na roko«. Rezali so jo s posebno koso, pritrjeno na tako imenovani »rezní stol«. To so delali na »parni« ali na »gumnu«, kjer je bilo prav tako hladno in mrzlo. Drugič spet je bila na vrsti »gnojvoža«. S posebnimi sanmi so vozili ponavadi z dvema vpregama, vpreženima v ene sani, gnoj na velike kupe. Vozili so ga iz hleva na »gornje polje«, ki je ležalo nad hišo pod gozdom. Tudi to je bilo zimsko opravilo. Zato, ker je bilo to delo pozimi taže opraviti kakor poleti. Gnoj so morali potem na kupu tudi dobro stlačiti, da se ni ogrel in pokvaril. V ta namen je bilo treba goniti po njem v krogu volovsko ali konjsko vprego več ko uro dolgo. Tudi to je bilo opravilo, pri katerem otroci niso smeli manjkati, saj so morali »voditi« vole ali pa konje. Seveda jih je tudi tu zeblo, posebno če je pihal veter ali pa je snežilo.

Dela pa nekdanj na kmetih nikoli ni zmanjkalo. Nekaj zato, ker so večino del opravljali ročno, na star, zastarel način. Še več pa zato, ker dela ni smelo zmanjkati. Kajti hiša, kjer ne bi bilo vsak dan »polne zaposlitve« za vse ljudi pri hiši, z vprežno živino vred, je veljala pri sosedih za slabo. Reklo se je, da slabo gospodarijo, da so leni za delo pri taki hiši. To pa je veljalo takrat na kmetih za veliko sramoto.

In vendar je bilo za otroke takrat tudi nekaj veselja, veselja, ki je bilo povezano s pričakovanjem in strahom hkrati. To je bil Miklavž, otroški praznik, ki so se ga zaradi darov, ki jih bo Miklavž prinesel, bali pa zato, ker so vedeli, da bodo z Miklavžem prišli tudi vrage ali »parklji«, s katerimi pa seveda ni bilo nič kaj priporočljivo »češenj zobat«. Zgodilo se je, da so kakega otroka parklji odvedli in ga v najhušem mrazu oblečenega namočili v korito vode. Tudi to se je zgodilo, da je tak revež potem staknil pljučnico in umrl.

Drugo veselje so za otroke takrat pomenili božični in novoletni prazniki. Ob teh

Prijazen nasmeh

praznikih je bilo polno skrivnostnih običajev, ki so vsako leto naredili na otroke globok vtis. Kajenje vseh prostorov po hiši in gospodarskih poslopih na večer pred božičem, novim letom in tremi kralji je že bil tak običaj. Hoja k polnočnicam drugi. Predvsem pa dolgi prazniki, ko ni bilo treba delati, ko ni bilo treba »sekati« stelje, »rezati« drv, »voditi« vprege ali pripravljati krme za živino. Otroci so se tedaj lahko sankali, smučali, drsali ali po mili volji stiskali za toplo pečjo, ali pa sedeli na krušni peči. Tiste dni jih ni zeblo, jim ni bilo hladno. Po hišah pa je dišalo po poticah, pogači, pecivu, mesu in še po drugih dobrotah, ki jih druge dni ni bilo in jih niso bili navajeni. To je bil čas veselja za otroke. Starši so takrat za nekaj dni kar pozabili na strogost. Otrokom pa seveda tedaj tudi v šolo ni bilo treba hoditi.

In še tretji dogodek je nekdanj pozimi na kmetih pomenil veliko veselje za otroke. To je bil domači kmečki praznik, to so bile »koline«. Kolin so se otroci veselili že dolgo poprej. Poleg zanimivosti, ki so jih ob tem dogodku videli in slišali, so se veselili obilice dobre jedi, mesa in pečenke, saj je bilo kaj takega včasih zelo redko na mizi. Po tistem pa so najbolj željno pričakovali in se veselili klobas. Posebno klobase, ki jo je prejel vsak otrok posebej in je bila samo zanj, samo njegova. To je bilo veliko veselje, pred tem pa dolgo pričakovanje. Čisto brez mraza pa tudi »koline« niso minile. Saj so morali otroci, tisti seveda, ki so to že zmogli, takrat pomagati pri »pranju in obračanju« črev. To delo se je opravljalo kje na potoku ali studencu, ali pa kje ob kakem žlebu, kjer je tekla voda. Takrat je bilo ponavadi hudo. Zeblo jih je in »nohtalo«, da je bilo joj, in to kljub topli vodi, ki so jo imeli s seboj, da so si tu in tam malo ogreli otrple prste. Najbolj jih je takrat grelo veselo pričakovanje, da bodo za svoje delo zvečer vendarle poplačani s klobaso, njihovim največjim veseljem.

Mici Kotnikova

Ob Meži

Za mlačev »betve« ječmena, kolikor smo ga pridelali, nam poletnega ali jesenskega topllega časa ni nič ostalo. Kar precej mrzlo je že bilo, ko smo žito »zmašinali«. Tako je bil tudi pridelek sicer lepo raščenega žita temu primeren, ker so miši na gumnu »štrajkale«. Nekateri snope so miši sesekljale do pasu. Med resami pa nekaj oglodanega zrnja.

Nič ne bi pomagala slaba volja. Človek se mora z dejanskim stanjem spoprijazniti, če ne gre drugače. Saj je bilo leto zame kar težko.

Lansko zimo sem se odločila za operacijo. Lepo je uspela. Čuteč operator me je pripravil zelo učinkovito. Le še dva dni in se bom vrnila domov. Moti me nekam čudna žeja. Po strogi dieti me vendar ne bi smelo žejeti, nič takega ne použijem. Že nastopi na večer nočna sestra. Zdrznem se, ko me druga za drugo zbode rahla bolečina zadaj nad pasom pod levimi rebri. Zbadanje postaja močnejše in vse pogostejše. Postal je zelo boleče. Vstanem okorno kot operirani s svežo rano. Oblečem si haljo. Potem sem pa ob zbadanju presedela dva dni in tri noči. Bebela sem. Operirane ženske iz sosednjih postelj so mi prigovarjale, naj se uležem. A zbadanje je bilo tako močno, da ne bi zdržala ležeče.

Prišel je Maksij z Leš. Pred desetimi leti sva skupaj izkopavala jarek za temelj prizidka hiše in za obnovo sten.

Kako je človek močan, ko je še pri »boljših« močeh, bolezen pa človeka »zdela«.

In prithotapi se tista slutnja z vprašanjem: »Če me pa ne bo zad...« Z enakimi slutnjami je prišel k meni tudi zidar Maksij. Videl me je tako sedeti. Vzdignil mi je zglavje postelje, kolikor se je največ dalo. S komolcem sem se uprla ob zglavje. Tretjo noč pa sem ob svitu zaspala. Verjetno so antibiotiki prijeli, precej jih je bilo treba menjati poprej. Bila je nedelja. Soba je bila polna obiskovalcev. Temperatura je bila nevarno visoka. V tilniku sem čutila mokroto las. Vedno sem rada pogledala kak zaljubljen par. Pogled nanj me je osrečil. Na hodniku se je zadrževal tak par skoraj ves čas nedeljskega obiska.

Tokrat mi je bil prešerni smeh mladih dveh in polglasni šepet, ki je prihajal do moje postelje, nekam odveč. Pomislila sem: »Čudno moram biti boga, da mi to hudo de, ko me je druge barti — ganilo.« Po dolgih, dolgih tednih prebolele pljučnice, vnetja rebrne mreže in po punktiranju tekočine, ki se je po vnetju v pljučih nabrala, sem se vrnila domov. Z menoj so spomini čutečega prizadevanja vsega strežnega in zdravniškega osebja in neverjetno bogat dar nekaterih zdravnikov, ki se znajo bolniku približati in s čisto preprostimi besedami vltiti pogum in zaupanje. Človek odneseš s seboj domov kar lepo število spominov iz zaupnih pogovorov bolnikov v najtežjih dneh. Odkrije se mnogo navidezno

prekritih srčnih ran. Pred operacijami nastopijo dnevi čejev, če se po operaciji več ne zbudim, če bo dom ostal brez mene, če bo otrok ostal sam, če

»Hvala bogu — duomo grem,« vzdihneš človek, ko izza šipe rešilnega voza spoznaš znano Brančurnikovo hišo. Misli so pravzaprav že poprej ušle domov, v bojazni, da bi »kak ojgn vun ne prišov doma«, da bi, da bi koliko skrbi z bolniške postelje se poda domov. Človek gledaš oddaljeno Uršljo goro: »Tam g'ri pod tisti gori« Vidi se Uršlja s hodnika kirurškega oddelka. Tudi Šibovska Mici, — mamica številne družine je poslala iz bolniške postelje kdo ve koliko misli, povezanih z načrti in željami tja na Prevalje, v novo urejeni domek — k svojim.

V mesecu maju, ko sem poskusila, ali bom zmogla pot na Prevalje, sem v zgodnjem jutru na postaji Brančurnik srečala Micijino dečlco. Menjaje se ji vstajata sestrici, zdaj Marinka, zdaj Lojzka, da jo spravita lepo pravi čas na šolski avtobus. Nudita ji tisto nežnost, ki jo je njima dajala mamika. Ob večerih pa so ponesli kanglico za vodo tja gor. Šopek cvetja in gredico so osvetlili s prižgano svečko. Zalili so zelenje z vodo in s solzami.

Pod svežo prstjo počiva nekdanje lepo dekletko iz Šibovja — Mici. Kot glas zvona je donelo njeno petje. Vmes so zadržele strune na citrah. Njena lica so bila deklško nežna.

Vrnjen je stroj v Pristov. Strešna opeka na hiši je delo njenih rok. Nazadnje je izdelala še robnike. Jelčijeva in Pristovska »mašina« sta čuli kdaj pa kdaj vzdih, ki je opominjal k operaciji.

»Kejko načrtov je šeta žienka koj meva še«, mi je povedala žena Klemenovega Toma. Bili sta v isti sobi za operacijo.

Zgodi pa se, da se prisadijo vnetja. Pretežka in preobsežna vnetja pa ugrabijo operiranega. Človek se zjočeš, ko ti v bolnici obiski povedo tako novico o smrti mlade mame. Zjočeš se, ko srečaš njeno dekletce, ki bi mamu še tako potrebovalo.

Številna družina, ki ostane sama, se vprašuje — zakaj, zakaj. A vnetja, če nastanejo, se rada razširijo, že sama operacija človeka oslabi. Infekcijski prisadi pa so nevarni. Človek iz ljubezni in skrbi za dom odlaga z operacijo. A ni prav. Bolezen se razbohoti. Bolnika oslabi. Tako razmišljam na gumu, ko »točim«. Široko rešeto naslanjam na pas. Privezano imam preganjeno vrečo, da ublaži tresljaje. Zaceljena rana bo še nekaj let občutljiva. Zebe me v noge. Zimski dnevi so mrzli. Da me zebe v noge, ko sem prebolela že nekaj sklepnih vnetij, tudi ni prav.

Prestopam se z leve na desno nogo. »Mi k ne bo hnuco, da me št'k zebe.« In po prestani pljučnici ter vnetju rebrne mreže me to zimo čudno rado v hrbet zebe za vsako malenkost, ko me prej nikoli ni, a zdrav-

nik mi je obljubil: »S časom bo tudi to minilo«.

Počakali smo štirinajst dni. Nastopilo je južno vreme. Človek laže delaš. Prehlada se ni treba toliko bati. Končali smo z delom. Zveli smo, zmleli. Ob večerih — v somraku pa sem odnašala »druob« na pašnik, ki je strm in s kamnito podlago. Rese tam segnijoje in pognojijo zemljo, za nekaj let. S praznim rešetom se vračam čez njivo, koder hodim že več kot 50 let. Obudijo se spomini.

Ko sem bila še otrok, smo imeli to njivo z žitom posejano. Tu sem se učila žetve. Včasih je srp zdrsnil preblizu prsta. Zaskelilo je. Ob umivanju rok je rana bolela. Tako se privaja otroška roka. Vedno več izkušenj si nabere mlad človek. »Zdaj si pa na aučih«, so se ljudje našega kraja radi in se še zdaj pošalijo, če koga odžanjejo, tako, da mu pustijo del žita, ki je ločen od ostalega. Odžet. Tudi pri grabljenju dražijo in se šalijo z »auchi«, če odgrabijo kak del, da ostane kdo z njim sam zase. Pa se spomnim, ko se vračam s prazno redesejo, kako sva vsako jesen z mamom mlatili. Od kraja me cepec ni hotel ubogati. Vsepovsod je omedel, včasih je udaril v zraku ob mamin cepec. Pa se je spet nerodno zasukal čisto ob mojem ušesu. Premlatene snope je bilo treba zasukati, jih razdrešiti in spet mlatiti. Bila sem še šolarica. Čudno sem si želela »picikl«. Spet in spet sem mami povedala svojo željo. »Lejte, mama, zaj bi se v' hko vozva, ko vi driešite, pa obračate snope«. In, ko so »cepi« spet utihnili, sem mami na novo povedala: »Lejte, mama«

»Maj — maj — sruota ti, k'ne študiraj na bicikl, ne mormo, kar, ilama rajši, dokler se še vidi, pa mrzvo še tuj ni, k'r pridno mi pomagij.« In spet so peli cepci, zvečer so me roke bolele. Zjutraj je bilo treba v šolo.

In misli se vrnejo v sedanost. Rešeto je kosmato od res. Zataknjene delčke slame in rese moram odstraniti z roko, tako močno se zataknejo v reže med točenjem. Pri nekdanjih grofovskih bajtah verjetno nekdanj nikjer niso imeli mlatilnice, ki bi tako delo — sresanje in točenje — sama opravila. V letu 1942 ali 1943 smo si kupili star »driešmašin« od Papeževih. Potem smo ga dolga leta gonili na roke. To je bilo težko. Z bratom Fricijem sva bila slabotna. Spominjam se Fišerjevega in Plešnikovega fanta iz Guštanja, ki sta prišla k nam s skupino partizanov. Za hipec sta pomagala pri ročaju, ki je bil nameščen na enem koncu v steno, na drugem pa na veliko kolo mlatilnice. Ob malo večji peščici žitnih bilk je stroj na ročni pogon rad obstal. Nekdanja leta so bila težka.

Z obleke si otresem prah in rese. Rana po operaciji je še vedno občutljiva. Pa se zamislim. Kaj žene nekatere mlade ljudi v medicinski študij. Veliko ljubezni v njihovem domu, kjer odraščajo. Ta jih kali v čustvene ljudi, ki se predajo z vso silo sočloveku — bolniku, da bi mu pomagali. In spet oživi spomin, ko so nam ob večerih mama kaj povedali iz starih časov.

Tako so pripovedovali o svoji mami — moji babici. Babica so bili Rutarjeva Marija iz Mežice. Ni bil to velik »grunt«, le bajta za rejo dveh krav. Babica so bili rojeni v letu 1876. S sestro Lono sta delali doma. Nekako pred 90 leti se je v mežiškem oko-

lišu pripetil strahoten dogodek. Na neki kmetiji je vdova ostala sama z otroki. Nisem si zapomnila imena domačije, niti vzroka, zakaj je gospodar umrl. Niti številca otrok se ne spominjam. Kar pa sem si zapomnila, je še vedno živo, kot bi bilo od včeraj. Vdova ni zmogla dela na kmetiji. Za najetje tuje delovne moči ni imela sredstev. Na domačiji, kjer ni delavne moške roke, se nabira neopravljeno delo. Čakajo razna popravila. Čaka košnja in spravilo. Delo stoji..... In tista vdova se je nazadnje odločila, da bo domačijo prodala in si zase z otroki odstavila »štiblc«, prodala pa bi po tako nizki ceni, da bi ji bil zagotovljen še prežitek: toliko in toliko od letnega pridelka, da bi preživela z otroki.

Beseda »aucih« je gotovo nastala iz nemške besede »auszien«, kar bi po naše pomenilo izvleči ali izvleček iz grunta, ki prežitkarju pripada. Mama so povedali iz pripovedi babice — takrat še zelo mladega dekleta, da je vdova pripravila pogačo in meso za veliko noč. Nekomu znanemu pa je menda rekla: »O, hvala bogu, letos bomo še žie meli m'sa pa pogače za vejko nuoč.« Pa je baje možakar, ki je domačijo kupil, nesramno pripomnil: »Saj ti na bo kaj stleka.«

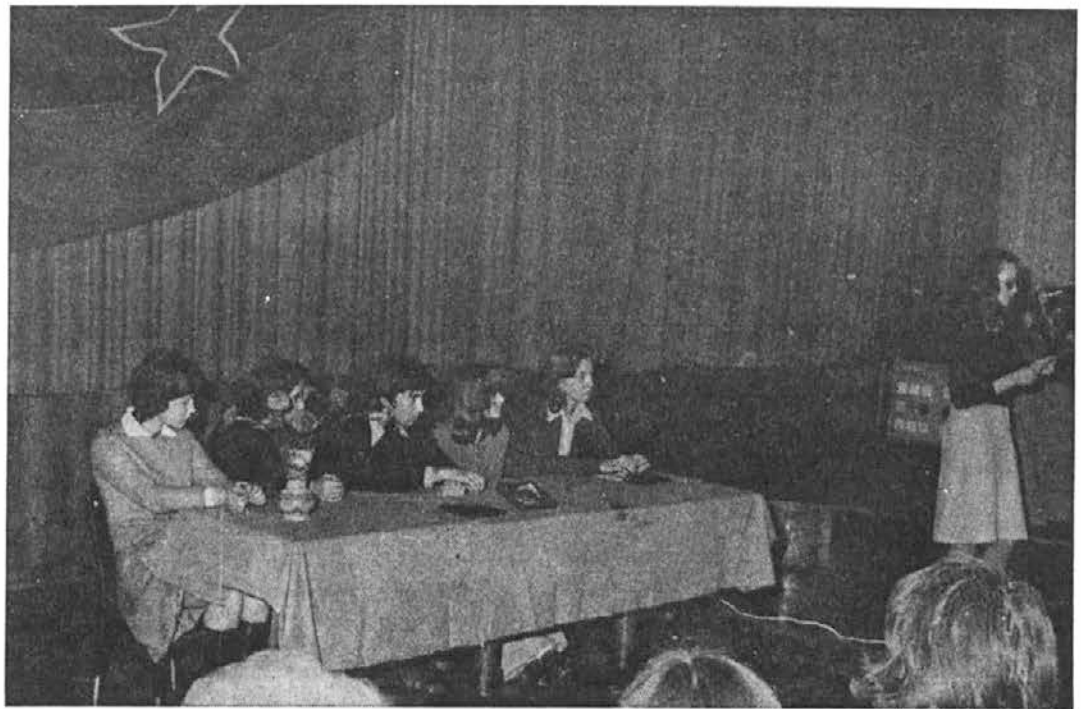
Pa je prišel tisti usodni večer. Naslednje jutro je v joku povedalo triletno dekletce nekemu od sosedov: »Dva črna možija sta ponoči mamu vunta vliekva.«

Po soseski je bliskovito odjeknila čudna novica. Ljudje so se razburili. Obiskovali so otroke — sirotice, jih nahranili in ugibali o ženičini usodi. Začeli so jo vsepovsod iskati. Skoraj vsa dolina je bila na nogah. Preiskovali so hlev in gumenske prostore. Potem hišno podstrešje. Stranišče, klet in vsak kot, kjer bi še mogla biti. Preiskali so bližnje gozdove. Iskali so morebitno gomilo, če bi bila kje pokopana. Pa je naslednji dan nekdo ugledal na mostu čez Mežo njene cokolje, ki bi naj dale slutiti, da je sama šla v vodo.....

Nihče ni temu verjel. Vedeli so, da tiči za vsem zločin. Bila je nekemu v napotje. Razburjeni Mežičani so prezebali ob iskanju pogrešanke, a niso odnehali. Poteklo je že nekaj dni. Ko so ljudje opravili zjutraj pri živini, so zopet odšli posamič in v skupinah k Meži, da bi našli truplo. S seboj so prinesli razne kavljce, nasajene na dolg ročaj. Pa motike, grablje in palice vsemo-gočih dolžin, da so z njimi tipali v rečno dno. Kakšna je bila pred 90 leti Meža — kalna, čista? O tem mi mama niso nič povedali. Dno je bilo nasičeno tu z mivko, tam s kamenjem, nekje kakšen del jamskega napol strohnjenega lesa, pa razne veje in dračje. Tu tolmun, tam plitva struga.....

Med iskanjem so ljudje glasno vzdihovali: »Sam Buoh nas še varji, t'k čudno je pa d'r koj, da ni za študirat.«

Pa se pod babičino dolgo ranto, ki so jo pritiskali v neki tolmun ob robu Meže — nekaj premakne, še bolj so pritiskali: ob robu grabna se dvigne mrtvo ženino telo. Iz vode je za hip pogledala glava z rameni. Babica so od groze kriknili in spustili lesen drog iz rok. Še nekaj let so čutili tisto grozo, ki jih je pograbil ob pogledu na potemnjeni ženin obraz z razpuščenimi mokrimi lasmi. Mrtvo ženo, najdeno nekaj dni potem, ko so jo jeli iskati, so sosedje pri-

Mladi zborujejo

nesli domov v štiblc. Ko so jo umivali in odstranjevali z las mivko in vodno usedlino iz Meže, so našli v laseh še sledove ovsenih plev. Prepoznali so način njene smrti — da se je pod plevami zadušila. Kako grozne muke je morala trpeti.

Mama so bili vedno solzni, kadar so nam to pripovedovali. Ko smo pa že hodili v prevalsko šolo, so nam pa povedali: »Na Fari pri povzdigvani smo zmirom h Mariji vzdihnva, da bi se otroci zdravi vlegli, pa da bi zmirom tuj dori ostali.....«

Izraz koroških mam o nosečnosti je poznan — »ko sm bva v nošeni.«

V mrzlih zimskih večerih je bilo v naši hiši kar prijetno toplo. Ata so prinesli kako »kvado«, ki je ni bilo mogoče razcepiti. Mama so jo potisnili v krušno peč. Počasi je tlela in dodatno grela prostorno hišo. Ob petrolejki smo otroci z atom luščili fižol. Mama pa so krtačili volno. Pa smo jih spet prosili: »Mama, povejte še enbart, k'k so se babica taj ustrašili.« In so odložili krtačin pokrov, prekrizali levo roko z desno, in so začeli pripovedovati..... Ko smo bili že večji, so nam povedali, da je bila prva hčerka tiste nesrečne vdove »na aucho« umsko omejena. Bila je stara pet let, ko so najdeno mater prinesli v hišo in jo jeli umivati in urejati za v krsto. Deklici se je že poznalo, da ne bo čisto »p'r te pravi.«

»Lejo Micko, k'k si mokra,« je smejoč se rekla svoji mrtvi mami. Ženice, ki so imele opravka z rajnico, so si šle z roko k čelu, nakazale so nejasnost v otrokovi glavi in se solzne spogledale. Vedele so, da bo življenje neumnega dekleta še toliko težje, ker bo ostala brez mame. Triletna sestra pa je bila brihtna.

Še dolgo so se v Mežici in sosednjih vaseh pogovarjali o zločinu nad to materjo. Po malem pa so na dogodek pozabili. Ob bedenju pri »parah«, ko je noč dolga, se pa ljudje spet spominjo groznih dogodkov, ob katerih človeka strese. Vsak po svoje si predstavljajo taka nečloveška početja.

In spet se ob večerih spomnim, kako je v hiši brnel kolovrat. Otroci smo »cufali« volno. Mama so predli lanene povesme.

Pa sem že krtačil volno. Ko so mama šli molst, sem pa sedla za kolovrat. Od kraja mi je nit preveč zasukalo. Rada sem predla. Hitro sem se privadila. Bilo je treba naviti štrečno na motovilo, to smo prihranili za mlajšega brata. In na vsem lepem se spomnim kakšne nevihte, ko smo pred njo še utegnili zapeljati naložene gare sena pod streho. Hvaležen »hvava bogu« iz maminih ust nam je tako dobro del, čeprav smo se ravno pred kosilom morali na hitro odpraviti na travnik, ko so grozili temni oblaki, grmenje in bliskanje. Kadar smo utegnili »vjent«, smo bili nadvse zadovoljni.

Zato zna dom prav ceniti in ljubiti le tisti, ki sodeluje od otroških let. Tisti, ki se skupno s starši veseli uspeha ob delu. Tisti, katerega znoj pade na vsako ped zemlje.

In, da otrok odraste v dobrega človeka, nujno potrebuje vsaj nekoga, da mu človeško nagnjenje privzgoji. Vzgjajata pa oba: beseda in zgled.

Pa se človek zamisli, kaj pripelje nekoga tako daleč, da se začne ukvarjati z naklepi, ki bi bližnjemu škodili. V taki osebi se začne dogajati nekaj boleznega. Človek sam ne more obstajati. Tudi dobri ne more sveta sam uporabljati. Potrebna je družba. Družbi pa se je treba prilagoditi.

Nekaj let potrebuješ, da prideš do novih spoznanj. Ostane samo vprašanje, od kod nezdrava hotenja. Včasih so pota do pravega jedra ali vzroka čudno dolga. Le izkušenemu psihiatru se posreči odkriti pravi vzrok.

Odsev neizpolnjenih želja v najnežnejših letih po čustveni toplini v najožjem krogu.

In spet se misli povrnejo v slovenjegraško bolnico, kjer je poteklo mnogo prečutih noči.

Sklonjeni bdijo operatorji nad bolniki. Z vso skrbjo spajajo žile in žleze. Siv za šivom. Neštete rane včasih poznanih in spet nepoznanih bolnikov.

Ko pa prihaja številna vizita, tako čedna v belem, pa človek čutiš ob njih toplino z njihovih domov. Z njimi prihaja lepota in bogastvo srca — tudi njihovih staršev.

Viktor Levovnik

Človek ni samo številka

Ob rojstvu priveže babica vsakemu otroku na zapestje okrogel kartonček. Na eni strani je zapisano otrokovo ime, na drugi evidenčna številka.

Vse življenje bo nosil svoje ime, a prav tako bo ob imenu vedno takšna ali drugačna številka. Dobi človek številko zdravstvene izkaznice ob vstopu na delovno mesto ali ko prične s študijem. Številko bo sprejel že otrok, ko bo vpisan v vrtec, pozneje v šolo. Rasel bo in bo postajal vse bolj samostojen. Pozneje, ko dopolniš šestnajst let, že dobiš osebno izkaznico, a tudi na tem potrdilu bo stala registrska številka, ki ne bo nič manj pomembna od imena. Oštevilčeni bodo delavska knjižica in vsi dokumenti, ki jih bo dobival.

Ob koncu življenja, ko bodo sorodniki urejali pogrebne formalnosti, se bodo morali pozanimati tudi za številko njegovega pogreba.

Vprašajmo se torej: smo res sestavljeni iz samih števil, ali so številke nujen spremljevalec naše poti? Res je, da nekateri ne marajo števil. Poznal sem delavca, ki ni hotel dvigniti osebne izkaznice. »Nisem številka,« je izjavljal. Res pa je, da kjer so ljudje najbolj ponižani, so samo številke. Spomnimo se grozot mučeniškega trpljenja po taboriščih, lagerjih in drugih mučilnicah. Vsi ti trpini za svobodo so imeli številke vžgane na kožo, zapornikom so jih prišili na obleke. Človek, ki vas sprašuje po vaši številki, se zanima za vaša čustva, za vaše načrte, za vaše želje in pričakovanja. Zanj ste le eden od mnogih. Nobene posebnosti vam ne priznava, nobenih ozirrov, nobene prednosti, nobene usmiljenja. Po imenu nas pokličejo prijatelji, sodelavci, nadrejeni. Tu niso potrebne nobene številke, da bi se razlikovali drug od drugega. Vsi poznamo drug drugega, vsi vemo, kakšen je nekdo ob naši strani! Poznamo njegov notranji svet.

Žal v našem času ne moremo brez števil. Bolj ko urejamo medčloveške odnose, več je evidenc, spiskov, katalogov. Koliko števil je že potrebnih za uvajanje računalniške tehnike. Družba evidentira svoje člane po dolgem in počez.

Če res nočemo postati samo številke, moramo toliko bolj skrbeti za svoje ime. Kadar nam dajo neko številko, nam še ne odvzamejo imena. Naša stvar je, da v vseh okoliščinah uveljavljamo tisto, kar je v nas najbolj človeškega, najbolj enkratnega in neoštevilčenega. Zgodi se, da se v neznan družbi predstavimo. Zapomnimo si imena ljudi, katerim smo podali roko v srečanje! Zanimamo se za njihove nazore, mišljenja, kakšnega konjička imajo, kakšen šport ljubijo. Se radi udeležujejo pohodov na planine?

Kadar smo na potovanju, radi spregovorimo s tujcem, postane nam zanimiv, če

nam želi pripovedovati svoje doživljanje. Ganjeni smo, če je njegova življenjska pot težka, polna bolečine...

Človek bi moral priskočiti na pomoč tudi že v manjših nevarnostih. Naša dolžnost je, da se pogovarjamo kot človek s človekom.

V delovnih organizacijah izkoristimo možnosti demokratičnega, samoupravnega vplivanja na odločitve. Ne molčimo, kadar gre za skupne zadeve, nismo samo številka, ki daje svoj glas, ampak skušajmo v skupne odločitve vtisniti tudi pečat svojega imena, svojega prizadevanja.

Družina ne pozna števil. Tu ni prvega ne drugega, tretjega. Vsak otrok je drugačen, vsakega imamo na svoj način radi. Vsakemu otroku bi morali povedati, da je naša socialistična družina družba, ki ji je cilj — vzgajati nas v slogi in ljubezni. Sleherna družina bi morala biti celica, ki daje družbi člane, ki so je vredni!

Mož in žena naj ne bosta zakonca iz revij in knjig. Drug drugega morata vedno globlje spoznavati, in to v pogovorih o dogodkih iz dneva v dan.

Ludvik Oder

Vlečna služba za Koroško

Novost, ki bo razveselila marsikaterega voznika, je bila že dolgo načrtovana. Slednjič so dozoreli vsi pogoji za uvedbo vlečne službe tudi v avto-moto društvih koroške regije. Drugod je bila vlečna služba že vpeljana, opravljajo pa jo tehnične baze AMZS. Omeniti moramo, da imajo pri tej novosti precejšnjo korist člani AMD, saj uživajo pravico do ene brezplačne vleke poškodovanega vozila, in to v skupni razdalji do 500 km. Sicer pa je vlečna služba namenjena vsem voznikom, ne glede na članstvo v AMZS, ki pa, kot smo že povedali, priznava svojim članom določene ugodnosti.

Kako se bo odslej pri nas vlečna služba odvijala?

Za koroško regijo bo tehnično službo opravljal RUDI RAMŠAK, vodja servisa avto-motor Celje, Dobja vas. Razen njega lahko opravi vleko tudi vsaka tehnična baza AMZ Slovenije. V primeru nezgode ali večje okvare vozila na potovanju je treba zavrteti telefon (062) 851-252 (v dopoldanskih urah) ter (062) 842-063 (v popoldanskem in nočnem času).

Pravico do vleke imajo vsi člani avto-moto društva Slovenije. Pa tudi vsakdo jo dobi 24 ur zatem, ko se je včlanil v eno od slovenskih avto-moto društev ali tudi v avto-moto zvezo. V člansko knjižico pa mora biti vpisan datum včlanitve. Pred transportom poškodovanega vozila je treba izpolniti kupon iz ATP knjižice kot tudi obrazec »evropskega poročila o prometni nezgodi«, oboje pa izročiti delavcu, ki vleko opravlja.

Koliko stanejo vlečne storitve?

Kot smo že omenili, ima vsak član AMD pravico do enkratne brezplačne vleke v

Človek tudi v prostem času ohrani svoje ime. Nočemo biti samo gledalci ali poslušalci, samo pasivni posamezniki v množici. Če že smo gledalci, smo tudi kritični, ustvarjalni, aktivni. Najraje pa se posvetimo razvedrilu, kjer lahko sodelujemo, pomagamo tudi drugim pri njihovem veselju.

Moramo si prizadevati za prijatelje. Ni nam treba biti žal časa, ki ga prebijemo med ljudmi, ki nas kličejo po imenu. Pred prijatelji se ne pretvarjamo, da smo kakor vsi normalni ljudje. Nikoli ne smemo skrivati svojih posebnosti in tudi njim dovolimo, da so takšni, kakršni so.

Moralnih odločitev se nikoli ne izogibajmo. Moralna dejanja dajejo imenu največjo težo. Nikoli ne govorimo samo, da je bilo dejanje nekega človeka dobro, ampak enostavno raje recimo: On je dober človek, dober tovariš, plemenit sodelavec! Ime in številka nas spremljata vse življenje, to je resnica. Radi pa na številke pozabljam, tudi na svoje. Še toliko prej pa jih pozabijo drugi. Nekoč bo sleherna številka zbledela, ostalo pa bo zapisano naše ime.

skupni razdalji 500 km. Kasneje, to je drugič, pa mora odšteti za km opravljene poti 130 din, medtem ko nečlani plačajo za km opravljene poti 150 din.

Nakladanje poškodovanega vozila znaša 100 din e(nako za vse). Nakladanje poškodovanih vozil s posebnim zavarovanjem znaša 132 din (enako za vse).

Prevoz poškodovanega vozila do razdalje 3 km se zaračuna pavšalno, in sicer 300 din.

Podobne informacije dobi vsakdo na katerikoli tehnični bazi AMZ Slovenije ali pri Rudiju Ramšaku, Avtomotor Dobja vas (dopoldne), telefon (062) 851-252, ali doma v Bukovski vasi (popoldne in ponoči), telefon (062) 842-063.

Gregor Klančnik

Franc Meznar

Kratka je trinipoldesetletna doba, odkar smo po osvoboditvi pričeli ustvarjati nov koroški svet, pa vendar tako dolga, da jo dobro pomnijo le tisti, ki jim moči že popuščajo, posamezniki pa nas tudi že za vedno zapuščajo.

V krasnem zimskem popoldnevu smo se 19. januarja pri Barbari zadnjič poslovili od tihega, skromnega, preudarnega in požrtvovalnega tovariša, tovarniškega delavca, pomembnega in uglednega sooblikovalca družbenega napredka v Mežiški dolini — Franca Meznarja. Z njim je zopet padel steber generacije, ki je na koroških tleh doživljala nehumanost kapitalizma, kru-

Franc Meznar

stvu ni bilo dovolj. Bil je predsednik Kulturno prosvetnega društva SVOBODA, sodeloval je pri gradnji gimnazije, ustanavljanju študijske knjižnice in drugih naprednih pridobitvah tovarne in kraja.

Franc Meznar je bil zgled plemenitega človeka, dobrega delavca in uglednega družbenopolitičnega ustvarjalca. Politično je deloval takrat, ko sta bila uspeh in čast edino plačilo.

Oktet ravenških fužinarjev in tovarniška godba, ki se je tudi po njegovi zašlugi razvila v pravi pihalni orkester, sta ga z žalostinkami spremljala na zadnji poti. Zavedali smo se, da se zopet poslavljamo od tovariša, ki je živel za druge in nesebično, poln optimizma soustvarjal lepo prihodnost.

Franc Meznar je dočakal to, za kar je vse življenje izgoreval — blagostanje ljudi, le zavest je ob tem na žalost bledela. Profesionalizem spodriva idealizem, hlastanje potrošniške miselnosti pa prizanaša še samo delavcem. Sedanja generacija naj bi zato v vzoru Franca Meznarja prebrala recept zdravljenja in krepitve družbene ureditve.

Mihael Paradiž

Tega čuta ni preglasil niti hrup železarne. Dan je vedno lovil za roge, zgodnje vstajanje mu je bilo v posebno veselje.

Pri kmečkem delu se je počutil srečnega. Prav gotovo bolj kot marsikateri, ki se v brezdelju dolgočasi in si skuša krajšati čas na različne načine, nekateri tudi pri šanku. Ni mu šlo toliko za plačilo. Plačilo zanj je bila prijetna zavest, da še komu kaj pomeni, da ga še kdo potrebuje. Človeku, ki je dobrega in plemenitega srca, je plačilo tudi veselje, da še lahko komu stori kaj dobrega.

Njegova lepa lastnost je bila tudi vesela in šegava narava. Vdano je prenašal težave življenja, pomagal jih je lajšati tudi drugim. Bil je poln humorja. Ne samo v veseli družbi, za špase je bil vsak dan, pri vsakem delu. Še več. Njegove šale so bile vselej spodobne, kvafanja ni poznal. Ob vsaki priložnosti je znal prav zvito pogruntati kaj okroglega in vrednega smeha. S tem je dokazal, da se da tudi s spodobnimi in lepimi besedami povedati kaj smešnega. Ne trdim, da je to umetnost, je pa nekaj posebnega, poseben dar, katerega nimamo vsi. Tudi v tem je vreden posnemanja.

Vselej je bil trdnega zdravja. Podoba je bila, kot da je bolezen hotela priti na svoj račun. Zadnja štiri leta je bil težak invalid. Tudi to je prenašal vdano.

Visoka starost, pridne roke, čut, pomagati drugim in vesela, šegava narava, vse to je za njim lep spomin. Človek strohni, lep spomin na njega živi naprej.

Jakob Plešivčnik

Jakob Plešivčnik — Boris je bil sin Andreja in Helene, rojene Vrhovnik, iz Zavodnje. Rodil se je 24. 7. 1912 na Ravnah. S starši je živel v Sušnikovi hiši v bivšem Guštanju Ob Suhi 1.

Imel je edino sestro Ančko, ki se je 1939. poročila z Alojzom Štajnerjem, po vojni pa z Ivanom Zabelom; z njim stanuje na Brdinjah 47.

Plešivčnikov oče je delal v železarni Guštanj do leta 1914, v odd. pokarija (sedaj špedicija). Tega leta je bil poklican v vojsko. Tam je zbolel

Ajnžik

Odšel je zadnji pudlar in star kosec

Zadnjega pudlarja koroškega fužinarstva ni več; z njim je odšel tudi dober, star kosec.

Železo pridobivajo sedaj na sodoben način. Pudlarice so šle že davno med staro železo, en primerek imamo še v etnološkem muzeju na Ravnah.

Tudi kosimo zdaj sodobno. Po travnikih in poljih ropotajo motorne in traktorske kosilnice, ki nam tako zelo lajšajo delo. Toda kljub sodobnemu načinu košnje kmetje še ne moremo vreči kos med staro železo, ne moremo jih dati v muzej. Po hribih je veliko bregov, kjer se ne da kositi strojno. Zato so kosci še vedno iskani in cenjeni, a jih je žal čedalje manj. Stari odhajajo, mladi se temu težkemu delu raje ne privajajo.

Rajni stric (Miha Paradiž) je bil poznan kot star in izredno dober kosec. Kosil je takorekoč vse življenje; od takrat, ko je že mogel prijeti koso v roke in do tedaj, ko je zaradi nezgode postal težek invalid. Kosa mu je dobro uredila zato, ker je to delo opravljal z ljubeznijo, s srcem.

Delal bi mu krivico, če bi trdil, da je kmetom pomagal samo pri košnji. Rad je namreč prijel za vsako kmečko delo. Štirinadeset let je delal sama težka dela v fužinarstvu, sedemdeset let je pristojevoljno pomagal pri vseh kmečkih delih.

»Saj ti ni treba!« je večkrat čul od domačih ali od koga drugega. Ne, res mu ni bilo treba. Tega se je prav gotovo zavedal tudi sam. V to delo ga niso silile materialne dobrine, ampak veselje do kmečkega dela. Bil je kmečki sin. Kljub dolgoletnemu fužinarstvu je bil še vedno pravi kmet.

tost, borbo in zlom fašizma, kakovostni preobrat in začetek novih odnosov na družbeni lastnini sredstev za delo. Ob takih trenutkih se nehote spomnimo na čase, ko smo goloroki, polni idealizma in zagnanosti iz srednjeveške zaostalosti rojevali industrijsko napreden kraj Ravne na Koroškem.

Celotna Mežiška dolina je bila brez asfalta, Guštanj brez vodovoda, skromna stanovanja brez kopalnic, za zdravje je na Ravnah skrbel en sam zdravnik, v tovarni pa za tehnološki postopek samo dva inženirja. Metalurške naprave v železarni so bile iz 19. stoletja, delo naporno, proizvodnja pa majhna. Takrat sem v baraki na popoldanski seji sindikata spoznal Franca Meznarja in njegove požrtvovalne tovariše.

Že kot mlad fant in delavec v jeklarni na Ravnah se je zavedal, da se je za nacionalno in socialno osvoboditev potrebno boriti. Bil je skojevec in komunist ter med tistimi, ki so se že v kraljevski Jugoslaviji borili za delavske pravice, nosili luč zavesti, za plačilo pa dobivali udarce žandarjskih kopit in temo kapitalističnih zaporov.

Po osvoboditvi je nadaljeval pridno in vestno delo strugarja, poleg ustvarjalnega dela ob stroju pa je bil ploden sindikalni aktivist. Povsod smo ga videvali. Na šithu, pri udarniškem delu v tovarni, izdelavi drv, košnji travnika za tovarno, gradnji krajevnega vodovoda in na sejah. Časi pa so bili taki, da smo se po Partizanski ulici mučili s kopianjem jarka za vodovod, purgarji pa so nas skrivoma opazovali in bili prepričani, da ti zanesenjaki ne bodo dolgo ljudska oblast, pa smo šli po svoji napredni poti dalje.

Dne 9. septembra 1950 je Meznar postal prvi predsednik upravnega odbora železarne in v času velikih korakov razvoja ter strukturnega preusmerjanja koroških fužin v tovarno plemenitega jekla, globoko je zaoral ledino tovariških, samoupravnih odnosov. To pa za njegovo predanost ljud-

za malarijo ter ob koncu vojne 1918 umrl v Celovcu. Jakob je bil takrat star šest let. S sestro in materjo je odšel k sorodnikom na domačijo k Janetu v Podgori. Za nekaj let so se naselili v Janeči bajti. Teta Apolonija je bila botra Jakobu in Ančki, zato so imeli v bajti brezplačno stanovanje, vendar so Janečim pomagali pri delu. Leta 1925 je umrla mati. Otroka sta se preselila na kmetijo k Janetu, saj sta postala njihova renca.

Leta 1933 je šel Jakob služiti v bivšo jugoslovansko vojsko v I. planinski polk v Škofjo Loko (komandant polka je bil polkovnik Markulj).

Leta 1934, ko je prišel iz vojske, je bil nekaj časa še pri Janetu, pozneje pa je začel delati kot gozdni delavec v gozdovih grofa Thurna.

V začetku leta 1941 je bil poklican na orožne vaje, meseca marca 1941 je bil v Škofji Loki, zatem v Godešiču, proti koncu meseca aprila pa je bil blizu Litije. Pri neki gostilni se je srečal z Maksom Encijem s Prevalj. V dneh razpada bivše jugoslovanske vojske je padel in si poškodoval nogo. Kapitulacijo je dočkal v Zidanem mostu. Hotel se je vrniti domov, vendar so ga Nemci zajeli in odpeljali v ujetništvo.

Z drugimi ujetniki so ga v živinskih vagonih odpeljali skozi Dravograd v Labot, kjer so čakali tri dni. Do Celovca so skupine lačnih ujetnikov hodile peš. V Celovcu pa je bil formiran transport, s katerim so ujetnike odpeljali v Hamburg, v lager Walenbosten. Tu je bil Plešivčnik okrog 6 tednov.

Iz tega taborišča so ga poslali delat na večjo kmetijo v kraj Wiesen-Ziele, kjer je bil skupaj s še dvema ujetnikoma (prvi je bil iz Dravograda, drugi pa iz Podgorja). Tu so delali okrog 22 mesecev.

V začetku leta 1943 si je izposloval pri kmetu 15-dnevni dopust in je tako v prvih dneh februarja izmučen prišel k sestri Ančki in k svaku Štajnerju na Brdinje.

Tedaj je svak Alojz Štajner organiziral odhode fantov, ki bi se morali vrniti v nemško vojsko — v partizane.

Lojz se je v mesecu februarju 1943 dogovarjal in se sestajal z Jožetom Kavčičem — Katrom, ki je bil rejenk pri zgornjem Dularju na Selah. V tistih dneh so se pripravljali, da bodo šli v partizane: Jožef Kavčič — Kater, Andrej Štajner — Rigo, Jožef Štajner — GOGO, Bogomir Vastl — Božo, Lambert Kotnik — Frank, Karel Polenik — Don, Ivan Magrič — (Kančev Anza) Čapajev, prej Tarzan, Martin Gostenčnik — Tinč (Janeči sin). Tem se je pridružil tudi Jakob Plešivčnik — Boris.

Preden so se odločili poiskati zvezo s partizani, so se oglasili pri takratnem trgovcu Jožetu Kolarju v Kotljah Jakob Plešivčnik, Jože Štajner in Jožef Kavčič in si pri njem napolnili nahrbtnike s suho hrano, kolikor je je pač takrat imel na zalogi. Ti trije so nato krenili mimo Ošvena, Godca, Naravskih ledin naprej v Razbor h kmetu Radmanu. Na tej partizanski javki je bila že ostala skupina, ki jo je vodil Karel Polenik — Don. Nekaj dni je bilo treba počakati na zvezo s partizani. Medtem je nekaj tovarišev odšlo še nazaj v Kotlje in k Obretanu. Nekaj dni so bili na gospodarskem posloplju, nakar so se preselili na uto. Za prehrano je skrbel Radmanov sin.

Prišla je patrola iz Tople pod vodstvom Bora. Jakob Plešivčnik je bil rahlega zdravja, noge so ga močno bolele zaradi dolge poti iz ujetništva do Kotelj. Bor mu je dovolil, da se je vrnil domov. Priložnostno je delal pri kmetih in pri trgovcu Avgustu Čehnerju v Kotljah. Čez nekaj dni se je moral javiti na arbajtamtu v spremstvu

orožnika iz Guštanja. Dodeljen jn bil na delo oskrbniku Rimskega vrelca, nekemu Nemcu z imenom Keil. Zadolžen je bil za poljska dela. Tu je bil do 8. maja 1943. Naslednji dan je šel drugič v partizane.

Oskrbnika Rimskega vrelca Keila so 8. 5. 1943 poklicali na gestapo Prevalje, kjer so ga opozarjali, da ima njegov delavec Plešivčnik stike s fanti — Hotuljci, ki so v partizanih. Keil mu je to povedal, in ga bodril, da naj se ne boji, da bo že on skrbel zanj, da se mu ne bo nič hudega zgodilo.

Jakob Plešivčnik se je takoj naslednji dan odločil in odšel v partizane. Najprej je šel k Rožanku in se tu sestal z Martinom Gostenčnikom — janetovim sinom, ki je bil spremljevalec okrožnega aktivista OF, Franja Kastelica — Džona.

Dva dni pred njegovim odhodom v partizane je stopil v NOV tudi Alojz Štajner — njegov svak.

Več novincev se je zbralo na Smrekovcu. Tu so jih razdelili. Plešivčnik je odšel z Jamskim Poldom in Džonom. Alojz Štajner pa je postal aktivist Mežiškega okrožja in je bil zadolžen za zbiranje hrane borcem I. Koroškega bataljona.

Spomladi 1944 so partizani zgradili tehniko »NETOPIR« v Jankovcu; s partizanom — kurirjem Jovom, doma iz Železne Kaple, sta prenašala pošto za to postojanko.

Borut je bil vodja tehnike, tu je nekaj časa delala tudi Rožankova Ančka in še drugi, med njimi tudi Ivan Hribernik, stari Apohalov oče, in Florjan Kotnik.

Kot kurir je hodil na zvezo h kmetom Ocvirku, Ravnjaku, Kancu, Podhovniku mimo Pokrova do Rožanka.

Dne 15. 5. 1944 pa se je Jakob pri Rožanku slučajno sestal s svakom Alojzom Štajnerjem — Tesarjem in sta skupaj nadaljevala pot proti Podhovniku. Med potjo nad Janetom pa pravi Tesar, da bo odšel še k Pokrovu. Padel je v zasedo nemške patrolje na cesti pri Janetovi ridi, se spopadel s policijo z Rimskega vrelca, ustrelil enega policijskega oficirja, ranil enega policista nato je bil sam smrtno zadet.

Sestajal se je tudi s kurirjem Mežiškega okrožja, Andrejem Štajnerjem — Rigom, s katerim sta se kritičnega dne, 16. 5. 1944, sestala na zvezi, odšla od Godčevega križa proti Ošvenu. Padla sta v zasedo, kjer je bil Andrej smrtno zadet, Jakobu Plešivčniku pa je uspelo pobegniti.

Jakob Plešivčnik je imel težave z zdravjem še potem, ko je bil zaposlen, vendar je vzdržal do upokojitve. Bolehal je na srca in na dihali — imel je težko astmo. Zaradi težjega napada so ga poslali v bolnico Slovenj Gradec, kjer je tudi po nekaj dneh umrl.

Dne 16. 1. 1982 je prenehalo biti njegovo plemenito srce. Izgubili smo aktivnega borca NOV. Njegova smrt ni prizadela samo njegove družine, temveč tudi aktiv borcev, ki se tako hitro manjša. Umrli Jakob je bil tih, delaven, saj je dolga leta, dokler mu je zdravje dopuščalo, pomagal pri kmečkih delih na pobočju Uršlje gore. Do tega dela ga je vezal spomin na njegovo mladost in na pesem gozdov Uršlje gore.

Stanoval je na Ravnah v starih perzonalih. Organizacija ZB NOV Ravne mu je hotela zboljšati stanovanjske razmere, pa zaradi skromnosti tega ni želel. Želel si je stanovanje v Kotljah. Ta želja se mu je izpolnila, ko je za vedno zaspal in sedaj počiva pri Marjeti v Kotljah.

Poslovili smo se od enega izmed prvih koroških borcev — Hotuljcev.

Ignac Zdovc

Ob smrti Plaznikovega očeta

Po dolgotrajni in mučni bolezni je preminil v 90. letu starosti Jakob Adamič (Plaznik), kmet iz Bistre pri Črni na Koroškem. Rodil se je 25. 7. 1982 na Prevrženovi domačiji v Bistri. Na hribovitih obronkih planinskega posestva so se v številni družini težko preživljali. Posebej še za časa stare Jugoslavije, saj so rubeži neprestano stali na njihovih vratih in terjali davek. Ko je izbruhnula prva svetovna vojna, je bil Jakob star 22 let in že 1914. leta je moral v vojsko, od koder se je vrnil po minuli vojni. V tej vojski je prestal veliko hudega, posebno na ruski fronti — zaradi mraza. Ko se je leta 1918 vrnil domov, je prevzel Prevrženovo posestvo in z ženo pridno gospodaril. V zakonu je imel štiri otroke. Sin Poldi je padel v partizanih. V partizanih je bil tudi drugi sin Franci, današnji gospodar na Plaznikovi kmetiji. K Prevrženovi kmetiji je pripadalo še Plaznikovo posestvo. Oče Prevržen je bil poznan kot napreden in dober kmet. Hribovska kmetija zahteva človeka, kakršen je bil oče Prevržen. Na svojih skalnatih njivah je oral in kopal ter si za dobro voljo tudi zapel. Kadar pa je bilo najtežje, se je znal tudi zapridušiti. Pridelal je žita in krompirja, da je imel hrane po večini dovolj za dom. Če ni bilo drugega, oves je še zmerom uspel, in so jedli ovsen kruh.

Pozimi je napregel konja in fural les iz Bistre na Prevalje, da si je zaslužil kakšen dinar, saj drugih dohodkov ni imel. Leta so minevala in oče je bil še vedno korenjak, saj smo ga poznali, kako je z dolgimi brki in nasmejan rad prišel peš v Črno, osem kilometrov daleč. Posebno zdaj, na stara leta, je zelo rad prihajal v Črno, saj ga je pri delu zamenjal sin Franci.

Med NOB je Plaznikova družina mnogo prispevala za partizane. Čeprav je bilo za živež težko, pa se je pri Plazniku za borce vedno kaj našlo. V Bistri so se prvi borci pojavili že leta 1942 in od takrat naprej so vedno bolj pogosto trkali na vrata kmetij. Posebno še leta 1944, ko so se pri Plazniku večkrat ustavljali tudi bataljoni. Namcem je bilo vse sumljivo in zaradi premoči partizanov si niso upali v Bsitro. Čakali so, da se partizani umaknejo iz Bistre, da bi izselili vse kmete iz Bistre v koncentracijska taborišča.

Dne 28. junija 1944 je bil Vzhodnokoroški odred nekje na območju Šentvida in Uršlje gore. Nemci so dobro vedeli za premike partizanskih enot in prav tega dne so hoteli izseliti vsaj Plaznikovo družino.

Načelnik Koroškega odreda Jože Ulčar — Mirko je ta dogodek takole opisal:

»Vzhodnokoroški odred je deloval od Raduhe in Olševe prek Smrekovca, Ludrančkega vrha in vse do Mislinjske doline, po drugi strani pa na območju Pece, Kotelj, Raven, Mežice, pa vse do Dravograda. Leta 1944 v maju in juniju je odred pridobival na svoji udarni moči. Povečevalo se je število borcev na šest do sedemstvo. Dobro oborožena enota je zato večkrat preizkusila svoje moči z večjimi ali manjšimi napadi na postojanke. Policija in žandarmerija sta se tega odreda bali in si zato nikoli nista mogli privoščiti manjših patrolj. Središče odredovega delovanja je bila pokrajina med Peco, Raduho, Smrekovcem in Ludranskim vrhom ter Črno v čudovitih dolinah Bistre in Koprivne. To je bilo tako rekoč osvojenno ozemlje, kamor so nemške enote prišle

samo ob večjih akcijah, pa še to samo za dan ali dva. Bile so zapletene v stalne boje s partizani. Seveda je odred deloval v bojih tudi zunaj tega področja, kar so Nemci vedeli.

V dolini Bistre so le tri ali štiri kmetije. Zadnja je Plaznikova. Plaznik je bil hraber kmet in pošten, zaveden Slovenec. Dva sinova sta bila pri partizanih in dve hčerki sta bili doma. Zaradi takega pol osvobojenega stanja se je stari Plaznik odločil, da Nemcem ne bo več plačeval davkov. Vedno se je tudi javno izrekal za narodnoosvobodilni boj, kar seveda Nemcem ni ostalo prikrito. Ko smo bili konec junija oziroma na začetku julija 1944 zapleteni v bojih zunaj tega področja, so se Nemci odločili, da ga izselijo.

Lepega popoldneva, dne 28. junija 1944, se je iz Črne, še v okrilju teme pomikalo proti Bistri 110 mož, močna kolona esesovcev in policije. Sredi popoldneva so prišli do Plaznika z nalogo, da ga aretirajo in pošljejo v taborišče. Prvi bataljon Vzhodnokoroškega odreda pa se je prav tedaj vračal iz Savinjske doline in počival na gričevju nad Plaznikovo domačijo. Odrejen je bil daljši počitek, ker se je moral bataljon oskrbeti s strelivom, spravljenim v dolini Bistre, nekaj kilometrov pod Plaznikom.

Komandant bataljona je določil patroljo 17 borcev, ki je odšla po obronkih Bistre do skladišča municije. Težko otovorjena se je vračala po poti, ki je vodila mimo kmetije. Medtem ko je nekaj Nemcev preiskovalo Plaznikovo hišo in aretiralo domače, je bila nad hišo zaseda, ki naj bi jih varovala pred partizani. Ta zaseda je partizansko patroljo, ki je prenašala strelivo, obsula z gostimi strelji. Padla sta dva naša borca, patrolja pa se pred točo krogel umaknila. Nemci so bili najbrž prepričani, da gre za nepomembno partizansko patroljo, niso vedeli, da se odredova glavnina vrača na svojo področje. Ko smo v bataljonu zaslišali drdranje mitraljezov, smo takoj poslali močne razvidnice v tisto smer. Slutili smo, da je zašla patrolja z municijo v težave, hkrati pa se nam je zdelo čudno, da se Nemci zadržujejo tako visoko. Vodja patrolje je bil iznajdljiv. Potem ko se je otresel Nemcev, si je ogledal, kaj se dogaja pri Plazniku. Razbojnikji so bili prav takrat najbolj vneti pri svojem početju. Iz hiše so nosili skrinje, zaboje in vse drugo uporabno blago. Takoj mu je bilo jasno, za kaj gre. Stekel je nazaj na stezo, kjer se je srečal z drugo patroljo. Vodja te patrolje se je odločil, da bo nadzoroval početje Nemcev pri Plazniku in zato je poslal kurirja v bataljon. Bataljon pa je bil že pripravljen na pohod. In ko smo zvedeli, za kaj gre, smo se odločili za hitro akcijo. Odložili smo vso opremo, vzeli samo orožje in skoraj tekli po obronkih proti Plazniku. Spotoma smo srečali patroljo, ki je nosila strelivo, in ga razdelili med borce. Dolina Bistre se od Plaznika vije ob istoimenskem potoku, se širi in oži, teče čez travnike in polja.

Pa smo udarili.

Kar med potjo smo se domenili, kje bomo udarili po Nemcih. Slabo uro od Plaznika v smeri proti Črni se dolina razširi in pot pelje čez 300 m dolg travnik, ki ga na severu obkroža gozd, proti jugu pa nalahno pada proti potoku Bistri. Na njenem južnem bregu se vzpenja strm, s praprotjo poraščen breg. Torej prostor kot naš lašč za zasedo. Naše obveščevalne patrolje so ta čas skrbno nadzorovale početje Nemcev. Glavno udarno moč zasede smo namestili na južnem bregu potoka Bistre z okrog 15 strojnimi, 20 brzoostrelkami in seveda tudi s puškami. Obronke gozda na severni strani pota smo prav tako dobro zastražili in tam postavili dve jurišni skupini. Tudi tisti del ceste, ki se steka v gozd, ni ostal nezastražen. Odprt je bil samo dohod od

kmetije na travnik. Nad potokom in pod njim pa so čakale močno in dobro oborožene patrolje, ki so imele nalogo zapreti dohod, ko bo zadnji Nemec stopil na travnik.

Izvidnice so nam sporočile, da Nemci uvrščajo kolono. Plaznik je imel dva para volov in par konj. Zapregli so tri vozove in naropano premoženje naložili nanje. Spredaj so šli konji, zadnja dva voza so vlekli voli. Za zadnjim vozom je bila privezana vsa Plaznikova družina, trije otroci, oče in mati. Spredaj in zadaj pa so bili Nemci. Šli so v dokaj strnjeni koloni, brezbržno in brez zavarovanja.

Mi smo se medtem odločili, da za vsako ceno osvobodimo Plaznika. Bali smo se samo, da ne bi ubili koga od domačih ali pa da jih Nemci ne bi ubili. Mišnica je bila torej pripravljena. Nihče, ki bi takrat šel tam mimo, ne bi slutil, da se bo čez nekaj minut razbesnela bitka za Plaznikove. In potem so prišli! Najprej gneča zelenec s po lovsko obešenimi brzostrelkami v brezskrbnem pogovoru. Za njimi žalostna povorka treh vozov z naropanim blagom in privezano družino. In potem spet Nemci. Neslišna zadnja povelja in varovalke na strojnicah, ki so se z rahlim šumom odpirale. Nič ni motilo miru, samo ohola govornica in smeh okupatorjev, ki so gnali družino v taborišče.

Zadnji Nemec je stopil na travnik. Strojnice so divje zadržale. Presenečenje je bilo popolno. Večina Nemcev je padla v prvih minutah. Mi pa smo trepetali za družino. Nismo vedeli, kaj bodo na peklenški trušč naredili voli, ki so vlekli voz, na katerem je bila privezana družina. Dva najboljša strojničarja sta imela nalogo, da merita na zadnji par volov, če bi podivjala. Toda zgodilo se je nekaj nepričakovanega. Vola sta se v najhujšem besu bitke vlegla, konji pa, ki so vlekli prvi voz, so podivjali, polomili ojnice, prevrnili voz in pobegnili. Na tem vozu je bil velik zaboj z velikim prašičem. Ko se je zaboj prevrnil, se je razbil in prašič je v brezmejnem strahu besnel.

Nemci so se slabo upirali. Nekaj se jih je poskušalo rešiti pod vozom, kjer so jih pobili ali pa pregnali naši strojničarji. Edina možnost za umik je bil potok Bistra, ki je bil zaradi odprtosti težko dosegljiv. V tej bitki je posebno vlogo odigral podivjani in prestrašeni prašič. Nemci, ki so ležali med cesto in potokom, niso bili mrtvi, vsaj vsi ne. Nekateri so se potuhnili. Prašič pa je tekal od enega do drugega in vsakega ugriznil. Vsak, kdor je bil živ, je skočil in se tako izdal našim strojničarjem.

Najhujša gneča je bila okrog Plaznikovih, kjer so Nemci iskali zavetje. Vedeli so, da tja ne bomo streljali. Zato smo se odločili za juriš z vseh strani. V tem napadu smo izgubili dva tovariša, pet pa jih je bilo ranjenih. Obležalo je veliko Nemcev, enajst smo jih pa ujeli.

Vrnitev domov:

Plaznikove smo odvezali in jih na smrt preplašene odpeljali domov. Ubiti smo morali prašiča, ki je nadaljeval vojno tudi proti nam. Potem smo ujeli konja in vse, kar so prevrnili, naložili nazaj na vozove. Pozno popoldne tistega dne smo spet prišli na Plaznikovo domačijo. Zbiti, utrujeni, toda srečni. Vso družino smo iztrgali iz nacističnih krempljev in jo vrnili njihovi domači zemlji. In ko sem po vojni govoril s starim Plaznikom, mi je povedal, da Nemcev od takrat nikoli več ni bilo pri njih.

Plaznikovega očeta smo položili k zadnjemu počitku na pokopališču v Črni dne 24. februarja 1982. Veliko število borcev, sorodnikov, sosedov in prijateljev ga je pospremilo na njegovi zadnji poti. Številni vencji in cvetje je pokazalo, kako priljubljen je bil med Črnjani.

Albin Dretnik

Ovničev Toni

Rodil se je pred 66. leti na kmetiji pri Ovniču. Že v rani mladosti je vsrkal vonj po zemlji, delal in okusil je trdo kmečko življenje. Vendar je želel imeti svojo zemljo.

Po odsluženju vojaškega roka se je zaposlil v holmeškem rudniku, pomagal pa je še tudi doma na kmetiji. Tako si je čez nekaj let lahko kupil Jarserjevo domačijo na Lešah. Veliko truda ga je stalo, da je poslopje spravil v red in ga obnovil.

Ko je okupator pregazil našo zemljo, je bil Ovničev Toni ujet. Bila je to zanj grenka preizkušnja: biti suženj in podlaga tujčevi peti. Ko se je vrnil domov, je tolikanj laže našel pot tja, kjer je slutil vonj po svobodi. Pridružil se je Koroškemu odredu. Opravljal je velika dela in prispeval dragocen delež za našo svobodo. Dokaz za to so tudi priznanja in odlikovanja, ki jih je prejel.

Po osvoboditvi je nadaljeval delo v borčevski in drugih družbenopolitičnih organizacijah. Boril se je z razumevanjem in razlaganjem, branil je pravico pred neredom.

Dolga leta je bil predsednik krajevnega združenja Zveze borcev na Lešah, član občinskega odbora Zveze borcev na Ravnah ter delegat pri raznih konferencah in skupščinah.

Rad se je udeleževal srečanj in prireditev, kjer je prišel med svoje ljudi, znance, s katerimi je obujal spomine na minule dni. Lani sva se srečala v Topli ob odkritju spomenika. Tedaj sem opazil, kako s težavo premika noge.

Na naslednjem srečanju njegovih sorodnikov, sosedov, sošolcev, krajanov, borcev, znancev in drugih Ovničev Toni ni več obujal spominov z njimi. Položili so ga v domačo zemljo, za katero je živel, delal in se boril. Naj mu bo lahka.

Fotografije so prispevali: Maruša Ugovšek, Danilo Škofič, Ajnžik, Franc Mezner, Fotokrožek gimnazije, Franc Rotar, Vinko Cibron, Franc Kamnik, Ervin Wlodyga, Miroslav Osojnik, Ivan Kreft in Fotoarhiv Koroškega fužinarja.

Za vsebino člankov s tematiko iz NOB odgovarja občinski odbor ZZB Ravne na Koroškem.

Izdaja delavski svet železarne Ravne. Ureja uredniški odbor: Silva Sešel, Jože Kert, Fanika Korošec, Rudi Mlinar, Jože Šater, Mitja Šipek, Maks Večko, Dušan Vodeb in Jože Žunec. Glavni in odgovorni urednik: Jože Šater. Telefon 861 131, interni 497. Lektor Marija Potočnik. Tiska ČGP Večer, Maribor.

V svetu Koroškega fužinarja so poleg članov uredniškega odbora tudi: Stanko Bodner, Jurij Glavica, Ivan Leitinger, Filip Jelen, Marija Kolar, Ladislav Kukec, Janez Mrdavišič, Franc Rotar in Ivan Žunko.

Glasilo je po 7. točki prvega odstavka 36. člena zakona o obdavčenju proizvodov in storitev v prometu (Uradni list SFRJ, št. 33/72) in mnenju sekretariata za informacije SRS, 421/72 prosto plačila prometnega davka.

Kulturna skupnost Ravne na Koroškem

je sklenila
da dobi

*glasilo ravenških železarjev
Koroški Fužinar*

SREBRNO PLAKETO

PREŽIHOVEGA VORANCA

ZA LETO 1981

za ŽIVI DELEŽ

in umetniško moč

pri osveščanju, soustvarjanju

in izpričevanju kulturne volje

v koroški krajini

RAVNE NA KOROŠKEM 8. FEBRUARJA 1982

